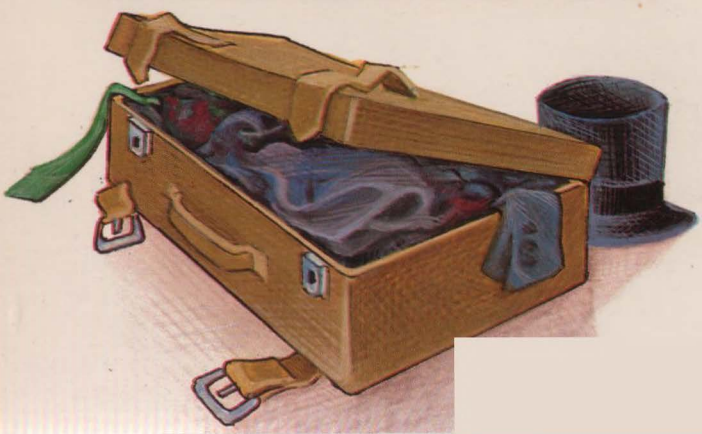
CÜNEYT ARCAYÜREK

açıklıyor -8

MÜDAHALENİN AYAK SESLERİ 1978 - 1979

2.Basım

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ : 33
CÜNEYT ARCAYÜREK AÇIKLIYOR : 8

Birinci Basım
Kasım 1985

İkinci Basım
Haziran 1986

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Telf : 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir - Ankara

Babıâli Cad. 19/2
Telf : 5 22 52 01
Cağaloğlu - İstanbul

CÜNEYT ARCAYÜREK

MÜDAHALENİN AYAK SESLERİ

1978 — 1979

BİLGİ YAYINEVİ

kapak : fahri karagözoğlu

Cüneyt Arcayürek Açıklıyor dizisinin yayın hakkı, yapılan özel anlaşma gereğince Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz.

Kurtuluş Ofset Basımevi - 1986 Ankara

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

1979... ve GİDİŞ

1979'a Girerken —Bir Yorum— ... 11
Demirel : «Korutürk Ordu İle Anlaşmış Görünüyor» ... 12
Carter'ın Başdanışmanı Mr. Brejinski Der ki ... 14
Korutürk'ün Yargısı ... 16
Ecevit'le Yeni Yılın Özel Çaylı Toplantısı ... 20
Demirel'in Kimi Saptamaları ve «Lup Lup!» ... 25
Ver, Ödün Ver! ... 27
Hesaplar, Hesaplar ... 31
Tek İnsan'a Doğru Çözülme ... 35
Wells Fargo «Rehin Olayı» ... 40
Birinci Sırada Olan Ne? ... 42
«Durum» ... 43
Kolektif Çılgınlık ... 47
Her Yanıyla Şok! ... 50
Geriye Sayma ... 53

İKİNCİ BÖLÜM

DARBE ... DARBE ... DARBE

Canlanan İstek ... 57
İki «K» ... 59
Muhatap Kim? ... 61
Talih - Sizlik ... 64
Bey, Bey! ... 65
Bir Mektup Daha ... 74
Ordu Tartışması ... 81
Sıkıyönetim Çatışmaları ... 84
Mart İçeri Girince Pire Dışarı Çıkmaz ... 87
Alkollü Otomobil ... 88
Kulislerde Tartışma ... 91

Bir Söylenti Geliştiriliyor ...
Darbe, Darbe Sesleri «Allende» ...
İki Örnek ...
Rejim Üzerine Çeşitleme ...
Kontak Kapa, Kepenk İndir ...
Ülser ...
Düşün Gerçekleşmesi ...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYAK SESLERİ

Kaçınılmaz Gerçekler ...
Bürokrasi Böyle Olursa ...
Giden - Kalan ...
On Birden Beş Çıkarsa Altı Kalır ...
...Suz'laşan Uyum ...
6'lar Hareketinin Altında Yatan ...
İşte Böyleymiş ...
Siyaset Adamı Gazeteci Gibi Çalışırsa ...
Lastik Bir Kez Patlamaya Görsün ...
İhbar ...
Hükümette Başka Bir «Dert» ...
Rapor ...
İkinci Mektup ...
Darbe Geliyor mu? ...
Florya Köşkündeki Korutürk'ün Durumu
Değerlendirmesi ...
Sükan Mektup Yağdırıyor ...
Korutürk'ün Tutumu ...
1979'da Köşk Neydi, Ne Değildi? ...
Bir Bakıma 'Çok Muğlak', Bir Bakıma 'Çok Basit'
Onca Basit mi? ...
Ecevit'ten Yanıt «Bir Portre» ...
Start ...
1980 İsteklerinin Başlangıcı ...
Önemi Yadsınamayacak Bir Ay : Temmuz ...
Evet Nerede Kalmıştık? ...
Söyleyenin Değil, Söylenenin Önemi ...
İrdelemeler ve Varılan Sonuç ...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALKANTILAR, ÇALKANTILAR

Değişmeyen Konuğun İsteği : U - 2 Uçuşları ... 213
Tutanak Özetine Göre Christopher - Ecevit Görüşmesi ... 217
Ecevit'in U-2 İle İlgili Sözlerine Toplu Bakış ... 221
Çeşitlemeli Gelişmeler ... 223
Korku! ... 228
Ecevit Adına İnsaf! ... 232
İkilem Nereden Kaynaklanıyor ... 236
Örnekleme ... 238
İşgüzar Sorununda Ecevit'in Psikolojik Durumu ... 240
Ecevit'e Göre Demirel'in Marifetleri ... 244

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONDAN BİR ÖNCEKİ DURAK

Birliğe Çağrı ... 253
Direnme ... 254
Ya Ecevit Ne Diyecekti? ... 257
Değişim ... 258
İki Onay ... 260
Ortak Metin ... 262
Korutürk de Katılıyor ... 265
Uyarı Mektubunun Öncüsü Gelişmeler ... 267
Önemli İzlenimler ... 268
Memleket Elden Gidiyor, Müdahale Ederiz ... 270
Bildirim ... 274
Ayak Sesleri Değişiyor, Yaklaşıyor ... 276
Ayak Sesleriyle İlgili Yeni Açıklamalar ... 280
Durdurmaz ... 281
Biri Çıkar, Bir Şey Yapar ... 282
Ecevit : Ordudan Müdahale Beklemiyorum ... 284
CHP'ye Oy Şoku ... 289

ALTINCI BÖLÜM

YENİ SAHNE

Ya Başarırsam ... 293
Ama Bir Yerden Hiç Ses Yok ... 296
Başlangıç ... 299
Korutürk - Demirel Görüşmesinin Tepe Noktaları ... 303
Hükümet Cephesi : AP
Muhalefet Cephesi : CHP ... 304
Ve ... Ecevit Çarpışıyor ... 306
Ve Ecevit ... 310
CHP'de Çarpışmanın Ana Çizgileri ve Çıkan Manzara ... 311
Ecevit : «Bizi İçimizden Yıktılar» ... 316
Son Demokratik Saptamalar ... 321

YEDİNCİ BÖLÜM

1985'te BÜLENT ECEVİT ve ANLATTIKLARI

Ecevit'le 1985'te ... 347

BÖLÜMLERİN SONU

BAŞARININ İKİ KOŞULU

Son Demokratik Hükümet ... 389
Korutürk - Demirel Konuşması ... 391
Korutürk : «Batı Üzerimizde 'Çorap' Örüyor» ... 392
Kuruluyor ... 393
Milli Güvenlik Kuruluna Sesleniş ... 395

BİRİNCİ BÖLÜM

1979... VE GİDİŞ

1

1979'A GİRERKEN
— Bir Yorum —

«..Kahramanmaraş olayları, Pakistan, Afganistan ve İran' dan sonra belki de kaos ve belirsizlik içine düşme sırasının Türkiye'ye geldiğini gösteriyor. Sonuna kadar demokratik ilkelere bağlı kalma kararlılığında olan orta - sol hükümet her şeye rağmen olayları denetleyemediği görüntüsü taşıyor. Hükümetin, bir önceki hükümetten devraldığı sorunların oluşturduğu, Türkiye tarihinin en kötü ekonomik bunalımı, geçen yıl olduğundan daha iyi bir durumda değil. Siyasal şiddet olayları da artıyor. Bu yıl daha şimdiden 700'den çok kişi siyasal şiddet olaylarında yaşamlarını yitirdiler. Siyasal şiddet olayları şimdi büyük kentlerin dışındaki yerleşme bölgelerine de yayıldı. Bu bölgelerde Sünniler ile Şiiler ve Türkler ile Kürtler arasındaki ayrılık egemen.

Asıl kötü olan, belki de, Türkiye'deki siyasal partiler arasında bir birlik belirtisi görülmemesi. Partilerden her biri büyük bir bencillik içinde durumu kendi yararına kullanmaya çalışıyor. Fakat, bu yıl içinde görülen en ciddi şiddet olaylarında hayatlarını yitiren 60 kişi bile Türkiye'deki siyasal partileri, Türk demokrasisi ve devleti için en büyük tehlikeyi oluşturan şiddet olaylarına karşı birleşmeye razı edebilecek mi, bu kesin değil.

Başbakan Ecevit tarafların kendilerini tutmaları ve olaylardan kaçınmaları çağırısında bulunduğu zaman, muhalefet lideri Demirel, Ecevit'in kan denizinde boğulacağını söyledi. Demirel Ecevit'i, şiddet olaylarına yanlış teşhis koymakla suçluyor. Aynı zamanda gerekli önlemleri almadığını söylüyor. Türkiye'de şiddet olaylarının başka yerlerde de ve belki daha ciddi bir biçimde ortaya çıkması olasılığı var.

Başbakan Ecevit dahil olmak üzere giderek artan sayıda kişi, bir iç savaş tehlikesine dikkati çekiyorlar. Her ne kadar bu, pek dramatik bir tahmin olsa da, Türk silahlı kuvvetlerinin bir kez daha kendisini müdahale zorunda hissetmesi —eğer durum düzelmez ise— olasılığı güçlü durumda...»

(25.12.1978 - BBC)

2

DEMİREL : «KORUTÜRK ORDU İLE ANLAŞMIŞ GÖRÜNÜYOR»

Ecevit, Köşkten çıktı,
Demirel, Köşke girdi.
Ecevit, Bakanlar Kurulunu topladı.
Sıkıyönetim istemini hazırlıyordu.
Demirel, muhalefet önderiydi, hazırlanıyordu.

Demirel, «Sayın Cumhurbaşkanını çok rahat gördüm» dedi.

«..Neşeli...»

«Bu olaylar arasında Cumhurbaşkanı kalkıp istifa etmese bari?» dedim AP önderine.

«..Yooo.. Bana 'gayet iyiyim' dedi. Diyor ki 'mücadeleye devam'. Kafasında bir şey kotarmış, bir karara varmış gibi. Bir 'ittifak' var. Nasıl bir 'ittifak' bilemiyorum. Korutürk, Ordu ile anlaşmış görünüyor..» dedi Demirel.

«Sıkıyönetimle Ecevit orduyu yanına mı almak istiyor sizce?»

«...Aksine, Orduyu karşısına almak istemiyor...»

Artık soruyoruz, soruşturuyoruz :

«Bir 'müdahale' olasılığı?»

«...Öyle de görünmüyor. Ama sıkıyönetim kesin. On bir ilde diye duydum, Köşke de sormadım. 'Anayasanın gerektirdiği başvuruların' yapılacağını söyledi. Çok ilginç buldum, 'bir şey var kafasında'. Milli Savunma komisyonu üyelerine askeri birlikleri gezdirmişler. Generaller dahil hepsi ekonomik koşullardan şikâyet etmiş...»

«Menderes'in son yılına ve 1971 döneminize benziyor...»

«...Evet!.. Ekonomik koşullar askeri çok etkiler. '8 bin maaş, 6 bin kira' diyorlar. Ön planda sıkıntı bu. Orgeneral Evren, durumu görüp alt tarafla dialog kurmuş. Böyle geliyor bilgi...»

Turan Güneş «Kahramanmaraş olayları neden olmuş biliyor musun?» diye sordu.

«Yoook» dedim.

Güneş, Ecevit'in —o gün— grupta konuştuğunu, Cumhurbaşkanı ile konuştuktan sonra «ordunun demokratik düzene olan bağlılığı nedeniyle» sıkıyönetime gittiğini söyledi:

«Ve... Neden olmuş Kahramanmaraş olayları? CHP düzeni değiştiriyormuş, vergi kanunlarını çıkaracakmış, madenleri devletleştirecekmiş, kredi sistemlerini değiştirecekmiş... Bunlardan rahatsız olanlar bu olayları çıkarıyormuş. Ecevit'in izahı bu...»

Hoca —bir miktarı münasip— dalga geçiyordu.

«Ammaaan!» diyordu, «ülkeyi süper devlet haline getirmesin, insan kalmayacak!»

Ömer Miski ile arkadaşları «görüşmeler yeter, sıkıyönetime gerek olduğu anlaşıldı» içerikli bir önerge vermişlerdi. Kabul edilmemişti. Görüşmeye devam.

Turan Güneş söz almış :

«..Nasıl konuşmayacağız, nasıl keseceğiz?.. Milli Eğitim Bakanı bu kürsüye çıkıyor, 'Maraş olayları Sünni - Alevi kapışması değil' diyor, Başbakan çıkıyor 'Sünni-Alevi çatışması' diyor. Daha hükümet kendi içinde tutarlı bir karara varamamışken biz nasıl karar vereceğiz?..» demişti.

Hocanın anlattığına göre, Muhsin Batur ilginçti: «Sıkıyönetime 'hayır' denilemez» diyordu. «Ne var ki, sıkıyönetime gitmek demek, bu hükümetin güvenlik politikasının 'sıfır' olduğunu kabul etmek demektir. Unutmamalı ki, sıkıyönetim sivil idareyi askıya alır. Demokratik rejimin faziletlerinden bahsedilmez. Artık kimseyi demokratik rejimin erdemine inandıramazsınız» diye ekliyordu. Doğrusu, Batur «tecrübe ile sabit» bu işleri iyi bilirdi!

Süleyman Genç kalkmış ayağa bağırmıştı: «Sıkıyönetim grupta karara bağlanamaz. Meclise getirilir, oylanır!»

Bir grup kararı yok, fakat Turan Güneş'e göre, «Korutürk, askerlerin telkiniyle bugün kabul ettiği Ecevit'ten sıkıyönetim istedi». Ecevit, sıkıyönetime karşı olduğunu söylüyor, ama «öyle bir facia oynandı ki» diye konuşuyordu.

25 Aralık gecesi hükümet toplantıdayken —saat 01.00'de— Ankara ve İstanbul'da bombalar patlıyordu. Bomba patlamaları tam CHP grubu dağılırken duyulmuş, anlatılan doğruysa Ecevit yerinden fırlamıştı!

3

CARTER'IN BAŞDANIŞMANI MR. BREJİNSKİ DER Kİ

Elbette isteyerek —içtenlikle— sıkıyönetime gidilmediği bir gerçekti.

Ecevit, konuşmalarında bu noktaya değiniyordu. «Çaresizlik» karşısında sıkıyönetime gidildiğini dokundurarak da olsa söylüyordu.

Sıkıyönetim Milli Güvenlik Kurulunda görüşülürken Başbakanın «gazete kapatmak, trafik sorunlarına eğilmek» gibi uygulamalardan kaçınılmasını istediğini öğrendik.

Doğrusu şuydu :

Maraş'ta 'sivil otorite' görevini yapmamıştı.

Kente gelen birlikler yasal yetkileri olmadığını bildirerek işin içine girmemiş, karışmamıştı.

Kürsüdeki Ecevit'e bakıyordum. Yorgun, üzgün ve bezgindi. Daha bir yıl, iki ay önce sıkıyönetimlere karşı çıkan bir önderin «bir olayın önüne koyduğu zorunlukla» o yönetimi Millet Meclisinden istemesindeki «acı gerçeği» kavrıyordum.

Yıllar geçtikten sonra —1985'te— Bülent Ecevit sıkıyönetimin nasıl geldiğini 'analiz' edebilirdi :

MHP, aylardır anarşi karşısında sıkıyönetim istiyordu. Sıkıyönetimin gelmesini sağlamak için MHP bir «zorlama» yapabilirdi. Maraş olayları bu isteğin gerçeğe dönüşmesini sağlayabilirdi.

Milli Güvenlik Kurulundaki konuşmalar ilginçti. Başbakan Ecevit, 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmesi kararına varılırken, «'Hilal' içindeki illerle, Yozgat, Tokat, Çorum gibi ülkücülerin kümelendiği illerde de bu uygulamanın yaygınlaştırılmasını» istedi. Böylece, MHP'ye bağlı silahlı sağ vurucu güçlerin «temizlenmesi» olanağı bulunabilirdi.

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, bu isteğe, «O kadar kuvvetimiz yok» diye karşı çıktı. Sıkıyönetim, «Hilal iller»de yaygınlaştırılmadı.

MHP'nin açıktan istediği sıkıyönetime, AP'nin karşı çıkmadığını biliyorduk. Demirel özel söyleşilerde «anarşiye karşı

sıkıyönetimi» istediğini söylüyordu. Ne var ki, MHP'nin sıkıyönetim isteğiyle Demirel'in isteği arasında bir ayrım yapılabilirdi. MHP, devlete bu yoldan —Ordu içindeki yandaşlarıyla— daha çok yaklaşabileceği hesabı içindeydi. Demirel'inse ordunun devlet yönetimine tümüyle el koymasına karşı olması gerekirdi.

Ama, ekonomik darboğazların yaşandığı günlerde ülkeye sıkıyönetim geldikten sonra bu iki olgunun birleşmesinden «bir müdahalenin» çıktığını o günlere dek hep görmüştük. 1960'ta böyle geldi, 12 Marta da bu istekler çerçevesinde gidildi.

1978'de bu süreç yine başlıyordu.

KORUTÜRK'ÜN YARGISI

Metin Toker'in sıkıyönetime çekimser oy kullanması yadırgandı.

Bana, «Ecevit'in düştüğü bataktan kurtulmak için günü gelip istifaya kalkabileceğini, sıkıyönetim komutanlarının 'faşistçe' davranışlarını gerekçe gibi öne sürebileceğini» düşündüğü için çekimser oy verdiğini söylüyordu.

Sıkıyönetimin işlemeye başladığı, Başbakanlıkta bir «eşgüdüm» komitesinin kurulduğu, bu kurul aracılığıyla Ecevit'in uygulamaları denetlemesi olanağının sağlandığı gündü.

Turan Güneş, Ecevit'le kuzey ülkelerinde gezideyken Cumhurbaşkanı Korutürk'le yaptığı konuşmayı anlattı :

«...Korutürk'e göre, 'bu hükümet 1981 yılına dek gitmeyecekti. Bir CHP — AP hükümetinin kurulamayacağını nihayet anlamıştı. İşte bu nedenle sıkıyönetimin gelmesini istemiş ve getirmişti'...» dedi.

Devletin başında bu yargılar pekiştikten sonra, Tercüman' ın büyük puntolarla,

«Merhaba Asker!» manşetiyle çıkmasını yadırgamamak gerekirdi.

Gazeteye, «sıkıyönetimin MHP'ye el sürmeyeceğini, bu yönetim sonunda MHP'nin 'işte olaylar bizim haklılığımızı ortaya çıkardı' sloganını işleteceğini» söylüyordum. Nezih, hiç sesini çıkarmadı.

Turan Güneş, iki önderle ilgili 'Korutürk'ün yargılarını' da anlatıyordu :

«Cumhurbaşkanı demiş ki : 'Demirel gelir, buraya otururdu, dışarı çıkınca işine gelenleri söyler, işine gelmeyenlerden hiç söz etmezdi. Ecevit ise durmadan konuşurdu dışarda. Ecevit'e 'ne kadar çok konuşuyorsunuz?' dedim bir kezinde, bana 'halkla beraber, halka açık politika yapıyorum' cevabını verdi.»

Sıkıyönetim ilan edilmesinin üzerinden iki gün geçti. Şimdi kulislerde sıkıyönetime atanacak hâkim ve savcıların CHP'nin

bir kesiminin istediği doğrultuda ayarlandığını öne süren savlar açıklanıyordu. MHP, bu konuyu bir soru önergesiyle Meclise getiriyordu. Sağı koruyacağından kuşku duyulan kişilerin görev almasına karşı çıkmayı elbette CHP öncelikle istiyordu. Anarşi «teşhisinde» MHP'nin kesin rolü olduğunu her kezinde söyleyen bir iktidarın, sağı kollayacak bir düzenlemeye karşı çıkmaması garip karşılanırdı.

Garip olan —örneğin Aydınlık gazetesi— bugünkü durumun bir «12 Marta sapma» olmadığının vurgulanmasıydı. Doğu Perinçek böyle yazıyordu. ABD dışişleri sözcüsü de «içerdeki bu dalgalanmaları» Waşington'dan «keşfetmiş» olacak ki, bir açıklama yapıyor, «Bugünkü yönetimde bir değişiklik olmamasını dileriz» diyordu. «Dış güçlerin bu hükümeti düşürmeye çalıştığı» yolunda CHP milletvekilleri arasında yaygınlaşan tartışmalara Halûk Ülman ile Turan Güneş karşı çıkıyor, «Neden istesinler, üsleri açtı, NATO'ya uygun davranıyor, IMF'ye 'evet' diyen bir hükümetin gitmesini neden istesinler» diye karşı gerekçeler sıralıyordu. ABD sözcüsü, açıklamasını Türkiye'ye gelen Dünya Bankası yetkilisi Cherney'in, '...Bugünkü Türk hükümeti ekonomik darboğazı geçiştirecek önlemleri alamıyor. Askeri yönetim gelirse bu güçlükleri önleyebilir' demecine ne anlam verdiği sorusu üzerine yapmıştı.

Dışarda ve içerde «müdahale istekleri» daha 1978'de, 1979 başında tırmanışa geçmişti.

Bu sıralarda AP üst düzeyinin kimi girişimlerini öğrendim.

AP'deki asker kökenli parlamenterler Genelkurmay Başkanı Evren'e giderek, «askeri mahkemelere yapılacak atamalarda 'solcu' eğilimli olanların ön planda tutulacağından kuşku duyduklarını» söylemişlerdi. Evren ise, «müsterih olsun» diye yanıtlamıştı.

Bir gensoru hazırlığı içindeydiler. «Kahramanmaraş'ın hesabını sormak istiyorlar, İçişleri Bakanının ilk gün sıkıyönetim istemine Başbakanın direndiğini, bu nedenle ölü sayısının ve olayların arttığını» öne sürüyorlardı.

«Amerika'dan yeni dönen Kasım Gülek'in bana söylediğine göre» diye başladı söze AP önderi :

«...Carter'ın başdanışmanı Mr. Brejinski Gülek'e 'Türkiye' de istikrarlı bir hükümete ihtiyaç olduğunu, ABD'de tanışları olan Ecevit'in ilk başlarda güven verdiğini, sağlam göründüğünü, fakat sonradan Sovyet tehlikesi olmadığını ve duvarın ötesine atlayabileceğinden bahsettiğini' söylemiş, 'bu, hayal kırıklığı yarattı' demişti...»

Şaşırtıcı bir olaydı..

«Gülek, Brejinski'nin Türkiye'nin borçlarını erteletmenin önem taşımadığını, asıl önemli olanın Türkiye'de —istikrarlı ve sağlam tabanlı bir hükümet— oluşmadıkça ekonomiyi sağlam temellere oturtmanın imkânsızlığını vurguladığını naklediyor... Kissinger'le görüşen Gülek'e ABD'nin bu önemli adamı 'Rusya'dan kaç milyon dolar aldınız?' diye takılmıştı. Brejinski ise 'sağlam hükümetten bahsetmeyi' sürdürmüştü...»

Brejinski'nin «sağlam hükümetten» neyi amaçladığını ilkokul öğrencileri bile anlardı.

ABD'de Carter'a en yakın «adam» Türk iç politikası ile ilgili bu değerlendirmesiyle, «neyi istediklerini» de açıklamış olmuyor muydu?

«İçerdeki» CHP - AP hükümetinin kurulması istekleriyle, «dışardaki» büyük gücün koşut yargılarda birleşmesi insanın aklına neler getirmiyordu ki...

Demirel, Gülek'in söylediklerini özlü biçimde aktarırken «Evet, bunları anlattı, ama ne derece gerçeğe bağlı kaldığını bilemem» diyordu.

Kissinger, o her zamanki «esprili» davranışlarıyla 'iğnelemişti.'

Demirel, parlamentoda kimlerin CHP - AP hükümeti istediğini teker teker sıralayabileceğini sözlerine ekliyordu.

Tuhaftı, ama gerçekti: Turan Güneş İstanbul'a gitmiş, işadamlarıyla konuşmuş ve dönüşünde bir CHP - AP hükümetini desteklemeye başlamıştı.

Köşkten başlayarak bir çizgi içinde CHP - AP hükümeti istemleri, Kahramanmaraş olayından sonra yeni bir dalga gibi kulislere yayılıyordu.

Akeri savcı ve hâkimlerin atanmaları konusundaki kulis tartışması, Feyzioğlu'nun, Türkeş'in verdiği demeçlerle gazetelere yansıdı :

«Sıkıyönetim tarafsız olmalıdır.»

İktidarın sıkıyönetimi «sulandırma» çabasına girdiğini sağa sola telefonlarla anlatanlar vardı. Atamalarla ilgili 26 Aralık gecesi Tuğgeneral Haydar Tuncay'ın başkanlığında yapılan toplantıda hâkim ve savcıların 'siyasal eğilimi' olmayanlar arasından seçilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak Milli Savunma Bakanlığı «yetki ve sorumluluğunu» öne sürerek, Remzi Şirin, Refik Karacan, Hamdi Sevinç, Nejat Öztaşkent, Ferhat Oltulu' nun atanmasını istemişti.

Karşı çıkmalar olmuş, telefonlar işlemişti.

Örneğin Hamdi Sevinç'le ilgili suçlama, 'Cumhuriyet'te yazdığı kimi yazılardan kaynaklanıyordu. Söylenti, söylenti, söylenti!..

5

ECEVİT'LE YENİ YILIN 'ÖZEL ÇAYLI TOPLANTISI'

1978'in son günü.

İpekçi,

«...Evet, 1978'e 'insan umut ettiği sürece yaşar' diyerek girdik. Yaşayabilenlerimiz yaşamaya çalıştı...»

Abdi de böyle yazdıktan sonra?...

Yeni yılın ilk «çaylı toplantısını» Çankaya'daki konutta yaptık.

Karlı bir hava. Soğuk!

Başbakan Ecevit, notlarına bakarak açıklamalara girişti (3 Ocak 1979) :

«..Kahramanmaraş olaylarının gelişme süreci ilginçtir. Celâl Bayar 'komünizm geliyor' diyor, sonra 'geldi' diyor. Endonezya'ya benzetiyor. Aydınlar klubünde çalışıyor daha çok Misk kongresinde Türkeş'le yanyana geliyor. MHP'nin baskıları, tahrikleri arttı bu sırada. AP de yayımladığı bildiriyle bütün sınıfları ayaklanmaya davet ediyor. Bildiri tamamen sorumsuzluk örneği idi. Bugüne kadar Başbakan dışarıda iken bu türlü muhalefetlerin yapılmaması İnönü zamanından beri âdet olmuştu, bunu da bozdular.

Sonra Esnaf Konfederasyonunun bildirisi çıktı. Bunun bütün örgütün toplanıp aldığı karar olduğu söylenildi. Bir araştırma yaptırdım. Bu, merkez yönetimi ile iki kontenjan senatörünün —Hüsamettin Çelebi ile Kemal Cantürk'ün— katıldığı bir toplantıda hazırlanmış, çünkü garibimize gitmişti, bu Konfederasyonda bazı yerlerde CHP'li üyeler vardı. MHP ise bu sırada anayasadaki 'direniş hakkını' kullanıyordu, oysa direniş hakkı 27 Mayıs içindir. Cumhuriyet döneminde görülmemiş yasadışı tahrikler ile Maraş olaylarına geldik. Tabii, Alevi - Sünni ayrılıkları ve din sömürüsünün altında ekonomik sosyal olgular var. Bir diğer yönü çıkar çelişkileri. Çıkar çelişkilerinin din sö-

mürüsü adı altında patlaması. Aleviler çalışkandır, yıllardır ezilmişlerdir. Özellikle kasabalarda şimdi başarılı oluyorlar. Bu da rekabeti ortaya çıkarıyor. Tabii kışkırtmaları da ortaya itiyor. Somuncuoğlu, —MHP— Alevilerin CHP'ye oy verdikten sonra kötü olduklarını Mecliste resmen söyledi. Daha önce Birlik Partisine gitmişlerdi. O zaman ses çıkmıyordu ama, CHP'ye kayınca kötü kişi oldular demek ki!.. 'Alevi - Sünni bir arada olamaz' havası yaratılarak CHP'nin birisini seçmesini istediler, amaç bu. CHP böyle bir oyuna gelmedi gelmeyecek! CHP'nin yapısını böyle bir oyuna gelmek için zorladılar. Ya korkup Aleviler dağılacaklardı, ya da CHP sadece Alevilerin partisi olacaktı. Böyle bir oyundu bu. Grupta ve örgütte tepkiler olsun istediler, ama olmadı. Bizde böyle bir ayrılık yok!. Bugün MHP ön planda kışkırtıcı. MSP bağnazları var orta yerde.

Ama MHP açmaza düşüyor. Din sömürüsü ortaya çıkınca toplumun belirli kesimlerinin desteğini kaybedecek Silahlı kuvvetlerin gözünde üç şey çok önemlidir: İrtica, bölünme ve komünizm!. İrtica konusunda şimdi MSP çok dikkatli. İrtica kışkırtıcılığının dışında görünüyor. Ama MHP, bu yolda hareket ederek kendi kuyusunu kazıyor. Kışkırtmaları sorumsuz boyutlara erişiyor.

Hükümetin ömrünü yanlış hesapladılar. Anarşiyle hükümette değişiklik olacağını sandılar. Sonuç alamadılar. Halkı yanlarına çekemeyeceklerini gördüler. AP de müşkül duruma düşmeye başladı. Yakalanmalar, MHP'nin delil üzerine delille mahkûm edilmesi. Demirel, 'milliyetçiler' diyemez hale geldi. En yakınlarını bile buna inandıramaz hale geldi. Hele anarşi yasaları Meclisten geçmeye başlayınca davaların süratle görülmesi, yakalananların asıl suçlularını söylemeleri halinde cezalarının hafifletilmesi ortaya çıkınca yasalarla MHP'de bozulmaya başladı. Birkaç bireysel olayın yanında kitle olayları yaratmaya başladılar. Malatya, Sıvas, Elazığ ve nihayet Maraş. Maraş boyutuna varınca dışarıda Türkiye'yi İran'a benzetmeler başladı. Görünürde benzerlik olabilirdi, ekonomik sıkıntılarla yüzeyde olabilir, temel farklı. İran'daki demokrasi istiyor, bizdeki demokrasiyi yok etmek istiyor. Demokrasi istememelerinin sebebi şu: İktidara demokratik yöntemle gelebilirlerdi, şimdi artık gelemeyeceklerini anladılar. MHP ve AP muhalefete katlanamıyor, MSP azınlık partisi olduğu için iktidarda olmamayı hazmedebiliyor. Biri, MHP, demokrasiye inanmıyor, AP ise sınırlı demokrasiye inanıyor.»

«AP aktif mi olaylarda?»

«Daha çok Demirel yönetimini kastediyorum. AP demokratik bilince erişmiş kitleleri kapsamıyor. Yer yer AP - MHP bütünleşmesinin olduğu yerler var, çoğunlukla bu bütünleşme olmuş değil. Demirel açık grup toplantıları yaparak dışa, mücadeleyi göstermek istemiyor.

Maraş olayları üzerine sıkıyönetimi ciddi olarak düşünmeye başladım. Herhangi bir memlekette sivil güçler yeterli değilse bu olaylarla baş edemez. Münferit olaylar için orduyu işin içine sokmayı, çekmeyi orduya karşı haksızlık olarak görüyordum. Bazı illerde yaygınlaşması ihtimali de ortaya çıkmıştı.

Sivil idarede Orduyu göreve çağırınca yetki durumu ortaya çıkıyordu. Halbuki ordu gelince yetki belirsizliği olmayacaktı. Orduyu işin içine sokunca yetkiyi, sorumluluğu vermek gerekir. Ne yapacağını bilsin ve etkin olabilsin! Sıkıyönetimle işleyen devlet mekanizması elime geçti. Bu olanak elime geçti. *Yozlaşmamış bir sıkıyönetim olanağı buldum.* Bu olanaktan yararlanılırsa sivil yönetimle yerine getirilmeyen gereksinmeler kolaylıkla sağlanabilirdi. Eylemlere göre, kendi kendini eğitip araç ve gereç sağlayabilir. Bu olaylar tüm dünyada salgın olduğuna göre devam edecek. *Bu da bir çeşit savaş. Ordu ve devletin örgütlenmesiyle eylemler önlenebilir.* Maguduşu örneğini ele alalım. Polisi altı ayda yetiştiremiyorduk, polis şimdi Ordunun emrinde. Polis ve jandarma da eğitilecek.

'MHP sıkıyönetimi neden istiyordu'. Belki o kadar isterse biz sıkıyönetime gitmeyiz, çekiniriz diye hesaplıyordu. Sıkıyönetimi istedikleri gibi kullanacaklarını sanıyorlardı.

Bu, iki ihtimal.

Benim Orduya güvenim vardı. Daha önceleri sıkıyönetimin gereksizliğine inanıyordum. Fakat MHP'nin ilk sevinci sona erdi. Silahlı kuvvetlerin görüşü son derece sağlam. (Sonra bana dönerek Cumhurbaşkanının sıkıyönetimi istemediğini, kendisinin istediğini ve Korutürk'e söylediğini, Cumhurbaşkanının da büyük ferahlık duyduğunu uzun uzun anlattı). Daha ilan etmeden Genelkurmay Başkanına söyledim ve o da, gizlice etrafa fazla dağıtmadan hazırlık yaptı.

Eşgüdüm hakkında bildiklerimizi söyledi.

Genelkurmay Başkanıyla her gün, haftada bir gün de daha genişletilmiş toplantılar yapacaklardı.

Kumandanlarla toplantı çok yararlı oldu. Düşüncelerimizi

aynen muhafaza ettiler. Dış basın 12 Martla ilgisi yok, bu sıkıyönetimin diyor. Ve ana amaç *ordu sıkıyönetim olarak hiçbir ayrım gözetmeksizin olayların kaynağına inmekte kararlı.* Sağ belki de eyleme ara verecek. Ordunun gözüne girmek için. Sol ise karşı çıkacak. Fakat merkezdekiler isteseler de güçleri yok sağ eylemleri durdurmaya. Dün burada bir genç solcu öldürüldü, dokuz kişi yakalandı. Solda ise eylemci ile eylemci olmayan biribirinden soyutlanacaktır. Yakalanan fraksiyonlar 'Biz CHP' liyiz' diye ifade veriyorlar

Sıkıyönetim dernekleri durdurdu, çünkü İstanbul'da 120 yerde dernek toplantısı aynı günde, 'yetişemeyiz' diyorlardı.

Biz üzerimize ateş edile edile mayın tarlalarından geçiyoruz. Gruptaki olaylar yatıştı, çünkü son günlerde 'özverimizi yitirirsek her şeyi kaybederiz' diye işlemeye başladım.

Bu tür tepkilere, bize yanlı olan yazarlar, dernekler, örgütler karşı çıkınca sorunu anladılar bizimkiler de.

Gensoruyu fire vermek için verdilerse fire olmayacak (bugün de bana Demirel böyle bir niyetimiz yok dedi).

Özaydınlı baş hedefti. Görevi bırakıp gitmeyi askerlik alışkanlığıyla istemiyordu. Kararlı idi. Benden işaret bekliyordu, hele bu gensoruyla bizi parçalama olasılığı doğunca 31'inde karar vermiş 1'inde bana geldi izin istedi, üzülerek verdim. Haksızlığı biliyordum, fakat bir tek taşı oynatmakla değişikliğe razı oldum. Daha geniş bir değişiklik düşünmedim. Zamanı değil böyle bir değişikliğin. Büyük çapta hükümet değişikliğine gerek görmüyorum. Kaydırmalarla mahdut ölçüde değişiklik olabilir. Daha karar vermedim, düşüneceğim.»

Ekonomik durumu olumlu değerlendirmelerle anlattı. IMF baskılarıyla işin içinden çıkılmayacağını Batının anladığını söylüyor. Avrupa'da hareketler olunca Amerika da 'bir şeyler yapmak zorunluluğunu' duyacakmış. Hele İran vaziyetinden sonra. Amerika'nın yasal sıkıntısı varmış, ama Eximbank gibi kuruluşlarla kredi verecekmiş. Bu bankalarla olmayacak diyor. Onun yerine acil fon devletten devlete yönelecek. Bu siyasi bir karar olduğu için daha kolaylıkla çıkacakmış.

Avrupa'daki uyarıları artık pratiğe indirmek gerekiyor. İhracat yüzde 30 artmış, sanayi ürünleri de öyle. Bu yıl inşaat ihracıyla, mühendislik ihracatıyla "büyük para' gelecekmiş. 'Bu yıl bulursanız gelecek yıl ne olacak' dedim. Cevap yok.

«Başka devletler başlarsa fona yardıma belki ABD endirekt katkılar bulabilir. Kendi vermez, ama endirekt başka yerlerden, bankalardan.»

«IMF'den geçmeyince —devalüasyon, KİT'lere zam olmayınca— nasıl gelecek para,» dedim. «Almanın atını, ancak ABD kamçısı hızlandırabilir» dedim. Sonunda Ecevit «ABD bir şeyler yapmak zorunda» dedi.

Ecevit, vergi yasalarının çıkması için basının AP üzerinde baskı yapmasını istedi. Ama, elbette bu bir «rica» idi. Başbakana göre, AP'li milletvekilleri vergi yasalarında CHP ile görüşüp bir «noktaya varmak» istiyorlardı, ne var ki, iş Demirel'e dayanınca bu destek isteği kalkıyordu.

Toplantıdaki gazeteci arkadaşlar, CHP hükümetinin vergiler konusunda «kamuoyunu yeterli ölçüde» hazırlayamadığını söylediler. Ecevit ise, basında da herkesin yasalarda başka değişiklik istediğini, bütün bu isteklere uyulursa, ortada «vergi» diye bir şey kalmayacağını belirtiyordu.

Oysa, kimi varsayımlara karşın, hükümetin AP'den bir «yardım» görmesi umuduna sarılmaması gerektiğini hepimiz görüyor, bu sonucu Millet Meclisi kulisinde dinlediklerimizden çıkarıyorduk. Bu önemli noktayı gözden kaçıramazdık. Bir ara Başbakana, «şurada toplananların hepsi 'çalışan'... Ama, siz vergi yasalarında ikramiye ile maaşı birleştirip bize 'kazık' atıyorsunuz, basından da 'yardım' istiyorsunuz» dedim. Ecevit, güldü ve yanıt vermedi.

Çıkan sonuçlar —bana göre— şöyle sıralanıyordu :

— Ecevit, IMF kanalıyla bankalardan taze para geleceğinden —o sırada— umutlu değildi.

— İvedi yardım fonu adı altında 'devletten devlete' yardıma güveniyordu. Bu yardımın daha çok Batının «küçük devletlerince» başlatılmasından yanaydı.

— ABD'nin, Türkiye'nin ekonomik güçlükleri için «bir şeyler yapabileceğini» ancak «tahmin» edebiliyor, ABD'den kesin bir güvence aldığı izlenimini vermiyordu.

— Sıkıyönetimlerin MHP'nin eylemlerini ortaya çıkaracağını «tahmin» ediyordu.

6

DEMİREL'İN KİMİ SAPTAMALARI VE «LUP, LUP!»

Demirel, basın toplantısında «elimizde imkân olsa, bu hükümeti bir an tutmayız» diyordu, ama özel söyleşilerde daha başka konuşuyordu :

«Bu hükümeti —daha önce de söylediğim gibi— istediğimiz anda, derhal düşürebiliriz» diyordu.

Bu güvenceyi hangi oy dengesinden alıyordu, bunu bilemiyordum.

Ama, Demirel'i hükümet düştükten sonra «neyin gelebileceği» uğraştırıyordu.

Hükümet düşmeli, fakat haziranda genel seçim yapılmalıydı.

AP önderi,

«...Genel seçim şartıyla CHP — AP hükümeti olabilir..» diyor, Haziranı CHP çok erken bulursa, Ekimde yapılabileceğini savunuyordu. Ecevit'in bu konuda «erkeklik gösterilerine önem vermediğini» bildiğim için, halkın gözünde önemli ölçüde değer yitiren CHP'ye karşı, Demirel'in seçim zaferi beklentisine olumlu gözle bakamıyordum.

'Ordu — CHP — Hükümet' üçgeninde CHP lehine kimi yanaşmalar olduğu söyleniyordu :

Demirel, «...Sadettin Bilgiç'le Faik Türün Genelkurmay Başkanı Evren'i ziyaret ettiler. 'Harp Okulunda bir şeyler oluyor' diye Evren sözü getirip bu hükümetin komünizm ve bölücülükle uğraşmadığını söylemiş. Hatta bizimkilere göre, 'bu hükümetle gitmez işler' demiş. Köşkteki zat da bunlar: bana 'hafifçe' söylemişti. Evren'in memleketlisi olan —Manisa AP Milletvekili— Oral Sümer'e Evren 'Ordunun sıkıyönetimlerde' tarafsız 'kalacağını' söylemiş...

Bakınız, bunlar Kars - Adana arasındaki 'sıcak hattan' Hatay'la birlikte bir Kürt devleti çıkarmak istiyorlar. Sovyetlerin kışkırtmasıyla eğer bir yerde olay başlarsa, her yerde aynı zamanda başlayacak ve eğer devlet 3 günde duruma hâkim olamazsa, bağımsızlıklarını ilan edecekler. Ben o nedenle hükü-

metteyken ordudan buna göre dağılım yapılmasını istemiştim. 'Sıcak hat' bugünkü sıkıyönetimin sınırıdır Doğuda...»

Ecevit'in AP'ye yeniden «çengel attığını» söylüyordu :

«...Köşke haber gönderdim. Bakanlarını kendi partisinden seçsin, eğer gene 11'lerde olduğu gibi yaparsa ve Korutürk' te bu atamaları onaylarsa 'yukarıyı' yıkarız...»

Bu noktaya gelince : 1982 Anayasasında görülen, o zaman sözü bile edilmeyen bir olgudan söz etti. Başka ülkelerde partiden ayrılan, milletvekilliğinden de istifa etmek zorunda kalıyordu, bizim anayasada böyle bir madde yoktu. Ama, sonra?... 1982'de anayasaya bu yönlü hüküm getirildi, uzun süre de eleştirilere yol açtı, hâla açıyor.

Demirel'e göre, «sıkıyönetimi Köşk istemişti». Başka bir «şey» daha söylüyordu :

«Eğer Ecevit sıkıyönetimi getirmeseydi, komutanlar Ecevit'e bir mektup yazacaklardı.»

Ve de, bir yargı :

«Bu hükümeti düşürmeye kalkarsam, inanınız ki, ben hükümet olmak istemiyorum.»

Demirel de —bir zamanlar Öymen gibi— büyük söylüyordu.

Politika acaip bir işti. Muhalefet önderinden hükümette olup bitenleri öğrenmek bir yerde daha kolaydı. Demirel, «çok önemsenebilecek» bir açıklama yaptı :

«Ecevit'in yüzüne 11'lerden bazılarının yolsuzluk yaptığı söylenildi. Mataracı'nın kimi yolsuzluklara adı karıştığından söz edilmiş, Ecevit dinlemiş, bir şey söylememiş» dedi.

Daha geniş ayrıntıyı kendine saklıyordu. Zorlamalara karşın daha fazla bilgi vermedi.

Demirel bunları söylerken takvim 7 Ocak 1979'du.

Bir süre sonra...

7

VER, ÖDÜN VER!..

Guadeloupe doruğunda Türkiye'nin ele alındığına dayalı haberler, başkentte «iyimserlikle» karşılanıyordu.

Schmidt «Türkiye dosyasını» açmış ve 'Dörtler' bize yardıma karar vermişlerdi. Ama, IMF ile anlaşmak koşuluyla.

Vergi yasalarının bir türlü Meclisten geçmemesi karşısında, CHP Genel Sekreteri iki parti arasındaki dialogun önemini vurgulayan bir demeç veriyordu. CHP'nin bu davranışı AP'de tepkiler yaptı, Nuri Bayar «Bütün bize küfredeceksin, sıkışınca 'gel dialoga' diyeceksin, yok öyle şey» diyordu.

Guadeloupe doruğundan akan iyimserliğe fazla bağlanmamak gerekti. Çünkü...

Ecevit'in Bonn gezisi sırasındaydı. Türkiye'ye yardım konusunda başı çekmesi istenilen Batı Almanya ile resmi müzakereler yapılacaktı. Ecevit'in çevresini alan Alman diplomatlar, biraz sonra gelecek olan Başbakan Schmidt'in «önemli açıklamalar» yapacağını Türk Başbakanına anlatıyorlardı.

Ecevit, çok sonra bana,

«Geldi Başbakan Schmidt, 'eğer' dedi. 'Kıbrıs'ta Magosa'yı verirseniz, iki yüz milyon marklık acil yardım hemen verilecek'.

Schmidt'e 'yardımla Kıbrıs işini biribirine karıştırmamak gerektiğini, eğer bu koşulda direniyorsa müzakereleri kesmemizi' söyledim.

'Yok' filan dedi. Ama, yardım 200 milyon, yüz milyon marka —50 milyon dolara— iniverdi.»

O sırada dış krediler, acil para, taze para gibi sözler söyleyip günlerce yazıyorduk. Batının bize «verirken ne istediğini» de Ecevit'in bu örneği açıkça ortaya koyuyordu. Batı, kredileri —tersine bütün savlarına karşın— bir «baskı» öğesi olarak kullanıyordu.

«Ver - kurtul» sloganını hangi hükümet başkanı kabul edebilirdi ki :

«Eğer ben ve Demirel, istenilen ödünleri, Yunanistan'ın NATO'ya koşulsuz dönüşünü kabul etseydik, krediler de akardı, para da akardı» diyordu Ecevit, 1985 yılındaki bir söyleşimizde. Tıpkı Demirel'in Ford'a söylediği gibi, «hiçbir Türk hükümeti bu isteklerinizi kabul edemez.»

Elekdağ ise, çeşitli görüşmeler yapıp başkente döndükten sonra, «Biz, önümüzdeki üç ay sonunda ekonomik bunalımı aşmak zorundayız. Eğer aşamazsak —benim söylediğimi yazmayınız lütfen— İstanbul'daki sanayi işçisi sokağa dökülür» diyordu.

Ya çözemezsek, ya işçiler ayağa kalkarsa?.. Ya?... Bu, olasılıkların arkasında başka bir şeyler olabilirdi.

«Bu hükümetin gideceğinden söz ediliyor» dedim Elekdağ'a :

«Evet, gidecek!.. Oysa Ecevit'in cesur kararlarıyla üsler açılabildi. Öteki partiler üsleri açabilir miydi, sorarım size açabilir miydi?»

Elekdağ bunları bana söylediği gibi, ABD'de de söylüyordu herhalde. Gerçekten sağ partiler, ABD üslerini Ecevit'in yaptığı gibi, aralarında anlaşıp, hele MSP ile açamazlardı. Almanya yardım etmek istiyordu. Ne kadar vereceği belli değildi.

Elekdağ, «Yarın Christopher geliyor, gündemin ilk maddesi ekonomik sorunlar» dedi.

1976'da imzalanan ikili savunma anlaşması üzerinde görüşmeler yapılacaktı, ABD'nin 250 milyon dolarlık yardımı söz konusuydu.

Köşkten ilginç haberler geliyordu. Ali Baransel'e göre Köşkte yapılan değerlendirmede 'büyük söz, büyük lokma' başlıklı yazımdan söz edilmişti —bu yazıda CHP'nin MC Hükümetini düşürürken Mecliste söylediklerine değiniliyor, anarşik olayların tırmanmasından sonra bu sözler anımsatılıyordu— Cumhurbaşkanı bunları dinlemiş, bıyık altından gülmüş, «Sıkıyönetimi benimsetebilmek önemli bir şeydi» demekle yetinmişti.

Baransel'e göre, Korutürk'ün amacı sıkıyönetimi «dengeli ve tarafsız» yürütebilmekti. Çünkü o sırada sıkıyönetimin «taraflı» davranabileceği öne sürülüyordu. Askerlerle yakın ilişkisi olan Elekdağ, «Askerler 'polisin durumuna düşmeyiz. Tarafsız kalırız. Halkın gözünde küçük düşmeyiz' diyorlar» diye askerdeki genel eğilimi özetlemişti.

Tokere' göre, Çankaya Köşküne verilen bir raporda, DİSK'in Maraş temsilcisinin yaptıklarına değiniliyor, Alevilerin 'tehdit' öğesi olarak kullanıldıkları söyleniyordu.

Korutürk'ün siyasal yapıyla ilgili planını Baransel anlatıyordu :

«..Başkan, işi uzun vadede yürütmek istiyor. Önce hükümeti sıkıyönetimle takviye etmek. Sonra parlamentoda parti içi oluşmaları izlemek ve müdahale etmek!..»

Doğu Perinçek'le bir gece görüştük. Ecevit'in sıkıyönetime egemen olduğunu, MHP'yi mutlaka «biçeceğini» söylüyordu. «Pek olacak gibi değil. Ordu, bir partinin yanında olaya girmez» dedim.

Bu arada «yardım» konusu güncelliğini koruyordu.

Ecevit, —bize— Türkiye'nin IMF'nin sultasına bırakılamayacağını Batılı devletlere söylediğini aktarmış, banka kredilerinin bizim için önemini yitirdiğini, «1979 ivedi yardım fonunda 'devletten devlete' yardımın öncelik aldığını» anlatmıştı.

CHP kulisinde Guadeloupe adı «Lup, lup» diye adlandırılıyor, doruktaki kararların Türkiye'yi 'yutmak' amacını taşıdığını belirginleştirmek için CHP milletvekilleri «lup, lup» deyip elleriyle bir lokmanın ağza götürülüş işaretini yapıyorlardı.

CHP içindeki yeni gelişmelerin «karışık» olduğu söyleniyordu. Bu arada sorum üzerine Ali Topuz, AP'den yeni «transferler» haberine karşı çıkmadı, «İkisine yemin ettirdik, tabancalarını aldık, bakalım» diyordu.

«Tabanca» namus sözünün simgesiydi!

Ecevit'in «izin istedi» deyip hükümetten ayrıldığını söylediği İrfan Özaydınlı'nın yerine kimin İçişleri Bakanlığına getirileceği henüz belli değildi. AP'ye göre, bu konuda hükümet ve CHP içinde pazarlık dönüyordu. Hatta Ali Topuz'un «har-

canmak için» bu bakanlığa getirileceğini söyleyenler de vardı. Hükümette bir boşalma olunca bakan olma hırslıları da ortaya çıkardı. Ama, Ecevit'in hükümetteki bir değişikliği öne sürerek, AP'den yeni kopmaları hükümete alacağını söyleyip kışkırtarak bu istifayı kullandığı söyleniyordu. AP, böyle bir davranışı «gayri meşru» ilan edeceğini söylüyordu. Demirel'e,

«Bu hükümeti istediğiniz anda düşürebileceğinizi söylüyorsunuz, sizden de kimilerinin CHP'ye gideceğini. Sayınız azalıyor, nasıl düşüreceksiniz o zaman?» diye sordum.

Hiç aklıma gelmeyen bir formül söyledi :

«İçinden gidecek!»... Yani CHP'den kopmalar olacağını var sayıyordu.

Ama, hükümetin gitmesi için vakit erkendi, 'Mart ayında' diyorlardı.

8

HESAPLAR, HESAPLAR

Turan Güneş, kolumdan tuttu, Meclis kitaplığına götürdü, bir köşeye çekildik:

«Bu Demirel, bizi seçime sürüklüyor» dedi.

Hoca, nereden öğrendiyse öğrenmişti :

«Hem süratle seçime götürmek istiyor. CHP - AP işbirliğine ancak seçim koşuluyla rıza gösterir» diyordu.

Düşündüklerimi yineliyordu :

«Bir seçim bize 30 milletvekili kaybettirir, AP'ye 30 milletvekili daha kazandırır. MHP'nin sayısı da artacak, gelsin seçimden sonra AP - MHP hükümeti.»

Demirel bu sonuncu olasılığı hiç söylemiyordu, ama Turan Güneş'in hesabında —bana göre de— yanlışlık yoktu.

Elekdağ'a göre, Guadeloupe'ta Alman ve Amerikan dos- söyleyince,

«MSP ile yeni bir hükümet felaket olur» diye bağırdı.

Askerler de, ABD de MSP'yi istemiyordu.

Ama, Elekdağ'a göre, başka gelişmeler vardı, DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç, AET'den çıkmamızı istiyordu. Kuruç'a göre, Türkiye kendi kendine yeterdi. «Başbakanın çevresinde bir 'hâle' var, yanlış bilgi veriyorlar ye yanıltıyorlar» diyordu Elekdağ. Ecevit ise bir süredir Bilsay Kuruç'la görüşmüyordu. Bilgi doğruydu. Kuruç'la bir görüşme yapmıştım, uzun süredir Ecevit'le bir araya gelemediğini, Başbakanın kendisini çağırmadığını söylemişti.

Elekdağ'a göre, Guadeloupe'ta Alman ve Amerikan dosyaları görüşülmüş, ancak yapılacak ivedi yardımın «boyutları ve koşulları» belli olmamıştı.

İran'daki olayların Batının midesini bulandırdığından kuşku yoktu. Yardım da gecikmemeliydi. Karar kesindi. Hatta yardımın 1,5 milyar dolar olması olasılığından söz ediliyordu. Elekdağ «fazla ümit taşımıyorum, ama ümitsiz de değilim» diye konuşuyordu.

Hasan Işık'ı arıyor, Christopher'ın «cebinde ne olduğunu» bilmediklerini öğreniyordum. Işık, «Bizi ihmal edemezler» diyordu, «Ekonomi ve ordu açısından kuşkuları var elbette» diyordu, hükümette 'fazla iyimser değildi, dikkatli davranmak eğiliminin egemen' olduğunu söylüyordu.

Deneyimli bir diplomatın yargıları önemliydi :

«..Buraya gelirken Christopher, 'hükümet gücünü yitirmiş, sıkıyönetim ilan etmiş', diye düşünebilir. Sıkıyönetimin ne mana ifade ettiğini çok iyi bilir onlar...»

Şimdi yeni bir akım başladı : Yardımlara evet, ama Türkiye'de, Türkler de artık 'tasarruf' etmesini öğrenmeliler!

Christopher, yardım, ivedi kredi...

Bu tartışmaların, araştırmaların sürüp gittiği sırada Demirel'le konuşurken «yarın önemli bir açıklama yapacağım» dedi :

«Yeni 2,5 liralıklar çıkarmışlar. Eskiden bu paraların arkasında Atatürk vardı. Hani Nâzım'ın bir şiirindeki gibi, 'ince uzun bacaklar üzerinde yaylanarak' diye anlattığı Atatürk resmi. Kocatepe'de. Bunu kaldırmışlar, yerine iki kadın, iki çocuk resmi ve üzerinde de 'ekmek ve konut' yazılmış. İşte CHP bu!»

Warren Christopher geldi ve gitti.

Arkasında bir yığın söylenti bırakarak. 'Ciddi kaynaklar' çeşitlemeli bilgi veriyorlardı. Halûk Ülman'ın —adını veremediği kaynağının— verdiği bilgiye göre,

Türkiye, Christopher'a öneri götürmedi. Askeri ve ekonomik yardımla Kıbrıs sorunu ele alındı.

Biz özel bankalardan 500 milyon dolar sağlanmasına ABD' nin yardımcı olmasını istemiştik. ABD heyeti, IMF ile anlaşmamızı önermişti.

Bonn'un öncülük yaptığı bir milyar dolar 'devletten devlete' yardım istemiştik. ABD heyeti Kongrenin seçimden yeni geldiğini, böyle bir başvurudan ne çıkabileceğini bilemediklerini söylemişlerdi.

Askeri yardımda 1980 için 300 milyon doların az olduğunu bildirmiştik. Ancak 'içerdeki' anlaşmazlık nedeniyle askeri

ilişkileri değerlendirecek bir anlaşma taslağını önlerine koyamamıştık. Çünkü Dışişlerinin ikili yeni anlaşma taslağını hazırlamasına Milli Savunma Bakanı Işık'la Genelkurmay karşı çıkmış, kendilerine danışılmadan hazırlanan bu taslağın askeri yardımda 'hibeyi içermediğini' öne sürmüşlerdi.

Christopher'ın gelmesinden üç gün önce yapılan toplantıda Maliye Bakanlığı ile Bilsay Kuruç arasında tartışma çıkmıştı.

DPT, «kendi kendimize yetebileceğimizi» öne sürerek ABD heyetiyle sadece askeri konularda görüşülmesini önermişti. Ecevit ile Maliye karşı çıkmıştı öneriye. Kıbrıs sorununda ABD'nin planına Türkiye'nin 'evet' demesi istenilmişti. ABD heyeti ile İran'dan nakledilecek üsler sorunu görüşülmemişti. Belki Ecevit'le Christopher'in «başbaşa» görüşmelerinde konu ele alınmış olabilirdi. Ekonomik görüşlerimizi Christopher, Waşington'a götüreceğini söylüyordu.

Hasan Işık'ın bir başka karşı çıkışı Ege sorunuyla ilgiliydi, ABD'nin Yunanistan üzerinde baskı kullanmasını istiyordu.

İvedi yardım konusunda Alman «niyetleri»:

— Almanya, Türk ekonomisinin gidişinden kuşkulu.

— 4'lü bir konsorsiyomla ekonomiye yön verilmesine yanlı.

— Bu yön vermeden sonra taze para önerilerinin gerçekleşmesini istiyor.

— Siyasal açıdan 'Batıdan yana mısın, değil misin' kuşkusuna yanıt arıyor.

— NATO içindeki durumun tartışma olmaktan çıkarılması.

— 5 yıllık plan nedir, sürekli yardım yapılamayacağı açık.

Bu «plan» Guadeloupe'tan önce ABD, Almanya ve İngiltere arasında uygun bulunmuştu, doruk sonrası plana Fransa katılmıştı.

ABD büyükelçiliği yetkililerinden Coffman'a göre,

İvedi yardım için, gelecek hafta 4'lerin ekonomik uzmanlarının bir toplantı yapması olasılığı vardı. Bu yardımda katkının yöntemi konuşulacaktı, rakam yoktu. Ancak, IMF ile yeterli ölçüde doyurucu bir anlaşmaya Türkiye varmalıydı. Önemli olan yan, ivedi yardım IMF anlaşmasından sonra mı, önce miydi?.. Ecevit, IMF'nin sert reçetelerinin Türkiye'de politik ve sosyal çalkantılara neden olabileceğini söylüyordu. ABD, Türkiye'nin önüne bütçeden 300 milyon dolar koymuştu. Doların de-

ğer yitirdiği bir dönemde bu miktar yeterli değildi. Ayrıca, bu para hibe değil, krediydi. ABD'lilere göre 'düşük faizli ucuz vadeli' bu kredi, «hibe gibi bir şeydi». ABD, «Türkiye'nin ekonomisine bir biçim vermesi gerektiğine» inandığını bildirmişti.

Kıbrıs sorununda ikili görüşmelerin başlaması olasılığının ortaya çıkmasından iki taraf da memnundu.

Askeri işbirliği anlaşmasında herhangi bir pürüz yoktu. İran'dan üslerin aktarılması?.. Aktarılacak üs var mıydı? Yunanistan'ın NATO'ya dönmesini olumlu karşılıyorduk, ama Coffman, Türk 'koşullarından' hiç söz etmiyordu.

Görüşmeler sırasında bir Amerikalı «Türkiye'de her şey kötüye gidiyor, ama Türk - Amerikan ilişkileri hariç» demiş, herkes gülmüştü.

Gece 23.30; Şükrü Elekdağ,

4'lerin Türkiye'ye ivedi yardım için hızla mekanizma oluşturmayı kararlaştırdıkları anlaşıldı, bunu Almanya koordine edecekti. Ocak 1979'un 18 ile 23'ü arasında Bonn'da yüksek düzeyde sorun ele alınacaktı. İvedi yardımın boyutları ve koşulları bu toplantıda konuşulacaktı. Yardımın 'hızla yapılması eğilimi' vardı. IMF'yi «devreden çıkarmak» gibi bir eğilimleri gözükmüyordu. Ancak, IMF'nin koşullarını Batılılar yumuşatma eğilimindeydi. ABD, devletten devlete yardımda güvence veremiyordu, çünkü bu, bir yasa sorunuydu, Kongreden geçer miydi, geçmez miydi, bilemezlerdi. Ege sorununda deniz ve havadaki komuta kontrol alanları, —hele bir Yunanistan NATO'ya dönsün, sonra— müzakere yoluyla çözülecekti.

9

TEK İNSAN'A DOĞRU ÇÖZÜLME

2 Ocak 1978'de İçişleri Bakanlığından İrfan Özaydınlı istifa ettikten sonra, suların durulacağı beklentisi içine giren kamuoyu, bir başka istifa haberiyle şaşırdı.

Beklenmeyen bir olay açıklanmıştı :

Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık da Özaydınlı'dan on iki gün sonra görevinden «affını» rica ediyordu.

Hasan Esat Işık'ın Milli Savunmaya getirilmesi, Ecevit hükümetinin kurulduğu günlerde olumlu karşılanmış, Türkiye'de olağan yönetim anlayışında önemli bir değişiklik olarak nitelenmişti. Işık bir diplomattı, ama askersel sorunlar artık dış politikayla iç içeydi. Ecevit'in diplomasiyle askeri sorunları bir araya getirdiği biçiminde yorumlanan bu atamaya herkes olumlu gözle bakmıştı.

Işık, ayrıca hükümet kadrosunda göze çarpan, ağırlığı olan, sözü dinlenir ve Türk yararlarına her şeyden fazla önem veren bir kişi olarak ün yapmıştı. Geçmişten günümüze uzanan birikiminde bu kanıyı güçlendirecek pek çok olay vardı.

«Cumhuriyet Bayramı günü ve onu izleyen günlerde görevimden ayrılmam gerektiği kanısına vardığımı bazı neden ve vesilelerle arz etmiştim» diye başlıyordu Hasan Esat Işık istifa mektubuna :

«...Kanımca insan üstlendiği görevde yararlı olduğu, hatta yararlı olabileceği kanısını koruduğu sürece, başka nedenler türlü davranışa itse bile, görevinden ayrılmamalıdır. Fakat bu duyguyu yitirdiğinde de görevden ayrılmakta tereddüt etmemelidir...

...Ben bu duygumu yitirdim. İnancım gereğince istifa ediyorum...»

Bir diplomat diliyle yazılan bu mektubu Hasan Esat Işık, bütçe komisyonunda bakanlığının bütçesini savunduktan hemen sonra yazdı, «elden» Başbakanlığa gönderdi.

Hasan Işık'ın istifası öylesine hızlı, öylesine beklenmedik bir anda gelmişti ki, yalnızca gazeteciler değil, CHP iç bünyesi de şaşırmıştı. Herkes bir «neden» arıyordu.

Oysa Işık'ın istifasına bir değil, birkaç neden sayılabilirdi.

Koridordaydık Mecliste ve Hasan Esat Işık üzgündü. Düşünceliydi :

«Neden?» diye sordum.

Işık, böyle sorulara doğrudan —daha başka bir deyimle— «kaba», kimilerine göre «açık» yanıtlar verecek insan değildi.

Diplomasi mesleğinde edindiği, elbette bir yaşamboyu sürdürdüğü için unutamadığı ince, zarif anlatımlarla gerekçeyi bana sindirmeye çalışıyordu.

Ekim 1978'deki Cumhuriyet Bayramı törenleri hazırlanırken, Dışişleri Bakanlığına «vekâleten» bakıyordu. Protokol Genel Müdürü Şefik Fenmen, önüne bir yazı koydu.

Bu törenlerde Cumhurbaşkanı Korutürk bulunmayacak, onu Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken temsil edecekti.

Işık'ın anlayışı bu davranışa tersti, kabul edemezdi. Cumhurbaşkanlığı makamını hiç kimse —yasadaki boşluklar ne olursa olsun— dolduramazdı.

Hemen harekete geçti, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine bu uygulamanın sakıncalarını yazıyla, sözlü olarak anlattı, Başbakana gitti.

İşte, bu sırada inanışlarına, geleneklerine ters düşen tutumları izlediği için hükümetten çekilmeye karar verdi. Başbakan Ecevit'e de söyledi.

Işık'ın bu olay nedeniyle istifaya girişmesi —belki— biçimsel açıdan fazla duyarlılık gibi görülebilirdi.

Fakat?..

Fakat, Hasan Esat Işık bir süredir hükümet başkanının kimi tutumlarından «rahatsızdı». Ecevit'in bir süredir önemli saydığı kimi devlet işlerini «tek elden ve kendisine bilgi vermeksizin» yürütmekte olduğunu saptamıştı.

O sıralar, Sovyet savaş gemilerinin Türk limanlarına yapacağı ziyareti karşılamak için Sovyet limanlarına gidecek olan

Türk savaş gemileriyle ilgili kararı Başbakan, Bakanlar Kuruluna bir oldubitti gibi getirmişti. Oysa, sorun klasik anlamda bir ziyaret değildi, bir büyük devletle yeni açılışlara gidileceğinin yaygınlaştığı ortamda Türk gemilerinin Sovyet limanlarına gitmesinin Bakanlar Kurulunda tartışılması, hatta daha önceden Başbakanın Milli Savunma Bakanıyla bu konuyu görüşmesi gerekirdi.

Kimi konuların —Milli Savunma Bakanı atlanarak— Başbakanla Genelkurmay Başkanı arasında çözüldüğünü saptamıştı. «Sorumluluğu olan bir bakanı atlayarak bu tür işlemlere» girişilmesine Işık yanlı olamazdı. Birkaç kez Başbakana —kendi üslubu içinde— bu tür olaylardaki duyarlılığını anımsattı.

Işık'ın dış yardım isteklerimizde, taze para sağlanması konusunda daha değişik görüşleri vardı :

Guadeloupe'ta 4 büyük devletin Türkiye ile ilgili kararını öğrenip değerlendirme yapmadan Warren Christopher'a ve heyetine Türkiye'ye yapılacak ekonomik yardım ile ilgili öneriler hazırlanmasına yanlı değildi. Batının, kararı neydi, ne değildi?

Işık'ın daha belirgin bir başka görüşüne göre, «Batı devletlerinden kredi istemlerinde bulunmadan önce Türkiye'nin kendi iç bünyesi ile ekonomisini düzeltmesi» gerekirdi.

Christopher'ın gelmesinden üç gün önce bir dizi toplantı yapılmış, bu toplantılarda hükümetin «askersel yardımlardan çok ekonomik yardıma ağırlık vermeye hazırlandığını» saptamıştı. Evet, askersel sorunlarla ekonomik konuların biribirinden ayrılmazlığı ilkesini benimsemişlerdi, ne var ki, bu yaklaşım da —Hasan Esat Işık'a göre— yanlıştı.

Ecevit Hükümeti 1976'da Çağlayangil'in Kissinger'la imzaladığı ABD - Türkiye ortak savunma anlaşmasını yeniden gözden geçireceğini açıklamış, yeni bir anlaşma taslağı hazırlayacağını bildirmişti. Işık da bu görüşteydi. Christopher'ın gelişinden önce yapılan toplantılarda Işık, bu anlaşma taslağının Dışişleri Bakanlığınca —Savunma Bakanlığının haberi olmadan— hazırlandığını ve Christopher'a verileceğini öğrendi.

Bu, olamazdı. Savunma konularını içeren böylesine önemli bir anlaşma taslağını Milli Savunma Bakanlığının haberi olmadan Dışişlerinin hazırlaması olanaksızdı, karşı çıktı. Nitekim, Amerikalı yetkililer «Christopher'a taslağın verilmediğini» bildireceklerdi.

ABD'yi, Türkiye'nin lehine Yunanistan'ı zorlamaya ve bu

yoldan Ege sorunlarının çözümüne yardımcı olmaya çağırmak istiyordu.

Bu «devre dışı bırakılma» olayları sürünce, Hasan Işık'ın hükümette kalmasına artık olanak yoktu.

Ayrıca, Işık Guadeloupe'ta alınan karar gereğince işletilecek «Alman planına» da karşı çıkıyordu. Bu plana göre, Bonn'da «yabancı uzmanlar bir araya gelip» Türk ekonomisini «masaya yatıracaklardı». Işık'a göre bu olay Osmanlı dönemlerinde görülen türde olaylardandı, Türkiye'nin bağımsızlığı, onuru ile bağdaşamazdı.

İstifa etti.

İkinci istifa CHP içindeki kaynaşmaları kamçıladı. Ali Topuz «feryat» ediyordu. Uğur Mumcu'yla konuşuyorduk, «yöntem ayrımları» nedeniyle Işık'ın istifa ettiğini saptıyorduk. Kimi basın, «tamgün yasası» nedeniyle hükümetten kaçtığını yazıyordu, Işık bu tür yayınları sinirlenerek okuyordu.

Devlette «tamgün yasasıyla» uygulanacak ücret baremine ordu mensuplarının bir kaybı olmayacağı, ayrımlar yaratılmayacağı konusunda Sağlık Bakanı Mete Tan ve müsteşarı Genelkurmay Başkanına güvence vermişlerdi. Ne çare ki, bu güvencenin geçerli olmadığı bir süre sonra anlaşılmış, ordunun çeşitli kesimlerinde alttan üste doğru para açısından büyük ayrımların söz konusu olduğu saptanmıştı.

Işık'ın bu güvencelerden, tamgün yasasıyla yapılan işlemlerden haberi yoktu.

Bütün bunlar «uyumlu hükümet» diye adlandırılan Ecevit hükümetinde çelişkiler olduğunu kanıtlıyordu ve kamuoyu, CHP iç bünyesinde giderek «ayyuka çıkan» bu olaylardan sonra «uyumdan söz edilemeyeceğini» söylüyor ve yazıyordu.

Hükümette değişiklik söylentileri gecemizi gündüzümüzü alıyordu.

Fakat bu değişikliğin nasıl olacağı, sınırıyla içeriği belli değildi. Hepsi Ecevit'in kafasındaydı. Ali Topuz'un, çok yakın olduğu Orhan Eyüboğlu'ndan aktardığı bilgilere göre, Dışişleri Bakanı Ökçün'ün Milli Eğitim'e geçmesi, Uğur Alacakaptan'ın Dışişlerine gelmesi söz konusuydu. Hatta Halûk Ülman'ın Dışişleri Bakanlığı üzerinde durulduğu zaman Ecevit'in 'bizim po-

litikamız üzerinde o kadar eleştiri yazdı ki, ben önersem Halûk kabul etmez' dediği de söylentiler arasındaydı.

Demirel telefonda «bu, bir istifa değil, iktidarın anatomisi» diyordu.

Çalkantıların durduğu duracağı yok gibiydi. Bu arada Özaydınlı ile yaptığım görüşmede Maraş olaylarıyla ilgili kimi bilgiler veriyordu. 23 Aralık gecesi Başbakana sıkıyönetim önermiş, önerisi 'hemen' kabul edilmemişti. Bu olayla ilgili soruları yalanlamıyordu.

«Özel bir şey söyleyeyim mi?» dedi İrfan Paşa :

«...Günde 10 - 15 parti heyeti kabul etmekten bıkıp usanmıştım...» Bunların yanı sıra vali ve kaymakam atamalarıyla ilgili kararname konusunda da kimi aykırılıklar olmuştu.

Ecevit bu sıralarda bir açıklama yaptı :

Bu açıklama hükümetle ilgili değildi, yardımlar konusuna değiniyordu.

Başbakana göre, «Christopher'la yapılan görüşmelerde ivedi yardımla ilgili hiçbir ödün istenmemişti, istenemezdi.»

Türkiye artık kendini toparlamalıydı. İvedi yardım «nefes almamızı» sağlayacaktı. 18 Ocakta Bonn'daki görüşmeler başlayacaktı. Ecevit'e «ekonomik ve mali açıdan çok yardımcı olan» Aysel Öymen, «uluslararası bankalardan 200 milyon dolar geleceğini» söylüyordu.

AP çevreleri her olayın, ama aslında Maraş olaylarının perde gerisinde neler yattığını araştırıp duruyorlardı :

—Bir üst düzey yetkilisinin— söylediğine bakılırsa, MİT Adana Bölge Şefi Nazif Abanozoğlu, ölmeden önce AP'ye, «Maraş valisinin 21 Aralık günü kentte 'çok vahim' olaylar olacağını» bildirmişti. Vali Tahsin Soylu, aynı gün saat 20.00 dolaylarında İçişleri Bakanlığı 'haber merkezine' bu bilgiyi aktarmıştı. Ölen bir adamın AP'ye, hatta önderine aktardığı söylenen bu bilgilerin sağlık derecesi elbette kuşkuluydu.

«İçimizdeki» kışkırtmaların yanı sıra, «dışımızdaki basın» da varlığını sezdiğimiz ateşi körüklüyordu : Spiegel dergisi, «Ordu mensuplarının ekonomik zorluklar içinde olduğunu, bu gözlemin 1960 yılındaki ihtilalden önceki duruma benzediğini» yazıyordu.

10

WELLS FARGO «REHİN» OLAYI

Bonn'daki «4'lerin» ivedi yardıma olumlu baktıkları, ne var ki, «çeşitli görüşlerin ortaya çıktığı» haberinin alındığı gün, kredi sorununun gene sürüncemeye kalacağı olasılığı belirmişti.

Müezzinoğlu'na durumu anlattığımda, «orta vadeli krediler» üzerinde durulduğunu söylediğimde, Maliye Bakanı, «Olmaz, kabul etmeyiz» dedi. Üstelik beliren görüş ayrılıklarından sonra, 4'leri temsil edenler «talimat almak üzere 'merkezlerine' başvurmuşlardı.»

Oysa hükümet yetkililerinin «koşulsuz ivedi yardım» geleceğinden söz ettiklerini hep duyuyorduk.

«Lup, lup» sorunu giderek biçim değiştirirken, Milli Savunma Bakanlığına Neşet Akmandor'un atanması da olay oldu. Bu atamanın parti yöneticilerinden habersiz yapıldığından yakınan CHP grubuna Ecevit, «İki kez bu konuyu Genel Sekreter Üstündağ ile konuştum» demişti.

Kargaşanın giderek yoğunlaştığı günlerde önüme düşen belgeli habere konulacak tek başlık vardı :

«Hükümet 150 milyon dolar alabilmek için Türkiye'nin tarımsal ürünlerini 'rehin' etti.»

Haber buna benzer bir başlıkla çıktı. Maliye Bakanı, Wells Fargo adlı bir bankaya, bu bankanın çevresine toplayacağı bir bankalar topluluğuna bu sözü vermişti. 150 milyon dolar sağlamak için yapılan girişimlerde bankalar «güvence» istemişlerdi. Öne sürülen çeşitli güvence seçeneklerini kabul etmemişler, sonunda «Türkiye'nin tarımsal ürünleri Toprak Mahsulleri bildirimiyle bu bankalara 150 milyon dolar karşılığında 'rehin' edilmişti.»

İvedi döviz, ivedi kredi peşinde olabilirdik, hatta altınlarımızı rehin edebilirdik, ama Türkiye gibi bir ülkede tarımsal ürünlerin «rehin» edileceği haberinin manevi etkileri büyük olabilirdi.

Haber siyasal çevreleri karıştırdı. İktidar sustu, muhalefet sevindi.

Ancak, bir başka durum ortaya çıktı. Ticaret Bakanı Köprülüler, bakanlığına bağlı TMO'nun bu kararı yürütmeyeceğini öne sürdü. Oysa kredi alındı alınacak aşamadaydı. Maliye ile Ticaret Bakanları biribirine düşmüştü. Ecevit susuyordu.

Köprülüler, ortanın solunda bir politikacı olduğunu kanıtlamak için ulusal değeri olan tarım ürünlerinin rehin edilemeyeceğini söylüyordu, hatta telefonda bana «ulusal onurumuzu savunmakta» kararlı olduğunu —bakanlara özgü yüksekten bir ses ve sözcüklerle— anlatıyordu.

11

BİRİNCİ SIRADA OLAN NE?

Metin Toker,

«Paşa 'hayır birincisi' dedi.»

Toker 22 Ocak günü Genelkurmay Başkanı Evren'le özel bir görüşme yapmıştı.

Kontenjan Senatörü, «eğer bu hükümetin gitmesi için 9 neden varsa, onuncu hiç kuşkusuz bu 'rehin' olayı» demişti Evren'e.

Genelkurmay Başkanı Evren,

«Hayır, birincisi» diye yanıt vermişti. Oysa, 'Rehin' yürürlüğe girmişti.

Toker, «tamgün yasası» üzerine yazdığı bir yazıdan sonra Evren'in çağrısı üzerine Genelkurmaya gitmişti. Sağlık Bakanı Tan ile müsteşarı ve sonra Başbakan, bu yasayla Ordu mensuplarının ancak 300 - 500 lira arasında zarara uğrayacaklarını bildirince «bunun pek önemi olmadığını» söylemişti onlara, sonra «bu iş çıkmıştı.»

Evren bir de «eşgüdüm» sözcüğüne takılıyor, «ne demekse bu» diyerek, gerçek adın «sıkıyönetim koordinasyon toplantıları» olduğunu vurguluyordu. «Bu hükümetle işlerin nasıl gideceğini» araştırıyordu.

Orduya, 12 Marttan daha fazla «çengel» atıldığını belirtiyordu.

12

«DURUM»

Geceleri soğuktu, donuyorduk.

Fuel-oil yoktu. Kömür yoktu. Gazyağı bulunamıyordu. Kimi tüketim malları piyasadan çekilmişti. Dışalım döviz yokluğu nedeniyle tıkanmıştı.

Geceleri evde kalamayınca şöminesi olan dostlara sığınıyor, orada yatıyor, gündüzleri büroda ısınabilirsek ısınıyorduk.

Genelde soğuk bir kış geçiriyordu Türkiye.

Yokluklar giderek artıyordu.

Umudumuzu yitirmemeye çaba gösteriyorduk.

İvedi krediler gelecekti, ardından fuel-oil, ardından yağ, mazot...

Gelmiyordu, soğuğun yazgısıyla yaşayıp gidiyorduk.

Millet Meclisi sıcaktı. Günümüzü orada geçiriyorduk.

Geceleri eşe dosta.. Parası olanlarsa otellere...

Umudumuz da soğuyup gidiyordu.

İçinde bulunduğumuz bu ıstıraplı durumu, dünyaca ünlü Associated Press haber ajansı 100 ülkedeki abonelerine yaptığı bir yayınla duyurdu. «Yaşadığımız gerçekleri» özetleyen bu yayında «Türkiye'deki çetin ekonomik ve siyasal gelişmeler» anlatılıyordu :

«...Türkler, çok zorlu bir kış geçirmektedirler. Birçok Türkün tiryakisi olduğu kahvenin de piyasadan çekilmesi, hayat şartlarını daha da çekilmez yapmıştır.

Kahveye ek olarak, margarin, likit yağ, ilaç, fuel-oil, ampul, deterjan, röntgen filmi gibi temel maddelerin de büyük ölçüde sıkıntısı çekilmektedir.

Sigara darlığı, gittikçe artan bir karaborsaya sebep olmuştur.

Gazete sahipleri ve genel yayın müdürleri kâğıt yokluğundan, otomobil sahipleri, yedek parça bulamamaktan şikâyet etmektedirler.

Büyük şehirlerde iki - üç saat süreyle uygulanan düzenli elektrik kısıntısına ilaveten, halkın günlük hayatını ağırlaştıran ve ekonomik krizin işareti olan ani kesintiler de meydana gelmektedir.

Durum, kötü kamu hizmetlerinin yanı sıra devam eden terör ve büyük şehirlerde yaygınlaşan gasp olayları ile tahammüllerin hududuna varmıştır.

Türkiye'nin doğu bölgelerine son zamanlarda gidenler, durumun buralarda çok daha ağır olduğunu söylemektedirler. Doğuda karayolu ulaşımı ve mal dağıtımındaki aksaklıklar, kışın hayat şartlarını son derece fena etkilemiştir.

— Sanayide Kapasite Düştü —

Gaziantep'te müteahhitlik yapan Osman Enç, şehirde üç haftadır apartmanların fuel-oilsiz bulunduğunu söylemiştir.

Bugünkü durumun en büyük sebebi, ülkenin içinde bulunduğu döviz darboğazıdır. Bu, talep edilen petrol, kahve, ilaç ve diğer hammaddelerin ithalatını imkânsız hale getirmektedir.

İstanbul Ticaret Odasının bir raporuna göre, özel sektör elinde bulunan fabrika ve sanayi kuruluşları, kapasitelerinin ancak yüzde 55.8'i oranında çalışabilmektedirler.

429 kuruluşu içine alan bir ankette, bu kuruluşlardan 151'i, üretim hızının düşüş sebebi olarak, gerekli hammaddeleri ithal edememelerini bildirmişlerdir. Diğerleri, enerji kısıtlamalarını, mali problemleri ve işçi meselesini, üretim düşüklüğünün sebepleri arasında saymışlardır. Ankete cevap veren kuruluşların yüzde 83'ü, içinde bulunulan sene, üretimin daha da düşeceğini tahmin ettiklerini söylemişlerdir. Birçok firma, yeni yatırımlar yapmaktan vazgeçmiştir.

Son iki senede, enflasyon hızı, yılda yüzde 60'a yükselmiştir. 1978'in Ocak ayından, 1979'un Ocak ayına kadar, ev kiraları, yüzde 80, sütün litresi, yüzde 32 - 60 civarında artmıştır.

Aynı dönemde, PTT hizmetlerine, yakıta, elektriğe yüzde yüz, şehir suyuna yüzde ikiyüz zam gelmiştir.

— İşçilerin Sıkıntısı —

Sendikalı işçiler, hayat pahalılığından uğradıkları kayıpları karşılayabilmek amacıyla, toplusözleşme pazarlıklarında, en az yüzde yüzlük bir zam talep etmektedirler. Ücretleri arttıkça, vergileri de yükselmekte, enflasyonun etkilerinden yine de kurtulamamaktadırlar.

Ücret artışlarını sınırlamak için girişilen teşebbüsler, hükümetin kendisine düşen, «fiyatları kontrol» vazifesini başaramaması yüzünden netice vermemiştir.

Kamu hizmetlerindeki aksaklıklar da, halkın sıkıntılarını arttırmaktadır. Ankara'da haftalarca çöpler toplanamamıştır. Büyük şehirlerde musluklardan sular akmamaktadır. Otobüs seferleri, mazot yokluğu sebebiyle kısıtlanmış, tren yolculuğu, son haftalarda peşpeşe meydana gelen kazalar sonucu korkulur hale gelmiştir. Kar temizleme işlemleri o kadar yavaş yürümektedir ki, Ankara veya İstanbul'da, kar kalınlığı 5 cm'yi bulduğu anda bütün hayat durmaktadır.

Geçen ay Kahramanmaraş'ta 100 kişinin ölümüne yol açan çatışma, hükümeti, Ankara ve İstanbul da dahil olmak üzere, 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek zorunda bırakmıştır. Sıkıyönetimi takiben bombalama ve adam öldürmeler azalmıştır. Ancak, tortuları hâlâ devam etmektedir.

Eskiden, dolu olan İstanbul ve Ankara caddeleri, şimdi geceleri tamamen ıssızlaşmaktadır.

İstanbul Üniversitesi kantininde, sağcı ve solcu öğrenciler arasındaki çatışmalarda silah olarak kullanılan çatal ve bıçaklar, Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle kaldırılmıştır. Şimdi kantinde sadece sandviç servisi yapılmaktadır.

Guadeloupe zirvesinde varılan anlaşma gereğince, Türkiye'ye acil ekonomik yardım programı hazırlanması için çalışmalar başlamıştır. Fakat bir görüşe göre yardım çok geç ulaşacak ve Ecevit Hükümetini düşmekten veya ekonomiyi iflastan kurtarmaya yaramayacaktır.

Türkiye'nin dış borçları, 5 milyarı, vadesi gelmiş veya gelmekte olan kısa vadeli borçlar olmak üzere, toplam 15 milyar dolardır. Enflasyon yüzde 60'tır ve üç milyon kişi işsizdir.

Demokratik bir rejim altında, işçi sendikaları kuvvetlenmiş, bir tüketim ekonomisi doğmuştur. Türkiye, petrol fiyatlarının ve Batıda üretilen malların fiyatlarında meydana gelen artışlardan fena şekilde etkilenmiştir.

— Ecevit Şansını Yitirdi —

Batılı banka çevreleri, dış borçların iyi bir şekilde kullanılmamış olmasının, ekonomik krizin sebepleri arasında bulunduğunu iddia etmektedirler.

Bazı gözlemciler, Ecevit'in milletten, *fedakârlık isteme zamanını kaçırdığı görüşündedirler. Gözlemcilere göre bunun için uygun zaman, Ecevit'in iktidara ilk geldiği sıralardı. Çünkü o zaman halk, kendisine bir şans tanımaya hazırdı.*

Ecevit'in yeni ekonomik ekibi, IMF ile bir Stand-By anlaşması imzaladı ve bunu, diğer kredi kuruluşları için bir yeşil ışık olarak düşündü. Bir dizi kısıntı tedbirleri alındı.

Fakat, şu anda IMF ile ilişkiler ertelenmiştir. Kemerleri sıkma tedbirleri ile ekonominin 1978'deki görünüşü, IMF tarafından yeterli bulunmamıştır. Taze para verilmemiştir.

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Christopher'ın son Ankara ziyareti, Batılı ülkelerin yapacağı yardımın, Türkiye'nin, IMF tarafından teklif edilen tedbirleri almasına bağlı olacağını açığa çıkartmıştır. Bu, halk tarafından istenmeyen yeni fedakârlıkların yapılması anlamına gelmektedir.

Bir maliyeci, 'Eğer, ülke, ekonomik krizden kurtarılmak isteniyorsa, benzinin karneye bağlanması da dahil, çok büyük fedakârlıklar yapması gerekmektedir' demiştir...»

13

KOLEKTİF ÇILGINLIK

Acılar, bekleyişler, siyasal çalkantılar, vurup kaçan anarşi, dış sorunlar...

Bu karmaşanın sürüp gittiği günlerde bile «neşemizin» yitip gitmesine izin vermiyorduk.

Turan Tükel bir gün, «bizim patronun konuşmalarına dikkat etmeli. Cümleleri arasında öylesine dokundurmalar vardır ki, tıpkı İsmet Paşanın konuşmaları gibi. Okudukça bazı gerçekleri kapabilir insan» dedi.

Tükel, dosttu, eski gazeteciydi, Ecevit'in basın danışmanı.

Ama, Turan Güneş de hoştu, latifti, esprileriyle siyasal kulislerin bir numaralı insanı. Hocaya bu deyişleri aktarınca, ellerini havaya açtı :

«Kolektif çılgınlık!» dedi.

Başladık gülmeye Meclis koridorlarında.

Gülmemizi engelleyecek değillerdi ya!.. Gülmeyi ivedi para vereceklerin yasaklamaları, bu yasağı bir koşul olarak sürüp engellemeleri olanaksızdı. Bu açıdan rahattık.

Güneş, daha sonra, «Bizimki» dedi, «bugün grupta 'yeni atılımlardan' söz etti».. Ecevit'ten söz ediyordu.

Gazetecilerden biri «eyvallah» dedi.

Turan Güneş güldü, milletvekilleri geldi, öğrendi, güldü.

Gülüp duruyorduk :

«Kolektif çılgınlık işte!»

Nezih, «koku almak için» Ankara'ya geldi. Orhan Eyüboğlu'nun, «Bu hükümet tükendi» dediğini aktardı. Basın üzerinde «ekonomik önlemlerden» söz ediliyordu, tirajların 250 binde dondurulması öngörülüyor diye söylentiler vardı. Oysa Ecevit, «basının günün koşullarına göre kendini kendi arasında ayarlamasını, örneğin olanağı varsa sayfa sayısını azaltmasını 'yüksek sesle düşünerek' basına bir özel söyleşide söylemişti». Bir çeşit rica.

Wells Fargo olayını muhalefet ele almış işliyor, etkileri de yayılıyordu.

Nezih Demirkent, Ecevit'i gördü.

«Perişandı» diyordu, «işleri tamamen elinden çıkarmış gibi bir izlenim aldım.»

«Perişan» değil, «beş cephede çarpışmaktan» yorgun olabilirdi.

Ecevit'ten önce görüştüğü CHP Genel Sekreteri Üstündağ, «iki aydır Hürriyet'i sabah korkarak alıyoruz elimize, bugün ne var diye» demişti...

Demirel, «Tam Cezayirli gazetecilere ülkede bir şey yok derken, patır kütür bombalar patlamaz mı?» dedi.

Ticaret Bakanlığı ile İngiliz Kültür Heyetinde patlayan bombalardan söz ediyordu.

Şimdi de, sanayi mallarımızın 'rehin' edileceği haberi çıkmıştı.

Elekdağ'la söyleşirken, Brejinski'nin eğilimlerinden söz ettim.

«Ciddiye almıyor Türkiye'yi galiba?» dedim.

Elekdağ, «Türkiye'yi ciddiye alır, ama bu hükümeti?...» dedi. İlk kez böyle konuşuyordu.

Brejinski ile görüşen Kasım Gülek'le buluştuğumuz zaman bu ünlü eski CHP'linin üşümekten yana hiçbir sıkıntısı yoktu. Gülek ısı sıfırın altında 20 dereceye indiği günlerde bile geceleri pencereleri açık yatar, pardösü, palto kullanmazdı.

Ben üşürüm diye lütfedip evindeki şömineyi yakmıştı.

Demirel'den dinlediklerimi anlatmasını istediğimde Gülek, konuştu :

«...Brejinski şöyle dedi : 'İktidara geldiğinde çok umut bağlamıştık Ecevit'e. İyi konuşuyordu, popülerdi ve gençti. Fakat geçen zaman umudumuzu yitirdi. Düşününüz ki, Türkiye'nin burnunun ucunda duran Rusya'nın düşman olamayacağını söylüyor. Duvarı aşmaktan bahsediyor. Nasıl aşacak?.. Buyursun aşsın. Yardım etmeye kararlıydık. Fakat henüz elli yaşına gelen insanı emekli yapmak istiyor, iç ekonomiyi düzene sokmuyor

ve hep bizden istiyor. Vergi veren vatandaşımız bu şartlarda bize ne der?.. Nasıl açıklarız bu tutumu, yardım etmeyi onlara?..»

Gülek yorumlara geçti :

«...Ecevit'ten bir şey çıkmayacağı anlaşılıyor.. Ne olacak peki?.. Ordu müdahale ettiği zaman —işte Gülek'in yanılgısı— lider olacak kimse yok. Cumhurbaşkanı bir şey yapabilir mi?.. Hayır! Demirel yıprandı. Şimdi bir Türkeş görünüyor ortada..»

Ecevit, daha sonraki yıllar Türk işadamlarının ABD'deki «dostlarıyla» hükümetin gitmesinde anlaşmaya vardıklarını öğrenecekti. Nitekim, TÜSİAD'ın gazete ilanlarının altında bu hesabın yattığına inanacaktı.

Bana sordu Gülek : «Ne bileyim» dedim.

«Kolektif çılgınlık» mı deseydim acaba?

14

HER YANIYLA ŞOK

Teşvikiye'de doğan Abdi İpekçi, Teşvikiye'de öldürüldü, Teşvikiye'de cenaze namazı kılındı.

Ecevit'in yakın destekçisi, ne var ki, Türk basınının yetiştirdiği en ünlü gazetecilerden Abdi İpekçi, Ecevit'in Başbakanlığı sırasında vuruldu.

Telefon çaldı :

«Abdi İpekçi'yi vurdular» dedi ses ve kapadı.

Nerede, nasıl demeye kalmadan telefon sustu.

Saat 20.24'tü. İstanbul'u aradım, gazetedeki arkadaşlar «böyle bir olayın geldiğini, ancak Abdi'nin ölüp ölmediğini bildiren bir haberin henüz gazete ekibinden ulaşmadığını» söylediler.

Ama, telefondaki sese göre, Abdi İpekçi vurulmuş ve ölmüştü.

Metin'i aradım, inanamadı. Milliyet'le konuşmuş, haberin doğrulandığını söyledi.

Basında bir panik başgösterdi.

Yıkıldık.

İpekçi, 1 Şubat 1979 günü Ankara'daydı. Kimi görüşmeler yapmış, bir ara Demirel'i aramış, «Size gelemiyorum, vaktim yok, bir dahaki sefere» demişti. Demirel de, «Abdi Bey, Ecevit'e verdiğiniz desteği bize verseydiniz, pek çok işi şimdiye dek çözerdik» diye takılmıştı.

Abdi, akşamüzeri bir uçakla İstanbul'a dönecekti. Uçak değiştirdi, sonra gitti, gazetede bir süre çalıştı. Arabasına bindi, evine giderken, Teşvikiye'de bir köşebaşında öldürüldü. Cinayet çok iyi planlanmış, Abdi adım adım izlenerek uygulanmıştı.

Bu cinayetin etkisi ve ardından getireceği tepkiler yıllar boyu sürecekti.

Teşvikiye'deki cenaze törenindeydik.

Herkes ağlıyordu. Ecevit siyah sarı renkteydi. Demirel gözyaşlarını tutamıyordu.

Fakat, herkes terörün nereye varacağını konuşuyor, daha önceki günlerin umutlu beklentisi artık hiç kimsede görünmüyordu, yok olmuştu.

Abdi'nin katili aranıyordu, bütün basın bu konuya eğilmişti. Büyük gazeteler Abdi'nin katilini 'ihbar' edecek olana büyük para ödülleri vereceklerini açıklıyorlardı.

Abdi'nin ölümüyle 'devlet' sarsılmıştı.

Yargı pekişmişti : Anarşi ve terör durmayacaktı!

Ama, hükümetin «gidici» olduğu yolundaki haberler yoğunluğundan hemen hiçbir şey yitirmemişti. AP, hükümeti düşürmek için güvenoyu desteği olan 226 rakamını aşağıya indirmeye çalışıyor, CHP'liler ise, AP'nin girişimlerinin yeni bir oylamada 226 ile balon gibi sönüp gideceğini söylüyorlardı.

Wells Fargo olayı hâlâ sahnedeydi. Milliyet'te çıkan küçük bir habere göre, Başbakan Ecevit, bu konunun ne durumda olduğunu soran kimi gazetecilere, «Bunu Maliye ve Ticaret Bakanlarına sorunuz, onlar ilgileniyor» diye yanıtlamıştı. Ticaret Bakanı anlaşmanın geçersizliğini sağlamak için elinden geleni yapıyor, Maliye Bakanı da 150 milyon doları —akaryakıt sağlamak üzere— kurtarmaya çabalıyordu. Hükümet içindeki bu ikilem, giderek yoğunlaşacaktı, öyle görünüyordu.

Siyasal kulislerde bu oluşmalar, araştırmalar, çatışmalar sürerken basında hükümete karşı uyanan tepki giderek boyutlanıyordu.

Ayrı gazetelerde çalışıyorduk, fakat Uğur Mumcu ile sağlıklı bir arkadaşlığımız vardı.

Abdi'den sonra Ecevit'e ve hükümetine karşı aklımızdan geçenleri özetlersek, hemen hiçbir desteğin bu hükümet için yeterli olmayacağı noktasında toplanıyordu.

Başarı olasılığının güçlü olduğunu söyleyebilmek için dayanacağımız olumlu, ufacık bir başlangıç aramamıza karşın, bu dayanak bir türlü gelmiyordu, gelemiyordu. 1979 başlarında Ecevit Hükümetinin gidici olduğunu söyleyen muhalefet par-

tilerinin, Demirel'in, hatta CHP içindeki —Güneş gibi, Ali Topuz gibi, Eyüboğlu gibi— insanların savlarını yadsıyacak güçten yoksunduk.

Bu duygularımızı, kanılarımızı Uğur Mumcu kâğıda döktü, 3 Şubat 1979 günü yazdığı yazıda,

«..O uygar gazeteci, o en yetkin gazete yöneticisi, kanlı kefenler içinde ilerici Türk basınının namusunu simgeliyor şimdi...

Ey hükümet, «karınca ezmez» hükümet, uyan artık! Bu aymazlıktan uyan artık. İstanbul'da kan kusan çetelerin hakkından gelemiyorsan onurunla çekil git. Senin iktidarında insanler kurbanlık koyunlar gibi, birer birer öldürülüyor. Ve istihbarat örgütlerin tek satır rapor bile veremiyorsa, bu olaylardan sorumlu olan sensin! Ya çekil, git, ya da görevini yap!

Ve ey CHP milletvekili ve senatörler. Size verilen oylar haram olsun! Çoğunuz, parlamentoya girdiğiniz günden beri, önseçim hesaplarından başka ne yaptınız? Hiç. Ülkeyi, bir kan denizine çeviren terörizme karşı çıkmanız gerekirken, küçük siyasal oyunların içinde büsbütün küçüldünüz. Hiç inkâr etmeyin: Milletvekili ve senatör olmanızda Abdi İpekçi gibi yazarların payı vardır. Ve bu insanlar, sizin iktidarınızda vurulup, vurulup, öldürülüyorlar. Haram olsun! Verilen oylar ve aldığınız aylık ve ödenekler de haram olsun sizlere...» diyordu.

Bütünüyle katılıyorduk bu satırlara.

15

GERİYE SAYMA

Ecevit'in başarılı olması, bir parti sorunu değildi.

CHP'nin başarılı olup bir seçim daha alması isteğiyle uzaktan yakından ilgisi yoktu.

Bir rejim sorunuydu.

1978 başlarında Türkiye'de görülen kimi yozlaşmaların doruğa çıktığını açıkladığımız zaman, Ecevit'in kuracağı hükümetin kısa sürede her şeyi akpak edeceğini öne sürmüyorduk. Ama, hiç değilse «gidişi» bir yerde «durdurabilirdi.»

Sürecin durması «yozlaşmanın» giderek daha büyük ölçütlere varmasını önleyebilirdi. Yeni bir ordu müdahalesini gerektirecek koşulların gelen bu hükümetle buzdolabına gireceğine inanıyorduk. Elbette, her şeyin istenildiği biçimde düzlüğe çıkacağı bir dönem olmayacaktı bu yeni dönem. Fakat, yozlaşmaların sivil hükümetler elinde durdurulmasını, geleceğe güvenle bakmamızı sağlayacaktı.

Ecevit'in zor koşullarda işbaşına geldiğini yadsıyan yoktu.

Ecevit'in bütün bu zorlukları bilen bir önder olarak, bu zorlukların hepsini kuracağı hükümetle çözümlemeye başlayacağını sürekli söylemesinden doğan güvenle yola çıkmıştık.

Geçmişin tortularını günümüzün başarısızlıklarına neden olarak öne sürmek artık yeterli değildi. Bir iktidarın ilk üç beş ayında devraldığı «kötü miras» tartışılabilirdi. Ne var ki, bu saptamalar geçmişi eleştirir, geleceğin başarısızlıklarını örtemezdi.

Türkiye'de etkili çevrelerin, basının bir kesiminin siyasal partilerle sonuca varılamayacağı yargısında birleşmesi demokratik rejime son vermeyi umut eden, isteyen ve bunun için çalışan çevreleri daha güçlendiriyordu.

'Hükümetin gitmesi' söylentileri çıktığı zaman buna karşı

çıkanlar da, artık bu hükümetin gitmesi gerektiğini söylemeye başlamışlardı.

CHP Hükümetinin yaşaması ve başarılı olmasında amaçları değişik olabilirdi. Partici görüşler, değişik inanışlar söylenebilirdi. Fakat, herkes demokratik rejimin yaşaması amacında birleşiyordu. Bu gerçek söz konusu olunca, değişik amaçlar, tek yöne doğruluyordu. Demokrasinin yaşaması için Ecevit başarmalıydı.

Türkiye, bu «şansı» iyi kullanmalıydı.

Yoksa, gitti giderdi!

Gidecek sadece bir hükümet değildi. Beraberinde hepimizi sürükleyecekti.

Artık bunu seziyorduk.

Geçmiş yılların olumsuz sonuçları... Evet, bu göz ardı edilemezdi. Ne var ki, 1978 - 1979 dönemi başarıya açık bir yıl olsaydı, 1980'in kapıdan başını uzatması kolay olamazdı.

Ayrıca Kahramanmaraş olaylarından sonra — asayiş ve anarşi konusunda— devreye giren askeri güçlerin tutumları da önem taşıyordu. Sıkıyönetimlerin başarıya ulaşmak için gösterecekleri çabalar demokratik rejimin geleceği açısından çok değerliydi.

Böylece 1979'da sadece sivil iktidarın aldığı sonuçlar değil, anarşi ve terör konusunda sıkıyönetimin alacağı olumlu sonuçlar da rejimin yazgısına bir çizgi çizecekti.

Ne çare ki, demokratik rejim, 1978'in ortalarından başlayarak, 1979'da «geriye doğru saymaya başlamıştı...»

İKİNCİ BÖLÜM

DARBE ... DARBE ... DARBE

1

CANLANAN İSTEK

Şubat başında hükümet sorunu bütün canlılığı ile gündemdeydi.

Turan Güneş bir gece Besim Üstünel'in evinde Cumhurbaşkanlığı Hukuk Danışmanı İlhan Öztrak ile konuştuktan sonra, «Edindiğim izlenimi söyleyeyim sana» dedi.

«...Martta Ordu, Cumhurbaşkanı Korutürk aracılığıyla Ecevit'le Demirel'e 'birlikte bir hükümet kurmalarını' söyleyecek.. Öztrak'a ben, Cumhurbaşkanına bu hükümeti destekleme telkini yapmasını söyledim. Eğer yarın Ecevit yüzünde aşırı ölçüde tiklerle çıkarsa TV ekranına bil ki, bir şey var. Tabii Cumhurbaşkanıyla yapacağı konuşma 45 dakika yerine daha uzun sürerse, 'bir şeyler var' demektir...»

Ordudan «gidiş» üzerinde kulise kimi sıkıntılar, homurdanmalar yansıyordu. Fakat, Turan Hocanın sözünü ettiği gibi bir «uyarı» ile ilgili gelişme gözetilmiyordu. Meğer Turan Hocanın Şubat 1979'da sözünü ettiği uyarı, 1980 yılbaşından üç gün önce verilen «Ordu uyarı mektubunun» öncüsüymüş, daha sonra anlayacaktık.

Turan Hocaya «Hangi önderin başkanlığında» CHP-AP hükümetinin kurulacağını sorduğum zaman,

«...Bence AP, Ecevit dışında bir CHP'linin başkanlığını kabul edebilir...» diyordu.

Bunlar, uzak olasılıklardı.

Fakat, Turan Hoca «yakın bir olasılık» görüyordu. Eğer Ecevit'in dışında kurulacak bir CHP - AP hükümeti söz konusu olursa önerilecek başbakanlığı kabul edebilirdi.

«Sen olur musun Başbakan?» diye sordum.

Geri çevirmedi.

CHP, Millet Meclisini gece gündüz çalıştırmaya çabalıyordu.

Vergi yasalarının geçmesi için muhalefetin engellemelerine karşı sürekli direnme gösteriyordu. Muhalefet sık sık yoklama

istiyor, eğer Mecliste her yoklamadan sonra çoğunluk sağlanırsa Başbakan Ecevit çocuklar gibi seviniyordu.

AP, siyasal kulislerdeki yeni hükümet beklentisini bir bildiriyle «resmi» biçime sokmuştu. AP'nin hükümet isteminde belki gerekli olan açıklık yoktu, ama AP Ecevit Hükümetinin gitmesinden sonra doğacak bunalımın Meclisi bir «erken seçime götürmesi» olasılığına oynuyor, üstü kapalı yoldan bir «seçim hükümetini, hatta CHP - AP hükümetini» ister görünüyordu.

Aslında amaç, Demirel'le yaptığım söyleşilerden biliyordum ki, uygulamalar yapacak bir CHP - AP hükümeti değildi. Amaç, CHP'yi bir 'erken seçime' sürükleyebilmekti. Nitekim, AP'nin bu önerisi ortaya çıkınca. Ecevit kahkahalarla güldü :

«O, bir kez olur» dedi. «1977'de Demirel'in 'erkek olan erken seçime evet der' sözü üzerine çıktık ortaya ve mertliğimizi gösterdik. Mertlik oyununun modası geçti.»

Ecevit'e göre orta yerde bir «hükümet bunalımı» değil, tersine bir «muhalefet buhranı» vardı. Muhalefet, Meclisleri çalıştırmıyordu. «Mevcut hükümet varken yenisini aramak için öne sürülen koşulları müzakere etmenin anlamı» yoktu.

AP önderi iki seçeneğe oynuyordu :

Hükümet içindeki kimi bağımsız bakanların ayrılma eğiliminde olduğunu belirten söylentiler vardı. Bir bölümü ise «hiç gidici» değildi. Ama, kimi bağımsız bakanlar hükümetten ayrılırsa, güvenoyu dengesinde önemli bir değişiklik olacaktı. CHP içindeki çalkantıların daha ileri aşamaya gidebileceği, bir güvenoyu denemesinde bir bölüm CHP'linin Ecevit hükümetine güvensizlik oyu vererek düşmesine neden olabilecekleri öteki varsayımdı.

Bunlar da zayıf olasılıklardı.

CHP Hükümetine CHP'den kimi milletvekillerinin güvensizlik oyu vermeleri söz konusu olamazdı. İçleri kan ağlasa da güvenovu sorunu çıkınca gelir hükümete olumlu oy kullanırlardı. Tersine davrananlar bir çeşit 'siyasal harakiri' yapmış olurdu. Bir baska gelişme 'cephe partileri' arasında gözetildi. AP'nin yeni bir hükümet arayışıyla erken seçimden söz etmesini MHP ve MSP soğuk karşılamışlardı. Bu 'cephe hareketinde' bir tür büyük gedik demekti.

2

İKİ «K»

AP önderi Demirel,

«Beş oy yeterli hükümeti düşürmek için» diyordu.

Kâğıt üzerindeki hesaba göre, bu yargı geçerliydi. Çünkü Millet Meclisinde iktidarla muhalefet arasındaki sayı dengesi 223 - 222 noktasındaydı.

Muhalefet beş oy daha sağlarsa, Ecevit Hükümeti güvenoyu alamaz, düşerdi. Oyun bu dengenin üzerine kurulmuştu. Ecevit, oy dengesinin bu denli duyarlı noktaya geldiği günlerde bile hükümetin düşeceği kaygısını duymuyordu. Muhalefetin ne bağımsız bakanlar arasında bir gedik açması olasılığı vardı, ne de CHP milletvekillerinin muhalefetle birlikte davranmaları olanaklıydı.

Korutürk, «AP, on bir maddelik bildiriyle bir hükümet arıyor, hatta bir CHP-AP hükümetine yanlı görünen dokundurmalar yapıyor, acaba?» diye düşündü. Bundan bir sonuç çıkarabilir miydi?

«Acaba» sorusu, Korutürk'ün kafasındaki «idealin» gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusuna yanıt arıyordu. Cumhurbaşkanı, bir umut ışığı yanıp yanmadığını araştırmak gereğini duydu.

Cumhurbaşkanı Korutürk'le iki saatten fazla görüşen Demirel, söze bir «espri» ile girmişti :

«..Vatandaşlarımız yeni vergileri o denli istekle bekliyorlar ki, Meclis geceli gündüzlü çalışıyor...» demişti. Daha sonra bunları aktarırken kahkahalar atıyordu.

Demirel'in elinde bir «İki K» formülü vardı :

«Kürtçülük ve komünizm.»

Bu iki «K» ile gereğince uğraşılmıyor, MİT'in ne yaptığını anlamak olanaksızlaşıyor, «sıkıyönetimler olayların üstesinden

gelme gücünü» yitiriyor, Ecevit'in aylık eşgüdüm bildirileriyle bu gücün yitip gittiği daha belirginleşiyordu.

AP önderinin Korutürk'e söyledikleri buydu.

Sıkıyönetimlerin bölücülükle uğraşmaması onarılması gereken bir hataydı.

Gerçekten o sırada sıkıyönetim savcıları «sıkıyönetimin ilan gerekçesinde bölücülükle uğraşılmasını öngören bir hüküm» olmadığını öne sürerek bu tür olaylara bakmıyorlardı.

Demirel'e göre, bu «olacak iş değildi.»

3

MUHATAP KİM?

Korutürk, AP önderine «bu kuşkularını hükümete iletebileceğini» söyledi.

AP önderi,

«...Bize muhatap olan bu hükümet değildir...» dedi.

AP, sıkıyönetim ilanında olumlu oy kullanırken bunu hükümete güvendiği için vermemişti. AP, «Orduya duyduğu güven nedeniyle sıkıyönetime olumlu oy kullanmıştı». Sıkıyönetim hâkimlerinin atanmasıyla başlayan «anlamsız» tutum sürüp gidiyordu.

Cumhurbaşkanı, yeni bir deneme daha yaptı: «...Anayasal sorumluluklar içinde özgürlüklerin özüne dokunulmadan 'birlikte' anarşinin kaynağına inilmesini...» AP önderine önerdi.

Bu, açık seçik bir CHP - AP hükümeti istemiydi. Korutürk «ütopyasının» yeni meyvesi.

Oysa Demirel, ilk önce hükümetin gitmesinde direniyordu, sonra?..

Siyasetti bu, neler dönerdi, neler!...

Bir seçim hükümeti ve seçim... Asıl amacı buydu. CHP'nin içine düştüğü açmazlı yönetimden sonra beklediği, «tek başına iktidardı.»

Demirel'den bir gün sonra Köşke çıkan Ecevit, «bir hükümet sorununun bulunmadığını» açıklıyordu.

Bugün alışageldiğiniz İstanbul köprüsü geçiş ücreti o sıralar âdeta bir sorundu.

Bağımsız bakanlar, Köprüden alınacak ücretin Anadolu'ya ayrılmasını istiyorlardı. Bu savaşımın hükümet içinde boyutlanabileceğini, daha sonra bir hükümet sorununa dek uzanabileceğini gören Ecevit, Köprü geçiş ücretiyle ortaya çıkan sorunu erteliyordu.

Maliye, Ticaret Bakanlığına bir yazı yazarak «eğer akaryakıt sıkıntısı başlarsa, bunun sorumluluğunu yüklenmeyeceği-

ni» bildirmişti. Müezzinoğlu, Wells Fargo'dan alacağı 150 milyon dolarla akaryakıt sağlayabileceğini hesaplıyor, bu kredi zora girince, başlayacak bunalımdan sorumluluk almayacağını kâğıda döküyordu. Hükümetin iki bakanı arasındaki «uyumlu tartışma» işte, bu noktaya değin uzanmıştı.

Almanya'daki «masada» ekonomimiz üzerindeki çalışmalar sürüp giderken, Elekdağ, 'bize istikrar için kimi önlemler öne sürüleceğini, bu önerilerinin nasıl yürütüldüğünü dört devletin denetleyeceğini' söylüyordu bir gece yarısına doğru. Hani neredeyse Osmanlı dönemindeki 'Düyunu Umumi' gibi bir şey!

İçimiz almıyordu. Devlet bütçesinin geçen yıl 60 milyar açık verdiğini söyleyen Elekdağ, bu yıl bu açığın 100 milyar liraya ulaşabileceğinin hesaplandığını söyledi. Vergi sistemindeki değişiklik, KİT'lerin açık sorunlarıyla devalüasyon —Batıya göre— elbette ilk plandaydı.

«Askerlere» değinen sorulara Elekdağ,

«Politikayı yumuşak tutmak lazım, diyorlar» yanıtını veriyordu. Özellikle NATO Dairesi Genel Müdürlüğü ABD ile ikili savunma anlaşmasının müzakeresi sırasında askerlerle çok yakın ilişkiler kuran Elekdağ'a, Dışişlerinde «sivil paşa» diyorlardı.

Elekdağ,

«...Askerler, sorunların çözümlenmemesinden son derece tedirginler.. Ama biz, OECD'den Van Lennep gelirken bile bir araya toplanıp sorunları görüşemiyoruz...» diyordu.

Elekdağ'ın yargısı,

«CHP - AP işbirliği sorunların içinden çıkabilmek için tek koşuldu.»

Ordunun CHP - AP işbirliğini çıkar yol gördüğü söylenebilirdi.

İran'daki yeni dengesizliğin Türkiye'ye yansıyacağı, bölücülüğün, dinsel devlet kavramının giderek boyutlanacağı hesaplarıyla hükümet sorunu «devlet sorununa» dönüşmek üzereydi. Nitekim, CHP - AP hükümeti çağrılarının temelinde bir süre sonra hep İran örneği gösterilecekti.

Elekdağ, İran'da federatif bir devlet doğduğu zaman «Kürt sorununun» Türkiye için büyük önem taşıyacağını söylüyordu.

AP önderi «Hükümeti götürmek için beş kişi yeterli, bu da bende var» diyordu, ama eyleme de geçemiyordu. Demirel'e, neden eyleme geçmediği sorulduğu zaman «'düşüşten' sonrasını göremiyorum» yanıtını veriyor, «Eğer AP - MSP hükümeti isterseniz hazır!» diyordu.

Biliyordu ki, kamuoyu AP - MSP ve buna katılacak MHP'li bir hükümete asla yanlı değildi.

Türkiye'yi uğraştıran konu, yoğun biçimde İran'daki «son durumdu», İran'da bir bölünme olabileceği olasılığının Türkiye'de Doğu sorununu gündeme getireceğinden kuşku duyulmuyordu. Bir «Kürt devleti»nin İran'da kurulması, Irak'ın kuzeyi ile Türkiye'nin doğu ve güneydoğu illerini içine alacak bir genişlemeyle eşdeğerde görülüyordu. Ecevit bu sırada memur, yüksek dereceli memur, Ordu mensuplarının maaşlarını artıracak önlemlerle, Bağ-Kur yasasıyla boğuşuyordu. CHP ortak grubunda «bu yıl ekonominin kurtulacağını» söylemişti.

İvedi para, 'tereddütte'. 'İçinizi düzeltin' sloganı geçerliliğini koruyor, bütçeye yeni yükler geliyordu. Halkı 'gönüllü tasarrufa' yöneltmek, 'kredi kaynaklarımızla sorunlara çözüm aramak' gibi sloganlar dinliyorduk. DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç'a sordum :

«..Eğer şu 'kurtarma planı' ve 'gönüllü tasarruf'la ilgili bir şeyler öğrenirseniz, lütfen bize de bildirin de öğrenelim...» dedi.

Muammer Aksoy'un, daha önceleri Ecevit'le kapıştığında hazırladığı bir broşürün içeriği Millet Meclisi koridorlarına söz konusu oldu :

«Sizin ABD'de iken bir tiyatro okuluna gittiğinizi öğrenseydim, CHP'ye girmezdim» diye yazdığı anlatılıp duruyordu. Gazete kâğıdına «hafif bir zam» gelivermişti. Tütün başfiyatları «felaket». Enflasyonun bu yıl yüzde 150 olacağını Besim Üstünel gibi ekonomi ustaları söylüyordu.

Şubat ortalarında askeri birliklerin olağanüstü önlemleri «panik» yarattı. Kulis, «darbenin» içeriğini araştırıyordu. Oysa, Ulaş Bardakçı'nın ölümü nedeniyle İstanbul'da sabahlara dek benzin dökülüp sokaklar yakılmıştı, başkentte de benzeri bir «korsan» gösterinin yapılacağı «istihbar edilmiş» olmalı ki, bu önlemlere başvurulmuştu.

4

TALİH—SİZLİK

Şu ıstırabı genç kuşakların çekmesini hiç istemem :

Parlamenter rejimin sürüp gittiği sırada, sürekli bir «darbe» beklemek!

Bizim yaşımızdakiler 1955'ten başlayarak 1985'lere dek hep bu korkuyla yaşadı.

Tabii, darbe gelip yerleştikten sonra gidinceye değin bu korkuya kapılmanın gereği yoktu. Demirel'in bir söyleşi sırasında söylediği gibi, «Türkiye'nin tek bir Ordusu vardı.»

1960 ihtilali geldi geçti. 1961'den sonra iki yıl boyunca bir darbe bekledik. 1965'te özgür genel seçimler oldu, yeni bir iktidar geldi. Daha ilk gününden bir darbe geldi geliyor, oldu oluyor korkusu içinde gece gündüz tetikte durduk.

1971'de ünlü 12 Mart darbesi geldikten sonra 1974'e dek darbe beklemedik. «Türkiye'nin tek bir Ordusu vardı.»

1975'ten sonra sürekli «gün saymaya» başladık.

Hükümet mi düştü, darbe!

Anarşi mi kıpırdandı, darbe!

ABD'nin istediğini vermiyoruz diye ilişkiler bozuldu mu, darbe!

Günler günleri kovalarken, aklımızda hep darbe oğlu darbe!

Batının gözü üzerimize çevrilmişti. Yabancı gazetecilerin araştırdıkları, Türkiye'nin ne zaman bir Humeyni «hareketi» ile karşılaşacağı konusuydu. Bir gazete haberine göre, İsrail «ABD'ye, yakında Türkiye'de de İran biçimi bir devrimin» olacağını bildirmişti.

Bu ortam, iç politikayı etkiliyordu. AP, yeni slogana sarılmıştı, tabii bu, İran'la başlayıp Türkiye'deki «Doğu sorunu» ile biten bir gerekçenin uzantısıydı. Konuşuyorduk :

«...Eğer sıkıyönetim bölgelerini genişletmez ve sıkıyönetimi sulandırmaktan kurtarmaz, mesela sıkıyönetimin bölücülükle uğraşmasını sağlamazsa...» dedi Demirel :

«...Sıkıyönetim uzatması istemine karşı çıkar, red oyu veririz...»

5

BEY, BEY!..

İçinde bulunduğumuz koşulları dikkate alarak,

«Ama efendim, bu yola başvurmadan önce niçin Başbakana bir mektup yazarak bu isteklerinizi gerekçeleriyle sıralamıyor, alacağınız yanıta göre davranmıyorsunuz?» dedim Demirel'e.

Soğuk bir sesle,

«...Biz, Ecevit'i Başbakan kabul etmiyoruz ki, muhatap almıyoruz ki bu konuda..» yanıtını verdi.

Şaşırmadım desem yalan söylemiş olurum. Evet, Demirel buna benzer yargıları Köşke söylemişti, ama Millet Meclisinde —düşürülmediği sürece— güvene sahip bir hükümeti «muhatap» almamalarını anlamakta zorluk çekiyordum.

Kulis, «darbe» titreyişleriyle başka arayışların peşindeydi. Muhalefet çevrelerine, bir bölüm CHP'liye göre, Deniz Kuvvetleri Komutanı Ulusu «ateş püskürüyordu». Bir de «albaylar cuntasından» söz ediliyordu.

Karamsarlığımızın ölçütlerini sıralıyorduk :

Ordudan, basından, üniversiteden, Meclisten, hükümetten, partilerden hep karışıklık haberleri yansıyordu. Demirel, «Evet, ama Türkiye'yi bu beladan bir idare çıkarabilir» diyordu.

Biz de böyle inanıyorduk. Ama, soru hep geçerliydi :

«Kim?»

AP önderi,

«...Bir ülkede eğer İçişleri Bakanı anarşi sürer, Maliye Bakanı enflasyon sürecek diyorsa, bey, bey!.. O hükümet ayakta kalmaz...» diyor, «ama, nasıl gidecek, bilemiyorum» diye ekliyordu.

Bir bakıyorsunuz, «gidiyor» diyebiliyor, bir bakıyorsunuz «nasıl gidecek bilemiyorum» diye konuşuyordu. «Cumhurbaşkanı sizin komünizm ve Kürt sorunlarının boyutlandığını söylemeniz üzerine ne yaptı» sorusunu,

«..Genelkurmay Başkanına söyleyeceğini ifade etti bana...» diye yanıtlıyordu.

«Söyledi mi acaba?»

«Evet, söyledi» diyordu.

'Başbakan — muhalefet önderi — Cumhurbaşkanı' üçgeni içinde olaylar gelişiyor, kulislere bu görüşmelere koşut bol söylenti yayılıyordu.

Gece gündüz kovaladığımız «mihraklar» bunlardı.

Ve hep aynı soru : «Ne olacak?»...

Mart ayında «siyasal tansiyon —sanki soğukmuş gibi— ısınacak» ve nisanda...

Hükümet, güm diye gidecekti!

Bana göre, hiçbir şey olmayacaktı. CHP kulisindeki oluşmaları gözeten AP, sıkıyönetime kırmızı oy vermeyi henüz bir hesaba bağlamamıştı. Çünkü, «Ya CHP'nin içinden de kırmızı oy verenler çıkar da, sıkıyönetim Mecliste kabul edilmezse» ne yapacak, bu sorumluluğu nasıl sırtlayacaktı?.. Böyle bir «siyasal korku» vardı.

Ecevit'in başkanlığındaki sıkıyönetim «eşgüdüm» toplantısının on saat sürdüğü haberi alındığı zaman Turan Güneş,

«Herkes bağımsızlığını ilan etti, yakında Ordu da bağımsızlığını açıklar» diye Mecliste çıkan kavgaları, partilerin, partililerin başlarına buyruk davranmalarını alaya alıyordu. Beri yandan Maliye Bakanı Müezzinoğlu, ivedi yardım konusunu görüşmek üzere Mart başında Alman başbakanı Schmidt'e gitmeye hazırlanıyordu :

«... Türkiye, 5 Mart 1979 yerel saatle 17.00'de yapılması beklenen Schmidt - Müezzinoğlu görüşmesi sırasında, hem kendi yaklaşımını en üst düzeyde anlatmaya çalışacak, hem de bu ivedi yardım sorununun ne şekilde sonuçlanabileceğine bir 'teşhis' koyma olasılığını bulabilecekti.

Alman başbakanının hem kişiliği, hem de Almanya'nın bu konudaki yaklaşımı, teşhis koyma için tüm olanakları sağlıyordu. Başbakan Schmidt'in sözü, Alman bürokrasisi için derhal uygulanacak bir emir olarak nitelendirilebilirdi. Ülkesinin yönetiminde demokratik bir diktatör görünümündeki Schmidt'in diğer bir niteliği de, Türkiye'ye yardım konusundaki ilk somut adımı atan önder olmasıydı. Bir an önce çalışmaların hızlandırılması ve sorun kangrenleşmeden Türkiye'ye bir ön destek sağlanması yaklaşımını batı içinde yürüten de, yine Schmidt idi.

Ancak Alman Başbakanının da kafasında son derece net bazı fikirler vardı, Türkiye'ye yardım konusunda. Bunun başında da, IMF ile anlaşma yapılmadan Türkiye'nin gereksinme duyduğu oranda bir yardımın oluşturulamayacağı geliyordu.

Konuşmalarında diplomatik inceliklerin kolaylıkla ilerisine geçip sözünü hiç sakınmadan söyleyebilen Alman Başbakanının geçen yıl 'Türkler kredi almadan önce pisliklerini temizlemeli' dediği, uluslararası basında dahi 'sivridilliliğinin bir örneği' olarak gösteriliyordu.

Bu kez de Maliye Bakanı Müezzinoğlu'na 'IMF ile bugün olmasa dahi belirli bir süre içinde anlaşma imzalamak zorundasınız ve bunu yapmadan da gereken yardımı bulamam' demesi bekleniyordu.

Alman yetkililerin de kabul ettikleri gerçek, Türk ekonomisine bugünkü koşullarda yeni bir devalüasyon yaptırmanın sadece felaketle sonuçlanacağıydı ve önce belirli oranda bir ön yardım gerekliydi. Ancak bu ön yardımın tamamını Almanya, karşılayamayacağını ya da karşılamak istemediğinden, başta Amerika olmak üzere öteki ülkeleri de araya sokmak amacındaydı. Onlar da, başta Amerika olmak üzere tümü 'IMF'nin Türkiye üzerindeki denetimini sürdürmesini' istiyorlardı.

Türkiye, Alman Başbakanının bu kısırdöngüyü kırabilecek ağırlığı olduğuna inanıyordu. Eğer Schmidt Türk yaklaşımını kabul ederse, ivedi yardım gerçekten ivedileşebilecekti.

Türkiye'nin Paris toplantısında olduğu gibi, Alman Başbakanına da götürdüğü yaklaşım şöyleydi : 'Biz kendimiz bir istikrar programı paketi hazırladık. Bu programı kredilerinizle destekleyin. Ardından ortaya çıkacak duruma göre de, Türkiye IMF ile anlaşacaktır.'

Maliye Bakanı bu Türk istikrar programının ana çizgilerini de hem Paris, OECD toplantısında anlatmıştı, şimdi de Alman Başbakanına açıklayacaktı : 'Dışardan eksperlere hazırlatılacak bir istikrar programı veya IMF'nin reçeteleri yerine, Türkiye'nin kendi reçetesi var, ona dayanarak ön yardımı yapın' diyen Maliye Bakanının bu girişiminde ne oranda başarılı olabileceği kesinlikle belli değildi : Zira Türk istikrar programının, yardımı verecek ülkeler ve IMF tarafından 'Yeterli görülmeyeceği ve daha sıkı önlemler gerektiği' görüşü, uluslararası örgütü yakından tanıyan yetkililer tarafından açıkça belirtiliyordu. Bu şekilde yeniden bir kısırdöngünün içine düşülme olasılığı doğuyordu.

New York Times gazetesinin perşembe günkü yorumunda ekonomik yardımın Türkiye'nin Kıbrıs'ta adım atmasına bağlanması, birçok Türk yetkilide rahatsızlık yarattı. Amerikan yönetimi bundan önce, kesinlikle hiçbir siyasî bağın kurulmayacağını Türkiye'ye sık sık söylemişti. Ortada bulunmasa dahi temelde böyle bir bağdan daima kuşkulanan birçok Türk çevre, New York Times'in yazısını 'Yeni bir yaklaşım olabilir mi?' diye yorumlamaya başladılar... Amerikan basınının kimi yorumlarının Dışişleri Bakanlığından kaynaklanabildiği, hiç değilse bakanlıktaki bir eğilimi yansıtabileceği düşünülürse, bazı Türk yetkililerin kaygıları haklılık kazanıyordu.

Müezzinoğlu'nun Schmidt ile görüşmesi sırasında bu konu hiç değilse Almanya açısından yeniden açıklığa kavuşturulabilecekti.

Türkiye'nin ekonomisini normal kapasitede yeniden kullanmaya başlayabilmesi, yaklaşık 1 - 1,5 milyar dolarlık kredi bulmasını gerektiriyordu. Özel bankaların nisanda açabileceklerini belirttikleri 400 milyon doların yanı sıra konsorsiyum çevrelerinde de yaklaşık 500 - 600 milyon dolarlık bir krediden söz ediliyordu. Krediler bugüne kadar olduğu gibi doğrudan IMF koşuluna bağlı tutulursa, geçici tek çözüm, Almanya gibi bazı ülkelerin tek yanlı harekete geçip 300 - 400 milyon dolarlık bir kredi vermelerine kalıyordu. İşte asıl tehlike de bu noktada beliriyordu. Bu kredi Türkiye'nin hiçbir gereksinmesini karşılayamayacağı gibi, 'Batı, yardımı önkoşulsuz verdi' görünümünün çıkmasına ve 'Haydi artık IMF ile anlaşın' demesine yol açabilecekti.

Batının IMF anlaşması diye bu derece direnmesinin başında da, IMF ile imzalanacak bir belgenin her şeyden önce bir devalüasyon anlamına geleceğindendi.

Alman Başbakanı ile Müezzinoğlu görüşmesinin somut bir sonuç vermesi beklenemezdi, ancak artık tam bir yılan hikâyesine dönen bu 'ivedi yardım' konusunun 'devam mı, tamam mı?' sorusuna bir aydınlık getirebilirdi...»

Oysa Batı Alman Başbakanı Schmidt —17 Şubat 1979'da—, Guadeloupe'ta kararlaştırılan yardım kararının geciktirilmeden yerine getirilmesi gerektiğini söylemiş,

«Ancak, Başbakan Ecevit'in istekleri, bizim verebileceğimizin çok üstünde» demişti.

Elekdağ, daha umutluydu. İvedi yardımın «iki ayda», mart en geç nisanda gelebileceğini söylüyordu. Bir yandan da ABD ile savunma anlaşması üzerinde müzakereler sürüp gidiyordu. Elekdağ,

«... ABD'ye a) genel 'şapka' anlaşması, b) ekonomik anlaşma, c) savunma imalatı anlaşmasının metinlerini verdik. 'Şapka' anlaşmasında a) savunma desteği, b) üsler anlaşması yer alıyordu. Ancak, bu son metinler ABD'ye verilmedi. Ekime kadar vaktimiz var nasıl olsa. Üsleri açmamızın birinci yılı o tarihte dolacak. İran'ın 'çıkardığı' Amerikan üslerinin Türkiye'ye getirilmesine gerek yok!..» diyordu.

Hangi sorunu konuşup, üzerine gideceğimizi şaşırmıştık.

Her biri her an boyutlanıyor, çizelgesi bir inip bir çıkıyordu.

Turan Güneş'in evinde kahve içip gerilen sinirlerimizi yumuşatıyorduk. Hoca, oturduğu yerde duramaz bir insandı, kalkar dolaşır, o koltuktan ötekine gezinir, ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını altında toplayıp siyasal öyküler anlatır, bu öykülerden kimi yargılar çıkarırdı.

Meclisin çalışamaz duruma geldiği günler sürüp giderken, Millet Meclisi Başkanı Karakaş'ın parti önderleriyle sorunu görüşmek istediği haberi konuşuluyordu.

Hoca,

«... Bu da 'ÇUP'...» dedi.

Hiçbir şey anlamadık. Örneğin Ali Topuz'un sürdürdüğü bir KUP projesi vardı: 'Köye Ulaşım Projesiydi' adı.

«Yani?»

«'Çankaya'ya Ulaşım Projesi' Karakaş'ın projesi» dedi Turan Hoca!

Bunalımların birinden çıkıp ötekine giriyorduk, ama Korutürk'ün yedi yıllık görev süresi Nisan 1980'de sona eriyordu. Bir yıl, hatta daha fazla bir süre olmasına karşın, daha 1979 başlarında yeni Cumhurbaşkanının «kim» olacağı tartışılmaya başlamıştı. Turan Güneş, Millet Meclisi Başkanının Cumhurbaşkanı olmaya «hevesli» göründüğünü dokundurup 'ÇUP' formülünü işlettiğini söylüyordu. Oysa 'ÇUP' pek çok siyasetçi için geçerliydi.

Türkiye'de Cumhurbaşkanı bir kez gerçekten ulusal iradeyle seçilmişti.

1950'de Bayar, partisinin Mecliste çoğunluğu sağlamasından sonra ilk «sivil cumhurbaşkanı» olarak Çankaya'ya yerleşmişti. Daha sonraki cumhurbaşkanları seçimlerinde «hep bir şeyler» olmuş, ulusal iradeyle bağdaşması söz götürür sonuçlar alınmıştı.

Bu kez, 1980 cumhurbaşkanlığı seçimleri daha tartışmalı, daha savasımlı geçecekti.

Partiler arasında bir ad üzerinde anlaşma yapılması olasılığı her dönemden daha azdı.

Çankava'da, Ordunun asker kökenli bir «kişi» görmeyi istemesi, bu isteğin gerçeklesmesini önlemek için «sivillerin» aralarında gereken uyumu sağlayamamaları kimi sonuçlar doğurmustu: Çankaya'ya bir kez olsun, parlamentonun icinden ya da dısından bir «sivil» getirebilme olanağını yitirmistik.

Aynı sorunun 1989'da da görülmesi olasıydı, Çankaya sorununun 1989'dan en az bir yıl önce siyasal yaşama yansıması beklenebilirdi.

Cankava sorunu, Türkiye'nin her döneminde bir numaralı sorun olmuştu.

«Sen, Fransız M. Sorel'in öyküsünü bilir misin?» diye sordu Hoca.

Bilmezdim:

«... M. Sorel Türkiye'ye geldi. İstanbul valisi karşıladı, baktı sağır. Ankara'ya geldi, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu ile konuştu, baktı sağır. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'la buluştu, baktı sağır. Başbakan İnönü'ye gitti, sağır. Dönüşünde kısa bir demeç verdi: 'Sağır olmayan birini bulmuşlar, onu da cumhurbaşkanı yapmışlar' dedi...»

«Kıssadan hisse?»

«Onu da siz bulun» dedi.

Uzun eşgüdüm toplantılarına katılan, 1 Şubatta Abdi İpekçi'nin öldürülmesinden sonra «anarşinin kökünü kazıyacak yöntemleri» araştırmakla görevlendirilen Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan'la konuşurken,

«... Askerler kararlı...» dedi. Duraksadığımı görüncc,

«... Anarşinin kökünü kazımaya» diye sürdürdü. «Bu iki ay hazırlık dönemiydi, şimdi...»

Sıkıyönetimin bölücülük konusuna eğileceğine kesin gözle bakıyordu.

«Dışarda» Başbakanın bölücülüğün sıkıyönetimce ele alınmasını istemediği yaygındı:

«Bugün böyle bir şey söylemediği gibi, tersini söyledi» dedi Sükan. Doğuda «bir şey beklemiyordu hükümet. Şimdi askerler daha da sertleşecek»ti. Sükan, iki büyük parti önderinin «yanyana» gelmesine yanlıydı. Gelirler miydi?

«İkisi de bir tuhaf adam kardeşim» dedi.

Askerin sertleşeceğini öğrendiğimiz sırada, birden beklenilmeyen bir davranış yaptı AP: Eğer sıkıyönetimin üzerine «gölge düsmesi» olasılığını doğuracak bir öneri gelirse, genişletilip bölücülükle uğraşması sağlanmazsa, bu hükümetin eline sıkıyönetim vermenin gereği olmayacaktı. AP —bu koşullarda— sıkıyönetimin iki ay daha uzatılmasına «kırmızı oy» kullanacaktı. AP'liler Ecevit'in «sıkıyönetim çok demokratik biçimde yürüyor» sözüne icerliyorlardı. Ne demekti sıkıyönetimin demokratik biçimde işlemesi?.. «Cinayetler sürüp gidiyor, bombalar patlıyor, sokaklara benzin dökülüp çevre ateşe veriliyor...» sıkıyönetim de «demokratik biçimde» sürüyordu. Ecevit ise, «'olağanüstü hal' yasasından» söz ediyordu. «Bu yasalar —kendinden sonra— baskalarının elinde istismar edilemeyecek biçimde» hazırlanmalıydı.

Öykülerden geçilmiyordu. Ankara'nın Beşevler yöresinde çocuklara söyletiliyordu:

— Süt satana ne denir?.. Sütçü!

— Yoğurt satana?.. Yoğurtçu!

— Halkı satana? ... Halkçı...

Ardından 'Halkçı Ecevit' diye tempo tutmalar geliyordu.

Gelişmeler bu noktaya dek itilmişti. Çirkindi. Ama, kulislerde, açık politikada o denli çirkinlikler sergileniyordu ki... Siyasetin civataları bir kez oynamaya başlamıştı.

Tabii, Ecevit'i yemek için kulislerde başlayan geniş kampanyaya malzeme olacak kimi uygulamaları da hükümet, iktidar partisi CHP sağlıyordu.

Ekonomik işlerden sorumlu Hikmet Çetin, «ülkenin mazotsuzluktan kırıldığını» söylüyor, «Ne IMF'si?.. Zaten biz, bu önlemleri almak zorundayız» diyordu.

Wells Fargo olayı sürüyordu. Hikmet Çetin, Başbakanın iki bakanı çağırıp, bu olayı çözümlemelerini istediğini anlatıyordu. Wells Fargo'ya eldeki tütünleri satıp 150 milyon doları kurtarmanın peşindeydiler. Wells Fargo bankalar grubu, 'tarımsal rehin' yerine, tütün alır mıydı?

Hikmet Çetin «Yerse!» dedi, uzaklaştı. Uğur Mumcu ile gece konuşuyoruz:

«Tüm ülkede soyadı 'Kuş' olan birini arıyorlar. Sonra bulmuşlar» dedi.

«Nerede?»

«Eskişehir hapishanesinde tutuklu!»

«Böyle devletin» diye başlayıp sözü uzatacaktık. Kalktı gitti, Makine Kimya'dan bir tabanca alacaktı. Abdi'nin öldürülmesinden sonra Mumcu'nun korunması için polis vermişlerdi, ama Mumcu bir tabanca alıp daha çok kendine «güvenmeyi» yeğliyordu.

Bir yandan da CHP kurultayı için hazırlıklar sürüyordu. Ali Topuz'un, İstanbul'da bütün il başkanlarını yemeğe çağırdığı, Ecevit'in «altındakileri temizlemek» için kulis çalışmalarının sürüp gittiği söyleniyordu.

Şubatın son haftasına girerken, CHP genel merkezine bomba atıldı. Geçmiş olsun dileğinde bulunmak için CHP merkezine giden Turan Güneş'e, Ecevit,

«... Komutanlar, AP'nin sıkıyönetime kırmızı oy vereceğini gerekçeleriyle açıklamasına çok bozuldular...» demişti. Oysa, AP'ye sıkıyönetimin daha etken olabilmesi için —o yanlardan— kimi «telkinlerin» geldiğini —gene AP'lilerden— öğreniyorduk.

Nitekim, Turan Güneş «Yahu, bu AP enayi değil ya, elbet bir yerlerle konuşup bu karara varmıştır» dedi.

Mazot sıkıntısı doruktaydı. Hürriyet'in kamyonları akaryakıt olmadığı için gazete taşıyamıyordu. Gazete, Ankara - İstanbul yolunda bir istasyon bulmuştu, buradan «mazot tedarik» edilecekti. Karaborsa!

Bir cumartesi günüydü. —Yakınlarının anlattığına göre— Enerji Bakanı Baykal, Başbakana gitti.

«Bağlantılarım var, hem de eski OPEC fiyatından. Hemen

alabilirim. Maliye para bulamıyor» dedi. Başbakan çok kızdı, «Nasıl olur da çözmezler» diye haykırdı, bakanlardan çözüm bulmalarını istediğini söyledi. Ne çare!.. Yok, yoktu. Benzin yokluğu eli kulağındaydı. Fuel-oil tıkanıyordu. Tam bir kargaşaya gidiyorduk. Ecevit, bakanlarıyla sürekli toplanıyor, çözüm arıyor, döviz arıyordu. Ecevit'in daha sonra anlattığı gibi, akaryakıt sorununu günübirlik çözmek için spot alımlara gidiyorduk. Doğu Akdeniz'de «müşteri arayan» Suudi prenslerin akaryakıt dolu tankerlerini çeviriyor, varsa elimizde peşin para ödeyerek akaryakıt sağlıyorduk. Tabii, spot akaryakıt daha ağır koşullarda geliyordu. Ecevit, çırpınış içindeydi. Sorunlar geniş zamandan günlük duruma inmişti. Sorunların büyük boyutlarını çözmek yerine, artık günlük ölçeklerde akaryakıttan başlayarak pek çok gereksinim maddesini sağlamak gerekiyordu. Ecevit neden «tek başına» çırpınıyordu, daha sonra içyüzünü anlayacaktık.

Köşkten gelen telefon Demirel'e,

«Sayın Cumhurbaşkanına gönderdiği mektubun hemen verilmesini isteyip istemediğini» sordu. 21 Şubat gecesiydi, saat 20.00.

AP önderi, «geç saatlerde gönderdiği mektubun Korutürk'e hemen verilmesini» istedi. Demirel, 23 Şubatta Milli Güvenlik Kurulunun toplanacağını biliyor, özellikle anarşi konusuyla ilgili mektubun Korutürk'ün 'hemen' eline geçmesini istiyordu. Amacı, mektubunun MGK'de bir «etki» yapmasıydı.

6

BİR MEKTUP DAHA

Korutürk'e yazılan bu mektubun siyasal bir hedefi vardı. Çünkü, durmayan anarşiye rakamlarla saptamalar yapıyordu. Bu açıdan değeri vardı:

Ankara, 21 Şubat 1979

SAYIN
FAHRİ S. KORUTÜRK
CUMHURBAŞKANI
ANKARA

Devletin varoluş sebebi olan can ve mal güvenliğinin, kanun ve nizam hâkimiyetinin sağlanması görevinin yerine getirilmesi, endişe verici şekilde zedelenmiştir.

6 Ocak 1978 tarihinden, yani bugünkü Hükümetin göreve başladığı günden, 20 Şubat 1979 tarihine kadar geçen 13,5 ay zarfında;

6.404 anarşik olay vuku bulmuş, bu olaylarda, 1.277 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 7.141 vatandaşımız yaralanmış, 527 soygun hadisesi olmuştur.

Bu dehşet verici tablonun ifade ettiği mana, bizatihi rakamların resmettiğinden çok daha büyüktür.

Bu dönemde, Cumhuriyet tarihinde eşi emsali görülmemiş olaylar vuku bulmuştur.

Cinayetler, suikastlar, sabotajlar, yangınlar, soygunlar savaşan şehirlerde, mahallelerde toplu cana kıymalar, biribirini takip etmiştir.

Belediye başkanları, profesörler, öğretim görevlileri, hâkimler, savcılar, polisler, güvenlik kuvvetleri mensupları astsubaylar, erler, emekli subaylar, gazeteciler, siyasi parti temsilcileri silahlı saldırılara uğramışlar ve bunların pek çoğu da hayatlarını kaybetmiştir.

Duraklarda bekleyen vatandaşlar, camiden çıkan halk, okuldan çıkan öğrenci, otobüse binen yolcular, silahlı, bombalı saldırıya uğramıştır.

Sabotajlar, yangınlar devletin trenine, vapuruna kadar uzanmış; Ankara'da YIBA Çarşısı yangınında 45 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi, Edirne Eğitim Enstitüsü, Sıvas Hükümet Konağı, Bursa Merkez Garajı, Hacettepe Üniversitesi Matematik Enstitüsü yanmıştır.

Biribirini takip eden tren kazalarında birçok vatandaşımız ölmüş, tren hatlarına bombalı sabotajlar düzenlenmiş, silahlı saldırılarda bulunulmuştur.

Kamuoyunu büyük ölçüde tedirgin eden olayların ise hiçbirisinin faili bulunamamıştır.

Yakalandığı bildirilen faillerin pek çoğunun, daha işin başında masum olduğu anlaşılmış, birçoğu da mahkemelerde beraat etmiştir.

Tevkif edilen ve mahkûm olan kimselerin ise cezaevlerinden firar etmeleri, olağan bir hadise haline gelmiştir. Devlet hem ceza verirken, hem de cezalandırdığı kimseleri cezaevinde tutarken âdeta acz içindedir.

İstanbul'daki Sağmalcılar Cezaevi bu konuda örnekler sergilerken, Gaziantep'te cezaevini basan anarşistler, iki jandarma eri ile bir gardiyanı şehit ettikten sonra, suçlu arkadaşlarını alıp kaçmışlardır.

Büyük Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyeti yıkmak, ülke ve millet bütünlüğünü parçalamak için, bölücü, terörist, ideolojik akımlar, vatan sathında âdeta pervasızca faaliyet içindedir.

«Kurtarılmış Bölgeler»,
«Kurtarılmış Mahalleler» ve
«Kurtarılmış Kasabalar»
sözü. her gün daha çok edilir hale gelmiştir.

Kars'ta, Elazığ'da, Malatya'da, Gaziantep'te, Urfa'da, Erzincan'da, Sıvas'ta ve en son olarak da Kahramanmaraş'ta vatandaşlar biribirini kırıp geçirmistir.

Yabancı uyruklu silahlı topluluklar, milli hudutlarımızın içine girerek, günlerce savaşmış, bazı köylerimizi işgal etmiş, fiili durum yaratmıştır.

Başkent ANKARA, önceden ilan edilerek saatlerce işgal edilmiş ve bunu gerçekleştirenlere hiçbir şey yapılmamıştır.

Bir öğretmen kuruluşu Ankara'da Çinci veya Rusçu olmayı tartışabilmiş, bunu gerçekleştirenlere de bir şey yapılmamıştır.

Bir polis kuruluşu İstanbul'da «Halkla bütünleşme gecesi» namı altında, tamamen marksist sloganlarla dolu bir gece tertiplemiş, bunu gerçekleştirenlere de bir şey yapılmamıştır.

1 Mayıs günü Taksim Meydanı, devlet kuvvetlerinin himayesi altında «KIZIL MEYDAN» haline getirilmiş, bunu gerçekleştirenlere de hiçbir şey yapılmamıştır.

Hükümet, bütün bu olup bitenler karşısında devleti işletmekten çekinmiş, yasaları uygulamamış ve Anayasayı açıkça ihlal etmiştir.

Ayrıca, sanki hiçbir şey olmamış gibi de, sorumsuzca yerini muhafazaya devam etmiştir.

19 Aralık 1978 tarihi ile, 26 Aralık 1978 tarihi arasında vuku bulan Kahramanmaraş olavlarında Hükümet, 7 gün süre ile Devleti hâkim kılamamış, 108 vatandaşın ölümüne, yüzlerce vatandasın yaralanmasına ve yüzlerce işyerinin ve meskenin tahribine âdeta seyirci kalmıştır.

Kahramanmaraş olaylarının 18 Nisan 1978'de patlak veren evveliyatı bulunmasına, diğer illerde benzeri pek çok hadise vuku bulmasına ve devletin görevlileri tarafından Hükümetin önceden uvarılmasına rağmen, hiçbir müessir tedbir alınamavışı fevkalade düşündürücüdür.

Eski İçişleri Bakanının 23 Aralık 1978 günü sıkıyönetim teklif etmis olmasına rağmen, sıkıyönetim ancak, 26 Aralık 1978 günü her şey olup bittikten sonra ilan edilmiştir.

Kahramanmaraş'ta pek çok silah sonradan ele geçirilmiştir. Bu silahlar oraya nasıl gelmiştir?

Gelinceye kadar kimse niye farkında olmamıştır?

Oraya bir günde gelmediğine ve kullanıldığı gün gelmediğine göre, niye vaktinde aranıp el konmamıştır?

Kahramanmaras'ta vatandaslar yıllardır bir arada yaşadıkları halde neden daha önceki yıllarda dövüşmemişler de, 1978 yılında dövüsmüşlerdir?

Bu soruların cevabı, bu zamana kadar sorumlu olması lazım gelenler tarafından verilememiştir.

Ayrıca, Hükümet Başkanı Devlet Radyo ve Televizyonunda yaptığı beyanlar ve kullandığı tabirlerle, olayı körüklemiştir.

Bu hadisenin Hükümet Başkanı tarafından «soykırım» olarak nitelendirilmesi, Türkiye birliğinin dinamitlenmesinden başka bir şey değildir.

Geçen 13,5 ay zarfında:

Kars'ta	27
Elazığ'da	61
Malatya'da	42
Gaziantep'te	79
Urfa'da	52
Sıvas'ta	12
K. Maraş'ta	125
Adana'da	96
İstanbul'da	260
İzmir'de	22
Ankara'da	137

vatandaş hayatını kaybetmiştir.

6 Ocak 1978 günü «İlk işimiz, can güvenliğini sağlamaktır» diye göreve başlayıp, 13 Ocak 1978 günü, «Şiddet eylemlerinin devamına fırsat verilmeyecektir,» 20 Ocak 1978 günü, «Can güvenliğini kaldıranların kaynağını kurutacağız» diye beyanlarda bulunan, Hükümet Başkanıdır.

17 Haziran 1978 günü ise, «Toplumda huzur ve güvenlik sağlanmıştır, artık anarşiden söz edilemez» diyen, yine aynı Hükümet Başkanıdır.

Bu beyanın verildiği 17 Haziran 1978 gününden, 20 Şubat 1979 gününe kadar geçen 8 ay zarfında 914 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

27 Eylül 1978 günü, «anarşinin can çekiştiğini»,

«Kanlı oyunun sonuna gelindiğini» ilan eden, yine aynı Hükümet Başkanıdır.

14 Aralık 1978 günü ise, «Anarşinin sonuna gelindiği», yeniden ilan edilmiştir.

Ve 19 Aralık 1978 gününden başlayarak 26 Aralık 1978 gününe kadar Kahramanmaraş olayları vuku bulmuştur.

Ayrıca, 14 Aralık 1978 gününden, 20 Şubat 1979 gününe kadar geçen 12 ayı biraz aşkın süre içerisinde 308 vatandaşımız daha hayatını kaybetmiştir.

Görülüyor ki, olaylar hep Hükümetin beyanlarını tekzip ederek gelmiş, binlerce vatandaşımızın hayatına mal olan bir kan denizi teşekkül etmiştir.

Bu düşüncede olan bir Hükümetin hiçbir ciddi çareye zamanında başvurmadığı, inkâr götürmez.

Göreve başlarken, «Yasa ihtiyacı olmadığını» ifade eden Hükümet, aylarca önce «Hastanın harareti arttığından» diyerek, «Yasa ihtiyacı olduğunu» ifade etmiş olmasına rağmen, 12 maddelik Belediyeler Kanunu için 6 gün, her gün 14 saat, ceman 84 saat Meclisi çalıştırabilmiş olmasına rağmen, anarşi ile ilgili yasaları bir türlü Meclisin gündemine getirmemiştir.

Anayasanın 136. maddesi açıktır.

Anayasanın 136. maddesinde;

«Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur» denilmektedir.

«Kurulabilir» veya «Hükümet isterse kurabilir» denilmediğine göre, bu mahkemelerin kurulmayışı, açık Anayasa ihlalidir.

Anayasanın 8. maddesinde;

«Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır,» denildiğine göre, 136. maddeye bu Hükümetin itaati 8. maddenin de bir gereğidir.

«Mahkemeler kurulsa idi ne olurdu?» şeklinde bir tartışmanın hiç gereği yoktur.

Böyle bir yol açılırsa, Anayasanın her maddesi için benzeri tartışma yapılır ve orta yerde «Anayasa» diye bir şey kalmaz.

Bu Hükümetin;

Anayasayı ihlal ederek Anayasanın öngördüğü yasaların çıkmasını takip etmeyerek,

Geçerli tedbirlerin hiçbirisine başvurmayarak,

Devleti işletmeyerek,

Zaman zaman tahrikçilik ve teşvikçilik yaparak bunca hayatın kaybolmasına ve bunca kanın dökülmesine nasıl sebep olduğunu anlatmaya çalıştık.

Bu Hükümetin siyasi, hukuki ve cezai sorumluluğu tartışılamayacak şekilde orta yerdedir.

26 Aralık 1978 tarihinde 13 ilimizde Anayasanın 124. maddesine göre Hükümet tarafından ilan edilen sıkıyönetimin 2 aylık tatbikatı ile ilgili düşüncelerimizi, Cumhurbaşkanı olarak ve Anayasanın 111. maddesi ile teşkil edilmiş, Milli Güvenlik Kurulunun Başkanı olarak size ulaştırmayı tekrar zaruri gördük.

Anayasanın 111. maddesinde,

«Milli Güvenlik Kurulu, Milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye eder» denilmektedir.

Olağanüstü yönetim usullerine, bu arada Anayasanın 124. maddesine müracaatı gerektiren bir durum, herhalde Milli Güvenlik Kurulunun tavsiyesini gerektirecek ciddiyette olması iktiza eder.

26 Aralık 1978 tarihinde Hükümetçe ilan edilen sıkıyönetimin, daha önce Milli Güvenlik Kurullarında konuşulmamış ve onun tavsiye kararına dayanmamış olmasını, Anayasanın 111. maddesinin işletilmemesi bakımından düşündürücü buluyoruz.

Böylece, bir Anayasa tedbiri olan sıkıyönetime başvurulurken, yine bir Anayasa kuruluşu olan Milli Güvenlik Kurulunun görev yapması engellenmiş, sıkıyönetimin sebep, mahiyet ve şumulünün tartışılıp belirlenmesinden âdeta kaçınılmıştır.

Sıkıyönetimin daha ilanında caydırıcılık tesirinin zedelendiğini, zatıâlinize 8 Şubat 1979 tarihinde yapmış bulunduğumuz görüşmede arz etmiştim.

Sıkıyönetimin 2 aylık tatbikatında sıkıyönetim kanununun, sıkıyönetim komutanlarına verdiği yetkinin kullanılmasında çeşitli tereddütler meydana geldiği görülmüştür.

Zira, sıkıyönetimin ilan gerekçesinde Anayasadaki «Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini, içten veya dıştan tehlikeye düşüren yaygın şiddet hareketleri» ibaresinin yer almayışı bu tereddütlere sebep olmuştur.

Bu durum Sıkıyönetim Komutanlarının elini kolunu bağlamış ve cereyan eden olay ile, ona karşı alınan çareyi uyumlu olmaktan çıkarmıştır.

Ayrıca, Hükümetin, daha sıkıyönetim ilanında Anayasada ve kanunlarda mevcut olmayan, Başbakanlığa bağlı bir «EŞGÜDÜM» dairesi kurmaya kalkması, hâkim tayinlerinde tartışmaya sebep olunması, sıkıyönetimin caydırıcılığını geniş çapta zedelemiştir.

2 aya yakın zaman geçmiş, bu 2 ay zarfında olaylar durmamış, hatta artmıştır.

Sıkıyönetim ilan edilen bazı illerde nispi bir sükûnet meydana gelmiş olmasına rağmen, anarşi ve terör erbabı yer değiştirmiş; İzmir, Bursa, Diyarbakır, Samsun, Trabzon gibi merkezlerimizde önemli olaylar cereyan etmiştir.

26 Aralık 1978'den bu yana geçen 2 ay zarfında; 619 olay olmuş, 125 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

Bu arada İstanbul'da cinayetler, soygunlar ve devlet kuvvetlerine âdeta açıkça meydan okumalar, anma törenleri yapılmasına kalkışmalar sürmüştür.

Ankara'da ise, soygunların ardı arkası kesilmemiş, vatandaş sıkıyönetim otoritesinin rahatlığını hissedememiştir.

Kars'ta, Adana'da cinayetler biribirini kovalamıştır.

Sıkıyönetim gibi fevkalade önemli bir tedbirin, Hükümetin müdahalesi ile sulandırılmasından vaki endişemiz, âdeta gerçekleşmiştir.

Bundan elem ve ıstırap duyuyoruz.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendilerine verilen her görevi eksiksiz yapacağından eminiz.

Ancak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görev yapmasına Hükümet engel olmaktadır.

Böylece, anarşi mihraklarının köküne inilememiş, hatta bu mihraklar sıkıyönetimin bile kendilerine bir şey yapamayacağını görünce, cüret ve cesaretlerini arttırmışlardır.

Olayların başka türlü izahı mümkün değildir.

Bizi endişeye sevk eden husus, milletimizin en büyük güven kaynağı olan Silahlı Kuvvetlerimizin itibarı üzerinde tereddütler meydana gelmesi ihtimalidir.

Böyle bir durum mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.

Bu Hükümetin elinde bu hali ile sıkıyönetimin sağladığı nispi fayda yanında, Silahlı Kuvvetlerimizin caydırıcılığını azaltmaya hizmetten başka bir yararı olacağına kani değiliz.

Bu durumu fevkalade vahim telakki ediyoruz.

Anayasanın 96., 97. ve 111. maddelerine dayanarak vaziyeti bir defa daha zatıâlinize ulaştırmayı görev saydık...

Saygılarımla.

SÜLEYMAN DEMİREL

ADALET PARTİSİ GENEL BAŞKANI

7

ORDU TARTIŞMASI

Bu mektup, Kahramanmaraş kırımıyla ilan edilen sıkıyönetim kararının nasıl alındığı tartışmasını gene gündeme getirdi.

Toker, Köşkün Baş Hukuk Danışmanı Emekli Amiral Fahri Çoker'den aldığı bilgiye dayanarak, kararın alınış biçimini irdeliyordu : Olaylar ele alınırken Cumhurbaşkanı Korutürk, Başbakana 'yarınki MGK toplantısında sıkıyönetimi görüşelim' demiş, Başbakan ise 'Esasen hükümet buna karar verdi, yarın saat 17.00'den başlayarak sıkıyönetim ilan ediyoruz' yanıtını vermişti.

Başbakanın bu biçimde davranması tartışma konusu yapılıyordu. Nitekim, AP önderi de mektubunda buna değiniyordu. Diyarbakır ve Tunceli'de de sıkıyönetim ilanına hükümette karşı çıkanlar olmuştu. CHP grubunda Doğulu milletvekillerinin kimi tepkilerini hesaba katan Ecevit, MGK'den önce hükümet kararına gitmişti! Böyle diyorlardı.

Ama, Korutürk, «daha önceki demeçleriyle sıkıyönetime hiç yanaşmayan bir öndere, 13 ilde sıkıyönetim ilanı kararını aldırmanın olumlu bir sonuç» olduğunu söylemişti. Köşk, Demirel'in mektubunu MGK'den önce inceledi, değerlendirdi. Korutürk, MGK toplantısının gündemine «Sıkıyönetim uygulaması, iki aylık sonuç» diye yazdırdı. İlhan Öztrak, muhalefetin savlarını, uygulamalardan sonra gelen bilgileri, yetkilerin yasalar doğrultusunda kullanılması savını inceleyerek Korutürk'e verecekti. Korutürk'ün «sıkıyönetimin daha geniş uygulama yapmasına» yanlı olduğu Köşk çevresinden yayılıyordu.

AP, «kırmızı oy» hesabı yaptı :

Çıkan sonuca göre, AP ve kimi milletvekilleri olumsuz oy kullansalar da, sıkıyönetim uzatılacaktı.

MGK, sıkıyönetimin anayasa ve yasalara tam uygunlukla,

tarafsızlık içinde işlediği görüşündeydi. Fakat, AP'nin açtığı «olumsuz oy kullanımı» ile ilgili dalgalanmalar sürüp gidiyordu. CHP grubunda sıkıyönetime 52 milletvekili karşı çıkmıştı. Ama, grubun çoğunluğu olumlu görüşteydi. CHP'li 52 milletvekilinin gruptaki bu davranışına bel bağlamamak gerekirdi. Grup kararı çıktıktan sonra bu milletvekilleri parti kararına uyacaklardı. 25 Şubat günü, TBMM'de 225 oya karşı 337 oyla sıkıyönetimin, iki ay daha uzatılması kararlaştırıldı. AP karşı oy vermişti. CHP'nin yanında MSP, MHP gibi partiler yer almıştı.

AP'nin sıkıyönetime karşı davranışına Genelkurmay Başkanı Evren'den 'dolaylı' bir yanıt geldi. Evren, sıkıyönetimle ilgili savların gerçekdışı olduğunu söyledikten sonra, TSK'nin «hiçbir partiyle ideolojinin emrinde» olmadığını bildiriyordu.

Genelkurmay Başkanı, muhalefetin —özellikle AP'nin— sıkıyönetimlerin eşgüdüm başkanlığına bağlandığı yolundaki savlarının doğru olmadığını belirtiyor, «... Sıkıyönetim komutanlıklarının çok yumuşak bir tutum izlediklerini ve henüz anarşinin kökenine inemedikleri iddiasını ileri sürenlerin amacı, bu komutanlıkları gayri kanuni yollara sürerek, sanık ve hükümlülere işkence yapmayı, zamanlı zamansız aramalarla vatandaşı huzursuz etmeyi telkin ise, aldanmaktadırlar. Yurt düzeyine yayılmış ve büyük sayılara ulaşmış anarşik olayların kökenine iki ay gibi kısa sürede hiçbir gücün inemeyeceği gerçeğini ulusumuzun ve basınımızın takdirine bırakıyorum...» diyordu.

Öne sürülen savlar Genelkurmay Başkanının açıklamasında açıkça yazılmıştı:

«... 1 — Sıkıyönetim komutanlıkları, Başbakanlıkta kurulan ve kanunda yeri olmayan eşgüdüm başkanlığına bağlandıklarından, yetkileri ellerinden alınmış ve iş göremez duruma getirilmişlerdir.

2 — Bu komutanlıklara tayin edilen askeri savcı ve hâkimlerin seçiminde, dışarıdan bazı güçlerin etkisi olmuştur.

3 — Söz konusu hâkimlerden yedisi sakıncalı personel arasındadır ve bir askeri hâkim rüşvet almış, kumar oynamış ve solcu olarak tanınmıştır.

4 — Sıkıyönetim komutanlıkları, çok yumuşak bir tutum sürdürmekte ve henüz anarşik olayların kökenine inememiş bulunmaktadırlar...»

Evren'in sözleri bir «uyarı» olarak nitelendi.

Oysa bu iktidar ve Ordu çevrelerine göre, daha çok bir savunu ve Ordunun yerini saptayan bir demeçti.

Evren'in Başbakan Ecevit koşutunda görünmesi, kulislerde «Bu açıklamayı Ecevit'in yaptırdığı» biçiminde yorumlandı. Ecevit ise,

«Genelkurmay Başkanını böyle bir açıklamaya biz değil, muhalefet zorladı» diyordu.

Bu sözlerde gerçek payı yok değildi : AP'nin sıkıyönetimlerle ilgili gerekçesinde bu yönlü 'kokular' vardı. Bunun yanı sıra AP, MGK'den önce iki girişimde bulunmuştu :

Demirel, Cumhurbaşkanına MGK toplantısından önce mektup yazmış, bir açıdan ele alınırsa, bu mektuba MGK'nin «görevini yerine getirip hükümeti uyarmadığı» anlamını vermişti. Sıkıyönetimlerin 'bölücülüğe' bakmadığını vurgulayarak beklenen sonuçların gelmediği kanısını öne sürmüştü.

Ordunun «partiler üstü görünümünü» bozmaya yönelik bir davranışa karşı çıkması doğaldı.

AP muhalefetinin siyasal alanda öne fırladığı varsayımları üzerinde durulurken, bu kez bütçe oylaması «birtakım hesapların» yanlışlığını ortaya çıkardı :

1979 bütçesi Millet Meclisinde 213 oya karşılık 228 oyla kabul edildi.

Böylece, bütçe oylamasına değin, yaygınlaştırılan; hükümetin Millet Meclisinde düşürülebileceği savları yitip gidiyordu.

1979'un bu zorlu koşullarında, çeşitli başarısızlıkların sürüp gittiği ortamda 228 oy, bir bakıma güvenoyunun yenilenmesiydi.

Mecliste hükümetin gitmesini değil, kalmasını isteyenler çoğunluktaydı!

8

SIKIYÖNETİM ÇATIŞMALARI

Bütün bunlara karşın, kulislerdeki kıpırdanmalar, araştırmalar durmayacaktı.

CHP içinde görülen muhalefetin bayraktarlarından Turan Güneş'te sürekli hareketlilik göze çarpıyordu. Önce İstanbul'a gitti, döndü. MHP'lilerin, «bir aracıyla» duyurdukları öneriyi anlattı: CHP'den otuz milletvekiliyle ayrılarak hükümetin düşmesini sağlamasına karşılık, 1980'de Güneş'i AP ile birleşerek cumhurbaşkanı seçeceklerini iletmişlerdi, geri çevirmişti. Zaten Güneş'in arkasına 30 CHP milletvekili takarak partiden ayrılması söz konusu değildi, böyle bir gücü olduğunu varsaymak bile yanlıştı. Fakat Güneş'in —parti içi öteki muhalefet gruplarının görüşünü de yansıtıyordu— «ilk planda bu hükümetle beraber Kurultaya gitmeyi planladığı, Ecevit'e karşı Kurultayda savaşım vererek düşürmeyi uygun gördüğü» anlaşılıyordu.

Siyasal mantık açısından da MHP'nin son davranışlarının olumsuz etkiler yarattığı öne sürülüyordu. Bir yandan haksız yere kimi MHP'lilerin hapishanelere gönderildiğini, işkence gördüğünü vurgulayan bu parti, öte yandan sıkıyönetime olumlu oy veriyordu.

Evren'in açıklamasıyla ilgili yankılar sürüp giderken, kimilerine göre Genelkurmay Başkanı, «muhalefete muhtıra» vermişti. Çankaya Köşkünde kordiplomatiğe verilen bir resmi kabulde Evren Paşa ile Ecevit ailesinin içten konuşmalarına dikkat çekiliyor, Evren'in Rahşan Ecevit'le yakından ilgilenmesi, Başbakanla kadeh tokuşturup şampanya içmeleri «Ordu - hükümet arasındaki ilişkilerin yeterince iyi olduğu» anlamında yorumlanıyordu.

CGP'nin önde giden adlarından Orhan Öztrak'la Meclis koridorunda ayaküstü —kardeşi İlhan Öztrak'tan aldığı bilgilere dayanarak— söyleşirken,

«Köşk danışmanları sıkıyönetimin genişletilmesi, gerekçesinin de daha belirgin biçimde yeniden düzenlenmesiyle ilgili önerileri, Cumhurbaşkanına götürmüşler. Kimi generaller de bu önerilerden yana çıkmış. Fakat Başbakan, 'eğer bu biçimde öneriyle Meclise gidersek çıkmayabilir' demiş, Korutürk de önerileri geri çekmiş... Çok 'çekingen'...» dedi.

Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreteri Cenker Paşa,

«... Ben ve ikinci başkan, Sayın Genelkurmay Başkanına açıklamasını dengelemesini rica ettik, ısrarla istedik. Yazıp getirmişti. Hassas ve hararetli bir komutan, açıklamanın böyle olmasında ısrar etti...» diyordu.

AP önderi Demirel ise, Genelkurmay Başkanının açıklamasının «AP'ye karşı olmadığının —belirli yerden— kendilerine bildirildiğini» vurguluyordu. AP de, Genelkurmaya sıkıyönetimlerin «işleyişiyle» ilgili «kimi şeyler» göndermişti. Ne çare, akşamüzeri Evren'in açıklaması çıkmıştı.

İran'daki yeni yönetimin Kürtlere özerklik verdiğini öne süren haberler devlet katında kimi kaygıların yeniden yeşermesine yol açtı. Şükrü Elekdağ,

«... 'Üçgen' kuruldu, kurulmak üzere ...» diyordu. İran-Irak ve Türkiye'deki Kürt bölgelerini «üçgen» diye niteliyordu. «Bu bereketli topraklar üzerinde neler olacak sonra?.. Kışkırtmalar çok aleyhimize olur» diye ekliyordu Elekdağ.

«Doğu sorunu» çeşitli boyutları olan bir sorundu. Millet Meclisinde 94 Doğulu milletvekili vardı, belirgin ve önemli bir oy grubuydu. Parti ayrımlarına karşın, Doğu sorunlarında birleşebiliyorlardı. Hatta gelecek seçimde doğudan daha tutarlı, işbirliğine daha yatkın kişilerin Meclise geleceği söyleniyordu.

Elekdağ, «Eğer bu 'mesele' çıkarsa, beş para alamayız» dedi. Ona göre, sorun giderek önem kazanıyordu.

Ecevit, bir yandan siyasal yönlü olaylarla uğraşırken, öte yandan daha önemli bir başka konuya da sürekli el atıyordu. 1,5 milyarlık ivedi yardım konusundan henüz gerçekçi bir sonuç alınamamıştı. Çankaya'daki konuta kimi milletvekillerini çağırmış, ekonomi bilgileriyle deneyimlerine başvuran bir toplantı düzenlemişti. Erol Çevikçe ile Besim Üstünel'in de katıl-

dığı bu toplantıda eski adıyla 'ekonomiyi kurtarma', yeni adıyla 'ekonomiyi güçlendirme' planı tartışılmıştı. 25,5 sayfalık bir raporun ele alındığı bildiriliyordu. Bir söylentiye göre, OECD ve IMF 15 Marta dek gerekli önlemleri almamız için 'süre' tanımışlardı. Müezzinoğlu Paris'e gitmeye hazırlanıyordu. KİT zamları yine ön plandaydı, yüzde 20 - 25 oranında saptanan enflasyon için, yüzde 40 oranında bir devalüasyon gerekli değildi. Akaryakıt ve enerjide bir ölçüde ekonomi isteniliyordu.

Bu toplantı biterken —anlattığına göre— Erol Çevikçe Başbakana,

«... Beyfendi, bu söylenenlerin hepsi boş!» demişti. «Siyasal karar gerek! Meclis kulislerinde bugün sizin için 'bitti' diyorlar. Yarın öbür gün bu sözler bütün yurda dağılacak. Altı ay içinde her yana yayılacak. Sonbaharda yapılacak seçimde parti olarak biz yatacağız.»

Ecevit yanıt vermemiş, ancak yüz çizgileriyle sinirlendiğini belli etmişti.

Erol Çevikçe'nin sözünü ettiği seçim, 26 ilde Senato üyelikleri ile boş olan beş milletvekilliği ara seçimiydi.

Çevikçe haklıydı. Geniş kapsamlı bu seçimler CHP için halk düzeyinde «güvenoylaması» olacaktı. Hükümet uygulamalarının bir ölçüde mihenk taşıydı. Eğer CHP bu seçimleri oy bazında yitirecek olursa, hükümetin ayakta kalmasına olanak yoktu.

Erol Çevikçe bu 'doğruya' işaret ediyordu.

Nitekim, Ekim 1979'da yapılan bu seçimler hem CHP'nin, hem Ecevit'in, hem de Türkiye'nin siyasal yazgısına önemli etkiler yapacak, Ecevit çekilecek, Demirel'in azınlık hükümeti gelecek, bu hükümetin güvenoyu almasından hemen bir ay sonra «Ordu uyarı mektubu» patlayacak... Dokuz ay sürüp giden çeşitli gelişmelerden sonra 12 Eylüle varacaktık.

Doğruydu, Ekim 1979 seçimleri demokratik rejimin dönüm noktasıydı.

9

MART İÇERİ GİRİNCE PİRE DIŞARI ÇIKMAZ
(Çaylı Toplantı)

Belirli sayıdaki gazeteciler, belirlenen saatte, Çankaya'daki konutta bir araya geldik, mart ayının «özel çaylı toplantı»larından birini Ecevit, bir konuşmayla açtı:

«... Sıkıyönetim üzerindeki tartışmalar tatsız bir mecraya yöneldi. Bana yöneltemedikleri eleştirileri Orduya, çok haksız biçimde yöneltiyorlar...» dedi.

Şubat ayında «çaylı toplantı» yapılamamıştı. Hükümet sıkışıktı, belediye gelirleri yasasıyla bütçe görüşmeleri nedeniyle sürekli çalışıyordu.

Sıkıyönetimin uzatılmasıyla başlayan tartışmalar sürüyordu, dış kaynaklar —örneğin BBC'de yapılan bir açıkoturumda konuşmacılar— bu tartışmaların TSK'nin rolünü ön plana çıkardığını söylüyorlardı. Dış kaynaklara göre,

«Bu çabanın amacı açıktı. Muhalefet, silahlı kuvvetlerle Ecevit arasında bir uçurum yaratmak ve TSK'yi kendi yanına çekmek istiyordu. Bununla birlikte, yüksek düzeyli generallerin hemen hepsinin Ecevit'le işbirliği içinde çalışmaya istekli oldukları görüntüsü vardı. Hükümetle, TSK arasındaki bir işbirliği konusunda, Ecevit'le komutanlar arasında 'zımni' bir anlaşma bulunmaktaydı. Fakat olaylar kötüye giderse, açıktır ki söylentiler de başlayacaktı. Tek söylenebilecek şey, Türkiye'deki parlamenter sisteminin giderek yozlaşmaya devam edeceği olabilirdi.»

Ecevit konuşmaya başlamadan önce Orhan Birgit, «Efendim, artık toplantıları Marmara Köşkünde yapacaktık, neden burada toplandık» dedi. Ecevit, «Vazgeçtim oraya taşınmaktan» diye yanıt verdi. Bir önceki toplantıda Ecevit'in Marmara Köşküne taşınması, bizim 'özel çaylı toplantıların' da orada yapılması söz konusu olduğunda, Mumcu, «İnşallah oradan çıkacak olan MİT, kimi mikrofonları bırakmamıştır» diye ince bir espri yapmıştı.

«Acaba» diyordum. «Başbakan bu kuşkuyu mu göz önünde tuttu?»

10

ALKOLLÜ OTOMOBİL

Ecevit'in 'özel açıklamaları' daha çok geneldi:

«... İç güvenlik istihbarat işinde daha etkili işbirliği sağlanacak. Emniyet örgütü ile öteki kaynakları koordine etmek bellibaşlı bir sorun. Sükan'ın önerisiyle 'gezici ekipler' oluşturulacak. Son zamanlarda yakalananlar arttı, daha tutuklamalar olacak... Şimdi sıkıyönetim ve Evren'in açıklamasıyla ilgili eleştirilere geleyim : Bu açıklama yapıldıktan sonra haberim oldu. Böyle bir açıklama yapmayı düşünmüş...» dedi.

«Muhalefetin bu biçimde davranmasının nedeni?»

«... Muhalefette Sayın Demirel'in özelliği, devamlı şikâyetçi olmak. Biz şikâyetlerimizi ya kamuoyuna, ya da yargıya yapardık. Fakat Demirel, Cumhurbaşkanına yapmayı yeğliyor. Bugün de TRT'ye yazmış. Her makamdan, her kuruldan şikâyetçi. Belki benzetme tuhaf gelecek ama, sanki her zaman okul müdürüne giderek olur olmaz şikâyette bulunan bir çocuk gibi. Belki muhalefette umduğunu bulamadı. Zaten umduklarını bulsalardı, çok kötü olurdu...»

Daha sonra Meclis çalışmalarının işlerlik kazanmasının öneminden söz etti, vergi yasalarını yeniden gözden geçireceklerini söyledi. CHP grubunda Halûk Ülman söz almış, «yahu, bunlar nasıl tasarıdır, birileri çıksa da bilgi verse, ne olduğunu anlasak» demiş. Ecevit de Ülman'a hak veren bir konuşma yapmıştı.

«... Kimi belediye seçimlerini AP kazandı, ama CHP'den oy yitmesi görülmedi...» diyordu Ecevit. Ekonomiyi güçlendirme planı üzerinde bilgiler verdikten sonra, ilginç bir söyleşi başladı.

Türkiye'de —tabii kimi ülkelerde de— akaryakıt sıkıntısı ya da yüksek fiyattan dolayı, akaryakıtın yerini alacak bir maddenin bulunmasıyla ilgili kimi çalışmalar yapılıyordu. Türkiye'

nin derdi dövizsizlikten akaryakıt sağlayamamaktı. Elektrik kısıntılarının halkça benimsenip düzene girmesini Ecevit, «küçümsenmeyecek bir başarı» olarak görüyordu.

İçimizden biri, «Ya alkollü otomobil?» diye sordu :

Ecevit anlattı : «Şeker Şirketine Orhan Alp'la gittim. Alkolle çalışan otomobile bindirdiler. Arkasında hoş bir koku bırakarak çalışıyor ve bir süre sonra normal otomobilden daha hızlı gidebiliyor. Örneğin Brezilya'da benzine yüzde 20 alkol karıştırılıyormuş. Tam saf olmayan alkolle, Renauld motoruna takılacak 800 liralık bir aletle mükemmel işliyor.. Tabii bu yoldaki denemeler başarılı olursa, alkol üreten fabrikaları genişleteceğiz» dedi.

«Bu arabalar benzinli, alkolle motorları tahrip olmaz mı?»

«Bu işin teknik yanını hiç bilmem» diye yanıt verdi Ecevit.

Valilere bir genelge göndermişti. Her vali, her köyde her kentte kalan, ama dışarı satılabilecek ürünleri saptayıp Ankara'ya bildirecekti.

İvedi yardım konusunda söylediği iki cümle ilginçti : «İvedi ve orta vadeli yardımda ciddi istek var, ama IMF her yerde 'heyula' gibi karşımıza dikiliyor» diyordu.

Beş yıl sürmesini, ilk yıl 1,5 milyar dolar olmasını istediğimiz ivedi yardım konusunda Batılıların ön ve kesin koşulu, Türkiye'deki uygulamaların IMF denetiminden geçmesiydi. Bizse, kendi planımızı uygulayıp sonuç alabileceğimizde direniyorduk.

Ecevit, «ivedi yardım konusunda siyaset adamları bizi anlıyor, ancak şu ana kadar bir şey yapamadılar» diyordu. 9 Martta gazeteler, «Ecevit umudunu kesti, ekonomik planı buna göre yapıyor» başlıklarıyla çıkacaktı. İvedi yardım sürüncemede kaldıkça içerdeki sosyal ve ekonomik zorluklar artıyordu «İçeride alınacak önlemler» konusunda Ecevit,

«Tünelin ucundaki ışığı ne kadar iyi gösterebilirsek, vatandaştan o ölçüde özveride bulunmasını sağlayabiliriz. Bu güvencenin sağlanması planın başarısı bakımından çok önemli» dedi.

Kemal Aydar, sesini daha kalınlaştırıp söyleyeceklerinin önemini böylece vurguladıktan sonra,

«Çıkın TV'ye» dedi... «Çıkın halkın karşısına. Anlatın bütün bu zorlukları, sizin konuşmanız halkı çok etkileyecektir, etkiniz belli.»

TV'de konuşmayı düşündüğünü söyledi Ecevit. Sigara kuyruğundaki halk, Adana'da Adalet Bakanı Can'ı yuhalamış, kimilerinin taş bile attığı öne sürülmüştü. Açık alanlarda halkın önüne çıkmak oldukça zordu, zorluydu. TV'de konuşmanın elbette hem değeri başkaydı, hem de tatsız olayların doğmasına yol açmazdı.

Enflasyonun 1979'da hangi oranda olacağını, ya da yüksekliğinin durup durmayacağını «bilmiyordu», kesin bir şey söyleyemezdi. Eğer alınacak ekonomik önlemler halka iyi anlatılıp sindirilemezse?.. Sonucun olumsuz boyutlar alacağını Ecevit de biliyordu.

11

KULİSLERDE TARTIŞMA

Sıkıyönetimle açılan tartışmanın Evren'in açıklamasıyla duracağını sananlar, yanıldıklarını anladılar.

Demirel, işin peşini bırakacağa benzemiyordu.

Bir basın toplantısında, «Hükümetin sıkıyönetimle ilgili değerlendirmelere, tenkitlere cevap vermeyip, Sayın Genelkurmay Başkanını cevap vermeye mecbur bırakması, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur» dedi.

Dolaylı yoldan, Evren'i yanıtlıyordu. Demirel'in özel söyleşilerindeki değerlendirmeleri değişikti. Evren'in 12 Martı yadsıdığını, bir de «İki K» sorununa açıktan yaklaşmadığını söylüyordu. Özellikle «İki K»nın peşini bırakmayacaktı. 'Kürdara azadi ve halklara özgürlük' sloganlarının Başbakanlığın kapısına dayandığını söylüyor, Ortadoğu'da yeni bir «harita» çizildiğinden söz ediyor, «Ordunun görevi ne?» diye soruyordu: «Ülkenin bütünlüğünü ve Cumhuriyeti korumak değil mi?.. Bakınız, şimdiden ilan ettiler, bütçe 228'le geçti, Ordu da yanımızda... Bu, 1970 öncesinin Ordu+CHP sloganının hortlamasıdır.»

AP önderi de son olayların ve Genelkurmay Başkanının açıklamasının hükümete destek verdiğini —bu sözleriyle— benimsiyordu.

«Genelkurmay Başkanı, CHP'lilere moral mi aşılamış oldu?»

«Evet, evet! Ama, bunları söylediği gün yine bankalar soyuluyordu.»

Tartışmaların duracağı yoktu.

Ordu üzerindeki tartışmalar sürüyordu, açık demeçler verilmese bile parti kulislerinde konu sürekli işleniyordu. Millet Meclisi, bütçe görüşmelerinden yorgun çıkmıştı. Tartışmalar

da, CHP'ye göre, iktidarı yıpratacak yönde gelişmemişti, bütçe geçmişti, hükümetin kalacağı anlaşılmıştı.

20 günlük tatili hak etmişlerdi.

Demirel, halka aşılanacak, belirli «tasarruf» önlemleriyle akaryakıt sıkıntısının belirli düzeyde azalacağını öne süren varsayımlara «imkânsız» diye yanıt veriyordu. Bir iki gündür benzinin karneye bağlanacağı söylentileri vardı. Baykal grubundan —Ülman aracılığıyla— esinlenen havaya göre, Ecevit çevresindekilerden «memnun» değildi, işlerin iyi gitmediğini görüyordu. Ecevit, TV'de Batıda alınan önlemlerin Türkiye'de de uygulanması zamanının geldiğini halka anlatıyordu.

Sıkıyönetim tartışması için de Ecevit, «Sıkıyönetim uygulamalarının bazı çevrelerce sürekli tartışma konusu yapılması çok üzücüdür. Hükümeti yıpratmak uğruna TSK'ye haksız olarak gölge düşürülmesi sorumlu bir davranış değildir,» derken,

Demirel, «Hükümet, kaybettiği prestiji TSK'ye sığınarak toplamaya çalışmaktadır. Silahlı Kuvvetlerin 'gölgesinde' iktidar olunmaz» sözleriyle karşı çıkıyordu.

Paris'ten gelen haber :

OECD Genel Sekreteri Van Lennep ile Alman Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Dr. Hermes, yapılan toplantılardan sonra yayımladıkları ortak basın bildirisiyle, '... Türkiye'ye yapılacak yardıma katılacak ülkelerin tutumlarının ümit verici olduğunu...' Türk Maliye Bakanı Müezzinoğlu'na bildirmişlerdi.

12

BİR SÖYLENTİ GELİŞTİRİLİYOR

Mart ortalarında kulislerde giderek yaygınlaşan bir söylenti vardı :

Halk, iki önderden de umudunu kesmişti. Kadınların ev toplantılarında her iki önderin 'aynı kaba' konulması önemli bir başlangıçtı. Eğer Ecevit, anarşi başarısızlığına karşın, ekonomide belirgin bir düzeyi tutturabileceğini gösterebilseydi, —bir oranda— gene siyasal yaşamın önde giden insanı olabilecekti.

Ekonomik önlemler paketinin iş ve işçi çevrelerinin görüşleri alındıktan sonra açıklanacağını belirten Ecevit, «sorunun Türkiye'nin kendi başına ayakta durabilme sorunu» olduğunu söylüyordu. Feyzioğlu'nun «mevcut koşulların milli beraberlik ortamını zorunlu kıldığını» söylemeye başlaması, bütçede 228 oy almasına karşın, gene önemli sorunun hükümet sorunu olduğunu gösteriyordu.

«Basın üst düzeyinde» yapılan kimi toplantılarda Ecevit'ten «kurtulmanın» planlandığı, Demirel'in de yeniden başarı şansına erişemeyeceği tartışılmıştı. Kimi önemli, basında «çok» yetkili kişiler, «geriye Türkeş'in kaldığını» öne sürmüşlerdi.

Halûk'la öğleden sonra Turan Güneş'e gittik.

İstanbul'a gidecek, kimi görüşmeler yapacaktı. Güneş'in konusu «Ecevit ve Demirel'in 'tasfiyesi', hükümetin düşmesinden sonra gelecek hükümet» biçimiydi.

CHP - AP ortak hükümetine «uygun bir baş» henüz bulunamamıştı.

Güneş'in çabası, her şeyden önce kimi çevrelere takılan «Türkeş seçeneğini» bu kafalardan söküp çıkarmaya yönelikti. İlk aşamada bunu çözmeliydi. Arkası sonra gelebilirdi.

Uzun süreli «Güneş planı» konuşulurken, Enver Akova'nın hükümetten çekildiğini içeren söylentiler yayıldı. Kimi başarı-

sız sonuçlara karşın, Demirel hâlâ yeni bir hükümet denemesi üzerinde çalışıyor, bu hükümetle erken seçime gitmenin peşinde koşuyordu.

AP'nin yurt düzeyinde dağılan yönetici, milletvekili ve senatörlerinin merkeze dönmesinden sonra bir değerlendirme yapılacağı bildiriliyordu. Demirel durmadan,

«Bu hükümet nisan sonunda gidecek!» diyordu.

«Nasıl?»

Pek sağlama basan olasılıklar söylemiyordu.

Toker'den ilginç bir öykü dinledim. ABD Büyükelçisi Spiers ile yemek yemişti, Büyükelçi,

«...Cumhurbaşkanınızın bu hükümetten memnun olmadığı izlenimini aldık...» demişti. Genelde kendi saptamalarını yaparken, böyle izlenim edindiklerini de eklemişti. Büyükelçiye göre Waşington, Ecevit'in Türkiye'yi 'aşırı sola' götürmeye niyetli olduğunu sanıyordu. Metin, Büyükelçiye «aşırı solcuların kendi yollarında yürüyebilmek için Ecevit'e sürekli 'harika adam' dediklerini ve bu oltayı yutturduklarını» anlatmış, «Ama Ecevit, ne Batıdan kopabilir, ne de bağlantısız devletler grubuna geçebilir» demişti.

Amerikan büyükelçisi Brejinski'yi andırıyordu.

Spiers, ivedi yardım konusuna daha açıklık getiriyordu : ABD'nin ancak IMF eliyle uluslararası finans kuruluşlarını etkileyebileceğini söylemişti. Elçi, İran'daki ABD dinleme istasyonlarının Türkiye'ye aktarılmasının söz konusu olmadığını bildirmişti. Bütün bu olgulara karşın, Metin Toker —Nisan sonunda ABD'ye gidip Türkiye'yi tanıtacak parlamento grubunda bulunacaktı— «hükümetin düşmesi olasılığı» olmadığına inanıyordu.

Eğer Ecevit'in «Batıdan yeterli destek görmememiz hayal kırıcıdır» sözü, Türkiye'yi Batıdan koparmaya yönelik isteğin yeni bir belirtisi sayılıyorsa... Ohoooo, Türkiye'nin çok işi vardı.

Ve o zaman... Başbakan Yardımcısı —herhalde solda olmayan— Faruk Sükan'ın «Ortaya çıkan yeni şartlar, Türkiye'nin bağlı bulunduğu ittifak sistemleriyle anlaşmalarını gözden geçirmesini zaruri kılmaktadır görüşündeyiz» demecine ne demeliydi? Seni gidi seni, yoksa Sükan, «gizli komünistlerden» miydi?..

CHP kokteylinde mazot yokluğu, benzin kıtlığı, kimi tüketim maddelerinin karaborsaya düşmesi konuşuluyordu. AP önderi Ege gezisinin çok başarılı olduğunu söylerken, CHP'liler «öğrendiğimize göre pek parlak geçmemiş gezi» diyorlardı. Kime inanacaktık?.. Gözümüzün gördüğüne mi? Yoklar listesinin giderek uzamasına mı?..

Şükrü Elekdağ aradı, «Her şey tam kargaşa içinde» dedi. Hükümet kadroları arasında 'koordinasyon' yokluğunun her şeyi etkilediğini, DPT'nin 'işte Batı para vermiyor, kendimize dönelim' sloganını —bu arada Kuruç'un DPT'den gitmesi gereğini vurguluyor— Maliye Bakanlığının hükümeti 'aldattığını' söylüyordu.

Elekdağ'a kulislerde kimi belirtilerin gözlendiğini aktardığımda, hele iki parti önderinin bir 'centilmenlik anlaşması' için yanyana gelebileceğinden söz edildiğini söylediğimde olağanüstü heyecanlandı, «Bu olabilirse, çok önemli... Çok önemli» dedi.

Dışişleri Genel Sekreteri, Dışişleri Bakanı Ökçün'ün «Batıdan kopmaya hevesli» olduğunu söylüyor, Batıyla ilişkileri hep «alargaya» aldığını belirtiyordu. Bu ikilemlere bir yenisini ekleyen Elekdağ,

«..Sanırım, nisanda sıkıyönetim uzatılırken 'bölücülük' sorunu gerekçeye girecek...» dedi.

Herhalde bu bilgiyi Fransa Büyükelçisi vermemişti Elekdağ'a.

İktidar, sürekli olarak olumlu sonuçlar pompalıyordu kamuoyuna.

Örneğin, Ticaret Bakanı Köprülüler'e göre, dışsatım giderek artıyordu. Ecevit, «son haftalarda şiddet eylemlerinin kaynaklarına yönelme konusunda çok önemli aşamalar elde edildiğini» bildiriyordu. Demirel, Ankara'ya gelen Denktaş'la konuşuyor, «ver-kurtul» politikasıyla soruna çözüm bulunamayacağını vurguluyordu.

Ekonomi konularında giderek karamsarlığımız artıyordu.

Bakanlar Kurulunun yeni önlemleri görüşmeye başlayacağı sıralarda DPT Müsteşarı Kuruç,

«Eğer önlemler iyi çıkar ve uygulanırsa, bu yıl yüzde 25 - 30 enflasyon» diyordu.

Hikmet Çetin'in beklentisi ise «yüzde 35»ti.

«Tasarrufa» yönelmeye başlarken taban fiyatlarında belirli oranlarda kısıntı yapılacağı söyleniyordu, gerekliydi, ama geniş kitlelerde 'yok'luklar, karaborsa gelişmelerinden sonra bu karar geniş tepkiler yapabilirdi. AP önderi «önlem değil bunlar, düpedüz zam paketi» diyordu.

Ekonomiyi ilk başta «içerde» düzeltmeye çalışan hükümetin alacağı kararların halka tersine bir bakışla indirilmesiyle zaten bozuk giden düzen, bir kat daha bozulabilirdi. «Ekonomi paketi»ni DİSK ve Türk-İş'le görüşen Ecevit, bu toplantıyı «tarihsel» diye niteledi. Bir zamanlar işçi hükümetinin ekonomik darboğazdan çıkmayı sağlamak için aldığı önlemleri, işçi kesiminin desteklemesini anımsatmaya, işçi kesimlerinin «yardımcı» olmaya çalışacaklarını söylemeye çalışıyordu. Önlemlerin ana hedefi,

Üretimin arttırılması,

Üretim potansiyelinin tam değerlendirilmesi,

Dış ödemeler darboğazının hızla aşılması,

Enflasyona karşı etkin önlem alınması ve istihdam sorununun çözümlenmesi,

İstikrar sağlanırken Türk ekonomisinin dinamizminden de yararlanılması,

Gelir dağılımında dengenin gözetilmesi.

«Tarihsel toplantıda» bu ilkelere karşı çıkacak kimse bulunamazdı.

Ama, pratikte neler gelecekti, önemli olan buydu.

Zamlar patladı :

Benzin 17 liradan 20'ye çıktı. Gaz'a yüzde 100 zam. Kesmeşeker 18,5 liraya, çimentonun ton başına fiyatı 1350 liraya, demire... Uzuyordu liste.

Türkiye'nin yüzde 60'ında elektrik yoktu. Taban fiyatlarına ancak yüzde 14 - 24 arası zam geleceği söyleniyordu. Demirel, İstanbul'a gitmiş, işadamlarına «bunlar zam değil, insan soymaktır» diyordu.

Nezih Demirkent, Ecevit'i görmüş, «O eski Ecevit gitmiş, yerine bugünkü Ecevit gelmiş» diyor, CHP önderinin «kendinden çok şey yitirdiğini» ekliyordu.

Türkiye'nin her kesiminden gürültüler, sesler giderek artıyordu.

13

DARBE, DARBE SESLERİ

«Allende»

Basın Danışmanı Tükel'e «nasıl» diye sordum :

«Olabildiğince iyi» dedi. Ecevit, zamların kopardığı fırtınanın geçmesinin bekliyordu. Demirel, İstanbul'da benzin sıkıntısını irdelemek için parti örgütünün kiraladığı atlı arabalarla karşılandı. Düzenlediği basın toplantısında bir süredir sağ kulislere sakız olan bir deyimi kullanan Demirel, «Bunların gidişi Allende gidişi, bakalım nasıl gidecekler» diye konuşuyordu.

Bu arada CHP içindeki huzursuzluk da Kurultay nedeniyle giderek tırmanıyordu, ama kimilerinin ABD büyükelçiliğiyle ilişkileri daha sıklaşıyordu. ABD büyükelçiliği «ne olacağını» araştırıyordu. Halûk Ülman söyledi, MİT'te çalışan bir tanıdığı, «ABD'nin Türkiye'de bir 'darbe' beklediğini» söylemişti. Sanki, ABD'nin Türkiye'deki darbelerden hiç haberi olmazmış gibi.

'Darbe' sözleri açık toplantılara değin indi :

İstanbul'da, Demirel'e Allende'den sık sık söz ettiği için Türkiye'nin de böyle bir darbe beklentisi içinde olup olmadığı sorulabiliyor, AP önderi «bu hükümetin kapıyı kırmadan, tokmağı çevirerek içeri girmesini istediklerini» vurguluyordu :

«Askeri darbe olup olmayacağını ben nereden bileyim? Ama Türk askerinin Amerika'nın güdümünde olacağını sanmıyorum, ihtimal vermiyorum, ama yine söylüyorum : Bu gidiş Allende'nin gidişine benziyor» diyordu.

Genelkurmay Başkanı Evren'le hükümet başkanı arasından su sızmadığının söylendiği bir dönemde 'darbe' nasıl gerçekleşecekti?.. Evren'in hükümetle ilişkisi olumluydu, buna gerekde vardı, ama «hemen altındakiler» ne yapıyor, ne düşünüyordu.

Söylentilerle varsayımlar biribirini tutmuyordu.

Ne var ki, Demirel'in 'darbe' ile ilgili bugünkü sözleriyle daha önceki sözleri arasında ince ayrımlar vardı. AP önderi bu tür sorulara —daha önceleri— «Ordu kimsenin malı değildir,

demokratik düzenin bekçisidir» diye yanıtlardı, şimdi «bir 'darbe' olacağını sanmadığını» söylüyordu. «Sanmakla inanmak» arasındaki büyük ayrımı gözden kaçırmamak gerekiyordu.

Oduna zam, yağa zam...

Allende - Büllende'nin tam orta yerinde «America I Love you!»

Hikmet Çetin,

«Artık ivedi yardım gelebilir, içerde gereken önlemleri aldık» diyordu.

Hükümetteki anlayışı yansıtan bu cümleden sonra ne Allende'si?..

Batı Almanya büyükelçisi bir yemekte «Türkiye'nin biraz alçakgönüllü» olmasını istedi :

«...Türkiye çok katı davranıyor. IMF'den kurtulmak, ağır reçetesini uygulamak istemiyor. Buna 'peki' diyoruz. Ama ivedi yardım için IMF reçetesi kadar acı olmayan önlemlere yaklaşması gerek. Biz 'seni IMF'den kurtaralım, kredilere olanak tanımak için beynelmilel, tarafsız 2 - 3 bilim adamını sana gönderelim. İncelesinler, öneriler yapsınlar, uygula bunları ve biz işte IMF'ye gerek yok, Türkler gerekli önlemleri aldılar' diyelim diyoruz, buna cevap : Hayır!..»

Alman elçisi sürdürüyordu :

«..Diyoruz ki, borç verenler birkaç hususa dikkat eder :

Bu parayı nereye harcayacağını bilmek ister, faizlerini zamanında ödeyip ödemediğine bakar, verdiği borcu zamanında ödeyip ödemeyeceğini araştırır.

Gel bunları hep beraber —IMF'siz— saptayalım diyoruz.

Cevap : Hayır!

Bu yüzden IMF garantisi aranıyor. Ama her şeye cevap 'hayır'. Oysa gelecek adamlar 'Türkiye'nin potansiyeli bu borcu ödemeye yeter' diyecekler...»

Büyükelçi, «Türkiye'den her öneriye 'hayır' gelirse, borç vereceklerden de bir 'hayır' gelir elbette...» diye sözlerini bağlıyordu.

Oysa Ecevit'in de bir «iç sıkıntısı» vardı. Eğer ivedi kredi için IMF yerine «bilim adamları» gelirse, içerde «ne oluyor,

ekonomiyi yabancılar mı yönetiyor» tartışması başlayacaktı. İlk başta Demirel atağa kalkacaktı. ABD'den başlayarak OECD ülkeleri ve Suudi Arabistan yardımıyla Türkiye'ye bir milyar dolar sağlanacağı söyleniyordu.

Dışarda çalışan Türk gazetecilerinden biri, Hollanda başbakanının açıklamasını veriyordu :

«...Schmidt, Türkler için şapkayı açtı, içine kimse para koymadı...»

«Allende'nin sonu» ile ilgili benzetmelerine karşı çıktığım zaman Demirel,

«...Ben, bunların sonu Allende gibi olacak demedim ki...» dedi. «... Beni bilen bilir, her türlü zam, soygun bir kenara atılacak da, benim Allende sözlerimle uğraşılacak?.. Ben diyorum ki, Allende de böyle bir ekonomik yol izledi, kadın çoluk çocuk sokağa döküldü.»

«Ama sözleriniz bu kadar açık değil.»

«Açıklarım. İstanbul'da birkaç gün kaldım, işitmediğim kalmadı. Ordu komutanını burada özel bir toplantıya çağırmışlar, 'gelmem' demiş. Vallahi ülser oldum. Buraya 9 hâkim önermişler, 9 adet başka isimlerin atamaları çıkmış. Nerede Abdi'nin, Hamido'nun, Cihangir'in katilleri... Nerede 15 milyonluk soygunlar. Bunları sadece hep ben soruyorum. Halk bir gün sokağa çıkacak. Kaynıyor her yer. Ben söyleyince mi Ordu harekete geçecek, 'darbe' yapacak?.. Nerede bölücülük karşısındakiler, nerede Ordu?.. Sorarım nerede?»

Bir cümle söyledim, bin cümleyle üzerime geldi.

Bursa'ya gidecek, «tozu dumana katacaktı.»

«Bu millet artık yumuşak söz istemiyor. Sert söz istiyor. Her yer ayakta. Seçime 'hayır' demiş, iyi etmiş, biz de üstüne gideriz» diyordu.

Ne kadar garipti!.. 1977 seçimlerinde Demirel başkentten ayrılamıyor, dilediğince kampanya yapamıyordu, başbakandı. 1979 seçimleri geliyor, Ecevit Ankara'dan ayrılamıyor, Demirel durmadan geziyordu.

Ecevit, 1977'deki o kampanya ile doruğa ulaşmıştı.

Siyasal yazgı bu kez aynı şansı Demirel'e tanıyacak mıydı?..

14

İKİ ÖRNEK

(1)

ABD'de yayımlanan ünlü «New York Times» gazetesinde, Türkiye'de açıklanan son ekonomik tedbirler paketi ile ilgili bir yazı yer aldı.

David Andelman imzasıyla çıkan yazıda, IMF'nin, Türk hükümeti tarafından açıklanan önlemleri kabul ettiği belirtilmiş, «Kendileriyle görüştüğümüz Türk yetkililer, IMF'nin, şart koştuğu devalüasyonun 6 ay içerisinde yapılması isteğini uygun bulduğunu söylemişlerdir,» deniliyor.

«Türkiye, kemerlerini sıkma programını açıkladı : Petrol fiyatları iki misline yükseltildi» başlığını taşıyan New York Times'in yazısında özetle şu görüşler öne sürüldü :

«Türk yetkililer, ekonomik önlemler konusunda kendileriyle yapılan son görüşmelerde IMF'nin, içinde Türk Lirasının devalüe edilmesi bulunmayan 'kemerleri sıkma' paketini kabul ettiğini söylemişlerdir. Fakat devalüasyonun 6 ay içinde yapılacağı açıktır. Türk yetkililer, devalüasyon konusundaki böyle bir gecikmenin IMF tarafından uygun bulunduğunu belirtmişlerdir.»

Açıklanan tedbirler paketindeki zam oranlarına da yer verilen yazıda, daha sonra Türkiye'nin içinde bulunduğu mali durum hakkında da bilgi verildi ve şöyle denildi :

«Batılı bankerler, Türkiye'nin dünyanın en kötü ödemeler dengesi problemi ile karşı karşıya bulunduğunu kabul etmektedirler. Türkiye Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu da, içinde bulunulan kıtlık şartları altında bile ülkenin döviz rezervlerinin 540 milyon dolara, başka bir deyişle, bir buçuk aylık ithalat değerine düştüğünü söylemiştir.

Buna ilaveten, her ay vadesi gelen 60 milyon dolar tutarında borç ödeme durumuyla karşılaşılmaktadır. En önemli yedek parça ve hammaddelerle, petrol ve gübre fiatları her gün yükselmektedir. Kredi kaynaklarının kuruması ülkeyi, hayati

öneme haiz maddeleri peşin parayla yapılan korsan (Spot) ithalata zorlamaktadır.

Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu 'Ekonomimizi ve özellikle sanayimizi yeniden düzeltmedikçe, Türk Lirasının değerini doğru bir şekilde ayarlayamayız'» diyor.

Sihirli Çözüm Yok

Sonuç olarak, ekonomik önlemler, ilgili taraflarca yani, Türk işadamları, sanayiciler, işçi liderleri ve politikacılar, IMF yetkilileri ve Türkiye'den 12 milyar dolar alacağı bulunan 200 Batı bankası ile hükümetler tarafından, ancak istenmeye istenmeye kabul edilmiş görünüyor.

Ülkesi ile Türk Hükümeti arasında ekonomik önlemler konusunda düzenli temaslar yapmakta olan bir Batılı diplomat, «Güçlük Türklerin henüz temel bir gerçekle yüz yüze gelmemiş olmalarıdır. Karşılaştıkları problemler, büyük boyutlarda yeni kredilerin temin edilişiyle esrarengiz bir biçimde aniden ortadan kaybolmayacaktır» dedi.

(2)

Dünyadaki borçlu ülkelerin durumlarını inceleyen bir ek yayımlayan Financial Times gazetesi «Türkiye, IMF'ye uyacağına onun kitabındaki kuralları değiştirmek istiyor» dedi.

Türkiye'nin borçları sorununun şimdiye kadar dünyanın karşılaştığı en büyük borç konusu olduğunu da belirten Financial Times gazetesi yazısında özetle şöyle diyor :

«Türkiye'nin altı milyon doları bulan borçlarının yarısı yeni bir programa bağlanmak gerekmiş ve bu konudaki çalışma hemen hemen tamamlanmıştır. Fakat sorunlar ortada durmaya devam etmektedir. Türkiye'nin dışsatımlardan elde ettiği dövizlerin yarısı borçların ödenmesine ve yarısından fazlası da petrol alımına gitmektedir. Kısa vadede Türkiye'nin en azından bir milyar dolarlık taze paraya ihtiyacı vardır ve kalkınma hızı toplumca kabul edilebilir bir düzeyden aşağıya düşürülmemek için gelecek yıllarda da aynı miktarda para enjeksiyonuna ihtiyaç olacaktır.»

Gazete, bugünkü sorunların Ecevit Hükümeti tarafından eski iktidardan devralmış olduğunu belirttikten sonra şöyle devam ediyor :

«Bugün Ecevit'in çözmeye çalıştığı sorunlar kısmen milli gururdan kısmen de Türkiye'nin ekonomisini nasıl düzenleyeceği konusunda Türkiye ile Batı arasındaki çekişmeden ileri gelmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda empoze edilmiş küçük düşürücü koşulların hatırası Türkleri yeni kapitülasyonlar ihtimali karşısında dehşete düşürmektedir. Onun için IMF tarafından önerilen kemerleri sıkma koşulları daha çok duygusal olarak ele alınmaktadır. 1977'de Demirel, IMF'nin önerdiği devalüasyonu politik bakımdan imkânsız bulmuş ve sonra da iktidardan düşmüştü. Son zamanlarda Ecevit de aynı konuda güçlüklerle karşılasmaktadır. Kabahati, selefinin kötü yönetimine yüklemektense, Batının isteklerine boyun eğmemeyi bir gurur sorunu yapmıştır. İddialarını desteklemek için de Türkiye'nin Batı ittifakı için strateiik önemini ileri sürmüştür.»

Gazete, İran'daki olaylardan sonra dikkatlerin Türkiye'ye çevrilmiş ve Guadeloupe konferansında Türkiye'ye yardım konusunun ele alınmış olduğunu belirttikten sonra, «Aradan iki ay geçmiş olmasına rağmen yardım gerçekleşmemiştir» dedi.

15

REJİM ÜZERİNE ÇEŞİTLEME

Ecevit ise —öne sürülen savlara karşın— CHP ortak gruplarında, 'ekonomiyi güçlendirme programını' anlatırken, devalüasyon yapılmasının söz konusu olmadığını vurguluyordu.

Zaten Ecevit, arada sırada gazetelerde çıkan devalüasyon haberlerine çok sinirleniyordu. Piyasanın bu haberler nedeniyle allak bullak olduğunu söyleyen Ecevit, bir kezinde,

«Eğer bu tür haberler yazılmaya devam ederse, yazanları mahkemeye vereceğini» söylemişti. Ecevit'ten bu tür söz işitmeye alışık olmayan basındaysa, Başbakanda bir değişiklik başladığı kanısı doğmuştu.

'Darbe' üzerindeki çeşitlemeler, yorumlara dönüştü.

On beş gün önce Ege'de «12 Mart sokağa fidye olarak yapıldı» diyen Demirel, Allende gidişinden söz ediyor, hele İstanbul'da «bu pahalılık sürerse ne olur» sorusuna,

«...Buna rejim dayanmaz» yanıtını veriyordu.

Herkeste bir kuşku vardı. İşin sonunun «iyiye» varmayacağı hemen her kesimde söyleniyordu. Genel kanı, eğer bu durum bir yıl böyle sürer giderse, enflasyon yüzde 70'lere varırsa, çıkmaz sokaktaydık.

ABD Müsteşarı Fox kimi milletvekilleriyle konuşmuştu :

«..27 Mayıs ve 12 Mart hep böyle geldi...» diyordu. Tabii, sözün sonunda savunduğu fikir, bir CHP - AP hükümetinin kurulmasıydı. Siyasal bunalımları ekonomik bunalımların izlediği Türkiye gibi ülkelerde kaçınılmaz son buydu. Halûk'la da konuşmuştu Fox.

«CHP - AP hükümeti olmaz mı?»

«Hayır.»

«CHP'den milletvekilleri kopar mı?»

«Hayır.»

Bu sorulara aldığı yanıtlardan sonra Fox'un yaptığı «analizden» Halûk, Türkiye'de bir 'darbe' olacağı izlenimini almıştı.

Stuttgart'ta on Türkün eroinle yakalanması ve polise verdikleri ifadeler ilginçti (22 Mart 1979).

Eroini MSP'li kimi milletvekillerinden aldıklarını ileri sürmüşlerdi.

Bu konudaki girişimleri Elekdağ bana doğruladı. Almanya'dan yazılı bilgi istenildiğini söyledi. «Konuyu Başbakan biliyor, çok gizli tutuluyor.»

Oysa haberi Yunan To-Vima gazetesi vermişti.

Elekdağ'la konuşmamın ilginç yanı, eroin kaçakçılığından çok, 1971'de Milli Nizam Partisi kapatıldıktan bir süre sonra, Erbakan'ın yeniden siyasete girişiyle ilgili kimi «öyküleri» doğrulatmaktı.

Söylentiye göre, 1973 seçimlerinde AP'nin tek başına iktidara gelmemesi için Erbakan, İsviçre'den Türkiye'ye çağrılmıştı.

Kim çağırmıştı, nasıl çağırmıştı?.. Tam bir giz!

Elekdağ bu oluşmaları doğruluyordu. «İyi niyetle yapılan bu girişimin içinde» Faruk Gürler Paşanın, Feyzioğlu ile Ferit Melen'in de bulunduğunu söylüyordu.

Hiçbir zaman doğrulanamadı. Feyzioğlu ile Melen, bu konudaki sorularımı hep yanıtsız bıraktılar.

Demirel, Bursa'da gaz lambalarıyla, Türkeş Samsun'da ellerinde tencerelerle gürültü yapan kadınlar tarafından karşılanmıştı.

Allende - Büllende ve sonra Allende dönemindeki olaylardan kopyaaa!

Ecevit de vurguladı :

«Şili'deki oyun Türkiye'de tekrarlanmak isteniliyor.»

16

KONTAK KAPA, KEPENK İNDİR

Karşılıklı atışlar!

Üstündağ: «Demirel, Türk Başbakanını, Allende ve Kerenksy'ye benzetme huyundan biran önce vazgeçmeli ve bilinçaltındaki faşizm özlemini dile getiren demokrasiye inançsızlık gafını kabul etmelidir.»

Nuri Bayar: «Türkiye bugünkü noktaya kasıtlı olarak 'solcu CHP hükümeti' tarafından getirilmiştir.»

Erbakan: «AP, CHP'nin iflasını oya çevirmek için yurt gezilerine çıkıyor. Hükümeti düşürmek için AP ile görüşmeye hazırım.»

Ama, ne kamuoyu, ne de AP, Erbakan'la böyle bir görüşmeye hazır değildi.

Demirel'in o sıradaki stratejisi halk baskısıyla Ecevit'i erken genel seçime itmekti. Bunu başaramazsa, Ekim 1979 seçimlerinde CHP'yi bozguna uğratmak istiyordu. Her iki olasılıkta da kazançlı çıkacağını hesaplıyordu.

Nitekim, konuşmalarından birinde «Oylarımızı yüzde 63,5'e yükselttiğimizde tek başına iktidarız» diyordu.

Ecevit'in «ekonomide artık somut sonuçlar beklediğini» söylediği sıralarda, şoförlerin «kontak kapatmak» eylemi geldi. Şoförler Federasyonunun başında AP'li birinin bulunması, Ecevit'i bu eylemin bir AP düzenlemesi olduğuna götürdü. Genelkurmay Başkanıyla Sıkıyönetim Eşgüdüm Başkanının da bulunduğu bir toplantıdan sonra Ecevit, «her türlü yasal önlemin alındığını» açıkladı.

«...İsterse 200 kişi olsun, tutar kulağından atarım » diyordu.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Ulusu'ya Gölcük'te iki gemide

kimi olaylardan sonra, 58 assubayın tutuklanıp mahkemeye verildiğini işittiğimi söyledim :

«İsterse 200 kişi olsunlar, yasalara ve nizamlara aykırı hareket ettikleri anda kollarından tutar atarım» diyordu.

Ordu içindeki kimi eylemler hemen dikkati çekiyordu.

'Darbe' söylentilerinin biçim değiştirip değiştirmeyeceği kuşkusuyla bu tür haberlerin üzerine gidiyorduk.

Dışardan ivedi yardım gelmesi olasılığı giderek artıyordu.

17

ÜLSER

Bir de 'kendi yağıyla kavrulma' lafıdır gidiyordu.

Maliye müsteşarıyla konuşuyordum, «kendi yağımızla kavrulmayı öğrenmeliyiz» diyordu. Bakanlarla konuşuyorduk, aynı tekerlemeyi dinliyorduk. Ecevit, «tasarrufa» inanmıştı, kendi yağımızla kavrulmamızı benimsemişti. Belki de bu sözü sindirmeye çalışmalarının asıl nedeni gerçekten savrukluğu önlemeye yönelikti.

Benzin, mazot, yağ gibi ana gereksinim maddeleri bulunmazsa, kendi yağımızla kavrulmayı nasıl becerecektik, bir türlü anlamıyorduk.

Fakat Türklerin artık «tasarruflu» yaşamaya alıştığını kanıtlamak istiyorsak, bu başka bir sorundu.

Ecevit, bu arada iki genelge yayımlıyor, «bir yandan taşıt alımları durdurulurken, öte yandan da mevcut taşıtların kullanımında tutumlu davranışlara özen gösterilmesini» istiyordu.

Aslında «tasarruf» yapmadan yaşamaya gücümüz yetecek gibi değildi. Enflasyonun giderek tırmandığını haberlerde yazılarda özenle halka duyururken aldığımız ücretin her gün eriyip gittiğini, ay sonuna doğru elde bir şey kalmadığını görüyorduk.

AP'li Hüsamettin Tiyanşan'ın, «kontak ve kepenk kapama» eylemi başarısızlıkla sona eriyordu. Sıkıyönetim komutanlıkları eylemi yasalara aykırı bulmuşlardı.

Yeniden Ordu sahneye girdi. Tiyanşan, eylemin durdurulmasından sonra, «hükümet bizi Ordu ile karşı karşıya getirdi» diyecekti. Allende «biçimi» eylemler yapmanın elbette kimi sakıncaları olacaktı.

Muhalefetten gelen «sert» sözlere iktidarın kimi önemli kişilerinin sözlerini eklerseniz ortaya çıkan manzara oldukça ilginçti :

Millet Meclisi koridorunda rastladığım Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'e 'ivedi yardımın' hâlâ gelmediğini söylediğimde,

«..İsterse versinler, isterlerse vermesinler. Nisan ortasını

bir bulalım, nasılsa ihracat başlayacak» dedi ve bir caka vurdu gitti. Bu davranış kişinin güven duygusunu yansıtırdı, ama 'yok'lar sürüp giderken varolması güç bir olasılığa bu denli sarılmanın âlemi var mıydı?

Askerlikten sonra siyasal deneyimden de geçmiş, siyasette kimi gün gelir, 'olmaz'ların 'olur'a dönüştüğünü artık anlaması gereken İrfan Özaydınlı da,

«...Hadi, demokrasidir diye bir açık kapı bırakayım, ama bu memlekette Demirel bir daha zor başbakan olur...» diyordu.

Bu söyleşiden dokuz ay sonra, Demirel başbakanlık koltuğuna oturacaktı.

Başka olaylar da kamuoyunu ilgilendiriyor, sinirlendiriyordu. CHP'li Celal Paydaş —sonradan yalanladı ya— Diyanet İşleri Başkanına tabanca çekmişti. CHP grubunda da bir güzel alkışlanmıştı. Devlet Bakanı Dr. Lütfi Doğan —o da bir din adamıydı— grupta yuhalanmıştı.

Gazeteler de bir âlemdi. Günaydın Rahşan Ecevit'in yaşamını bir dizi yazıyla veriyor, Hürriyet'te 141. ve 142. maddelerin kalkması manşette, Milliyet ılımlı destek havası içinde...

Tüketim ana maddelerinin yokluğu —'bittiği' ilan edilen insanları bile— yeniden büyütebiliyordu. Demirel, Beşiktaş pazarına gidiyor: «kurtar baba!»...

Marul 25 lira. Marul fiyatlarının tartışılması arasında 141 ve 142. maddelere direnme. Tercüman, Demirel'in desteğinde bu kampanyayı yürütüyor, kimi gazetelerde karşı sesler yer alıyordu.

Demirel'e bir işçi kasketi, bir ceket, göğüs cebinde de «en büyük işçi!»

Bu kargaşalık ortasında Ecevit'i aradım.

Evindeydi.

Ülseri azmış, sancıdan kıvranıyordu.

18

DÜŞÜN GERÇEKLEŞMESİ
(Çaylı Toplantı)

Nisanın ilk çarşambası geldi.

Özel «çaylı toplantıya» girdik.

Çeşitli konular ele alındı. Fakat, bu toplantının atardamarı şoförlerin kontak kapama eylemine başladıkları gün, «kamu otobüslerinin trafiğe girmesini» hükümetin gerçekleştirmesiydi.

Ecevit, «Muhayyele ile kimi ayrıntıların bir araya gelip uygulamaya girmesinden» mutluluk duyuyordu. Bunu söyler, kontak kapama olayının bir düşün gerçekleşmesine yol açtığını anlatırken, «düşsel önerilerin yeri geldiğinde gerçekleşebileceğini» vurgulamak istiyordu. «Hayalci, şair» gibi takılmalara, halk otobüslerinin trafiğe kısa zamanda girmesiyle âdeta bir yanıt veriyordu, sanki bu yanıtı bulmuştu.

Özel «çaylı toplantı»nın içeriğine dönüyorduk :

«...4 Nisan 1979 Çarşamba» toplantısı - Başbakanlık konutu, saat 19.00. Bilinen kişiler.

Ecevit, her zamankinin dışında bize sunacağı bir hazırlık yapmadan, notlarını derlemeden geldi. Yüzü incelmiş ve sararmış. Midesinden hasta. Ülserin şiddetle on gündür kendisini rahatsız ettiğini bildirdi. 'İşini' de bu on gün içinde pek kovalayamamış. TV'de konuşmaya hasta hasta hazırlandığını söylüyor. Kendisine Tagamet tavsiye ettim, Tükel «yan etkileri oluyor ve bir işe yaramıyor» diye müdahale etti.

Ve bu çarşamba toplantısı sorularla, ya da ortaya konulan kimi sorunların açıklamalarıyla geçti.

Ecevit'e kontak kapama eylemiyle beraber yürürlüğe konulan kamu otobüslerinin hizmete girmesinin olumlu karşılandığını herkes söyledi. Ecevit, bu sonuçları gözlemiş, öyle görünüyor ama şöyle dedi :

«..Bir sıkıntım vardı benim, muhayyele ile bazı ayrıntıların bir araya gelip uygulamaya girecek sonuçlara gitmesi... Bir türlü beceremiyorduk. Motor kapama olayı buna neden oldu, arkadaşlar Başbakanlıktaki eski bakanlar kurulu odasını eşgüdüm odası haline getirdiler, planları, projeleri masanın üzerine yaydılar, cumartesi pazar demeyip çalıştılar ve bu planı uyguladılar. Biz kontak kapama eylemi olmasaydı da bu planı yürütecektik. Bakınız benim yedi yıl rüyasını gördüğüm, hayal ettiğim tercihli yol meselesi vardı. Bir türlü hayal ile gerçeği bir araya getirememiştik, o da oldu.. Belki bu yolda demirlere ihtiyaç yoktu, kaldırımlarla ayrım yapılabilirdi, ama oldu ve yürüyor işte...»

Kendisine üreticiden tüketiciye gelen mallarda aracıyı kaldırmanın bir pilot bölge seçilerek yerleştirilirse ve bunun yararlarını halk görürse Tansa'ların da isteyeceğini anlattık, ama ilk önce bir ilde bunun iyi yürüdüğünü halkın görmesinin gerektiğini söyledik, hak verdi ve not aldı, «mesela Ankara'da». Olabilir.

'Kontak kapama' eylemi hakkında şöyle konuştu :

«...Tiyanşan öteden beri böyle bir eylem yapmayı istiyordu. (Bana döndü, 'galiba beraberdik' dedi), Brüksel'de iken bir AP bildirisi çıktı ve arkasından bana Tiyanşan'dan bir mektup geldi, 'sorunları konuşalım' diyordu. Konuşmaya hazırdım, fakat mektup eğer isteklerimiz yapılmazsa şöyle yaparız böyle yaparız gibi tehdit edici bir hava içinde bitiyordu, tabii konuşmadım. Mektubu da kendileri açıkladı sonra, Cumhurbaşkanına da göndermişler.

..Demirel demokrasiyi ve rejimi riske edecek muhalefetten halkın hoşlanmadığını hesaplamamıştır. Biz muhalefette iken buna dikkat ettik. Eleştirdik, fakat sokağa çıkmadık, hatta beni arkadaşlarım 'neden sokağa çıkmıyoruz' diye kınıyorlardı, 'hayır' diyordum 'eleştireceğiz, her şey söyleyeceğiz, fakat sokağa çıkmayacağız'. Rejimi riske edecek vaziyet alamayız. Çok gergin günlerde bile bundan kaçındık. Şimdi ise halkı kışkırtıyorlar.

Büyük muhalefet yapacak ortam var Türkiye'de...» dedi, güldü, daha doğrusu hep gülüştük. «Ben 1974'te 'siz muhalefet bile yapamazsınız' demiştim çok kızmışlardı. Toplumdaki kuvvet dengesine uygun muhalefet yapılırsa muhalefet olur, sertleşmekle, bağırmakla olmaz muhalefet. Bugün Demirel'in tutumuyla toplumun özlemlerine uymayan muhalefet çıktı..»

«CHP'nin şoförler derneğinde etkinliği yok, örgütte etkinliği yok?.»

«Doğru ama eğer bizim gibi düşünen şoförler olmasaydı, kontak kapama eylemi başarıya ulaşabilirdi. Bugünkü yöneticilerin elinde güçlü silahlar var, ehliyet alma, cüzdan gibi...»

Baktım yine çay içiyor, önüne konulan pastalardan da bir iki atıştırıyor. Bu Ecevit ülseri bir başka ülser galiba. Çay içiyor, belki de kahve. İlaç almıyor, süt içmiyormuş devamlı. Ama bahar. Tam havası ülserin ve Ecevit'de böyle diyor. Siyah elbiselerinin altına neden kahverengi ayakkabı giyiyor, bunu Nezih çok merak ediyordu. Bu arada bazı konuşmalar sürüyor.

Ecevit, işçi dövizinin prim usulune bağlanması konusunda bazı tereddütleri olduğu için kararnamesinin çıkmadığını söyledi, 'bu hafta sonu çıkacak' diyor.

İçerde üretilen petrolün varil başına fiyatının dış fiyatlara uydurulacağını söyledi. Gümrükteki malların bir an önce tasfiye edileceğini bildirdi. Dedim ki: «Bu mallar, otomobiller, teyp, TV ve radyo gibi mallar gene galerilere gidecek ve karaborsaya sürülecek. Bunu nasıl önleyeceksiniz.» O diyor ki, «Gümrükteki malların en önemlisi sanayi ile ilgili olanları, bunları halk ne yapsın...» Ve dediğim noktaya cevap vermiyor bir türlü. Halbuki bunun karaborsası yapılacak. Dövizle satışa ise yanaşmıyor, 'elindeki dövizi çıkarmayacak yine dışardan arayacak' diyor.

«...Lütfen ağzımdan yazmayınız, ama dış konularda ivedi sorunda epey ilerleme var. Umutluyum, fakat somut sonuç alınmadan bunu yazmayınız, benim ağzımdan yazmayınız...»

Şöyle başlıyor konuya girmeye :

«..Batı bazen çok küçük hesapların içinde görülüyor. Yararlar tek tek devletlere gelince işler değişiyor. AET de işler düzgün değil. Tarım indirimlerine İtalya, tekstile İngiltere, işçi dolaşımına Almanya karşı çıkıyor. Ve hepsi (Avrupa'yı arka bahçelerinden ibaret görüyor).

Ama dış krediler konusunda hepsi angaje. ABD konunun üzerine yürüme kararına varmış gibi görünüyor. Bir iki ay içinde konunun aydınlanmasını bekliyor. Dediğim gibi AET ile işler kötü gidiyor, iyice küçük hesaplara saplanıp bekliyorlar...»

«IMF'le ilişkileri bir raya koymak sorunu var ortada..?»

«...IMF'le ilgili olarak ilginç bir gelişme oldu. Biz dünya kamuoyu önünde, onları incitmemeye dikkat ederek, özen gös-

tererek... bir kampanya açtık. Tutundu. IMF yeni politikasının esaslarını açıkladı. Bunlar bizim söylediklerimiz. Meselelere o çerçeve içinde yaklaşıyor. Düne kadar ayağını sürtmek isteyenler IMF ile anlaşın derdi, şimdi yumuşama oldu. Daha sonra ABD'yi öne sürüyorlardı. Şimdi de 'eh bakalım İngiltere ne diyecek' diyorlar. Almanlara işçiler konusundaki bir haksızlığı söylüyoruz. Çocuk zamlarını burada ödemeleri ve emeklilik primleri gibi...»

Sonra yeni bir politika açıkladı :

«...Bölge ülkelerine şunu hatırlatıyoruz: İran olaylarından ve Mısır - İsrail anlaşmasından sonra bölgenin sorunlarını dışardan ilham edilen, dışardan destek arayan çözümlerle çözmek geçerli değil artık. Kendi aramızda sorunları çözmeliyiz. Böyle olursa bu bölge en güçlü bölge olur. Siyasi etkenliği artar. Kürt işi, Israil işi, FKÖ işi hep dışardan. En iyi değerlendirmeyi kendi aramızda yapabiliriz. Şimdi biz bu girişimleri yapıyoruz. Körfez ülkelerine ilk önce teknik bir heyet ve sonra siyasal bir heyetimiz gidecek. İran'la dialog kurmaya çalışıyoruz, muhatap bulamıyoruz. Merkezi otoritenin kurulmaması nedeniyle başka sorunlar ortaya çıkıyor...»

«Kürt sorununda İran'la bir işbirliği...»

«...Yok böyle bir şey. Yetkili yok ortada, dialog kuramıyoruz...»

«...Peki bölge ile bu dayanışma bir siyasal anlaşmaya gitmez mi?..»

«...Bunu siyasal diye düşünmemek lazım. Ekonomik kalkınmamız için bütün unsurlar var. Para var, işgücü var. Bir miktar Batı tekniğini ithal ederiz, ama büyük unsurlar bizden olur bölgede. Kalkınmaya geçmiş olan ülkeler tek tek çözemez bu sorunu, beraberce halledebilirler. Mesela Türkiye'de bazı sanayi unsurları kurulur ki, bazı Ortadoğu ülkelerinin geleceğini —petrol tükendiği hesabına göre— garantiye alabilir. Bizim parti programımızda bir madde vardır, sermayesinin yüzde yüzü bile başka bir ülkenin bir Arap ülkesinin olabilir yatırım yaparlarsa. Hiçbir sakınca yok bunda. Ekonomik dayanışma biribirimizi tamamlar...»

«Siyasi askeri yön vermek bu girişime?...»

«...Giderek olacaktır ve bunun yapılması gelecek kuşakların işidir...»

«Batı ile ilişkilerimizi bu yeni politika engellemez mi?..»

«...Hayır, neden etkilesin. Birçok Arap ülkesinin Batı ile ilişkisi bizden fazla. Bizim batıyla ilişkilerimizde çok değişiklik oldu. Bölge ülkeleriyle ittifak arasındaki ilişkileri tanımladık. Batıda buna bile kuşku ile bakanlar var. RCD'nin benzeri bir dayanışma. Biliyorsunuz bir CENTO ipoteği vardı. Bu kalktı. Arapların pek çoğu RCD'yi CENTO sanıyorlar, ve hâlâ bize gelen bazı yetkililerine böyle olmadığını söylediğimiz zaman hayret ediyorlar. Şimdi CENTO ipoteği kalktığı için RCD bünyesinde ekonomik işbirliği yaparız diyorlar. Şimdiden bunun olanakları biraz daha açıldı...»

«Acaba Amerika, tıpkı Mısır - İsrail sorununda olduğu gibi Türkiye'yi de Yunanistan'la aynı biçimde bir araya getirmek isteyecek mi? Daha önce böyle bir şeye yanaşmadığınızı söylemişiniz bize...»

«...Böyle bir girişim olmadı Amerika'dan. Biliyorlar ki biz dışarıdan müdahale edilmesini istemiyoruz. Hiçbir teşebbüs yapmadılar. Sanırım Karamanlis de istemez bunu. Hiç değilse böyle bir girişim yapmadan bir zemin yoklaması yaparlar ki bu da olmadı...»

«Dördüncü Orduda bir değişiklik?..»

«...Bazı kuvvet kaydırmaları, ama kesinleşmedi. Şimdilik yazılmaması daha doğru olur. Fransa anlayışla karşılıyor eskisine oranla bizi. Çok daha anlayışla..

...IMF'le bir yeni stand-by anlaşması, sanmıyorum. Ama IMF'nin fonundan yararlanabiliriz. Yeni ilişkiler kurulabilir. Anarşide ölüm olayları azaldı, öğrenci olayları tırmandı ve gasp soygun çoğalırken sonradan aşağıya indi. Adana'da ciddi aksaklık var, oranın sıkıyönetim kumandanı bir vesile ile gelecek, onunla bu sorunu konuşacağım...»

Sonra Kürtçülük meselesine girildi. Pek fazla konuşmuyor. İsrail 'bu sorunu tahrik ediyor' diyor. 'Kürtçülüğü hem FKÖ, hem de İsrail kışkırtıyor' diyor.

(2 Nisan 1979'da FKÖ liderlerinden Hani El Hasan bir dergiye verdiği demeçte kendilerini zor günlerin beklediğini söylemiş. Radyo haberleri. VAO galiba. Tahran temsilcisi Türkiye, İran Şahının başına gelenleri kaale almazsa bunun bedelini çok ağır şekilde ödeyecektir, demiş.)

«...Batının her biri bu işin içinde. Akıllıca bir tutum değil. Batı, Kürt sorunundan kazançlı çıkmaz...»

«...Eğer bir yerde başlarsa Türkiye'de her yerde de başlar deniliyor?..»

«...O kadar kolay değil. Bizim de tedbirlerimiz var...»

«...Kürt komünistleri ile Kürt Demokrat Partisi arasında savaş kavga var?...»

«...Eğer başlarsa Kürt hareketi, radikal sol harekete dönüşür. Batının yanılgısı işte burada..»

Ecevit'e şöyle denildi :

«...İran sefareti burada ele geçirildiği zaman bir yığın evrak çıktı, bana MİT'teki bir arkadaşım söyledi. Savak ile ilgili olanlar da varmış ve bu arada Hayat dergisi - Şevket Rado diye aldığı paraya ait belge. Türkiye'de Savak'tan kimlerin para aldığının listesi de bulunmuş ve bu MİT'te...»

«Bu listeyi beyfendi görmüştür ama söylemez...» dedim.

Ecevit, «Hayır görmedim ama istersem görürüm» dedi.

Doğu sorunu üzerinde duyarlı, fakat konuşmak istemiyor. Şaşırdığım şu : Bunca aleyhteki gelişmelere rağmen —midesi hariç— nasıl sakin kalabiliyor. Milliyet'te bir yazı çıkmıştı, hem de kabineden hiçbir kararnamenin geçmediği, Erbakan döneminden daha da ağır bir durum olduğu yazılmış olmasına rağmen hiç değinmedi.

Eğer muhalefete düşerse gelecek iktidarın Ecevit'ten çekeceği var. Öylesine bir muhalefet depo ediyor ki, bence gelecek olan kimse, çok çeker bu işten.

Ancak bu toplantının en ilginç yanı başlangıcı. Hayalle ayrıntıyı bir araya getirerek gerçekleştirmek.. İşte Ecevit'in eylem biçimi bu galiba. Hayal etmek, gerçek ayrıntılar bulmak ve bunları bir araya getirip sonuç elde etmek. Bu biçimin bugüne kadar sadece tercihli yolda uygulandığını gördük, öyle diyor kendisi de, geriye kalanlar bakalım... Ne olacak?..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYAK SESLERİ

1

KAÇINILMAZ GERÇEKLER

Kulisin gündeminden hiç çıkmayan «Doğu» gene konuşuluyordu.

Başbakan Yardımcısı Orhan Eyüboğlu'na MGK'de «Doğu» sorunu üzerinde konuşulanları sorduğumda,

«Gidiniz Diyarbakır'a pasaport sorarlar» dedi.

MGK'de «Doğu» konusunun ele alındığını doğruluyordu.

Hayretimi görünce,

«Bunlar 'ciddi kaynakların' bilgileri» dedi. «Oradan çıkıp Tunceli'ye gidiniz, manzarayı göreceksiniz. Eğer Türkiye'de iki il ayağa kalkar, direnirse, arkası çok ağır gelir. Hemen her yerde olan gerillalar ayağa kalkacaktır. Bu kadar yaygın bir harekete hangi kuvvetle karşı koyacağız?»

Eyüboğlu kuşkuluydu. Cizre'de beş bine yakın peşmergenin uluorta görülmesi yeni bir paniğin ortaya çıkmasına yol açmıştı. Oysa, son yapılan «çaylı toplantıda» Ecevit'in bu konuyu pek ele almadığı, hatta üzerinde fazla durmuyor gibi bir izlenim verdiğini anımsadım. Tüm Batı yayın organları «Doğu» sorununun üzerine gidiyordu.

Orhan Eyüboğlu, Celal Paydaş'ın Diyanet İşleri Başkanına tabanca çekmesini «felaket» diye niteledi. «60 bin kadrosu var, imamıyla din adamıyla. Bin tanesinden ancak bir tanesi bizi tutar artık» diyordu. Söze karışan Besim Üstünel,

«İstanbul'da gecekondularda şimdi Diyanet İşleri Başkanına tabanca çekilmesi olayı konuşuluyor. En azından bize 500 bin oy kaybettirir bu olay» dedi.

Demirel, olayın varacağı yeri, hedefi kendiliğinden bulacağını o kadar iyi biliyordu ki, sorduğumda «Çok terbiyesizlik» demekle yetinmiş, üzerine fazla gitmemişti.

Bir girdabın içine düşmüş gidiyorduk.

«Doğudaki bölücülük» olaylarından «tedirgin» olduğu söylenen Korutürk'ün, Başbakanla yaptığı konuşmada bu konuya ağırlık verdiğinden söz edildiği saatlerde, Ecevit,

«Türk devletinin ve ulusunun bütünlüğünü demokratik hukuk devleti kuralları içinde koruyacağız. Türk devletinin bütünlüğünü korurken de hukuk devleti kurallarına bağlı kalacağız ama kesin, kararlı davranacağız... Bazı ülkelerde son zamanlarda meydana gelen hareketlere özenip aynı hareketleri Türkiye'de yapacaklarını sananlar da hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu tür girişimlerde bulunanlara ...müsamahasız olacağız...»

Konunun üzerine gidiyordu. Fakat Doğu sorununun Türkiye'yi yönetenler, daha çok askeri kesim için duyarlığını koruduğu açıktı. Genelkurmay Başkanı Bağdat'a gitmişti Hayli ilginç gelişmelerin başlangıcındaydık.

Türkiye'nin Araplara açılışıyla ilgili çalışmalar yapılıyordu. Ecevit, bize «Körfez'e ilk önce teknik, daha sonra siyasal ekipler göndereceğiz» demişti. Ne var ki, «Businnes America» dergisi, «ABD, Araplarla bizim değil, Waşington'a daha yakın gördüğü Yunanistan'ın açılmasını» istiyordu. Atina kısa zamanda Fas, Suriye, Libya, Tunus, Ürdün, Irak, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman'la bilimsel, ekonomik, teknik işbirliği anlaşmaları imzalamıştı. Biz bir yandan bu açılışları hazırlarken, ABD Kongresine uzanan Wells Fargo ortaklarından bir şirket, ya parasının ödenmesi için ABD'nin baskı yapmasını, ya da Türkiye'ye verilen yardımdan 80 milyon dolar kesilerek kendisine verilmesini istemişti.

Demirel hemen her ile giderek âdeta bir seçim kampanyası yürütüyordu.

Ecevit'e «yakın çevreler» Başbakanın içine dönük bir tutum izlediğini, hemen hiç kimseyle ciddi bir ilişki kurmadığını, «kimi yerde 'müstereddit' durduğunu» söylüyorlardı. Hükümet çalışmaları dağınık düzende gidiyordu. CHP'lilerde bir yorgunluk, bir isteksizlik seziliyordu. Daha çok, ne yapacağına kesin karar verememiş insanların ruhsal durumu egemendi parti kulislerine.

Kurultayda, hükümetteki ikilemlerin doğurduğu sonuçların etkisi başka kararlarda kendini duyuruyordu.

Bilsay Kuruç anlattı:

IMF, devalüasyon isteğinden vazgeçmemişti. Katlı kura karşı çıkarken, sonradan buna da 'evet' demişti. Fakat, Kurul-

tay öncesi 'bir çeşit devalüasyon yapmayalım' mantığıyla katlı kur kararı da bir türlü çıkmıyor, uygulamaya girmiyordu. Ekonominin «patronları» Hikmet Çetin, Ziya Müezzinoğlu ve Köprülüler'di.

Devalüasyon —bu mantıkla— Kurultay sonrasına kalıyordu. Fakat katlı kur kararı yaygınlaşmış, gazetelerde tartışılmaya başlanmıştı. Uygulamaya girmesi uzayıp gittikçe değerinden her gün bir şeyler yitiriyordu.

Ecevit'i, «kabuğuna çeken» acaba ülser sancıları mıydı?

Bilsay Kuruç'la ilişkilerini âdeta kesmişti: «...Resmi toplantılarda karşılaşıyoruz. Fazla konuşmuyor. Söylenenler üzerinde de karara varılmasını sağlayacak bir davranış yapmıyor, çoğu kez susuyor» diyordu Kuruç. Başbakanı böyle anlatıyordu.

Bilsay Kuruç, «Sadece 'yeşil ışık' yakacaklar diye 1978 Martında devalüasyon yaptık. 'Siz devalüasyon yapın, para akacak' dediler. Bu devalüasyon siyasal bir karardı. Canımızı yaktı. Tabii bu kez, ilk önce para gelsin, sonra devalüasyon yaparım diyor, direniyor. Ama, ekonomide siyasal karar olmaz, kurallar çalışır. Endişem şu: Eğer sadece zamlarla kalınır, önlemler gelmezse benim yargıma göre enflasyon yüzde 60'ı bulur, aşabilir ve yüzde 100'e gider. O zaman geriye dönemeyiz ve...» dedi, tamamladım:

«Ecevit'in de sonu olur» dedim.

«Hem de nasıl» dedi Bilsay Kuruç. «Gene mazot yok. Ekin iyi, yenisini üretmeye geçebilmek için mazot yok! Kamyonlar duruyor, korkarım ki, önümüzdeki aylarda mazot daha da sıkışacak, o zaman daha vahim olaylar olacak. Şimdi gelen dövizi borçlara ve akaryakıta ayırıyoruz, hiçbir transfer yapamıyoruz.»

«Sisteme saygı» sorunundan söz etti. Ya öyle, ya da böyle! Ama her yanıyla bir oyuna, hayır!

CHP iktidarı içindeki ikilemleri sıradan bir insan anlatmıyordu. Hem ortanın solu anlayışına, hem de CHP'nin başarısına önem veren bir örgütün, DPT'nin başındaki insandı bunları söyleyen. Bilsay Kuruç'la dost bir hava içinde yaptığımız bu görüşme, bende derin izler bırakmıştı. Ecevit'i hem kişi, hem de siyaset adamı olarak böylesine karmaşık bir ortamda bulmanın ülkeye neler yitirttiğini düşünüyordum.

Hani hep sözü edilen o «ayak sesleri» vardı ya!...

Bugünlere dek hiç duymak istemediğim bu sesler —galiba— gerçekti.

Belki şimdi uzaklardaydı, belki yakınlara gelmesine zamar vardı, ama yola çıkmışlardı.

Kaçınılmaz gerçeği bir kez daha görüyordum.

Kahroluyordum!

Bilsay Kuruç'la yakın ilişki kurmamıza, basının bir kana dının akıl almaz saldırganlığı neden olmuştu. Ecevit hüküme te geldikten ve kimi atamalar yaptıktan bir süre sonra «bir kı sım basın» hemen herkesi komünist ilan ediyordu. Kuruç'la d; bu akıl almaz nedenle uğraşmaya başlamışlardı.

DPT'ye gittim, Kuruç'la konuştum.

Ülkesini, insanlarını seven, ama «buyruk altında düşünmel zorunluğunu duymayan» bir kişiliği vardı.

Geniş halk kitlelerinin yararını küçük kesimlerin yararın dan önde tutuyordu.

Komünistlik bu duygunun düşüncenin neresindeydi?

İlişkilerimiz o görüşmeden sonra sürdü, gitti.

Uzun süredir Bilsay Kuruç'u görmüyorum, sonra karşılaş tık :

«Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler.»

Son kitabının kapak adıydı.

Bu kitap yayımlandığında —1985— zaten dileyen diledi ğini yapıyor, başta iktidar, kimi kesimler halkın kesesinde geçiyordu.

2

BÜROKRASİ BÖYLE OLURSA

Ana ilkeleri «bırakın yapamasınlar, bırakın çekip gitsinler-di...»

Bürokrasinin yükseklerinde bu anlayış içinde «büyük siyaset» merakı sürüp gidiyordu.

Elekdağ, Ecevit'in ipin ucunu tümüyle kaçırdığını söylerken, «Batıda Demirel'in de hiçbir kredisi yok» diyordu.

Acaba Batılılar ivedi kredi yerine, 'ivedi kredili adam' gönderemezler miydi?

Bürokrasideki «ezeli kural» işlemeye başlamıştı. İktidara geldiği ilk günler, aylar Ecevit'in peşinden koşturanların, CHP önderinin işlerin üstesinden gelemeyeceğini sezdikleri, yeni bir hükümet kokusunu aldıkları zaman, nasıl yüz seksen derecelik bir dönüşle karşıya geçtiklerini birer birer görüyorduk.

Demirel'in iktidar dönemlerinde de benzeri olguları, kişilik çizgilerini görmüştük. Benzeri oyun, bir kez daha sahneye giriyordu. Karşı partinin iktidara, hangi milletvekilinin bakanlığa geleceği hesapları yapılıyor, hesapların ötesine taşan bir bencillikle bilgiler toplanıyor, bunların ışığında siyasetçilere yanaşmalar gözetiliyordu.

İşin tuhaf tarafı, parti önderleri, partilerin önde gidenleri bu olgulara alışmışlardı. Kişiliklerdeki bu yanılgıları, bu çarpıklıkları gülerek karşılıyorlardı.

Onlar için bu olaylar «siyaset çarkının» doğal uzantısıydı.

3

GİDEN — KALAN

Araplara yanaşma politikası, her dönemde karşısında bir muhalif bulmuştur.

1965 seçimlerinden önce kurulan dörtlü karma hükümetin Başbakanlığına —bağımsız— Suat Hayri geldiği zaman, hükümet programına «Arap ülkeleriyle yakın ilişki kurulacağını saptayan birkaç cümlenin girmesine karşı çıkmış», eğer hükümeti kuran dört parti, bu öğede direnirse Başbakanlığı bırakabileceğini söyleyecek ölçüde ileri gitmişti.

Oysa, o sırada Yunanlılar Arap ülkelerine çoktan açılmışlardı.

Örneğin 1979'da Elekdağ bana, «Bu gidişle ne Musa'yı, ne de İsa'yı memnun edeceğiz» demişti.

İşlerin Doğuyu da Batıyı da doyurmayan düzeyde gittiğini anlatmak istiyordu.

Aylardan nisan.

Daha şimdiden Demirel'in bir genel seçim havasına büründürdüğü ekim ara seçimlerinde alınacak sonucun kimi yazgıyı beraberinde sürükleyeceği kesin. Eğer CHP kötü sonuç alırsa —ki alacak— «bir şeyler» değişecek, bu noktada kuşku yok! Hem içe, hem dışa dönük uygulamalarla çalkalanıp giden CHP'nin Ekim 1979 seçimlerinde başarılı sonuç alması olanaksız.

Ecevit'ten (—tıpkı bir zamanlar AP'de olduğu gibi—) kurtulmayı isteyenlere, bu seçimin CHP hesabına önemli bir başarı getirmemesi dileği egemen.

Bana kalırsa Ekim 1979 ara seçimleri iki önderin değil, demokrasinin hesaplaşma günü olacak. Ecevit gidecek, kim gelecek sorusu artık önem taşımıyor: Demokrasiden elimizde ne kalacak.

Diyorum ya, ayak sesleri belki bu aylarda uzaktan işitiliyordu.

Ama, işitiliyordu!

Türkiye'nin elinde 1980 öncesini hazırlayan öğeleri gösteren raporlar vardı :

«Londra'da hazırlanan bir rapor Türkiye'ye her yıl —kaçak yoldan— 300 ton altın girdiğini gösteriyordu. Aynı rapor, Türkiye üzerinden Ortadoğuya giden silahları ve bunların bir bölümünün Türkiye'de kaldığını kanıtlıyordu.»

Kuruç bunları açıklıyor, ardından da :

«Para değerimizin ölçeğini görmek istersen, artık vatandaşın konutunu markla, dolarla alıp sattığını, ya da kiraya verdiğini bilmen yeterli» diye ekliyordu.

Bu kargaşanın ortasından nasıl sıyrılıp düzlüğe çıkacaktık?.. Aslında yanıtı aranan soru buydu. İstanbul'da iktidara geldiğinde Demirel'e şu, şu, şu işlerde neler yapmayı düşündüğünü sorduklarını söyleyen Kuruç, sonra gülerek,

«...Yanıt vermemiş Sayın Demirel» diyordu. Doğru ya da saptırma! Ama, bir «arayış» olduğunu yadsıyabilecek var mı?

Ecevit bir söyleşimizde hükümetine karşı «hazımsızlığın» ölçütünü vermek için, sarraflara ellerindeki altının miktarını bildirmeleri kararına vardıklarında, herkesin ayağa kalktığını, «kepenk indirmenin» Kapalıçarşı'da uygulandığını söyleyecekti.

Bir çevre, kısıtlı bir kesim : «Vur da vur!» derse?...

Nisan ortalarında «prim sistemi» açıklandı.

Ecevit, «Bu, bir devalüasyon değildir» dedi.

Demirel, «Bu ayarlamanın devalüasyon olmadığını söyleyenin alnını karışlarım» dedi.

Söz düellosu bu!

Ekonomi çevreleri «sistemin» karşısına geçti. Ecevit sinirli. Kimi gazeteler, «hükümet karaborsaya girdi» diye manşetlerde. Altın : 435, dolar : 50 TL.

Müezzinoğlu Zürih'e, Demirel bir başka ile, Ökçün İran'a, ben de güneydoğuya gidiyorum.

Emniyet Genel Müdürü Haydar Özkın, ince uzun parmakları arasında sigarayı evirdi çevirdi,

«Doğu bizden gidiyor» dedi.

Doğu sorunu üzerinde bilgi almak için gitmiştim, ne diyeceğimi bilemedim.

Bu denli «vahim miydi?»

«İçerden dışardan» kimi çalışmaların varlığını anlattı. Kurulan «illegal» bir partinin çalışmalarını açıkladı. Parlamentoda «sorunu» irdeleyenlerin adlarını verdi, üstüne üstlük «hükümette de var» dedi.

Hükümetin, hele Başbakanın konuyla yakından ilgilenmediği gibi bir izlenim vardı herkeste. Bir emniyet genel müdürünün bir gazeteciye bunları söylemesi için en azından sorunun boyutlarını o gazeteciden önce Başbakana aktarmış olması gerekirdi :

«Hepsini biliyor, kimi milletvekillerinin, hükümet içinde bulunanların faaliyetlerini bizzat izliyor» dedi Haydar Özkın.

Özkın,

«...Çankaya, Genelkurmay, bizzat Başbakan ve bizler hep bu işle meşgulüz. Hatta sıkıyönetimin genişletilmesini istiyoruz. Bakalım?.. Şimdi bunlar, Irak'ta, İran'da ve Türkiye'de ayrı devlet kurulmasını, sonradan birleşmeye gidilmesine yanlılar. İlk önce Türkiye'de silahlı harekete geçelim kararını aldılar. Ama amaçta aralarında kimi bölünmeler olsa, ulusal bir savaşta birleşeceklerdir...»

«Peki, biz ne yapıyoruz?»

Haydar Özkın sigarasının dumanına baktı :

«...Hiç!..» dedi. «Harekete geçmelerini bekliyoruz.»

«Anlayamadım» dedim.

«...Harekete geçmelerini bekliyoruz!»

«Ne zaman harekete geçeceklerini bekliyoruz?»

«..Bir yıl, iki yıl, belki daha sonra. Zaman belli değil elbette.. İzliyoruz!..»

Feyzioğlu işin üzerine düşmüştü. Çankaya'ya gidip bu sorunu anlatmıştı. Açıktan söylüyordu. The Christian Miror gazetesinde çıkan bir yazıda, Beyrut'ta Kürt önderlerinin Türkiye'ye 250 bin silah soktukları yazılıydı.

Türkiye'ye nereden silah sokulmuyordu ki?..

«Irak'a gidip geldim» dedi Özkın, «Çok endişeliler, 'aman bunlara 'muhtariyet' filan vermeyin' diyorlar.»

«Irak da kendinden korkuyor, kalkan olarak da bizi bulmuş.»

«Söyledikleri başka, biz muhtariyet verdik, işin içinden çıkamadık diyorlar. Bir uyarı.»

«İsrail bu işin içine iyice girdi mi, neden?»

«...Politikamız yüzünden, Araplara dönük politika izlememizden. Araplara yakınlaşmamızdan kaygı duyuyorlar ve ...Türkiye'de bir sorun, olay çıkarmak istiyorlar...» dedi Haydar Özkın.

4

ON BİRDEN BEŞ ÇIKARSA ALTI KALIR

Siyasal bölünmelerin, fikir ayrımlarının hesabını tutmak, artık iyice zorlaşmıştı.

Ecevit Hükümetine «can veren» 11 eski AP'li, hükümete bağımsız bakan olarak girenler de aralarında bölündü.

11'lerden 6'lar grubu ortaya çıktı.

Devlet Bakanları Enver Akova, Ali Rıza Septioğlu, Mustafa Kılıç, Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp, İmar ve İskan Bakanı Ahmet Karaarslan.

«Mümkün olan en kısa zamanda sonuç alamadığımız takdirde» diye başlıyordu 6'ların açıklaması, «...hükümet çalışmalarında ortaya çıkacak uyumsuzluklardan ülkemizin göreceği zararın vebali bize ait olmayacaktır.»

Bu cümlede bir ölçüde hükümetin geleceğini kuşkuya düşüren bir «hava» vardı. 6'lar —siyasal edebiyatın ana öğelerini kullanarak— «hükümetten çekilebileceklerini» söylüyorlardı. Tabii, «sonuç alamadığımız takdirde» diyerek, öne sürdükleri isteklerin yerine getirilmesi gerekliliğini vurguluyorlardı.

6'lar «hareketi» hükümette başgösteren uyumsuzluğun somut işareti idi.

6'lar muhalefetin, özelde AP'nin o güne değin öne sürdüğü savları doğruluyorlar, «..devletin belirli kesimlerindeki kadrolarına sızmış olan 'aşırı uçlara' mensup kimseler bazı hallerde ideolojik amaçlı dernek ve kuruluşlarla birleşerek faaliyetlerini ülkenin ve milletin bütünlüğünü tehlikeye sokacak boyutlara vardırmışlardır..» diyorlardı.

6'lar, aşırı uçların sürdürdüğü şiddet ve terör eylemlerinin vatandaşları malından, canından bezdirme noktasına geldiğini, kimi vatandaşların «yerini yurdunu satıp göç etmek zorunda

kaldığını, ya da bu düşüncelere boyun eğmek durumunda bırakıldığını» öne sürüyorlardı.

«Milli birlik ve beraberliğimize yönelik bu hareketlerin müsamaha ile karşılanamayacağını» bildiren 6'lar, «artık bütün yönleriyle hükümetin bu işin kökenine inmesinin zamanı gelmiştir. Geri kalmış yörelerimizde vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal sorunları bazı çarpık ideolojilerce istismar edilmektedir. Bu sorunlar için ivedi çözümler aranmalıdır» diyorlardı.

Kişisel isteklere göre kadrolaşma heveslerinden vazgeçilmesinin, yasalar önünde eşitliğin sağlanmasının, 141. ve 142. maddelerin değiştirilmesinden kaçınılmasının ivedi olarak yerine getirilmesini isteyen 6'lar, devletin güvenliği ile ilgili anayasa hükmünün askıya alınamayacağını (yani Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasını) «şart» olarak açıklıyorlardı.

6'ların çıkardığı bildirinin öteki önemli yanı, «Bugüne kadar alınmış olan ekonomik önlemlerin birçoğu bilgimiz dışında cereyan etmiştir» cümlesiyle kamuoyuna duyurulmuştu.

6'lar «acele dış kredi» sağlanmasını istiyorlardı.

Öne sürülen bu istekler hükümet dışında olan kimi siyasal kişilerden, ya da güçlerden duyulmuş olsa, sonunda «siyasal bir görüş» gibi kabul edilebilirdi.

Oysa, yakınıcı olanlar Ecevit Hükümetinde aylardır görev yapan 6 bakandı.

Hükümet toplantılarının hemen hepsine katılmışlar, iç ve dış sorunlardaki gelişmeleri izlemişlerdi. Daha ötesi, hemen her alanda uygulamaya konulan önlemleri veya yürütülen politikaları diledikleri zaman Başbakana, ya da ilgili bakanlara sorma olanağına sahiptiler.

Ne çare, sanki bu 6 kişi hükümette bakan değil de, hükümete dışardan «bakanlardı».

Yakındıkları bütün öğeler aylardır kamuoyunda tartışılıyor, örnekler veriliyor, hükümet eleştiriliyordu. Bırakalım gazetelerin yazdıklarını, bu 6 bakan her gün Millet Meclisi koridorlarında yarım saat gezseler yakınıcı oldukları konuların teker teker ele alındığını, irdelendiğini göreceklerdi.

Örneğin 141. ve 142. maddelerle ilgili girişimlerin durdurulmasını isteyen 6 bakan, bu konuda aylardır Başbakan Ecevit'in söylediklerini basında, TV'de izlemiş olmalıydılar. Devletin bütünlüğü üzerindeki tartışmaların hemen hepsi kamuoyu

önünde yapılmıştı. Son sıkıyönetim tartışmaları, sıkıyönetimlerin görev alanlarının genişletilmesiyle ilgili savlar, Doğu sorununa partilerin bakış açıları, devletin öteki düzeylerinden yapılan açıklamalar... Bunların hepsini, ama hepsini bilmeleri gerekirdi.

6 bakan sanki Ecevit Hükümetinde çalışmıyorlardı, âdeta bu hükümetin hem üyesiydiler, hem de değildiler. Öyleyse?.. Bugüne dek neden susmuşlar, bu istekleri hükümet toplantılarına niçin getirmemişlerdi?.. Bunca zaman suskunluktan sonra birdenbire bir bildiriyle ortaya çıkmalarının altındaki gerçekler acaba nelerdi?..

Hükümette görev alan 6 bakanın, siyasal sorumluluk içinde üzerine düşen görevi yapmadıkları ortaya çıkıyordu. Ecevit Hükümetinin aldığı son ekonomik önlemlerden «bihaber» görünmeleri, ayrıca şaşırtıcıydı. Hele hükümette görev almalarına karşın, «ivedi kredinin acele sağlanmasını» istemeleri olaylara hükümet dışından «bakanların» feryadıyla eşdeğerdi.

Dikkati çeken öteki nokta, 11 bağımsızdan 6'sının bu bildiriyi yayımlamasıyla üzerlerine şimşekleri çeken öteki 5'ten ses çıkmamasıydı. 6'lar «ülkenin bütünlüğünden» sürekli söz ediyorlardı. Bu da 6'ların «bölücülükle ilgili son tartışmalardan esinlendiklerini» ya da «kimi odak noktalarının etkisinde kaldıklarını» gösteriyordu. Bölücülüğü açıktan söylemiyorlardı, ama anayasanın kimi maddelerinin işlerliğe kavuşturulmasını dile getirerek, bu yönlü yargılarda birleştiklerini belirtiyorlardı.

«Demek ki» diyordu siyasal çevreler, «hükümette hemen her konuda olduğu gibi, bölücülük konusunda da fikir ayrılıkları vardır, hatta 11 bağımsız arasında bölücülük hareketlerini benimseyenler bulunmaktadır.»

Yoksa, böyle bir bildirinin altında 11 bağımsızdan sadece 6'sının imzası bulunmazdı. Bağımsızlar bir «grup halinde» gelmişlerdi, gidişten memnun değillerse «bir bütün halinde eyleme geçip» hükümetten ayrılabileceklerini söyleyebilirlerdi.

Bu girişim «ülkeseverlikten» çok, «siyasetseverlik» kokuyordu.

«Solcu eylemler» sözcüğü hemen her yanı sarmıştı. Yüksek bürokratların bir bölümü, 'solcu eylem' sahiplerinin bürokrasi-

den 'temizlenmesini' istiyordu. Başbakanın, Genelkurmay Başkanının bulunduğu bir toplantıda dış krediler gözden geçirilirken, Bilsay Kuruç'un «Amerika'nın uydusu haline geliyoruz, Türkiye'de temel maddeler dengesi gerçekleşmiştir, Türkiye kendine yeterlidir» benzeri sözleri gene ağızlarda dolaşıyordu. Başta Orhan Alp, bir kesim Bilsay Kuruç'u hedef seçmişlerdi. Orhan Alp, belki kimi ayrı nedenlerden, örneğin özel sektörün yapacağı motorlarla ilgili CHP'ye de, kamuoyunun belirli kesimlerine de ters düşen davranışlarına karşı çıktığı için DPT'den âdeta tiksiniyordu. Başbakanın DPT'yi «koruduğunu» artık açıktan söylemeye başlamışlardı.

Çeşitli sorunlara ek olarak son aylarda körüklenen «bölücülük» sorunu, birden boyutlanmış, hükümet içindeki çalkantıların yüzeye çıkmasını sağlayan itici bir etken olarak kulislerdeki oluşmalara yansımıştı.

Zaten, hükümetin düşmesi beklentileriyle ilgili olasılıklar sıralanıyordu.

Demirel'in nisan ayını «son tarih» seçtiğini özel söyleşilerden biliyorduk. Demirel'le aynı koşutta olduğu söylenemezdi, ama CHP içindeki hiziplerin —örneğin bu gruplar adına kulisleri gezen, konuşan Güneş'in— nisan ayında hükümetin gideceğini sık sık söylediğine tanıktık.

Başkenti, hükümetin sallandığı haberleri sararken, Ecevit, hem şaşırdığını, hem de kararlılığını gösterdi:

«..Hükümet meseleleri hükümet içinde konuşulur. Bakanlar Kurulunun konuları, öncelikle Bakanlar Kurulunda görüşülür...» diyordu.

6'ların çıkışı üzerinde hiçbir yorum yapmıyordu.

Fakat, Ecevit'in bilip de bilmemezliğe geldiği gerçek, 6'ların hükümet sorunlarını hükümet içinde konuşup gerekli uyarıları bir bakan gibi yapmayı değil, kamuoyuna açık bildirimlerle «duyarlı konularda kimi etken çevrelere» tutumlarını kanıtlamak istemeleriydi.

Eğer bölücülükten kuşkular, kaygılar varsa,

Eğer ivedi yardımın neden gelmediğini öğrenmek istiyorlarsa,

Eğer devlet kadrolarında «kimi yanlı davranışlar», hele ide-

olojik kayırmalar gözetiliyorsa, hepsini sırayla ya Başbakana doğrudan söyleyebilir, ya da hükümette açıktan tartışabilirlerdi.

Ama, böyle bir tartışma «kapalı kapılar ardında» olur, 6'ların «kimi etken odaklara» mesaj vermeleri olanaksızlaşırdı.

Bağımsız bakanlardan Şerafettin Elçi, 6'lara katılmadığını açıklayarak, hükümette görevini sürdüreceğini söylüyordu. Oysa, 6'ların amaçladığı isimlerden biri Elçi'ydi.

Elçi'nin bir başka gerekçesi daha vardı : Mevcut hükümetten daha iyi bir hükümet seçeneği ortada görünmediğine göre bir hükümet sorunu yaratmanın âlemi var mıydı?

Tuncay Mataracı, Mete Tan ve Hilmi İşgüzar «daha esnek» bir tutum izlediler. Öne sürülen konular Bakanlar Kurulunda «karara bağlanacaktı.»

Demirel, aylardır beklediği çözülmeyi gerçekleştiren 6'ların davranışına, umulmadık ölçüde ilgisiz kaldı. Elbet, izliyordu bu gelişmeyi, ama yorum yapmıyor, «Yorum haberin içinde» diyordu.

Aslında kulağının üstüne yatmıştı. Gelişmelerin daha nereye varacağını bekliyor, olay üzerinde bir yorum yaparsa kırılan testinin bütünleşeceğini, gene su taşımayı sürdüreceğini biliyordu.

Özel söyleşilerde ise, «6 bakanın yarın değişik bir tutum izleyebileceğini, bu eylemlerinde 'içtenlik' aramanın zorluğunu» öne sürüyordu. Hükümetin 6'lar eylemiyle gitmeyeceği görüşünün başta Başbakanlık ve CHP üst düzeyine egemen olduğunu söylediğimiz zamansa, bir kahkaha atıyor :

«Hükümetin sürüp gitmesi işime de gelir ya!» diyordu.

Ecevit, 6'ları görüşme minderine çekiyordu.

«Bu açıklamanın benim ve kamuoyu için izaha muhtaç yönleri vardır, benim açımdan sorun olmadığı için, neyin çözümleneceğini bilmiyorum» demeye başlamıştı.

Ecevit, 6'ların öne sürdüğü nedenleri ve istekleri anlamsız buluyordu. Bu, 6'ları Bakanlar Kurulunda görüşmelere çektiği zaman vereceği yanıtları kafasından çoktan kotardığının bir işaretiydi.

6'lar açıklamasının üzerinden üç gün geçmişti.

Ecevit, başbakanlık kapısı önünde göründü:

«... Hükümet dimdik ayaktadır...» dedi.

On dokuz saat, Bakanlar Kurulu 6'ların yaptığı açıklamanın içeriği üzerinde tartışmıştı.

Sonunda Başbakan, «hükümet içinde hiçbir sorun» olmadığını bildiriyordu.

Demek ki, anayasanın uygulanmasıyla ilgili hükümleri, bölücülük, aşırı uçların kadrolaşması, kimi derneklerle bunların bütünleşmesi... Hepsi, ama hepsi 6'ların düşlerinde saptadıkları olaylardı. «Hükümet dimdik ayakta» kalmaya karar verdiğine göre, 6'lar öne sürdükleri savların geçersizliğini kabul etmişler, hükümetteki görevlerini sürdürmeyi kararlaştırmışlar, üç gün süren fırtına da dinmişti.

Yalnız, Ecevit bu açıklamasında:

«... Türkiye devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak için milletin bireyleri arasında her türlü ayrımı reddeden Atatürk milliyetçiliğine ve laikliğe bilinçli ve sımsıkı sarılmak gerektiğinde; Bakanlar Kurulu birleşmektedir...» diyordu.

Açıklamanın bu bölümü 6'ları doyurucu nitelikteydi.

Çalkantı dindi.

6'lar da mutluydular. Ülkenin önemli konularında ne denli duyarlı kişiler olduklarını «kimi çevrelere» göstermişler, hükümette kalmışlardı.

Oysa, 6'ların yaptığı açıklamalar en başta Turhan Feyzioğlu'nu sevindirmişti.

«Her şey tamam bildiride» diyordu. 6'ların açıklamasının «kendi düşünce ve eğilimleriyle koşut» olduğunu söylemek istiyordu. Öyle konuşuyordu ki, neredeyse «çok derli toplu bir metin, yoksa siz mi yazdınız?» diye soracaktım. Çok neşeliydi.

Turan Güneş'e bu izlenimi ve Feyzioğlu'nun söylediklerini aktardığım zaman,

«... Bu hükümet kurulurken ben Ecevit'e, 'Bu Feyzioğlu, Başbakan yardımcılığı ile yetinmez, önemli adamdır, çok dikkat etmek lazımdır' demiştim. Hatta 'Feyzioğlu ordusu olmayan başkomutan gibidir' diye eklemiştim...» dedi.

6'lar olayını başlatanın, açıklamayı yazanın Feyzioğlu olabileceğini dokunduruyordu.

«'Ordusu olmayan başkomutan' ne demeye geliyor» diye sordum Güneş'e:

«İkinci Dünya Savaşı sırasında denizi olmayan Macaristan'da Amiral Horty, başbakanlığa dek yükseldi. Feyzioğlu'nun arkasında bir Meclis grubu yoktur, ama...»

«Anla artık» der gibilerinden sırtımı okşadı.

'Ordusu olmayan başkomutan' Feyzioğlu'na, 12 Eylül müdahalesinden sonra askerler hükümet başkanlığı önerdiler.

Olayın «yatışmasından» sonra, Demirel'in bir değerlendirmesini dinledim:

«... Aklınıza kim gelirse gelsin, hepsi, Ecevit'i Kurultaya Başbakan götürmemek için çaba harcıyorlar...» dedi.

Oysa, CHP kulisi tersine işleyişler içindeydi.

'Bölücülük' üzerinde büroya, hatta eve değin gelen giden bilgiler, raporlar sayısızdı. Bilinen ve bilinmeyen kaynaklardan gizli raporlar, bilgiler akıyordu: MİT'in Ecevit'e gönderdiği bir raporda CHP milletvekillerinden 64'ünün aşırı solla «irtibatlı» olduğu öne sürülmüş, Ecevit bu savları kapsayan raporu geri çevirmişti. Turhan Feyzioğlu, Ecevit'in 'ağız değiştirmesini' 24 Nisanda toplanacak olan MGK'ye bağlıyordu.

Daha önceki toplantılarda askerlerin bölücülük konusunda ağırlıklı konuştuklarını, Korutürk'ün de Feyzioğlu'na 'ağırlığını koyacağını' söylediği aktarılıyordu.

Demirel daha geniş bir plandan söz ediyordu:

«... Şu anda 20-30 bin Kürt, öteki illere dağılıyor. Bursa'ya iş aramak için geldiler. Gecekondulara yerleştiler, Adana'da böyle. Zamanı gelince bir işaretle harekete geçmek için..» diyordu.

Komutanlar topluca bir «tatbikat» nedeniyle Diyarbakır'a gitmişlerdi. Oradan, petrol bölgesi Raman'a. Bu bölgede olagelen kimi «olayları» yerinde inceleyeceklerdi.

6'ların yaptığı açıklama, bölücülük üzerinde siyasal çevrelerde yayılan haberler, irdelenen yorumlar yoğunlaştığı sırada, Bayındırlık Bakanı Elçi,

«Evet, ben Kürdüm» dedi. «Ben Türkiye'de etnik bir grubun varlığını kabul ederim. Eğer Kürt unsuru olmasaydı, Kürt-

çülük sorunu bugün gündemde olmazdı.»

Bu, hükümetle ilgili siyasal gelişmelere belki yeni bir boyut getirmezdi, ama Ordunun çok «duyarlı» olduğu bir soruna hükümet açısından bakmasını sağlayabilirdi.

İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş, bu sırada Van'da konuştu :

«... Doğuda hesapsız bir şiddet hareketi halkı bölücülerin yanına iter...» dedi.

Güneş'e göre, «Doğuda yangın vardı, ama ateş bacayı sarmış» değildi.

Doğruydu.

5

...SUZ'LAŞAN UYUM

Başbakan Ecevit, on dokuz saat süren Bakanlar Kurulu toplantısı sona erdikten sonra, «Sayın Akova, Sayın Karaarslan, lütfen benimle gelebilir misiniz?» dedi.

Sabahın erken saatleriydi, 17 Nisandı.

Ecevit, Başbakanlığın ikinci katındaki çalışma odasına girdi, hükümet toplantısıyla ilgili açıklamayı yazdı ve 6'lardan iki bakana gösterdi. «Hükümetin dimdik ayakta» olduğunu gösterecek bu açıklamayı 6'ların onayından geçirmek istemişti.

Fakat, Devlet Bakanı Mustafa Kılıç ne diyecekti?.. Uzun hükümet toplantısı sürerken bir ara Kılıç «midesinden rahatsızlaşmış», Sağlık Bakanı Dr. Mete Tan ilk «müdahaleyi» yapmış, ne var ki Kılıç dayanamamış evine gitmişti.

Açıklamayı Kılıç'a okudular, onayladı.

Açıklama onaylanmıştı, fakat 6'lar yeterince inandırılamamıştı.

Bakanlar Kurulunda herkes «eteklerindeki taşları» ortaya dökmüştü. Elbet, ağırlık 6'ların üzerindeydi. Bakanlar Kurulu dağılırken Başbakanlığın önünde bakanların davranışlarının ne olacağını saptamaya çalışıyordum. Yüzler gergindi, ama bu, uzun süreli çalışmanın sonucu olabilirdi. Örneğin, Bakanlar Kurulu odasında yakaladığım Güneş Öngüt, açıklamadan «memnun» olduğunu söylüyordu, ancak davranışları, konuşması, sesinin tonu, bu «memnuniyeti yansıtan» öğelerden yoksundu.

Orhan Alp'ın evine gitmiştim : «açıklamayı içeren her sorunu» söylediklerini vurguluyor, hükümetteki tartışmaların ayrıntılarını vermekten kaçınıyordu.

Toplantıdan sonra Enver Akova, bir açıklama yapmak istemiyordu. Oysa Bakanlar Kurulunda «Doğuda bölücülük olayları karşısında hükümetin çok yetersiz ve geç kaldığını» söylemişti. Âdeta «iş işten geçiyor» gibi katı bir tutum izlemiş-

ti. Orhan Alp, «Doğuda devletin yokluğundan» söz etmiş, «valilerin, yerel yöneticilerin Kürtçülük eylemleriyle birlikte olduklarını» söylemişti. İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş, «Doğudaki incelemelerinde olayın fotoğrafını çekmeye özen gösterdiğini» belirttikten sonra, halkın bir eyleme yanlı olmadığını, ne var ki kimi yöneticilerin bölücülük eylemlerinin içinde bulunduğundan yakınıldığını anlatmıştı. Hatta bu bölgede doğup büyümüş kimi kişilerin aşırı solla birlikte bölücülük eylemlerinin içinde bulunduğunu saklamamıştı.

Mustafa Kılıç (Urfalı), Ali Rıza Septioğlu gibi «Doğulu bakanlar» Doğudaki kimi işleyişlerden yakınmışlardı. Kılıç, kendi ilinde Kürtçe eğitim ve öğretim yapıldığını söylüyordu. Bütün bu konuşmalardan sonra gözler, Şerafettin Elçi'ye dönüyor, ne düşündüğünü araştırıyordu. Elçi, bir açıklama yapma gereğini duyarak Doğuda halkın bölücülükle ilgisi olmadığını, kimi 'militanların' kimi aşırı kişilerin bu işi yürüttüklerini belirliyordu.

6'lar, gerçekte Başbakanın 141. ve 142. maddelerin değiştirilmesiyle ilgili bir «girişimi» olmadığını biliyorlardı. Ancak, bir yasa teklifi Meclisteydi, Ecevit bu yasayla ilgili düşüncelerini henüz açıklamamıştı, bu da kimi kuşkuların ortaya çıkmasına yol açıyordu. Orhan Alp ve arkadaşları hükümetin bu iki maddeyle ilgili tutumunu biliyorlardı, ama bu tutumun açık seçik ortaya konulmasından yanaydılar.

Sonra, sıkıyönetimin uzatılması günü geliyordu, ne olacaktı? 6'lar sıkıyönetimin daha genişletilmesini, güneydoğu illeriyle İran sınırı yakınındaki illeri de kapsamasını istiyordu. Sıkıyönetim gerekçesine «bölücülükle» uğraşılacağını belirleyen hükümler konulmasında direniyorlardı.

MGK bir süre sonra toplanacaktı. MGK'nin eğilimleri alındıktan sonra, hükümette bu konuda karara varılmalıydı.

Gece geç vakitler, Dr. Mete Tan, görüşmelerin sağlıklı biçimde yürümesini sağlamak için «işkembe çorbaları» getirtti. Bu arada, Ticaret Bakanı Köprülüler, «6'ların yakınmalarının kamuoyuna açıklanmasının hükümeti yıpratabileceğini» öne sürdü.

Başbakan Ecevit derleyen toplayan konuşmalar yapıyor, 6'ların ikilemlerini ortaya koyuyordu. Önlemler art ardına ge-

lecekti. Kürtçülük yapan yöneticiler, öğretmenler, dernekler temizlenecekti.

Bölücülük konusunda «uzman» olduğunu her kezinde söyleyen Faruk Sükan uzun konuşmasında, yalnızca bu konuya değil, «üstlendiği görevi yerine getirebilmek, yolsuzlukları ortaya çıkarabilmek için Maliyeden istediği yanıtların hâlâ gelmediğinden» yakındı. Tabii, Maliye Bakanı da «bilgiler gitmiştir» dedi.

Ecevit, başarılı bir taktik izlemişti. CHP'li bakanların 6'ların üzerine gitmemesini, ama 6'ların diledikleri gibi konuşmasını sağlamıştı. Sabaha karşı, «6'lardan hükümeti düşürmek gibi bir niyetleri olmadığı güvencesini almış», sorunu bir ölçüde toparlamıştı.

Bu toplantı, ortaya bir gerçeği çıkardı, kurulduğu gün uyumlu olduğu açıkça görülen bu hükümet ve üyeleri —işe koyulduktan altı ay sonra— artık birbirinden kopmaya başlamışlardı.

Hükümet, öteki sorunlarda görüldüğü gibi artık, uyum içinde bir siyasal yapı değildi:

Uyum - suz'du..

6

6'LAR «HAREKETİNİN» ALTINDA YATAN

Başbakan Ecevit'e kimi CHP'li bakanlar, bağımsızlardan bir bölümünün «önümüzdeki günlerde» önemli bir girişimde bulunacağını söylemişlerdi.

Fakat, 6 bağımsız bakanın yazılı açıklamayı basına duyurdukları sırada Başbakanlıkta çalışan Ecevit'in girişimin bu «noktaya» geldiğinden haberi yoktu.

14 Nisan 1979 Cumartesi günü açıklama yayımlanınca, Ecevit 6'larla ilişki kurmaya çalıştı. Açıklamayı kamuoyuna duyurduktan sonra 6'lar, Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın makam odasında Urfa işi kebapla telkadayıf yiyorlardı. Bu sırada Ecevit'in aradığı bildirildi.

İmar İskan Bakanı Karaarslan açıklamayı Başbakana iletti.

Ecevit, dinledi:

«Önümüzdeki pazartesi hükümet toplantısında bu konuyu ele alırız» dedi.

Başbakan, 14 Nisanda bu açıklamayı dinlerken, üç gün önce, bir perşembe günü Bakanlar Kurulunda «bölücülük» hakkında hükümete bilgi verdiğini düşünüyordu.

Hükümetin gelecek pazartesi bu konuyu yeniden ele alması kararlaştırılmıştı. Perşembenin üzerinden üç gün geçmiş, 6'lar pazartesi günü konunun yeniden ele alınacağını bilmelerine karşın, cumartesi günü bir «açıklama» ile patlamışlardı!

Oysa Ecevit, perşembe günü hükümetine, «İran olaylarından sonra 'Doğu sorununun' giderek önem kazandığını söylemiş, Ordunun 'tedirgin' olduğunu belirtmiş, hatta bu olayların hükümeti de aşabileceğini, bütün bunları MGK toplantısından ve sıkıyönetimin uzatılması kararından önce ele almak gerektiğini vurgulamıştı.

7

İŞTE BÖYLEYMİŞ

Orhan Alp'a bu çelişkileri anımsattığım zaman,

«... Bizim şikâyetlerimiz sadece bölücülük konusunda değil...» dedi.

Evindeydik.

Alp, 6'ların 'şikâyetlerini' sıraladı:

«... Haftalardan beri süregiden olayları dikkate almalıyız. Bizim şikâyetlerimiz sadece bölücülük konusunda değildir. Bölücülük gündemin belki ilk ve önemli maddesidir. Ama bunun yanı sıra bizim altı yedi madde üzerinde toplanan şikâyetlerimiz vardır. Biz bunları haftalardır bir türlü çözemedik. Başbakana söyledik olmadı, Başbakan bazı konuları duyarlılıkla ele aldı, hatta emir verdi, fakat uygulamaya geçilmedi. Bölücülük bir önemli konuydu, fakat diğerleri daha az anımsanacak önemde değildi. Biz bu konuları aramızda konuşuyorduk, çare arıyorduk, olmuyordu.

Perşembe günü bölücülük konusunun gündeme alınması kararlaştırıldı. Esasen konu, Milli Güvenlik Kurulunda görüşülmüştü. Pek haberi yoktu Bakanlar Kurulunun bu görüşmelerden, ama Kurula katılan arkadaşlarımızdan öğreniyorduk durumu. Biz, arkadaşlar aramızda anlaşarak sadece bölücülük konusunun değil, tümüyle bildiride yazdığımız sorunların ele alınmasını istediğimiz —kabine içi girişimlerimiz sonuç vermediği— için kamuoyu önünde bu açıklamayı yaptık. Hiçbir art düşüncemiz yoktu, olamazdı da, memleketi buhrana sürüklemeyi istemezdik ama önemli sorunların gün geçirilmeden çözülmesinin de mutlak anlamda gerekli olduğuna —tıpkı sade vatandaşımız gibi— inanıyorduk...»

«... Hükümette çeşitli sorunlar kişiler arasında konuşularak çözülebilir. Bu, çok önemlidir. Bakanlar Kuruluna hemen her gün iki ya da üç bakan arasında görüşülüp kotarılmadan

getirilmez. Bakanlar Kurulu —şimdi bulduğum bir deyimle ifade etmeye çalışayım— bir çeşit seremoni yeridir. Bir resmi ağırlığı vardır, tıpkı Meclislerde komisyonlar çalışır, sonra genel kurula iner sorunlar, tasarılar, bunun gibidir hükümet çalışmaları. Haftalardır sıkıntı içindeyiz. Ben şahsen Sanayi Bakanı olarak aylardır çekmediğim kalmadı, ülkenin yararına olacak üç beş önemli sorunumu bir türlü Bakanlar arasında çözemedim. Çözemediğim için de Bakanlar Kuruluna gelmedi, çıkmadı. Pek çok konudaki endişelerimizi Başbakana duyuruyorduk ama, işte öyle kalıyordu. Sadece bölücülük müydü? Hayır, aşırı solun devlet kadrolarına sızması, hatta direnmesi... Birçok konu...»

«... *Somut bazı örnekler verebilir misiniz?..*»

«... Elbette. Bir ikisini söyleyeyim. Ben DPT örgütünü muhatap almam, benim muhatabım DPT örgütünü hükümette temsil eden bakandır, Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'dir. Sekiz on işim var ki hiçbirisini yapmamaktadır. Mesela Çankaya Holding diye bir holding kurduk. Bu holdinge kamu iktisadi kuruluşları, bazı bankalar ortak oldular. Bir ilde —mesela Siirt'te— bir fabrika kuruluşuna mahallinden sermaye gelmezse bu holding yüzde 90'la katılacak. Ya da İstanbul'da bir fabrika yapacaksak, sermaye gelirse dışardan yani halktan, işçiden, kuruluşlardan bu holding yüzde 10'la katılacak. Ne var bunda? Karma düzenin bir parçası değil mi bu? Bir türlü DPT'den geçmiyor, Hikmet Çetin frenliyor. Bir buçuk aydır bekliyor, söylüyor ve ne DPT'den ne de Maliyeden olumlu yazıyı alıp hükümete getiremiyorum. Galiba —şimdi— bizim hareketimizi işitmişler de buna dair kararnameyi hükümete getirmişlerdir. Hızlı sanayileşmeyle ilgili bu konuda Başbakan olumlu emir veriyor ve yürümüyor... Olur mu, olacak iş mi? Haa, bakınız bana deseler ki, bu holding tasarısı iyi, iyi ama bizim CHP grubu buna karşı çıkabilir, sorun olur. Geri alırım, bırakırım peşini. Bu da yok. Ama direnme, süründürme...»

«*Başka bir örnek?...*»

«... Bana bağlı bir TUSAŞ Şirketi var, uçağımızı yapmaya yönelik. Elbette ben bugün döviz darboğazı içinde bulunan Türkiye'nin gerekli dış kaynakları bularak kendi uçağını yapacağını söylemiyorum. Ancak şunu örnekliyorum: Biz, Genelkurmayla oturduk hangi tip uçak yapabiliriz diye konuştuk uzun uzun ve sonuçta Genelkurmayın resmi kararıyla yapa-

bileceğimiz tip uçağı seçtik. Fabrikanın kurulacağı yeri saptadık ve Ankara dedik. Bir türlü DPT'den Ankara'da fabrikanın kurulmasıyla ilgili arsa sorunu geçmez ve Hikmet Çetin, bir türlü bu kararı geçirip getirmez. DPT kabul eder arsanın yerini Hikmet Çetin sonucunu bitirmez.

Beceriksizlikler, DPT'ye hâkim olamama eğilimleri ya da maksatlı davranışlar. Başbakana anlatıyoruz, bin işi var, o da elbette takip etmiyor...»

«*DPT'de maksatlı insanlar mı var acaba?*»

«... Benim işim, saham değil, DPT'de de var, Maliyede de var bence. Böyle bir yargıya varıyor insan...»

«*Bildirinizde (derneklerin tahakkümüne girmiş bakanlık kadrolarının arındırılması) ibaresi var, bunlar hangi bakanlıklar, Milli Eğitim mi, İçişleri mi?*»

«... Bakınız hâlâ Pol-Der var, Pol-Bir var. Poliste dernek olmaz. Bir türlü kapattıramadık bu dernekleri. Bir yerde olay oluyor, kim yaptı, şu eğilimli insanlar, polisten bu eğilimli insanlara göre kuvvet gönderiliyor, amirleri böyle oluyor. Milli Eğitim TÖB-DER'in etkisi altında olmamalı. Köy-Koop'lar ise bir başka âlem. Süratle bunları yitirmek zorundayız. Bizim hükümet programında 141. ve 142. maddelerin asla değiştirilmemesi, kaldırılmaması hükmü var. Bir de bunların kalkması için kanun teklifi. Biz diyoruz ki CHP, Meclisteki bu yasalara yanlı olmamalı, bu hükümetin politikası, kesin. MSP'nin 163. madde anlayışıyla 141 ve 142 bir araya gelince Meclisten geçer mi geçer. Karambole gelebilir olay. Bu iki madde kalkamaz, yoksa memleket elden gider, korkumuz bu, bu nedenle yazdık bildiriye...

... Bölücülük konusu elbette yeni değil. Bölücülük aşırı akımlarla birleşiyor. Aşırı solun içinde bölücülük, bölücülüğün içinde aşırı sol var. Biz ne diyoruz: Türkiye bir bütündür, üzerine toz kondurulmamalıdır bu konuda...

... Zor işler devraldığımızı biliyoruz. Ekonomi, anarşi gibi. Bunların üstesinden gelmek bir seremoni eylemi içinde olan Bakanlar Kurulunda her gün görüşülmez diyorum ben. Bakanlar kendi aralarında çözerler bunları, sonra Başbakan olgunlaştırır...»

«... *Bu dış krediler acele gelsin diyorsunuz, yani IMF'in her istediğini aynen yapalım mı, bunu mu istiyorsunuz?*»

«... Hayır, kesinlikle hayır. IMF'yle memleket yararına

neyse o yapılır. Ama on beş ay, on altı ay geçti. Müzakerelerde pratik olmayan bir tutum izleniyor. İnsanın dili varmıyor, acaba diyorsunuz müzakereler bu kadar üzuyor gidiyor, yer yer menfi etkiler mi yapılıyor içerden? Başbakan çırpınıyor, fakat etrafındakiler gerekli şekilde ele almıyorlar işleri, becerileri iyi değil... Şunu söyleyeyim dış kredilere mutlak gereksinme var ve iki ay içinde gelmezse?»

«... *Sizler bazı ekonomik kararları görmedik diyorsunuz. Bir söylenti var. İmzaları üzeri boş karar kâğıtlarına attırıp sonra doldurmuşlar, ondan görmemişsiniz bu kararların bazılarını...*»

«... Öyle değil, prim sistemini getirmek Maliyenin işidir, kendi başına yapabilir, ama bunun getirileceğini kabineye sormak veya söylemekte mi yok bu usullerin içinde? Bazen boş kâğıtlara imza atılır, bunlar hükümet işleyişinde olağan işlerdendir. Fakat bunda durum başkadır...»

«... *Yolsuzluklardan bahsediyorsunuz bildiride, bu kimi kişileri mi amaçlıyor?*»

«... Hayır, biz bu konuda genel söylüyoruz. Her devirde bu ıstırap çekiliyor ve gerekli müsadele yürütülmüyor... Konu bu...»

Orhan Alp genellikle sorunları böyle açıklıyor ve:

«Hükümete zarar vermeden sorunları çözmeyi amaçlıyoruz. Meseleler acildir. Hükümet içindeki birkaç unsurun —isim vermek bana düşmez— Başbakan tarafından gerekli kontrole alınmaması, ya da bugüne kadarki tutumlarını değiştirmeleri, bakanlık içi tayinlerinden tutun da fikri yapılarına uygun bir ayrı hava çalmamaları gerekiyor. Biz bildiride acilen gündeme gelmesi gerekli olanları yazdık ve söyledik. Gerçekten bu bir uyarıdır. Hükümeti düşürmeye yönelik ve yeni bir buhran çıkarmaya dönüştürülmek istenen bir davranış değildir. Ama sorunlar acildir. Hükümet Pazartesi günü bölücülük üzerinde konuşmalı ve sonra diğer sorunları birer birer ele almalıdır...» diyordu.

«*Son bir soru Sayın Alp.*
Yakında sıkıyönetim iki ay daha uzatılacak. Uygulamada

sıkıyönetimin hükümetin karar gerekçesinde bölücülük olmadığı için bu konuyla ilgilenmediği söyleniyor. Şimdi ne olacak, siz karar gerekçesine böyle bir hükmün getirilmesini isteyebilir misiniz?»

«... Benim anlayışım şudur : Sıkıyönetim ilan edildi mi Anayasanın emrettiği her şey, bölücülük dahil, bunlarla sıkıyönetim meşgul olmalıdır ve olması gereklidir. Eğer uygulamada bir terslik varsa ve sıkıyönetim hâkimleri, hükümetin sıkıyönetim ilan gerekçesinde bu konu olmadığı için bu davalara bakmıyoruz derlerse, bunun yasal yönü çözülmelidir ve çözülebilir...»

«... *Son Milli Güvenlik Kurulunda sıkıyönetimin uzatılması görüşülürken bölücülüğün de gerekçeye alınması istenmiş ve galiba Başbakan (hükümet gider) diyerek buna yanlı olmamış, ne dersiniz?..*»

«... Hükümet neden gitsin? Yasal gerek neyse bunu yapmak gerekiyorsa, bir kişi nedeniyle neden gitsin?.. Gitmez bence.. Diyorum ki yasal sorun meselesi bu, uygulamayı ayarlamak meselesi bu, eğer boşluk varsa buna göre düzenleme yapılır diye düşünüyorum...»

8

SİYASET ADAMI GAZETECİ GİBİ ÇALIŞIRSA

«Yukarı odama gel de sana dosyayı göstereyim» dedi.

«Her şey tamam mı» diye sordum.

«Evet, akıl almaz bir şey, böylesini hiç görmedim, Demirel'in kardeşleriyle ilgili savlardan da ötede.»

«Yani?»

«Belgeleriyle göreceksin, her şey ortada, yapmış yolsuzlukları» dedi.

Asansöre doğru yürüdük.

Turhan Feyzioğlu'nun ikinci kattaki CGP Genel Başkanlığı odasına girdik.

Çay söyledi, sekreterine «bizi rahatsız etmeyin bir süre» dedi.

Önüme bir dosya koydu.

Kalın bir dosya. Belgeler, notlar, belgeler...

«İşte» dedi, «Hilmi İşgüzar'ın, bağımsız bakanımızın yolsuzluklarıyla ilgili belgeler.»

Belgeleri teker teker inceledik. Her biri üzerinde Feyzioğlu açıklamalar yapıyordu. Bu belgelere göre, Sosyal Güvenlik Bakanı ozan Hilmi İşgüzar'ın Malatya'daki kimi arsaların alımında gereğinden öteye taşan, tanıdıklarına daha fazla kazanç sağlayan girişimleri açık seçik görünüyordu.

«Ahh» dedi Feyzioğlu, ellerini biribirine vurarak. «Ahhh, bir de İstanbul'daki gömlekçisini, terzisini konuşturabilsem, kendi olanaklarımla bulduğum işte İstanbul Hilton'da kimin adına yattığının resmi belgesi, hepsinde Malatya'daki arsaları, binaları satanların otel parasını ödediği yazılı. Gömlekçisine yirmi otuz ipekli gömlek birden ısmarlıyor. Terzi bunları sağda solda söylüyor, ama üzerine gitsem korkabilir, bakandır diye konuşmayabilir.»

«Bu kadar belge yetişmez mi?»

Pırıl pırıl parlayan gözlükleriyle bana baktı, gülümsüyordu:

«Bu yolsuzlukları bir gazeteci gibi araştırmak istiyorum. Var mısınız gidelim İstanbul'a, bulalım gömlekçiyi, terziyi. Onlardan da araştıralım, haa, ne dersiniz» dedi Feyzioğlu.

«Mutlu olurum» dedim.

«Tamam» dedi, «birkaç gün sonra gidelim.»

Bu arada güneydoğuya gidecektim, gazete buyurmuştu, Kürtçülük olayını inceleyecek, iki yazı yazacaktım. Feyzioğlu'na bu özrümü söyledim, «tamam, iki üç gün sonra» dedi.

CGP önderi Feyzioğlu, «Ben yarın bir basın toplantısı yapar, açıkların bunları» dedi. Ne var ki, Ecevit Hükümetinin gitmesini istemeyen basın organlarının İşgüzar'ın yolsuzluklarına «büyük ilgi göstermeyeceğinden» kaygı duyuyordu.

«Olur mu öyle şey» dedim Feyzioğlu'na, «Yolsuzluk bu! Basın üzerine gider, gitmemesi düşünülemez» dedim.

'Bakalım' der gibi bir davranış gösterdi.

Fakat haber büyüktü, günlerce sürecek, boyutlanacaktı. Feyzioğlu'nun anlatımlarından, gösterdiği belgelerden İşgüzar'ın sorunu öyle kolaylıkla atlatabileceğini umut etmek olanaksızdı. Hele Feyzioğlu gibi böyle konulara eğildikten sonra, her soruyu yanıtlayacak araştırmalar yaptığı bilinen bir siyasetçi böylesine savlar ortaya artarsa!..

Haber önümdeydi, bir gün sonra bir basın toplantısıyla «özel değerini» yitirecekti :

«Ben gider, okuduklarıma göre bir haber yazarım, basın toplantısı yapacağınızı da eklerim, ilgi büyüyebilir» dedim Feyzioğlu'na.

Saatine baktı, 19.00 dolaylarıydı, «ama geciktik» dedi.

«Yok, gecikmedik» dedim Feyzioğlu'na. Yarın bütün kentlerde haber okunabilirdi. Gazete bu tekniğe sahipti.

Dosyayı bir kez daha baştan sona gözden geçirdik. Notlar aldım, büroya geldim.

«İşgüzar'ın yolsuzlukları» haberi yayımlandığı gece Diyarbakır'dan gazeteyi aradım.

Haber patlamış, Feyzioğlu basın toplantısını yapmıştı. Olay manşetlerdeydi.

Diyarbakır'dan Hilmi İşgüzar'ı aradım, ne diyecekti, nasıl bir davranış gösterecekti. 'Yalan ya da iftira' demesi bile haberdi. Üstelik bu tür davranış —gördüğüm belgelere göre— çok terse düşürürdü ozan bakanımızı. Yoktu!

Güneydoğu illerinde üç günlük kısa bir geziden döndüğümde İşgüzar olayı dal budak salmıştı. Feyzioğlu, suçluyor, İşgüzar yanıt veriyor, muhalefet partileri Meclis soruşturması istiyordu.

6'lar olayından sonra ikinci ve önemli bir patlaktı hükümette.

Daha sonra yolsuzluk savlarına ikinci bir bağımsız bakanın adı daha karışacaktı : Tuncay Mataracı.

12 Eylülden sonra bu iki bakanla, Elçi Yüce Divana çıkacak ve hüküm giyeceklerdi.

9

LASTİK BİR KEZ PATLAMAYA GÖRSÜN

Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan, Bakanlar Kurulu toplantısında Başbakandan söz istedi ve :

«Bir olayın üzerine gitmek zorundayız...» dedi.

Sükan, hükümet kurulurken yolsuzlukları soruşturmak ve savaşımla görevlendirilmişti. Başbakan Yardımcısı yalnızca «eski yıllara ait —örneğin Yahya Demirel'in mobilya yolsuzluğunu— incelemekle» görevli değildi, «bütün yolsuzluk savlarını» irdelemek, belgelerini toplayıp hükümete, gerekirse Meclise getirmekle yükümlüydü.

Sükan, Bakanlar Kurulunda Sosyal Sigortalar Kurumunun işçilerden topladığı paraların düne değin devlet bankalarında bir hesaba yatırıldığını, ne var ki, Sosyal Yardım Bakanı İşgüzar'ın bakan olduktan sonra bu paraları bankalardan çektirip «belirli özel banka şubelerine yatırdığını» saptamıştı. Alınan «ihbara göre» belirli özel banka şubelerinden İşgüzar'ın gösterdiği kişilere «büyük komisyonlar» verildiğini söylüyordu. «Belirli kişiler» de İşgüzar'ın «adamlarıydı».

Bakanlar Kurulunda gergin bir hava esti.

İşgüzar bir açıklama yapma zorunluğunu duydu.

İşçilerin haklarını korumak istiyordu. Özel bankalar uzun süreyle yatırılan paralara daha çok faiz veriyordu, oysa devlet bankalarının faiz oranları çok düşüktü. Bu yolu seçmekle işçi paralarının daha çok gelir getirmesini sağlamıştı.

Sükan için bu açıklama yeterli değildi. Basına bir açıklama yaparak saptadığı gerçekleri açıkladı.

Hükümet başkanına göre, araştırılacak, soruşturulacaktı!...

Turhan Feyzioğlu'nun İşgüzar'ın üzerine gitmesi, bu olaydan sonra başladı ve gelişti.

Ecevit'in hükümette yeni bir sorun çıkmasından yana olmadığı söyleniyordu. Bağımsızlarla ilgili bu gelişmelerden elbet-

teki çok rahatsızdı, fakat hükümeti sürdürmek istiyordu. Hemen hemen bütün sorunlar ayaktaydı. Çözebileceğinden umutluydu, eğer bu arada bir yolsuzluk nedeniyle hükümeti bırakırsa parti içinde de, Ekim 1979'da yapılacak seçimlerde de yitip gidecekti.

Feyzioğlu'nun açıklamaları, öteki muhalefet partilerinin İşgüzar'ın üstüne üstüne gitmeleriyle sorun alevlenmişti. Sinop ve Malatya'daki arsaların İstanbul'da bir işadamı— Kemal Derinkök— aracılığıyla fazla paralar ödenerek istimlak edilmesi, Karacaahmet'teki arsalarla ilişkili savlar... Artık kamuoyunun konuştuğu bellibaşlı konu buydu.

İşgüzar'ın yolsuzluklarıyla ilgili bir gensoru Millet Meclisi gündemine gelmişti. Feyzioğlu, «Sosyal Sigortalar Kurumundaki yolsuzluklarla ilgili hiçbir gerçeğin gizli kalmayacağını söylüyor, İşgüzar'ın istifasını istiyordu.»

CHP grubu —Altan Öymen aracılığıyla— kamuoyunda beliren kimi kuşkuları karşılıyordu : «CHP grubu şimdiye kadar kimler hakkında olursa olsun her türlü ciddi yolsuzluk iddialarının soruşturulmasından yana olmuştur.»

AP grup başkan vekillerinin bu konuda yaptıkları açıklamalardan, hele CHP'nin İşgüzar yolsuzluklarıyla ilgili soruşturmadan kaçtığını söylemelerinden sonra Öymen, «Eğer AP yolsuzlukların üzerine gitmeye bu denli meraklı ise, Yahya Demirel'le ilgili komisyona üyelerini göndersin» diyordu.

İşgüzar'la ilgili gensorunun CHP ve bağımsızlarla kabul edilmeyeceği söylenebilirdi : CHP de bir açmazın içindeydi. Bütün öteki sorunlar ortadayken, CHP'nin bu sorunların üstesinden gelemediği kanısının giderek yerleştiği zor bir dönemden geçilirken, hükümeti nasıl bırakacaklardı. Bir umut ışığı!. Belki, önümüzdeki aylarda düzenli işleyişlerle hem kamuoyu, hem de CHP rahatlayabilirdi. Ecevit'in Ekim 1979 seçimlerine hükümeti bırakarak gitmeyi istemediği anlaşılıyordu. Hükümet gücünü elde tutarak bir seçime gitmek, bir ölçüde yararlıydı da.

İşgüzar'la ilgili gensorunun görüşüleceği gün, Başbakan, Başbakan Yardımcısı Sükan'ın çalışma odasına girdi :

«Hilmi İşgüzar'ın istifasında direniyorsunuz, biliyorum, ancak izin verirseniz İşgüzar bugün Mecliste gensoru görüşülmesi sırasında kürsüye çıksın, kendini savunsun, bakalım nereye varacak iş, ondan sonra istifasını düşünelim» dedi.

Anlattığına göre, Sükan, kızgındı.

Ecevit'ten önce «iki aracı bakan» Mete Tan'la Mustafa Kılıç makamına gelmişler, İşgüzar'ın istifasında direnmemesini rica etmişlerdi. Bu isteklere karşı çıkan, iki bakana ağır biçimde yüklenen Sükan, doğrusu Başbakanın odasına geleceğini sanmıyordu.

Partili arkadaşlarıyla oturmuş söyleşirken Ecevit içeriye girmişti.

Sükan, Başbakanın bu isteğine doğrudan karşı çıktı :

«Mümkün değil. İstifa etmesi gerekli. Eğer görüşmelerden önce istifa etmezse gensoru görüşmeleri Mecliste yapılacak, hükümetin ve elbette sizin tiftiğinizi atacak muhalefet» dedi.

Ecevit ilk başta İşgüzar'ın savunmasını Mecliste yapmasından, savların çok ciddi incelenmesinden yana olduğunu yineledi.

Sükan'ın hiddeti burnuna geldi, sesini yükseltti :

«İşgüzar neyi savunacak Sayın Başbakan» dedi. «Her şey ortada ve apaçık.»

Sükan,

«Eğer İşgüzar istifa edip ayrılmazsa, bir basın toplantısı yapıp yolsuzlukların doğru olduğunu söyleyeceğim ve istifa edeceğim hükümetten» diyordu.

Olay, önemini koruyordu. İşgüzar istifa etmezse Sükan çekilecek, bu gelişmenin önemli yanı yolsuzluklar doğrulanacak, İşgüzar hükümette kalacağına göre, bu yolsuzlukları Ecevit'in «himaye» ettiği izlenimi doğacaktı.

İşgüzar sorunu boyutlanmıştı.

Ecevit kimi görüşmeler yaptı, Hilmi İşgüzar'a ve arkadaşlarına gensorudan sonra olayın alacağı biçim anlatıldı. «Daha sonra gene göreve çağrılması olasılığı» duyurularak istifası istenildi.

İşgüzar, istifa etti.

Gensoru düştü, görüşülmedi.

Olaylı, gergin günün ertesi, Millet Meclisindeki hükümet sıralarında Başbakan Ecevit'le Başbakan Yardımcısı Sükan yanyana oturuyordu :

«...Çok müteessirim» dedi Ecevit, «beni çok zor durumda bıraktınız.»

Sükan,

«...Ne kadar büyük bir yardımda bulunduğumu, günü gelecek anlayacaksınız» diye yanıtladı Başbakanı.

Gerçekten Ecevit, bir dizi yoğun sorunlar arasında patlak veren bu olaydan sonra yıkılmıştı. Her bakan için öne sürülecek yolsuzluk savları iyi incelenmeden bakanların istifa ettirilmesi sürecine girilirse, hükümete bakan dayandırmak olanağı kalmayacaktı. Üstelik —söyleşimizde söylediği gibi— Ecevit, yolsuzluklar için o bakanlıktaki soruşturmayı yeterli görmemiş, maliye uzmanlarını da görevlendirmişti. Bu ciddi araştırmaların sonucunu beklemek gerekirdi...

Oysa, İşgüzar ve Mataracı ile ilgili yolsuzluk söylentileri ayyuka çıkmış, hemen her çevrede konuşulur olmuş, kimi gazetelerde açıktan, ya da dokundurmalı biçimde ele alınmaktaydı. Hele, İşgüzar'ın «devlet bankalarından SSK paralarını çekip özel bankalara —komisyon karşılığı— yatırması olayı»nı duymayan kalmamıştı.

İkinci olay, Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı ile patladı.

Öteki işler bir düzene sokulamamışken ortaya çıkan bu türden olaylar, Ecevit Hükümetine duyulan güvenin giderek, hızla yitmesine neden oluyordu.

10

İHBAR

Yolsuzlukları araştırmakla görevlendirilen Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan, zarfı açtı.

Dikkatle okudu, basında gördüğü, kulislerde duyduğu kimi olaylarla mektupta yazılanları bağdaştırdı.

«Allah, Allah» dedi, «bu kadar cüretkâr olabildi demek...»

17 Ağustos 1978'di. Sükan'a, yolsuzlukları incelemeye başladığından beri bir yığın mektup geliyordu. Kimileri saçma sapandı, ipe sapa gelmez duyurularda bulunuyordu. Fakat kimilerinin içeriği incelenmeye değerdi.

Önünde duran «son mektup» bugüne dek gelenler arasında ilgisini en çok çekeniydi. Yalın bir dille yazılmıştı, Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın kimi yolsuzluklarını anlatıyordu.

Faruk Sükan kırmızı kalemi aldı, Mataracı ile ilgili yolsuzluk duyurularının altını çizmeye başladı :

«Sayın Faruk Sükan,

Demir kaçakçılığı ile ilgili çalışmalarınızı gazetelerden memnuniyetle okumaktayım. Bu konudaki çalışmalarınız kaçakçılar cephesinde büyük karışıklıklar ve tedirginlik yaratmakla beraber tarafınızdan tam sonuca gider mahiyette görülmemektedir. Çünkü bu işin arkasında kimlerin olduğunu henüz tesbit edemediğiniz kanaatindeyim. Aslında belki de tesbit etmekle beraber nasıl mani olabileceğinizi kestirememiş durumdasınız.

Bildiğim kadarı ile işlerin elebaşları Fuat Sürmen (şimdi öldü yerini Suat Sürmen dolduruyor) İhsan Kes ve Suat Sürmen'in devam ettirdiği 13 şirkettir. Bu 13 şirketin ticari ünvanlarını sayıp dökmeme gerek yoktur. Yaptıracağınız tetkikatla tesbit edebilirsiniz. Bunların hepsinin de hâmisi maalesef kabine arkadaşınız Mataracı'dır. Bugün Transtürk'ün genel müdürü İstanbul Çay Fabrikasında demir piyasasındaki son durumlarla ilgili olarak Mataracı ile görüştü. Ondan iki konuda kesin

garanti aldılar. Birincisi demir tahkikatlarına gümrük müfettişlerinin dahil edilmemesi, ikincisi çok yetkili bir gümrük memurunun (müsteşar muavini veya müdür) görevden uzaklaştırılmasıdır. Bu ikincisinin hangi memur olduğunu tesbit edemedim, yalnız Mataracı bu memur her kim ise tayini için Ankara'ya dün telefonla talimat verdiğini ve bugün Ankara'ya gider gitmez işini bitireceğini söyledi. Bu memur İstanbul Kuruçeşme'de boşaltılan bir demir partisinin soruşturmasını temin etmiş. Sürmenlere ait 3000 tonluk bir demir partisinin de çekilmesine mani olmuş. Görevden uzaklaştırılması hususunda Genel Müdür çok ısrar etti.

Bunlar karşılığında Mataracı'ya verilen 200 milyondur. Miktar sizi şaşırtabilir. Suat Sürmen bugün nakit olarak 10 milyar çıkaracak güçtedir ve şimdi malların dış finansmanını temin eden Şellefyan ile sağlanan % 30 nisbetindeki menfaat hususunda mücadele etmekte ve Şellefyan'ı tamamen devredışı bırakmaya çalışmaktadır. Şellefyan da bunu fark ettiği için Avrupa'dan demir ticaretinin finansmanını kesmiş ve bir bölüm demir kaçakçılığını da ihbar etmiştir. Bu yazdıklarımın bir bölümü belki de tarafınızdan da bilinmektedir. Ancak sistem içersindeki mücadeleyi belirtmekte yarar görüyorum. Mataracı'nın görevi daha önce de yaptığı gibi belli gümrüklere bunların bildirdikleri isimlerin tayinidir. Haydarpaşa gümrüğüne tayin ettirdiği Ali Galip Kayıran için Suat Sürmen'den tam 100 bin dolar almış ve bunu Amerikan seyahatinde kullanmıştır. Bunun foyası sıkıyönetim tarafından tesbit edilince ve tutuklanınca korkarak buraya önce bir Müfettiş tayin etmiş ve fakat bunlardan gördüğü tepki üzerine Kararnameyi Başbakanlıktan geri çekerek bunların istediği şahsı müdür tayin etmiştir. Bu söylediklerimin doğru olup olmadığını Başbakanlıkta yaptıracağınız bir inceleme ortaya koyacaktır.

Mataracı devamlı ikili oynamaktadır. Ali Galip Kayıran'ın tayini için ayrıca kendisinden 7 milyon alınmış, ayrıca bunun akrabası Gül Has isimli bayanla da Sheraton Otelinde 10 gün aşk hayatı yaşamıştır. Mataracı'nın bu işlerde yardımcısı özel müstesarı Orhan ile koruma polisi Tahir'dir. Her ikisinin de maddi menfaatleri Mataracı tarafından sağlanır. Koruma polisi Tahir 1 ay önce Continental marka dev gibi bir Amerikan arabası satın almıştır. 230 Mercedesi halen durmaktadır. Polis olan bu zatın peşine takacağınız iki kişi yaşayışı ile geliri arasındaki farklılığı hemen saptarlar. Mataracı ile ilgili her şeyi de bildiği

için bu zat gümrük müşaviri yapması hususunda Mataracı'yı sıkıştırmaktadır.

Mataracı'nın maddi durumunu takviye eden bir dümen de memur tayinlerinden alınan paradır. Bilhassa muayene memurlarını tayin için 100 bin liradan az olmamak üzere para öderler. O da bütün yetkiyi tamamen üzerinde tuttuğu için memurlara danışmadan tayin yapar. Ayrıca dışarıdan imtihan filan yapılmadan Belediye de imtihan yapılmış gibi sahte evrakla alınan her memurdan asgari 50 bin alır. Yaptığı bütün tayinler böyle sahte belgelere dayanmaktadır. Hatta bir gün benim yanımda Nusaybin Belediye Reisi imtihan evrakı bizdedir diye Ankara'da yazılan bir yazıya mühür basmıştır. Belediyelerin hiçbirisinin imtihan açmadığı herkes tarafından bilinirken imtihanı kazanıp belgeleri ile tayin yapılmasına Ankara'daki genel müdürlerin ses çıkarmamasına şaşıyorum. Bunların Tahir ve Orhanla arası iyi olmamakla beraber belki de Mataracı'dan korkarak ses çıkaramadığını sanıyorum. Yanımda hepsi süt dökmüş kedi gibi Mataracı'nın incilerini dinlerler.

Bu mektubu size içim kan ağlayarak yazıyorum. Mataracı akrabamdır ve çoğu zaman hep beraberiz. Sayesinde İzmir Çamaltı tuzlası ihalesi sayesinde köşeyi de döndüm. Ama artık yaptığı rezaletler ayyuka çıktı. Şahsıma kanunsuz bir iş için beş kuruş menfaat gelmemiştir. Taşımayı şu veya bu yapabilirdi. Ben yaptım ve hakkımı aldım.

İşlerinizde başarılar diler, kaçakçılara göz açtırmamak için yaptığınız çalışmaların faideli olmasını tanrıdan dilerim...»

11

HÜKÜMETTE BAŞKA BİR «DERT»

Düşündü.

İhbarın sadece «yolsuzluk yönü» yoktu, siyasal ağırlığı vardı.

Ecevit Hükümeti, CHP ağırlıklı bir hükümetti. Bağımsız bakanların desteğiyle ayakta duruyordu. Bağımsız kesimde başgöstermesi olası bir «çözülme» hükümeti düşürürdü. Ne var ki, yolsuzlukla «ihbar edilen bir bakandı». Türkiye'de hemen her dönemde bakanların yaptığı yolsuzluklar —nedense— araştırmalardan bir süre sonra hasıraltı edilirdi. Yolsuzluğu yapan bakan hükümetten ayrılırdı, ama bunun siyasal ahlaktaki yeri üzerinde fazla durulmazdı.

Oysa, Sükan için yolsuzlukları araştırıp su üzerine çıkarmak —neredeyse— «yaşamının vazgeçilmez» tutkusuydu.

«İhbarı» hemen kâğıda dökmek gerekiyordu. Her şeyden önce Başbakana bu konu duyurulmalıydı. Kimi hükümetlerde yapıla geldiği gibi bu tür ihbarları ya da yolsuzluk saptamalarını gidip Başbakanla konuşmak yerine, resmi bir yazıyla durumu açıklamalıydı.

Öyle yaptı :

İhbarı hemen araştırdı. Öne sürülen savların geçerliliğini saptayınca, 22.8.1979'da, ihbar mektubunun yazıldığı tarihten yedi gün sonra, Başbakan Ecevit'e bir yazı gönderdi.

Sükan sabırsızlanıyordu.

Başbakana gönderdiği mektuba ihbarı da iliştirmişti.

Fakat Ecevit'ten ses çıkmıyordu.

Ağustos sonlarında, hele Eylül 1979 başlarında Sükan —partili arkadaşlarıyla yaptığı değerlendirmelerden sonra— «başka önemli sonuçlara» varmıştı. Yolsuzlukların yanı sıra, siyasal «gidiş»ten de büyük kaygı duyuyordu. Özellikle 1979 yılı başlarından beri Ecevit'in kimi sorunlardaki tutumundan «kimi önemli ve etken çevrelerin rahatsız» olduğunu biliyordu.

Önemli gelişmeler olacağını kestirebiliyordu. Örneğin, bölücülükten başlayarak anarşi tırmanışının önüne geçilememesi, ekonomik önlemlerin yaşam sıkıntısına engel olamaması gibi gelişmelerin bir yerde «patlak vereceğini» düşünüyordu.

Partili arkadaşları Cevat Önder ve Hasan Korkmaz'la yaptığı «genel değerlendirmeler» sonucu kafasında oluşan yargılar, Cumhurbaşkanı Korutürk'le Genelkurmay Başkanı Evren'in 30 Ağustos mesajlarıyla açıklık kazanmıştı. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime «müdahale» etmesi olasılığı çok artmış, dahası —Sükan ve çevresine göre— hemen hemen kesinleşmişti.

Sükan ve arkadaşları «geçmişi bilen» siyasetçilerdi. Tırmanışların nerede patlamaya döneceğini iyi bilirlerdi. Böyle bir şeyi sezdiklerinde demokratik savunuyu, demokratik ilkeleri bir yana bırakırlar, «darbenin vuracağı bünyenin dışına» kaçarlardı.

30 Ağustos 1979 törenlerini izledikten sonra Sükan, Başbakanlığa geldi.

Ecevit'de eşiyle birlikte Başbakanlığa uğramıştı.

O gün, Ecevit'le Sükan bir ara görüştüler. —Sükan'ın 1985'teki anlatımına göre— Başbakan Yardımcısı, 30 Ağustos nedeniyle Cumhurbaşkanıyla Genelkurmay Başkanının demeçlerinin üzerinde özenle durulması gerektiğini söylemişti.

Korutürk, mesajında «...Devletimizin, iç ve dış düşmanların ülkemize musallat ettiği hastalıkları da mutlaka ezeceğini...» söylüyor, ama bir vurgulama yapıyordu: «Genç Harbiyelilerin sesine kulak veriniz!»

Bu mesaj da, aşağı yukarı benzeri olan Genelkurmay Başkanının mesajı da, ilk günler, yıllardır aynı konuları işlediği için kamuoyunda değişik bir etki yapmamıştı. Ne var ki, mesajların «ses tonu» daha önceki mesajlardan daha ağırdı. Bir «müdahalenin» olacağını söylemiyordu, ama «olabileceğine» işaret ediyordu. Kulislerdeki yankılar böyle olmuştu.

Oysa, Başbakan Ecevit, rahattı. Bir Ordu müdahalesi olacağını sanmıyor ve beklemiyordu. Ancak, o günler için geçerli olan bu varsayım —elbette Ecevit'in Köşkten aldığı kimi güvencelerle— geçerli olmayabilirdi. Siyasal ve ekonomik ortamın düzeleceği yerde, daha karmaşık biçime dönüşmesi, anarşinin yok edilmesi bir yana, durdurulmasının bile söz konusu olmadığının anlaşılması, «müdahale» olasılığını güçlendiriyordu.

Ordu üst düzeyinin —özellikle— bölücülük eylemlerinin daha yoğunlaştığı günlerden beri değerlendirmelerini sıklaştırdıklarını öğreniyorduk.

Cumhurbaşkanının Ordudan gelen bu «tedirginliği» paylaştığı kesindi. Yalnız bir ayrım vardı aralarında : Korutürk, içinde bulunulan çıkmazdan «demokratik yollardan» kurtulabileceğimize inanıyordu. Ordunun da aynı görüşü paylaştığı söylenebilirdi, ancak «demokratik yollarda» aranılan çözümleri yararlı bulmuyor, üstelik İran ve Afganistan olaylarından sonra büyük «tedirginlik duydukları» bölücülük olaylarında, bir yerde hükümetle başka başka düşündükleri gözleniyordu.

Çok sonraları Ecevit, Genelkurmay Başkanından «bir müdahale izlenimi» almadığını yineleyecekti.

Eşgüdüm toplantılarına katılan Başbakan Yardımcısı Sükan, —Temmuz 1985'te— «Orduda Ecevit'le 'bir yere varılamayacağı' yargısının ne zaman pekiştiğini» anlatırken,

«...1979 başlarında yapılan bir sıkıyönetim eşgüdüm toplantısında o sırada Jandarma Genel Komutanlığı teftiş kurulu başkanlığını yürüten General Mehmet Kıral, Güneydoğuya yaptığı bir geziden sonra hazırladığı raporu okudu. Bölücülüğün boyutlandığını, giderek azdığını gösteren bu rapor üzerinde konuşmalar yapıldı. Ecevit, bu toplantıda 'Kürtlerin de bir etnik grup olduğunu, nasıl ki öteki etnik gruplar olan Rumların, Ermenilerin, Musevilerin kendi dillerini konuşmaya, kendi okullarında okumaya hakları varsa bu uygulamanın Kürtlere de yapılması gerektiğini içeren' bir konuşma yaptı. Bu konuşma tarafımızdan sert biçimde karşılandı. Askerler sustular, ama benim kanaatime göre, o gün Ecevit'le ilgili bir değerlendirme yaptılar...» diyordu.

Sükan'ın bu değerlendirmesini Ecevit'e —Temmuz 1985'te— aktardığım zaman yadsımadı, «Evet, söyledim» dedi. Ama ülke bütünlüğü ve demokratik kurallar çerçevesinde. Sıkıyönetimin «eski günlerden kalan» tortuları giderip halkla kaynaşmasına yanlıydı. Ayrıca Ecevit —doğrusu da buydu— o bölge halkında 'bölücülük' duygularının bulunmadığına inanıyordu. (Ecevit'in bu konudaki görüşleri, kitabın sonundaki «özel bölümde» yer alan ve 1985'te yaptığımız söyleşide yer alıyor.)

Ecevit, Kürt sorununun ülkeyi bölmeye yönelmesine asla

izin verilemeyeceği inancını sürekli olarak kamuoyunda, toplantılarda dile getiriyordu. Soruna bakış açısı çağdaştı. Ordu, MİT ve sağ siyasal partilerin tümüyse konuya böyle yaklaşmıyordu. Kürt ırkından geldiklerini söyleyenlere dil ve eğitim konusunda bir ayrıcalık tanımanın, ileride güneydoğu bölgesinde daha önemli aşamalara gelinmesine yol açabileceği inancındaydılar. Bu bölgedeki kıpırdanmaların daha ileri, özerklik istemlerine kayabileceğini düşünüyorlardı.

Ecevit'e Başbakan Yardımcısı Eyüboğlu'nun «askerlerle ilişki içinde» olduğunu ve yaptığı kimi görüşmeleri kimi zaman Meclis kulisinde anlattığını söylediğimde,

«...Benim dışımda herkese söylüyormuş anlaşılan. Eyüboğlu, çok yakın arkadaşımdı, bana gelip bu görüşmelerini hiç söylemedi. Ben çok sonra öğrendim bu ilişkileri...» diyecekti.

Ecevit'in eşgüdüm ve Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında anarşi, terör ve bölücülük olayları görüşüldüğü zaman «yalnız adam» durumuna düştüğünü —kendisi— açıklıyordu :

«...Eyüboğlu ile Mehmet Can, hemen her eşgüdüm toplantısında 'devlet batıyor, elden gidiyor' gibi yakınmalar yaparlardı. Bir iki kez bu iki arkadaşıma 'bu tür konuşmaları lütfen askerlerin yanında yapmayınız, biz aramızda konuşup toplantılara gidelim' dememe karşın, Eyüboğlu ile Can bu tutumlarını sürdürdüler...» diye kısa bir açıklama getirecekti o günlerin içeriğine. Hatta, bir Bakanlar Kurulu toplantısında «bu durumu» dile getirdi.

«En yakınlarından» bu tür girişimleri gören Ecevit, —1985 yılında bana— o günlerdeki ruhsal durumunu anlatıyor, üzerinden altı yıl geçtikten sonra olayları anımsadığında kırgınlık, belki de biraz kızgınlık içeren duygularını yüz çizgilerine yansıtıyordu.

Eşgüdüm toplantılarında —nedense— hep suçlanan sivil yöneticiler oluyordu.

Örneğin, Korgeneral Nihat Sözer, bir kezinde kimi adlar vererek bölücülük olaylarına değindi. Siverek'te bir okulda bölücü davranışlarda bulunanlardan söz etti, birkaç örnek daha verdi.

Toplantıda bulunan Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur fena sinirlendi. Sayılan örnekleri teker teker ele aldı, bu davra-

nışları yapan kişilerin o bölge insanları arasından seçilmediğini, kimisinin Aydın'dan ya da başka bir batı ilinden atandığını söyledi.

Uğur, «...Türk Ordusu kadar büyük bir topluluk Milli Eğitim, 450 bin öğretmeni barındırıyor. Türk Ordusunun her ferdine siz ne kadar egemen olabiliyorsanız, bir bakanın da 450 bin öğretmene hâkim olması o ölçüde geçerlidir...» dedi.

Fakat, eşgüdüm toplantılarına katılan bakanların dikkatini özellikle Eyüboğlu ile Mehmet Can'ın davranışları çekiyordu. Toplantılarda sürekli olarak —askerlerden gelmesi beklenen yakınmalar— bu iki bakandan geliyordu. Toplantılara çay içmek için araya verildiğinde Eyüboğlu ile Can'ın askerlerle özel söyleşiler yaptıkları, ayrı bir köşeye çekilerek 'özel' bir anlayış içinde görüştüklerini saptıyorlardı.

12

RAPOR

Sözü edilen eşgüdüm toplantısında General Mehmet Kıral'ın okuduğu raporu, Dr. Faruk Sükan'dan —Temmuz 1985'te— aldım.

«Neydi bu rapor?».. Buyrun, birlikte bakalım :

... Emniyet, Asayiş, Hudut Hizmetleri, Bölücülük Faaliyetleri :

Bugün, SURUÇ'tan ULUDERE'ye, daha ötelere, güney hudut bölgelerimiz, adım adım yoğun bir bölücülük hummasının içindedir.

Biz, Doğuya doğru gidildikçe yoğunlaşan, her vatanseveri yürekten yaralayan bu hummayı gördük, irkildik; oralarda görev yapan arkadaşlarımızın üzüntülerini, endişelerini, çaresizliklerini, her şeye rağmen, yurtseverlik duygularının zirvesinde yiğitçe görevlerini sürdürdüklerini müşahade ettik.

Oralarda, artık, Devriye Talimatı'ndaki klasik 2 kişilik devriyelerle göreve çıkmak hayal olmuştur. Bir köye, 20 kişiden az müfreze ile girmek, arama yapmak, oradan, bir kanun kaçağını koparıp çıkarmak artık cesaret isteyen bir iş haline gelmiştir.

Dağlar, taşlar, anlamları korkunç Kürtçe sloganlarla doludur. Şehirler, köy ve kasabalar için için kaynamaktadır. Arkadaşlarımız, kendilerini bir müstemleke askeri gibi hissettiklerini, bölge halkının, kendilerine, bir işgal ordusunun subayı nazarı ile baktığını söylemektedirler.

Hudut bölgelerimiz, sessiz ve derinden bir kaosa sürüklenmektedir.

900 yıl uğrunda can verdiğimiz, şehit kanları ile suladığımız dağlarda, yaylalarda, dar sokakların dönemeçlerinde pusuya yatan Kalaç-Nikov namluları, kardeş kanı akıtmak, ölüm kusmak için geriye doğru saymaya başlamıştır.

Ne yazık ki, o yörelerde, Silahlı Kuvvetler dışında ayakta duran sağlıklı bir devlet organı daha kalmamıştır. Devlet

müesseseleri, yaygın bir güvensizlik ve ürkeklik havası içinde otorite ve saygınlığını yitirmiş durumdadır.

Biz MARDİN'de iken, DERİK'te bir polis, güpegündüz sokak ortasında kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Davaya bakacak olan DERİK Hâkimi istirahat almış, bir diğeri kendi kendini reddetmiş, MAZIDAĞI Hâkimi yetkisizlik kararı vermiş, Yüksek Hâkimler Kurulunca görevli kılınan MARDİN Hâkimi ise sanık bir öğretmenle üç eğitim enstitüsü öğrencisini tutuklayacak yürekliliği gösterememiştir. İşin dramatik yanı, savcı, bu sanıkların sorguları yapılırken pencerelere kum torbası yığılmak suretiyle can güvenliklerinin sağlanması talebinde bulunmuştur.

Biz URFA'da iken, SURUÇ'ta, cezaevi nöbetinden dönen 2 jandarma erimiz güpegündüz kurşunlanarak silahları ellerinden alınmış, failleri bulunamamıştır.

Biz MARDİN'de iken, Öğretmen Okulu öğrencileri, derslerin Kürtçe verilmesini sağlamak için dersleri boykot etmişlerdir.

24 EYLÜL 1978'de, MARDİN Eğitim Enstitüsü kapısına asılan pano ve pankartlarda şu sloganlar göze çarpıyordu

«Yaşasın Kürdistan'ın kurtuluş savaşı»
«Yaşasın Kürdistan devleti»
«Silahlı mücadelemiz sürecektir»
«Yaşasın bağımsız Kürdistan»
«Kürtlere özgürlük, sonuna kadar savaş»

Ve öğrencilerin dağıttıkları beyannamelerde tefsire lüzum olmayacak açıklıkta şu sözler yer alıyor :

«Kürt halkının bağımsızlığı uğrunda dövüşerek toprağa düşen her bir şehit, kendisinden sonra gelen binlercesinin ruhunu aydınlatacaktır. Şurası bilinmelidir ki, özgürlüğün kapısı kanlı ellerle çalınır ve açılır...»

29 ARALIK 1978 günü NUSAYBİN HOP mağaralarında ele geçirilen 494 Rus roketini o mağaraya kim getirip gömmüştü? Ne zaman, nerede, ne amaçla kullanılacaktı? Ele geçirilemeyen binlerce silah nerelerde saklanıyor? Ne zaman ölüm kusmaya başlayacaklar?

Duvarlara,
«Kahrolsun Türkiye Cumhuriyeti»
«Kürdistan'a hoş geldiniz»
«İşgalciler defolun!»

«Kürdistan'ın sömürge zinciri parçalanacaktır»
«Biji rizgariye... Biji peşmerge»
«Kürdistan, militarist güçlere mezar olacak»
gibi sloganları yazan eller, hangi şeni eylemlerin taslağını hazırlıyor?

SURUÇ Ortaokulunda bir öğrenci, defterinin yapraklarını niçin KAN... KAN... KAN kelimeleri ile doldurmuştur? Körpe çocuklara sınıf geçme notunu ihtilal yapma metodu öğretisine göre veren öğretmenleri denetleyen bir merci kalmadı mı? Bu öğretmenleri, körpe çocuklarımızın beyinlerini çağdışı metotlarla yıkasınlar, çimentolaştırsınlar, devletin, ülke bütünlüğünün, özgürlüklerin, nizam dediğimiz ne varsa tümünün temeline dinamit koysunlar, yıksınlar, vursunlar, öldürsünler diye mi o güzelim okullarda yetiştirip toplumun içine salıveriyoruz?

Bir ortaokul öğrencisinin not defterinden alınan şu dizeler hangi marazi duyguları simgeliyor :

«Her zaman
Bizim dağlarımız
Bizim nehirlerimiz
Bizim insanlarımız varolacak
Sömürgeci istilacılar yenilecek
Yeni baştan kuracağız ülkemizi
Bin defa daha güzel...»

Bir başka şiirden bir pasaj :

«Savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa
Silahlarımız elden ele geçecekse
Ve başkalarının mitralyöz sesleri ile
Savaş ve de zafer naraları ile
Canımıza ağıt yakılacaksa
Ölüm, hoş geldi, sefa geldi..»

SURUÇ Ortaokulu 3/A sınıfı öğrencilerinden 74 numaralı Ramazan KARATEK'in not defterinden alınan çeşitlemelerdir bunlar.

CİZRE'deki bir görevli şunları anlatıyordu: «Paşam» diyordu, «biz her şeyi bütün açıklığı ile yaşıyoruz. Yazdıklarımız neden dikkate alınmıyor? Bir halı üzerindeyiz. Halı, usul usul altımızdan çekiliyor. Bunu, basiretimiz bağlanmışçasına seyre-

diyoruz. Biraz daha çekilirse yıkılacağız ve sanırım, o vakit kalkmamız zor olacak» sözleri ile kaygılarını dile getiriyordu.

SİLOPİ'den gelen bir görevliye, bölücü örgütlerin amaçlarının ne olduğunu sorduğunda, aldığı cevap şu mealde idi :

«Onlar diyorlar ki, AFRİKA'daki yamyamlar bile bağımsız devlet kurarken, Kürt ulusu niçin özgür olmasın?»

Ve o görevli, ilk ihtilal kurşunu sıkıldığı zaman ihtilalci unsurların uygulayacağı stratejiyi şöyle anlatıyordu :

«Önce karakollar, kışlalar basılacak. Askerlerin silahları alınacak. Subaylar, Kürt soyundan olmayan memurlar, işgalcilerin amaline hizmet eden yerli işbirlikçiler kurşuna dizilecek.»

SURUÇ İlçe J.Bl.K., Başkanıma, oralardaki arkadaşlarımızın içinde bulunduğu haleti ruhiyeyi çok samimi sözcüklerle ifade ederken :

«Komutanım» diyordu, «memleket elden gidiyor. Buralar, günbegün TÜRKİYE olmaktan çıkıyor. Bir gün, karakollarımız basılacak, işgal kuvveti sayılan askerlerimizin silahları alınıp, kurşuna dizilecek. Biz, bu gidişi görüyor ve yaşıyoruz. Elimiz kolumuz bağlı, çaresizlik içinde o günleri mi bekleyeceğiz?»

Biz oralarda iken, CİZRE ve ŞIRNAK'ta, Molla Mustafa BARZANİ için sembolik cenaze namazları kılınmış, camiden mezarlıklara kadar binlerce kişi büyük bir uğultu ve velvele ile yürüyerek gövde gösterisi yapmış, yüzleri maskeli kimselerce BARZANİ'nin büyük boy posterleri taşınmış, söylendiğine göre, bir zabıta müdahalesi halinde ölüm kusmak üzere otomatik tüfekli militanlar mevzilere sokulmuş, tepelere, evlerin damlarına gözcüler dikilmiş ve ne yazık, bu trajik olaylardan sonra ne bir fail bulunabilmiş, ne de devlet otoritesini sağlayan bir işlem yapılabilmiştir.

Oralarda, devlet varlığını sürdürmeye, yaşatmaya, isbat etmeye çalışan vatansever, cesur memurlar, olağanüstü bir baskı ve terörle sindirilmeye, korkutulmaya, acz içinde bırakılmaya çalışılmaktadır.

Örneklemek gerekirse :

Muhtelif tarihlerde DERİK Kaymakamının ve Cumhuriyet Savcısının evlerine uzun namlulu silahlarla ateş edilmiş, KIZILTEPE Hâkim ve Savcısının evleri kurşunlanmış, patlayıcı madde atılmıştır.

MARDİN'de polis karakolu otomatik silahlarla taranmış,

CİZRE'de Kaymakamın evi ve polis karakolu taşlanmıştır. Tekmil devlet memurları açık açık tehdit edilerek, günbegün artan bir baskı ve terör havası içinde pasifize edilmiş ve susturulmuştur.

Bize anlatılanlara göre; o taraflı olmayan ya da Kürtçülük davasına hizmet etmeyen öğretmenlerin o yörelerde barınması, görevini sürdürmesi, kısacası hayatını idame ettirmesi mümkün değildir.

Bölücülük tehlikesi, amansız bir ahtapot gibi gezdiğimiz hudut kesimlerini sarmış durumdadır. KAWA'lar, SİVAN'cılar; KOMAL, RİZGARİ grupları, DDKD'ciler, KUK'cular, DAĞCI'lar, APOCU'lar, yeraltında ve yerüstünde faaliyette bulunan legal, illegal teşekküller kasabalardan köylere doğru korkunç bir doğurganlıkla yayılmakta ve çoğalmaktadırlar.

Terör ve baskı ile sindirilen yöre halkı, bu derneklere üye olarak kaydedilmekte, tehditle, silah zoru ile haraç alınmakta, davanın zafere ulaşması için insanlık dışı her türlü eylem mübah sayılmaktadır.

ŞIRNAK İlçesi, KIZILSU Bucak Takım Komutanı olan Jandarma Başçavuşu, iki anarşistin takibi sırasında kurşunlanarak şehit ediliyor. Failler bellidir. Takip sırasında Jandarma müfrezeleri tarafından kılavuz olarak kullanılan 2 köy muhtarı, birer hafta ara ile evlerinde kurşuna dizilerek öldürüldüler. Dağ yasasına göre, işgal kuvvetlerine kim yardım ederse bunun cezası ölümdür.

Bütün bu örneklerden, tecavüzün, açıkça devlete yönelik olduğu, Müstakil Güney Kürdistan Devletinin kurulması için, nasıl sistemli, bilinçli ve azimli bir gayret ve faaliyetin içinde bulunulduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Legal olsun, illegal olsun, tekmil örgütler, artık kuytularda, loş ve karanlık köşelerde, yeraltında değil, gün ışığına hasret bir danaburnu gibi yeryüzüne çıkarak duyargalarını uzatmış, ağır ve temkinli adımlarla yürüyüşe geçmiştir.

Yukarıda, bir gerçeği vurguladık. «Ne yazık, oralarda Silahlı Kuvvetler dışında sağlıklı bir devlet teşekkülü daha kalmamış, devlet teşekkülleri otorite ve saygınlıklarını geniş ölçüde yitirmiş durumdadır,» dedik.

Devlet olduğu zaman özgürlükler vardır, demokrasi vardır. Görevli memurların güpegündüz öldürüldüğü, nizam sağlayacak devlet görevlilerinin evlerinin kurşunlanıp bombalandığı,

öldürülmeyenlerin sindirildiği, yıldırıldığı, yiğitçe görev yapan memurların ise, teminattan, can güvenliğinden yoksun bulunduğu bu bölgede devlet otorite ve saygınlığının giderek azalmakta olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

O yöreler, bir iki ay, bir iki yılda mı bu hale gelmiştir? Elbetteki hayır. Bu çürüme, bu dejenerasyon kanımızca bir iki yılın değil, uzun yılların inzimam eden ihmal ve ilgisizliklerinin mukadder sonucudur.

Dakika dakika iken, gün gün iken, vakit geçirilmeden o yörelerde alınması gereken önlemler vardır.

Nihai hedef : Söz konusu yurt köşelerinde, devletin zedelenen nüfuz ve otoritesinin, azalan saygınlığının iadesi olmalıdır.

Üst düzeyde realize edilecek önlemler cesaretle uygulama alanına konulursa, kuşkumuz yok ki olağanüstü bir korku ve ürkeklik içinde suskunluğa gömülmüş, sindirilmiş masum vatandaş kitleleri huzur ve güvenliğe kavuşacak, her önlemi bütün içtenliği ile destekleyecek ve alkışlayacaktır.

Jandarma ve özellikle polis, bölgenin, yukardan beri bütün vehameti ile arz edilen özelliğine göre yeni baştan teşkilatlandırılmalı, yönlendirilmeli, teçhiz ve takviye edilmelidir.

Yasal çizgilerden ayrılmayarak, örnek devlet memuru onur ve saygınlığı içinde görev yapan memurlar, yöresel siyasal baskılardan ve bazı güçlerin tasallutundan korunmalı, devlet, kendini temsil eden memuruna sahip çıkmalıdır.

Nasıl bir subay, meslek yaşamında 8 - 10 yıl, «şark» dediğimiz o güzelim yurt köşelerinde görev vermek mecburiyetinde ise, nasıl bir Jandarma Subayı, bir idare amiri, kendisinin ve eşinin memleketine tayin edilemiyorsa, nasıl bir er, mensup olduğu askerlik dairesi içindeki bir birliğe verilemiyorsa, devlet memurları da kendi memleketlerinde istihdam edilmemeli, bu husus yasalarla müeyyideleştirilmelidir. Yıllardan beri, mahalli memur istihdamının sakıncaları yazılır, konuşulur. Ne var ki, kimse, o önerilerin gerçekleştirilmesi konusunda esasa etkili olabilecek bir girişimde bulunmaz.

Denetlediğimiz bölgelerdeki arkadaşlarımızın kanaatleri odur ki : O yörede görev yapan yerli öğretmenler batıya; kuzey ve Orta Anadolu orijinli öğretmenler doğu ve güneydoğuya atanarak batı kültürünün doğuya akışı sağlanmalıdır.

Jandarma birliklerimiz, kırsal alanda yaptıkları operasyon ve silah aramaları ile bölgelerinde etkili olmuş, tedhiş ve terör

bir ölçüde lokalize edilmiştir. Eylemlerin, etnik ve ideolojik faaliyetlerin kaynaklandığı şehir ve kasabalarda, aralıksız operasyon ve aramalarla odak noktaları baskı altında tutulmalı, lokalize edilmeli ve giderek söndürülmelidir. Bu, devletin yönlendireceği güçlü bir polis-jandarma-idare-adliye işbirliği ile mümkün olur.

Biz, burada, sadece 22 gün süren denetlememizde edindiğimiz izlenimleri, gözlemlerimizin sonuçlarını, abartmadan, çarpıtmadan vurgulamaya çalıştık.

Çizdiğimiz kanava, kuşkusuz acı gerçeklerin çok daha yumuşatılmışı, çok daha sevimli olanıdır. Gerçeği anlamak için oralara gitmek, ora insanlarının arasında dolaşmak, dağları, taşları dolduran korkunç sloganları okumak, estirilen tedhiş ve terör havası içinde yaşamak, bürokratik engelleri bir yana iterek oralarda görev yapan vatansever memurların dertlerini, duygularını dinlemek lazımdır.

Ve arabalarımız sokaklardan geçerken, kin ve garaz kıvılcımları ile tutuşan mütecessis gözlerin bizi süzdüğünü, o bakışların hiç de dostça olmadığını görerek irkildik. Kuşku ve üzüntülerle yüklü olarak Başkent'e döndük.

Sayın Başbakanım,

Sizi daha fazla meşgul etmemek için, denetleme sahamız içinde kalan bölgelerdeki bölücülük faaliyetlerini, görebildiğimiz kadarı ile kısaca bilginize sundum.

Bunca mihnet ve meşakkatlere rağmen vatanseverlik duygularının zirvesinde görev yapan hudut boylarındaki Mehmetçikleri, Subay ve Astsubay arkadaşlarımızı takdir hisleri ile anarak huzurunuzdan ayrılıyorum.

Saygılarımla, Sayın Başbakanım...»

Ok yaydan çıkmıştı.

Sükan'ın, 30 Ağustos mesajlarından rahatı kaçmıştı.

Bir yandan da Mataracı yolsuzluklarıyla ilgili söylentilerin yoğunlaştığını, Başbakanın bu konuya doğrudan eğilmediğini görüyor, bu gelişmeler siyasal oluşmalarla birleşince artık «hükümette kalamayacağı» inancı pekişiyordu.

Faruk Sükan'la Tunus Caddesindeki bürosunda buluştuğumuz zaman, Mataracı olayı karşısında Ecevit'in davranışını saptamak istiyordum, girişimlerine karşın Başbakandan nasıl bir yanıt aldığını sorduğumda,

«...Sayın Ecevit benim direnmelerim karşısında 'Ekim 1979 ara seçimine az süre kaldı, Eylüldeyiz, seçimden sonra bu konuyu ele alıp sonuca varalım' dedi...»

Sükan'la yaptığımız bir iki görüşmede Ecevit'in Mataracı olayıyla ilgili yanıtının bu biçimde olduğunu ısrarla söyledi.» Oysa Ecevit de bana, seçimden sonra Mataracı için soruşturma açtıracağını ve Mataracı'yı başka «bakanlığa» aktaracağını söylüyordu. Soruşturmanın esenliği için...

7 Eylül 1979 günü, Sükan'ın girişimlerine bir yenisi daha eklendi.

Başbakan Ecevit'e ikinci bir yazı daha gönderdi, «...Mataracı ile ilgili ithamlar... dolayısıyla hükümetimiz de suçlanmakta, lekelenmekte ve zaafa uğramaktadır...» dedi.

«Acele bir soruşturma komisyonu» kurulmasını istiyordu.

Bu yazıdan sonra Ecevit'ten aldığı yanıt —Sükan'a göre— «Mataracı olayının 1979 seçimlerinden sonra ele alınması»ndan yanaydı.

Ecevit'le yaptığı görüşmede siyasal ortamı açıklarken, Mataracı olayına da değinmişti. Sükan'a göre, Ecevit, «namuslu bir adamdı».. Ne çare, Mataracı ile ilgili yolsuzluk savları «namuslu adamı» ve beraberinde öteki bakanları da yaralayacak nitelikteydi.

13

İKİNCİ MEKTUP

T. C.
DEVLET BAKANLIĞI
BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI

ANKARA

Sayı : 9 - 1743/Ö. S. K. 356

7/9/1979

Sayın
Bülent ECEVİT
Başbakan
ANKARA

Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın Tuncay Mataracı ile ilgili bir ihbar mektubunu bundan önce 22.8.1979 tarihinde takdim etmiştim.

Bu defa bazı Milletvekilleri ile Gümrük ve Tekel Bakanı görevlileri tarafından Bakanlığıma yapılan ihbar ve intikâl ettirilen bilgilerle Yüksek Denetleme Kurulu'nun bir ara raporunu ekli olarak sunuyorum.

Sayın Mataracı hakkında vaki isnat ve iddialarla mevcut bilgiler muvacehesinde;

1 — Durumun aydınlığa kavuşturulması ve gerçeklerin ortaya çıkarılabilmesi için yetkili denetim elemanlarından oluşturulacak bir Tahkikat Komisyonunun derhal kurulmasında zorunluluk bulunduğu görüşündeyim.

2 — Sayın Mataracı kamuoyunda da çok ağır şaibe, iddia ve ithamlar altında bulunmaktadır.

Dolayısıyle Hükümetimiz de suçlanmakta, lekelenmekte ve zaafa uğramaktadır.

Sayın Mataracı için öne sürülen ciddi ve ağır suçlamalar hiçbir şüphe ve tereddüde imkân bırakmayacak tarzda incelenmeli, araştırılmalı, ve kovuşturulmalıdır. Bu maksadın sağlanabilmesi ve tahkikatın selametle yürütülebilmesi için Sayın Ma-

taracı'nın derhal Hükümetten ayrılmasının şart ve zaruri olduğu ve bunda sayılamayacak kadar faydalar bulunduğu inancını ve vicdani kanaatini taşımaktayım.

Keyfiyeti yüksek takdirlerinize saygılarımla arz ederim.

Dr. Faruk SÜKAN
Devlet Bakanı ve
Başbakan Yardımcısı

EK : 2

Not : Anadolu Basın Birliği ve Rizespora yapılan çay satışları hakkında Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca hazırlanan ara raporu ayrıca sunulacaktır....»

Sükan, yazıya eklediği öteki metinde Mataracı'nın yolsuzluklarını bir listeyle sunuyordu.

14

DARBE GELİYOR MU?

Sükan direndi :

«..Bu koşullar değişmezse, herkesin sorduğu 'bu işin sonu ne olacak' sorusu cevabını bulacaktır. Arkadaşlarım bana, Ordunun yönetime 'müdahale' etmeye kararlı olduğunu bildirdiler...» dedi. Sükan'dan önce DP yöneticilerinden Cevat Önder, Hasan Korkmazcan, Kadri Eroğan gelmişler, Ordunun 12 Mart'ta olduğu gibi, yönetime müdahale edeceğini bildirmişler, Sükan'a hükümetten çekilmesini, eğer bu karara uymazsa onun hakkında da «işlem» yapacaklarını söylemişlerdi. Sükan, bu görüşmeden sonra Ecevit'e istifa edeceğini bildiriyordu.

Ecevit, böyle bir izlenim taşımıyordu. Evet, 30 Ağustos mesajları siyasal kulislerde, kamuoyu kesimlerinde rahatsızlık uyandırmıştı. Bir Başbakan olarak o da Ordunun nereye yöneldiğini saptamaya çalışıyordu. Korutürk'le görüşmelerinde konuya değindiğinde, Cumhurbaşkanının 'Ben görevdeyken böyle bir müdahale olamaz, karşı çıkarım' dediğini biliyordu.

Sükan «İşgüzar ve Mataracı ile beraber oturmam, Florya'ya da gitmem» dedi.

Sükan direnmeyi sürdürünce Ecevit önerisini açıkladı :

«İstifa ediyorsunuz, gerekçesini de Ordunun müdahale edeceğine bağlıyorsunuz. Şimdi bir uçak hazırlatayım, İstanbul'a, Sayın Cumhurbaşkanına gidelim, konuyu söyleyelim ve onu dinleyelim...» dedi.

O zaman, Başbakan Bülent Ecevit kendisi uçağa atlar gider, Cumhurbaşkanı Korutürk'e Sükan'ın istifasıyla birlikte öne sürdüğü «Ordu müdahalesini» anlatırdı.

Buyruğu gereği, küçük bir uçak hazırlandı.

Başbakan İstanbul'a gitti. Bu ziyaret beklenmiyordu.

Korutürk, Florya Deniz Köşkünde yazın son günlerini geçiriyordu.

Günlerden 18 Eylül 1979'du.

'Ordu müdahalesi' kuşkusuyla Florya Köşküne gelip Korutürk'ü gören Ecevit, Ankara'ya dönerken rahattı.

Çünkü.....

15

FLORYA KÖŞKÜNDEKİ KORUTÜRK'ÜN, DURUMU DEĞERLENDİRMESİ

Ecevit rahattı, çünkü Korutürk, Sükan'ın istifasıyla ortaya çıkan bunalımı dinlemiş, Başbakan Yardımcısının varsayımını hemen değerlendirmişti :

«Ben kaldığım müddetçe hükümetin 'zorla' düşürülmesine fırsat vermem...» demişti Cumhurbaşkanı Korutürk. Bir 'iktidar' boşluğundan da söz etmiş, konuşarak, aralarında dialog kurarak bir büyük koalisyona gidilmesini ya da Ekim 1979 seçiminden sonra bu 'boşluğun' doldurulmasını bir kez daha istemişti.

Korutürk'ün Genel Sekreteri Halûk Bayülken, Çankaya Köşkünün Sükan'la patlayan olayı nasıl değerlendirdiğini günlük notlarına bakarak bana irdelerken «iki mesaj bir araya gelince, anlaşılan 'bir panik' havası esmiş» diyordu.

Halûk Bayülken, o günün olaylarını, Korutürk'ün değerlendirmelerini, Ecevit'in Cumhurbaşkanına söylediklerini sorum üzerine şöyle açıkladı :

«*...20 Eylül 1979'da Bülent Ecevit Hükümetinde önemli görev üstlenen Faruk Sükan istifa etti. İstifadan sonra Ecevit, doğruca Korutürk'e gidiyor ve yazılanlar yanıltmıyorsa Sükan'ın ayrılma nedeninin bir Ordu müdahalesi olasılığından kaynaklandığını, kendisine bu biçimde gerekçe gösterildiğini söylüyor. Nedir bu olayın içyüzü?..*»

«...Defterime baktım. 19 Eylül diye bir not var. Hatta 9.30 demişim. Şöyle gidiyor : Sayın Faruk Sükan telefon etti. Yarın sabah kabineden ayrılacağını, keyfiyeti de Sayın Başbakan Ecevit'e bildirdiğini söyledi. Altını çizmişim, müteessir bir sesle, 'Artık kalamayacağım, anarşi bakımından ayda yaşıyorlar sanki. Hiçbir esaslı tedbir alınmıyor ve alamayacaklarını da anladım. Anarşi konusunda teferruatlı —ayrıntılı— çalıştım, kimse sormadı bile' dedi.

Sonra Cumhurbaşkanına gönderdiği mektup üzerine izlenimlerimi sordu. Sayın Cumhurbaşkanının mektubu incelediklerini, tahminime göre bir cevap vereceklerini, tecrübeleriyle birlikte anarşi konusunda hazırlattığı rapordaki bilgilerden yararlanıldığını kısaca ifade ettim.

Bundan sonra Sayın Cumhurbaşkanı ile bir toplantı yapmışız:

Öyle anlaşılıyor ki, Sayın Cumhurbaşkanımız dün akşam ani ziyaret için gelen Sayın Ecevit'i kabulden sonra —19.00-20.30— bugün toplanmamızı istemişti. Dün gece Sayın Öztrak'la konuşmamızda bunun muhtemelen Faruk Sükan'ın istifasıyla ilgili olabileceğini düşünmüştük. Sayın Cumhurbaşkanı, Ecevit'in ziyaretini şöyle özetlediler:

'Sayın Başbakan, 30 Ağustos mesajımın ve Sayın Evren'in mesajının etrafta bir 12 Mart muhtırası estirdiğini, Demokratik Partiden Hasan Korkmazcan ile Cevat Önder'in bunu Faruk Sükan'a ileterek hükümetten ayrılmasını telkin ettiklerini, Faruk Sükan'ın İçişleri Bakanlığında arzusu olduğunu, ancak Meclisteki eski faaliyetleri dolayısıyla bu bakanlığı Sükan'a veremediğini, AP'den bazı parlamenterlerin CHP'ye iltihak edeceklerini, 30 Ağustos mesajını kendisinin de biraz fazla bulduğunu, ancak Cumhurbaşkanına saygısından o tarihte bu hususa dokunmadığını, bu havanın giderilmesinde yarar olacağını söyledi. Başbakan Artvin'deki olayları öğretmenlerin çıkardığını, geri çekileceklerini, olayları çıkaranların kendilerine solcu dediklerini, ama onların solculuğundan da kuşku duyduğunu, Artvin'de şimdi her şeyin sükûnet içinde olduğunu anlattı.'

Korutürk, 'Esas itibariyle mesajlarımız memleketteki duruma bir iyi hava getirmek, bunların halkın moralini sağlam tutmak ve anayasal kuruluşlara vazifelerini hatırlatmaktan ibaret olduğunu' ifade ediyor ve diyor ki:

'Ben kaldığım müddetçe hükümetin zorla düşürülmesine fırsat vermem. Nokta-i nazarım 14 Ekim seçimlerinin yapılmasıdır. Bu şekilde iktidarda kalamazsınız. Yani bu seçimler olmazsa. Bir iktidar boşluğu var, ya konuşarak ya da aranızda diyalog kurarak bir büyük koalisyona giderek ya da seçimin yapılması suretiyle bu boşluk halledilmelidir.'

Ecevit, Korutürk'e 'AP'den yeni iltihaklar olacak CHP'ye' dedi.

Korutürk, 'Olabilir, ancak bunları bakan yapamazsınız,

ben bunu kabul edemem' diye yanıt verdi. Başbakan Ecevit, 'İçişleri Bakanının İzmir Fuarında Gürcü elbiselerini sırf nezaketen giydiğini' söylüyor.

Bir değerlendirme yapalım sorunuz üzerine ve bu anlattıklarımdan sonra: Cumhurbaşkanı 30 Ağustos mesajında 'Genç Harbiyelilerin sesine dikkat ediniz' diyor, Genelkurmay Başkanı 'TSK, icabında bunları bir ay içinde temizler' diyor. Bunları bir arada görünce, bu iki mesajın art ardına gelmesinden sonra 'aman darbe oluyor' diye telaşa kapılıyorlar anlaşılan...»

16

SÜKAN MEKTUP YAĞDIRIYOR

Başbakana yazdığı mektupların, yaptıkları söyleşilerin «istediği noktaya gelmediğini gören» Faruk Sükan, istifasından bir hafta önce Cumhurbaşkanı Korutürk'e uzun bir mektup göndererek, hükümetin tutumundan, «ufukta görülen» kimi belirtilerden söz etmişti.

Korutürk, Başbakan Ecevit'e Başbakan Yardımcısından «yakınıcı» bir mektup aldığını söylememişti. Sükan, Cumhurbaşkanına «resmi bir mektup» gönderirken, henüz hükümetteki görevini sürdürüyor, Başbakan Ecevit'le hem Mataracı, daha çok «müdahale» konusunu görüşüyordu. Ve... Cumhurbaşkanına bir «mektup» yazdığını söylemiyordu.

Mektup uzundu, kimi ekleri kapsıyordu, fakat hükümetin içinde bulunduğu koşullara kimi saptamalar yapması, bir başbakan yardımcısının davranışını özetlemesi açısından bir değer taşıyordu :

T. C.
DEVLET BAKANLIĞI
BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI

Ankara, 11 Eylül 1979

Sayın
Fahri KORUTÜRK
Cumhurbaşkanı
ANKARA

Saygıdeğer Cumhurbaşkanım,

Anayasamızın 97. maddesi gereğince, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin başı ve millet birliğinin temsilcisi olarak bu sıfatla, 30 Ağustos Zafer Bayramı yıldönümü münasebetiyle yayımlamış olduğunuz mesajda, devlet ve milletimizin bugün içinde bulunduğu vahim durumdan nasıl çıkacağını ve nasıl kurtulacağını da göstermiş bulunmaktasınız.

Anayasanın 96. maddesine göre, içmiş bulunduğunuz andın ve vermiş olduğunuz namus sözünün şümulü, şuuru ve idraki içinde yayımladığınız tarihi 30 Ağustos mesajı, Türk devletini parçalamak ve Türk milletini bölmek için eylem halinde bulunan, dışa bağlı mahdut hain çevreler ve bazı gafiller hariç bütün vatandaşlar, kurumlar ve kuruluşlar tarafından büyük bir tasviple karşılanmıştır.

Devletimizin dış ve iç güvenliği ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri tespit ve takiple görevli Milli güvenlik Kurulunun önde gelen sorumlu üyesi ve milletimizin özü, devletimizin teminatı Türk Silahlı Kuvvetlerinin başı olarak Genelkurmay Başkanımız Orgeneral Sayın Kenan EVREN de, bugün içinde bulunduğumuz ağır durumu, 26 Ağustos Silahlı Kuvvetler Günü ve 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla yayımladığı mesajlarında Zatıdevletleri gibi büyük bir vukuf ve şuurla dile getirmişlerdir.

Gerek Zatıdevletlerinin mesajı ve gerekse Genelkurmay Başkanımızın mesaj ve beyanları muvacehesinde, içinde bulunduğumuz durum hakkında bazı bilgi, görüş ve düşüncelerimi yüce şahsınıza ve makamınıza sunmayı, yerine getirilmesi zaruri bir görev saymaktayım.

Yüksek malumlarıdır ki, 1961'den bu yana, beş dönemdir Konya'yı temsilen milletvekilliği görevi yapmaktayım. Devletin iç güvenliğini sağlamakla sorumlu İçişleri Bakanlığının başında uzun süre hizmet verdim. Yirmi aydan beri işbaşında bulunan bu Hükümette de, siyasi hayatım boyunca gerek şahsen ve gerekse içinde bulunduğum kadroların düşünce ve görüşlerini savunmak ve bu istikamette vazife görmek maksadıyla Başbakan Yardımcılığı görevini taşımaktayım. Hizmet imkânlarımı kaybedeceğim son noktaya kadar, hiçbir fedakârlıktan çekinmeden, uhdemde bulunan göreve, Hükümet programı ve inançlarım doğrultusunda devam edeceğimi de kamuoyuna defatle ifade ettim.

Ayrıca Türkiye'deki terörün sebep ve kaynakları ile ilgili incelemeler yapma ve bunu önlemenin çarelerini araştırma ve tespit etme görevi de 1979 Mart ayından beri uhdemde bulunmaktadır. Ancak hemen ifade edeyim ki, yönetsel olmayan bu görevle ilgili her türlü bilgiyi ve belgeyi topladığım, çalışmayı yaptığım ve hazırlığı tamamladığım halde bugüne kadar içinde bulunduğum bu Hükümet, bunları değerlendirmemiş ve bunlardan istifade etmemiştir (EK-1).

Gerçi görüş ve düşüncelerimin bir kısmı ve bilhassa meselelere yaklaşış tarzım, Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında dile getirmem nedeniyle Kurulun Başkanı olarak Zatıdevletlerince de malum bulunmaktadır. Ayrıca görüş ve düşüncelerimi, gerek 1979 başbakanlık bütçesi görüşülürken Millet Meclisi kürsüsünde, gerek Bakanlar Kurulu ve gerekse sıkıyönetim koordinasyon toplantılarında her vesile ile ifade ettim. Ancak devlet ve milletimizin içinde bulunduğu buhrandan biran evvel kurtulmasında, edindiğim bilgilere ve tecrübelere, elimdeki belgelere dayanarak aşağıdaki hususları, yüce şahsınıza ve makamınıza sunmayı, tekraren belirtmeliyim ki, vazgeçilmesi mümkün olmayan bir görev addetmekteyim.

Önemle üzerinde durulması gerekir ki, eğer Zatıdevletlerinin ve Genelkurmay Başkanımızın mesajlarının gereği yapılmazsa, yani bunlar birer söz halinde kalırsa, işte o zaman Cumhurbaşkanlığının ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin itibarı ve etkinliği hakkında büyük tereddütler hasıl olabilir. Cumhurbaşkanının ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin etkinliği ve itibarı üzerinde hasıl olacak tereddütler, Allah korusun Türkiye'yi felaketlere sürükleyebilir.

30 Ağustos mesajınızda büyük bir isabetle belirttiğiniz veçhile, bugün memleketimizin içinde bulunduğu şartlar, yarım yüzyıl evvel milletçe kurtuluş ve istiklal mücadelemizi verdiğimiz günlerdeki şartlar kadar ağırdır. Nasıl ki Kurtuluş Savaşını kazanabilmek için unutulması mümkün olmayan nice acılar çekilmiş ve nice kayıplar verilmiş ise, bugün de ne pahasına olursa olsun, birlik ve bütünlüğümüzü sağlamak, büyük Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerinde oynanan oyunlara kesinlikle son vermek için çok acele gereken tedbirleri almak zorundayız. Geç kalmak ve tereddüt göstermek, Allah göstermesin Vatanımızı kardeş kavgasına, bir iç savaşa ve bunun sonucu parçalanmaya sürükleyebilir. Hele gözbebeğimiz Türk Silahlı Kuvvetlerimiz üzerinde ufak da olsa bazı tereddütlerin meydana gelmesine seyirci kalmak veya bunlara önem vermemek ileride önlenmesi mümkün olmayan büyük facialar doğurabilir. Bu sebeple büyük bir kararlılık içinde ve inançla olayların üzerine gitmek, vatanını seven her Türk'ün kafasındaki «*Bu işin sonu ne olacak?*» sorusuna kesin olarak cevap vermek, her türlü ümitsizliği ortadan kaldırmak, vatan topraklarına uzanan kirli ellerin bileklerini kırmak ve bir avuç hainin sesini susturmak mecburiyetindeyiz.

CHP Genel Başkanının Başbakanlığında kurulan bu Hükümetin kuruluş gayelerinin başında, cepheciliği ve bölücülüğü kaldırmak, terörizmle etkin bir şekilde mücadele etmek ve bu suretle iç barışı sağlamak geliyordu. Benim bu Hükümette görev alışımın ve bu göreve devam edişimin başlıca nedenini de bu teşkil ediyordu. CHP'nin ağırlığı ile teşkil edilen bu Hükümetle, Meclis ve Parti içi denge hesapları ile hareket edilmesi, taviz verilmesi ve olaylara tutkularla ve bazı belli hesaplarla yaklaşılması yüzünden, cepheciliği ve bölücülüğü önlemenin, anarşi ile mücadele etmenin ve iç barışı sağlamanın mümkün olamayacağı maalesef anlaşılmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Yüksek malumları bulunduğu üzere Milli Güvenlik Kurulunda «Devletin İç ve Dış Güvenliği» ve «Temel Meseleleri» ile ilgili alınan tavsiye kararlarının çok büyük çoğunluğu uygulama ve icra safhasına intikal etmemiştir;

a) Ülke ve millet bütünlüğünü, devlet otoritesini, kamu düzenini yıkmayı amaçlayan anarşi yuvaları, tedhiş ve cinayet teşkilatlarıyla mücadele,

b) Türk Silahlı Kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve Milli Savunmamızın âcil ihtiyaçlarının karşılanması,

c) İdarenin ve kolluk kuvvetlerinin güçlendirilmesi, yeniden düzenlenmesi ve moderizasyonu,

d) Güvenlik Mahkemeleri,

e) Siyasi ve ekonomik istikrar,

f) Kaçakçılık ve özellikle silah kaçakçılığı gibi konularda alınmış bulunan tavsiye kararları nazari temenniler halinde kalmıştır.

Aynı şekilde sekiz aydan beri uygulanan sıkıyönetimin amacına ulaşması, yurtta huzur, güvenlik ve asayişin sağlanması yolundaki üstün gayretlerine rağmen tırmanan anarşik olaylar karşısında sıkıyönetim eşgüdüm toplantılarında sıkıyönetim komutanları ve sorumluları tarafından Hükümet, bakanlıklar ve idarece alınması zorunlu görülen önlemlerin pek çoğu ısrarlara rağmen yerine getirilmemiştir. Bu yüzden sıkıyönetim makamları zor durumlara düşürülmüştür.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Anayasamızın 4. maddesi gereğince egemenlik kayıtsız ve şartsız Türk milletine aittir. Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Ana-

yasamızın bu sarih hükmü karşısında sınıf mücadelesi yapmak ve işçileri egemen kılmak veya egemenliği sadece işçilerin elinde toplamak, bu suretle sosyalizm yahut bir başka maske altında memleketimize komünist veya faşist bir rejim getirmek mümkün değildir. Halbuki bugün memleketimizde sınıf mücadelesi yapılıyor diye, Türk devletini parçalama ve Türk milletini bölme oyunları, açıkça ve pervasızca sergilenmektedir. «*Kurtarılmış bölge*» adı altında, her karışı binlerce şehit kanıyla sulanmış vatan toprakları üzerinde, tıpkı 1917 Rusyasında yapıldığı gibi, komünist ihtilalini hazırlama ve başlatma köprü başları ve yerleri kurulmak istenmektedir.

Cumhurbaşkanı olarak mesajlarınızda, bu topraklar üzerinde kurtarılmış bölgelere, dil, ırk, sınıf, mezhep ayrımına dayandırılmak istenen faaliyetlere yer olmadığını açık ve kesinlikle belirtmiş olmanıza rağmen, esefle kaydetmek gerekir ki, Başbakan Sayın ECEVİT, bu vesile ile verdiği beyanatta da anlaşılacağı veçhile, «*Kurtarılmış bölge*» ve «*Sınıf ayrımı*» konularını, Zatıdevletleri gibi değerlendirmemektedir.

Anayasanın 54. maddesinin 1. fıkrasına göre «*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*». Bu sebeple Türk vatandaşı olan herhangi bir kimse, ben falan etnik gruptanım diyemez. Hele Anayasanın mezkür 54. maddesinin, 4. fıkrası gereğince hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunamaz.

Ayrıca Anayasanın 68. maddesi gereğince bakan, senatör ve milletvekili olabilmek için Türk olmak lazımdır. Kendisini Türk veya Türk vatandaşı saymayan yahut vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlerde bulunan şahıslar seçilme yeterliklerini kaybetmiş olurlar.

Anayasanın 3. maddesi gereğince «*Türkiye Devleti, Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bir bütündür.*»

İşte bu tarihi gerçeklere ve anayasal hükümlere rağmen, Hükümet içinde kendisini Türk saymayan bir Bakanın mevcudiyetine ve faaliyetlerine göz yumulmasına ve hele bu şahsın Sayın Başbakanla uyum içinde olduğunu bildirmesine daha fazla tahammül göstermenin ne kadar zor olacağını yüksek takdirlerinize önemle sunmak istiyorum.

Ayrıca yüce Meclislerde, bölücülük ve bölgecilik yapılması; kendisini Türk saymayan ve bunu pervasızca beyan eden sayıları az da olsa bazı milletvekillerinin mevcudiyeti son derece acı gerçeklerdir.

Anayasamızın 3. ve 11. maddeleri, Türkiye'yi bölme niyet ve eylemlerini kesin olarak menettiği halde, Türklükle ve Türk vatandaşlığı ile bağdaşması mümkün olmayan bu hareketlerin sürüp gitmesi, iktidarda kalabilmek ve Hükümetten gitmemek için bunlara devamlı surette taviz verilmesi beni tahammülümün son noktasına getirmiştir.

Bilhassa geçen on yıllık dönem içerisinde memleketimizde meydana gelen yolsuzluk ve suiistimaller, İdari ve Siyasi hayatta yeri ve rolü olan şahısların bu gibi olaylara karışması, adları bunlara karışan kimselerden hesap sorulamaması ve böyle konularda Meclislerde kurulan inceleme soruşturma komisyonlarının işletilememesi, Türk vatandaşını son derece tedirgin etmiş, devlete, parlamentoya ve kanuna olan saygıyı büyük ölçüde zedelemiştir.

Yüksek malumları olduğu veçhile yedi yüzyıl devam eden Osmanlı Devletinin çürümesinin ve yıkılmasının nedenlerinden birisi de, devlet hayatındaki rüşvet ve yolsuzluklardır. Hele diğer devletlerde cereyan eden bu gibi olayların sorumlularının bulunması ve kim olursa olsun bunların cezalarının verilmesi, buna karşılık memleketimizde ise yapanın ve yiyenin yanına kâr olarak kalması, denetim yollarının türlü oyunlarla tıkalı tutulması, kamuoyunda ve vicdanında tedavisi zor yaralar açmıştır.

Bu Hükümette her türlü yolsuzluk ve suiistimalle mücadelenin inceleme ve koordinasyonu görevi uhdeme verilmiştir. Kurduğum sayısı az, bilgili ve namuslu bir teknisyen kadrosu ile, birtakım güçlüklere ve engellemelere rağmen, bu yolda yaptığım çalışmaları ve elde ettiğim bulguları, bunları takiple görevli adli ve idari mercilerine intikal ettirdim ve yasaların imkân verdiği ölçülerde de bu konularda kamuoyuna gerekli açıklamalarda bulundum (EK-2).

Aynı Bakanlar Kurulu masasına birlikte oturduğum adı yolsuzluk ve suiistimal olaylarına karışan bakanlar üzerine yürümekte de tereddüt göstermedim. Maliye Bakanı Ziya MÜEZZİNOĞLU'nun adı kaçakçılığa karışan kardeşi ile ilgili tutumum bellidir.

Bazı Bakanların alet edilerek Sosyal Güvenlik Fonlarının türlü oyunlarla bazı şahıslara peşkeş çekilmesi ve bu suretle çıkar sağlanması olayları üzerine yürümede hiçbir tereddüt göstermediğim de bilinmektedir.

Bakanlar Kurulunda partisiz olarak Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevinde bulunan Sinop Milletvekili Hilmi İŞGÜZAR'ın bu Bakanlıktan istifaya mecbur bırakılmasında, yapılan türlü rica ve ısrarlara rağmen hiçbir taviz vermedim.

Ayrıca arz ve ifade etmek isterim ki, elimdeki bilgi ve bulgulara göre, kamuoyunda da ismi ayyuka çıkan Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay MATARACI ile benim aynı masa etrafında oturmam artık mümkün değildir. Bu durum Sayın Başbakana da sözlü ve yazılı olarak arz edilmiştir.

Dünyadaki 1973 petrol krizinin yarattığı ekonomik buhranla ilgili, siyasi hesaplar ve çıkarlar yüzünden, gerekli ekonomik tedbirlerin zamanında alınmaması sebebiyle, hem mevcut döviz rezervlerimiz erimiş ve hem de devletimiz ödenmesi uzun yıllar sürecek ağır borç yükünün altına sokulmuştur. Bu yüzden başlayan döviz darboğazı sebebiyle, hammadde ve yarı mamul madde temininde dışa dağlı olan sanayimiz tam kapasiteyle çalışamamış; birçok fabrikalar kapanmış; yatırımlar durmuş; işsizlik gün geçtikçe büyük ölçüde artmıştır. Üretimin artırılamaması sebebiyle talepler karşılanamamış; fiyatlar yükselmiş; enflasyon çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Gerçi bu Hükümet döneminde büyük gayretlerle Cumhuriyet tarihinin en büyük dış borç ertelemeleri yapılmıştır. Ancak yapılan türlü çalışmalara rağmen ekonomik istikrar maalesef sağlanamamıştır. Enflasyonun yüzde yüze varan bir orana yükselmesi, ekonomik, sosyal ve manevi değer ölçülerini alt üst etmiştir. Milletimizin ağır hayat pahalılığı altında inlediği herkesçe bilinen bir gerçektir.

İçinde bulunduğumuz siyasi ve ekonomik buhrandan bu Hükümetle çıkmanın mümkün olmadığı artık kesin olarak belli olmuştur. Bugünkü Hükümetin bu tarzda devam etmesi imkân dahilinde değildir.

Bir ay sonra yapılacak olan 14 Ekim Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme ve Milletvekili ara seçimlerinin yeni Hükümet alternatifleri doğuracak sonuçlar vermesi de şüpheli gözükmektedir.

Zaten bu ortam içinde seçim güvenliğinin sağlanması ve vatandaşın güvenle sandık başına gitmesi ihtimali de son derece zayıftır.

Devam etmekte olan sıkıyönetim, Türk Silahlı Kuvvetlerinin büyük gayretlerine rağmen, Hükümetteki zaaflar, idaredeki tereddütler ve partizanca yapılan tasarruflar yüzünden

tam manasıyla başarıya ulaşamamaktadır. Anarşi ve terörün kontrol altına alınacağı ve azalacağı yerde, devam etmesi ve tırmanması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin otoritesine de gölge düşürebilecek mahiyettedir.

Bu durum karşısında ne yapılabilir? Bu durumdan nasıl çıkılabilir.

Bu soruların cevabı, yukarıda da arz ettiğim veçhile Zatıdevletlerinin 30 Ağustos mesajlarında ve Genelkurmay Başkanımızın beyanlarında açık ve kesin olarak mevcuttur.

Başbakan Sayın ECEVİT'in Zatıalinizin mesajına uygun bir tarzda Hükümette revizyon yapması da bugün için zor gözükmektedir. Bu durum karşısında yapılacak ilk iş, Zatıdevletinizin görüş ve düşünceleri paralelinde yeni bir Hükümetin vakit kaybetmeden, bir an önce kurulmasını sağlamak olmalıdır.

Böyle bir Hükümetin bir an evvel kurulmasına imkân hazırlamak üzere uhdeme düşecek her hususu yerine getirmeye amade ve hazırlıklı bulunduğumu da arz ederim.

Zatıdevletlerinin bugüne kadar buyurmuş oldukları görüş ve düşünceler doğrultusunda, devletin bütünlüğünü ve milletin birliğini tesis ve temin için çalışacak, kanun saygısını ve hâkimiyetini sağlayacak, devleti onararak yeniden işlerliğe kavuşturacak, partizan hesaplardan uzak, kararlı ve etkin bir Hükümetin hiç vakit kaybedilmeden kurulması tarihi bir zorunluluk halini almıştır.

Durumu yüksek tensip ve takdirlerinize derin saygılarımla arz ederim.

Dr. Faruk SÜKAN
Devlet Bakanı ve
Başbakan Yardımcısı

17

KORUTÜRK'ÜN TUTUMU

Çankaya'da oturan «adamın» ülke ilginç günlerden geçerken tutumu, değerlendirmeleri önemliydi. Genel Sekreteri Halûk Bayülken —yaptığımız özel söyleşide— yeni bir siyasal darboğazda, çarpıcı biçimde kamuoyunda konuşulan siyasal olaylar üzerinde Korutürk'ün yaptığı değerlendirmeleri 'not defterine' bakarak anlatmayı sürdürdü :

«...Bir de Sükan'ın anarşi üzerine, Ecevit Hükümetinin bu konuda üzerine düşeni yapmadığını anlatan bir mektubu var. Herhalde bunu Korutürk yanıtladı ve buna bağlı kimi görüşmeleri de olabilir.

Cumhurbaşkanımız, Sükan'ın gönderdiği mektuba şu mealde bir cevap veriyordu :

'Mektubunuzu ve ekindeki rapor ve belgeleri aldım. Bunları inceleyerek günümüzün birçok olayına isabetle temas ettiğinizi gördüm. Memur edildiğiniz hizmette vardığınız sonuçları bana açıklamanızdan yararlandım. Eski bir siyaset adamısınız. Bugünkü hükümetin kurulmasına katıldınız. Hükümetlerde bakanların ortak sorumluluğu vardır. Kaldıramayan istifa eder, göğüsleyen yürütür. Hükümette kalmak ya da ayrılmak tamamiyle size aittir, ben karışamam'...»

«Bu sırada ya da daha sonra, bir başka 'telefon' sorunu işitildi. Sükan telefon ederek iki parti liderini Genelkurmay Başkanı ile Korutürk'ün buluşturmasını önermiş?»

«O olay, 1980'de. Uyarı mektubundan sonra Sükan'ın bazı çalışmaları vardı. Bakanlıktan ayrılmış, ama o çalışmalarıyla bir bağlantı gibi gözüküyordu. 7 Mart 1980'de bana gelmiş, saat 17.00, iki saate yakın bir görüşme yapmıştık kendisiyle. Notları okuyorum :

'Faruk Sükan hasbihal için gelmek istediğini söyledi ve geldi. Memleket meselelerini uzun uzadıya konuştuk. Şu hususların Cumhurbaşkanına bilhassa arz edilmesini rica etti :

1) Sayın Cumhurbaşkanımız yüce makamda, otoriter bir saygı taşıyan ve telkin eden şahsiyetleriyle artık kolay kolay bulunamayacak kişiliktedirler. Orduyu kışlada saygı ve otorite ilham eden şahsiyetleriyle tutmuştur.

2) Sıkıyönetim sürgit devam edemez. Bu sebeple olağanüstü hal kanununun muhakkak çıkarılması hayati bir mecburiyettir. Sayın Demirel bu konuda Sayın Ecevit'i ziyaret edeceğini söyledi. Fakat iki liderin bir sonuca varması imkânsız gibidir. O kadar ümidim kırıldı ki, Meclisten istifayı bile düşünüyorum. Bu kanunun çıkması demokrasinin yaşaması için elzemdir. Yoksa Ordunun genç kısmının baskısı dayanılmaz hale gelebilecektir yüksek komuta için.

3) Yeni cumhurbaşkanı seçiminde Sayın Çağlayangil'le Sayın Bilgiç'in şansları yoktur. AP, Meclis Başkanı Karakaş'ı desteklerse belki o zaman Karakaş seçilebilir. Fakat cumhurbaşkanı seçimi turlarının uzaması büyük bir ihtimaldir.

4) Bu durumda yüce şahsiyetiyle Sayın Cumhurbaşkanının son ve büyük bir milli hizmet daha ifa etmeleri naçizane en halis kanımdır. Sayın Demirel'le Sayın Ecevit'i kimseye bir şey söylemeden, özel olarak Sayın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Evren'le birlikte bir akşam yemeğine 'gizlice' davet ederek bu iki lideri olağanüstü hal kanunu için anlaşmaya ancak Sayın Korutürk sevk edebilecektir. Başka bir otorite yoktur.'

Bu konuda Sayın Korutürk ile konuştuk. Bu konuşma için şöyle bir not düşmüşüm :

Cumhurbaşkanı 'mealen' diyor ki : 'Sükan'ı devlet adamı olarak tanırım. Daima isabetli görüşlerine şahit oldum. Ancak bu dar zamanda (7 Mart) üçüncü bir araya getirmeyi mümkün görmüyorum. Olağanüstü hal kanununu Milli Güvenlik Kurulunda ve Sayın Demirel'le takip ediyorum. Behemehal siyasette ve Mecliste kalmalıdır Sükan.'...»

18

1979'DA KÖŞK NEYDİ, NE DEĞİLDİ?

Korutürk'ün «askeri bir müdahaleye» yanlı olmadığı —o sıralarda da— siyasal kulislerde biliniyordu. Çankaya ile sık sık görüşüyorduk. Halûk Bayülken'le, Basın Müşaviri Ali Baransel ve Hukuk Danışmanı İlhan Öztrak'tan «gidişin nereye varacağını, Korutürk'ün bir müdahale karşısında ne yapacağını» araştırıyorduk. Bana o sırada verilen yanıtlar, Bayülken'in 1985'teki görüşmemizde anlattıklarıyla koşuttu.

Hatta, Korutürk'ün askerlere, «bir müdahale yapılırsa istifa edeceğini» duyurduğu ya da Genelkurmay Başkanına haftalık görüşmelerinde dokundurduğu söyleniyordu.

«Korutürk'ün bir müdahale karşısında» istifa edip etmeyeceğini Halûk Bayülken'den dinleyebilirdik:

«... *Korutürk, hiç istifa etmeyi düşündü mü?...*»

«... Bir kezinde kendisine karşı 'tarafsızlığını yitirmiştir' diye bir AP Başkanlık Divanı bildirisi yayımlandı. Ben hayatta kendisini bu kadar teessür içinde görmedim. O tarihte yine tansiyonu vardı, sağlık sıkıntıları vardı, bunları bile söylemezdi, belli etmezdi. Bir gün olsun rahatsızlığından söz ettiğini duymadım. Doktor geliyor, bize söylüyor, dikkatli oluyorduk.

O sıkıntılı günlerinde, duyarlılığı dolayısıyla yanakları kızarmış vaziyette o bildiriye karşı, o her şeyi hoş gören insan tepki gösterdi. Fevkalade üzüldü. Bildiğiniz ünlü demecini verdi, hem de Meclis Başkanına bir mektup yazdı: 'Biliyorum ki anayasada böyle bir yol yok, ama lütfen bir yolunu bulun, eğer ben tarafsızlığımı yitirmiş bir kişiysem, eğer böyle bir inanç varsa yerimi tarafsız bir cumhurbaşkanına bırakmaya hazırım.'

Böyle bir mektuba bütün danışmanları anayasada yeri olmadığı gerekçesiyle karşı çıkmışlardı. O kadar üzüntülüydü ki, mektubu direnmelere rağmen gönderdi. Meclis Başkanı Sayın Karakaş'tan mükemmel bir cevap geldi: 'Meclisin zatıâlinize karşı her zaman tam itimadı mevcut olmuştur ve mevcuttur.'..»

«..*Söylediklerinizden Cumhurbaşkanı'nın zinde kuvvetlerin*

Türkiye'deki bu durumu bastıracağından emin olduğu ortaya çıkıyor...»

«...Bastıracağına, devletin sokak eşkıyasına teslim olmayacağına inanıyordu...»

«...Ama bir yandan da demokratik yolların devamını istiyordu...»

«...Ediyor ve böyle başarılı olunmasını istiyordu.

Ama, önlemlerin pek çoğu alınamadı. Daha sonra göreceğiz, Cumhurbaşkanı Vekili olarak Çağlayangil de bu girişimlerde bulundu, sonuç alamadı. Hiç kimse kemikleşmiş durumu değiştirmeye muktedir olamadı, esasen olsaydı 12 Eylüle gelinmezdi...»

«...Bir de şöyle bakalım Halûk Bey, söylediklerinizde gerçek payları vardır da, hangi hükümet olursa olsun iş başında, anarşi yangınını söndürmek için bir çaba içinde oldukları da yadsınabilir mi?...»

«...Ben şahsen 3 yıl bu hususlardan bir kısmını yakından izleyen sorumlu bir kişi olarak bunun aksini kabul edemem. Bilakis herkes bir şeyler yapmaya çalıştı durdu. Ama sonuçlar güdük ve yetersiz kaldı. Önlem paketleri hazırlandı mesela. Ama bir taraf hazırladı diye öbür taraf istemiyor, güvenemiyordu o önlem paketlerine. Bir tarafta anayasa çerçevesinde bunların çözümünü isteyen Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler, öteki tarafta partiler, anayasal kuruluşlar vardı. Hepsi istiyordu. Ne çare sonuç çıkmıyordu. Bana göre, bunun nedeni partiler arasında bazı konulardaki yaklaşım farklarıydı...»

«...Hamza Paşa size geliyor, durumu anlatıyor. Bu olayları yapanlar da tek tek belli. Kahramanmaraş olaylarından sonra sıkıyönetim de geliyor, bu isimler orada da var, neden toparlanamadı o kişiler önemli bir yanı da bu, olayların?...»

«Diyelim ki bunlar toplandı, mahkemeler uzun sürüyordu, delil yetersizliği ortaya çıkıyordu. Ben gayet iyi hatırlıyorum, hatta bir kezinde Sayın Genelkurmay Başkanı bir görüşmede bu hususu ortaya koymuşlardı. Bu nedenle yasalarda yapılması gereken değişiklikleri ifade etmişlerdi. Cumhurbaşkanımızın, hükümetler nezdinde bunları takiplerini istemişlerdi. Çıkmadı bu yasalar, çıkmayınca da takip edilemedi. 12 Eylülden sonra, biliyorsunuz, bu yasalar hemen çıktı.»

«...Ama o sırada anayasal düzen vardı, adamları topladı, delil yetersizliği varsa mahkeme bırakacaktı, değil mi?...»

«...Tamam, işte sıkıntı bu. Anayasa var, mevcut kanun-

larda değişiklik isteniliyor, yapılmıyordu. Üstelik polis bölünmüş, devlet kadrolarına sızmalar olmuştu. Sayın Korutürk'ün —her bakana verirdi ya— ayrıca değer verdiği bir bakana söylediği şu söz var 1978'de. Diyordu ki : 'İktidarların kendi kadrolarıyla gelmeleri sloganını Türkiye'de suiistimal ediyoruz. Böyle yaparsak elli yıl yerimizde sayarız. Hükümet içinde istikrarı sağlamaya çalışın, alerjik noktalara dokunmayın, ama memurların durumuyla daha istikrarlı şekilde uğraşın.'

Bazı hasbihallerde bulunuyordum, bir sayın hükümet başkanı geliyor 'falan tarihte hükümete gelişimizde inanamazsınız, devleti tanıyamaz bir halde bulmuştuk', diyordu.

Sonra hükümet değişiyor, yine bir diğer sayın başbakan böyle bir sohbette aynı şeyleri söylüyordu. Herkes devletin tanınmaz hale gelişinde bir öncekini kusurlu buluyordu...»

«...Şimdi bu işlerden sonra, anlattıklarınıza göre, bir terslik çıkıyor ortaya. Önlemleri söylüyor, çıkmıyor, o zaman ne diyor Korutürk?...»

«...Muhakkak ki, 7 yıl içinde çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Ben Genel Sekreter olduktan sonra müşahede ettiğim durum odur ki, hani içtenlikle görev yapmanın bir rahatlığı, huzuru vardır ya, herhalde bu şartların en az olduğu devir bu 1978-79 yıllarıdır. Büyük bir ihtimalle o streslerin bununla ilgisi vardı...»

«...Askeri bir müdahaleye pek yatkın olmadığını duyardık. Askeri müdahale olmadan sorunların çözümüne yanlı olduğu söylenirdi?...»

«...Bizim çalışmalarımızda hiçbir zaman askeri müdahaleden söz etmemişti. Her türlü hareketinde böyle bir şeye lüzum olmasın, böyle bir müdahaleye Silahlı Kuvvetler mecbur edilmesin geyreti içinde olduğu muhakkaktı. Silahlı Kuvvetlerde oramirallik yapmış ve eski arkadaşlarının sevgisini kazanmış bir kişi olarak, herhalde Silahlı Kuvvetlerin nabzını gayet iyi biliyordu. TSK'nin gücünü de biliyordu. Bir bakıma devletin sokak eşkıyasına terk edilemeyeceği inancı buradan geliyordu. Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanının 1978-79'daki demeçleri, yasal önlemlerin alınması gerektiğine değiniyordu, bunların Türkiye'nin demokratik müesseseleriyle çözülmesine değiniyordu...»

«...1978-79'un bir öteki özelliği ekonomik bunalımın daha tırmanması, yokluklar dönemi. Yağ yok, benzin yok, fuel-oil yok, mazot yok...»

«...Devamlı konuştuğu konulardan biri de bu sıkıntılardı. Devletin bu derece döviz darboğazına girmiş olması, gerekli bazı ithalatı yapamaması, ondan sonra mali itibarının zedelenmesi, bütün bunları başbakanlarla yaptığı konuşmalarda dile getirirdi...»

«*...Temmuz 1979'da MGK toplanıyor, siz giremiyorsunuz biliyorum, ama bu toplantıdan sonra Ordunun müdahale etmeye kararlı olduğu söylentileri çıktı, nedir aslı?...*»

«...Hayır. Zannediyorum ki, şuradan çıktı bu. 1979'da Genelkurmay Başkanının Silahlı Kuvvetler günü nedeniyle verdiği demeç çok kuvvetli sözleri kapsıyordu. 1978 yılından başlayıp 1979 yılında anarşinin tırmanmasıyla birlikte TSK'nin temsilcilerinin sesleri de şiddetleniyor, Cumhurbaşkanı da aynı şekilde 30 Ağustosta 'genç Harbiyelilerin sesine kulak veriniz' diyordu.

Başka bir şey hissetmedim. Sayın Korutürk TSK'nin nabzını elinde tutardı ve Köşkte böyle bir endişe olmamıştı o zaman.

Ben de Türk devletinin çapulcuya bırakılmayacağına inanıyordum, yani devlete sahip çıkılacaktır diyordum. Bunu anayasal organlar, meclisler, hükümetler yapamazsa elbette Türk Silahlı Kuvvetleri yapar. Askerlerle de elbet temasım vardı. İzlenim şuydu: Bizim askerlerimiz kendi aralarında konuşurlar, icabında plan yaparlar, bunların bir seviyesi vardır, içe ve dışa kendi planları her zaman mevcuttur. Fakat sizi ne kadar severlerse sevsinler, ne kadar yakınlık duyarlarsa duysunlar, Silahlı Kuvvetlerin müdahalesi konusunda böyle sivil arkadaşlarla yüksek seviyelerde böyle bir konuşma olmaz. Sıkıntıyı anlarsınız, fazla konuşmaya da lüzum yok...»

«*...Tabii size gelip de müdahale edeceğiz demez kimse Ama bu durum zamanı gelir sonuç verir...*»

«Tamam. Mesele bir bakıma çok muğlak, bir bakıma çok basit...»

19

BİR BAKIMA 'ÇOK MUĞLAK', BİR BAKIMA 'ÇOK BASİT'

Onca Basit mi?

«...Size gelip de müdahale edeceğiz demez kimse...
...Ama, bu durum zamanı gelir sonuç verir...
...Tamam....
...Mesele bir bakıma 'çok muğlak', bir bakıma 'çok basit'...»

Bir ülkenin yazgısı yatıyor bu dört cümlenin içinde.

Müdahale, bir bakıma çok basit, bir bakıma çok muğlak!.. Nitelemedeki haklılık yadsınamaz.

1980 öncesi sivil kesimin devlet çarkı içinde bulunduğu ikilemleri anlatabilmek —bir yerde— 'çok muğlak' gelebilirdi. Ama, bu 'muğlak' durumun içeriğinde yatan gerçekler —yan tutmaksızın— ortaya konulmak koşuluyla...

Bu muğlak durumun içeriğinde devlete egemen olan «bütün anayasal kuruluşlar», sivil-asker ayrımı gözetmeksizin görevlerini hangi ölçütlerde yapmışlardı?.. Bu sorunun da aydınlığa kavuşması koşuluyla...

1980 olaylarında devlet güçlerinin üstlendiği görevleri ne denli «bihakkın» yerine getirdiğini anlatmak ve anlamak koşuluyla...

Sivil iktidarların, parlamentonun «iktidarı simgelediğini» saptayan anafikrin içinde bütünüyle bir devlet, bütünüyle devletin bütün kuruluşlarının yer aldığını, bu kuruluşların görevlerini ne ölçütte yaptıklarını saptamak koşuluyla..

1980 öncesi devleti simgeleyen sivil kesimin sürekli boğuştuğu olaylar dizisinde Aralık 1979'dan başlayarak aşama aşama ülkenin «güvenliğiyle terör ve anarşiye karşı sürdürülen savaşımın ayrıntılarını» bilerek yargılara varabilme koşuluyla...

Bir devlete can veren önemli kuruluşlarda gerçeklerin —yansız— saptanabilmesi için her kimde bilgi, belge, ciddi dayanak varsa, bunların ortaya çıkarılıp yazılması koşuluyla...

Bir bakıma 'çok basitti'.

Koşulların oluşmasını bekledikten ve sözünü ettiğimiz irdelemeler yapılmadıktan sonra..

Müdahale 'çok basitti'...

20

ECEVİT'TEN YANIT
«Bir Portre»

20 Eylül 1979 günü Faruk Sükan, —Cumhurbaşkanına yazdığı, o sırada henüz basın piyasasına, siyasal kulislere aktarmadığı mektubuna benzer— uzun bir açıklamayla istifasını verdikten bir gün sonra, Başbakan Ecevit konuştu :

«...Faruk Sükan, yalnız bu hükümetten değil, Türkiye'nin sorunlarına demokrasi kuralları içinde çözüm bulunabileceğinden de umut kesmiş görünmektedir. Onun da ötesinde, demokrasiye ara verilmesine umut bağlamış gibi bir görüntü içindedir...

...Türkiye'de bir süredir, gerek bazı siyasal çevreler, gerek iş çevrelerinin belli kesimleri, en uygunsuz bir zamanda bir hükümet bunalımı oluşturma ve hükümet bunalımını da rejim bunalımına dönüştürme çabaları ve tertipleri içindedirler. Geriye dönük bir Anayasa tartışmasının (bu konuyu ileride ayrıntılarıyla göreceğiz), bu sıralarda başlatılması da bir rastlantı olmasa gerektir...

...Demokraside aradıklarını bulamayan, kendi ihtiraslarını tatmin edemeyen, demokratik haklar ve özgürlükler ortamında çıkarlarının zarara uğrayabileceğini düşünen çevrelerdir bunlar...»

Ecevit, hem Sükan'ın «portresini» çiziyor, hem de Sükan' dan çıkarak demokrasiye karşı girişilen «tertipleri» açığa vuruyordu.

Hem içini döküyor, hem de «neyin oluşturulmak istendiğini» anlatıyordu.

Çünkü, sivil yönetimlerin ülkenin ağır sorunlarından çıkabileceğine hiçbir zaman inanmamış olanlar, çünkü ülkenin açmazlar içinde olduğu «hastalıklı bir dönemde» mutlaka başka çareler gözetenler, çünkü Türkiye'nin asıl yöneticilerinin sivil kadrolarda bulunmadığını kafalarından atamayanlar, çünkü hep bir kesime vurarak güçlünün yanında olmayı yaşamları boyu

bir beceri sananlar, sivil güçlerin yanı sıra öteki devlet kuruluşlarının üstlendikleri görevleri tümüyle ve 'bihakkın' yerine getirip getirmediğini araştırmak gereğini duymayanlar...

...1960'ta, 1971'de olduğu gibi tek yanlı işleyen mantıklarıyla, ülkenin içinde bulunduğu açmazları neden yaparak, tek bir çıkış yolu arıyorlardı.

Türkiye'nin dar zamanlarında asker-sivil her kesimin sorumlulukları açıkça tartışılmadığı, bu sorumlulukların her kesime düşen payı ele alınıp incelenmediği, sonuçlar çıkarılmadığı sürece, bu ülkede sürekli ve «gerçek bir demokrasinin» yaşayacağını umut etmek çok zor!.. Hatta, olanaksızdı :

Bir yanı hep eleştiriye açık tutmak!... Öteki yanı sürekli haklı bulup eleştiri dışı bırakmak!.

Bu, insan mantığının gereği olan 'dengeye' aykırı bir davranış, bir gerçek...

Ecevit, bu konuşmasında Sükan'ı anlatıyordu :

«...Benim için asıl üzücü olan, istifanın gerekçeleriyle zamanlamasıdır.

21 aya yakın bir süre birlikte çalıştığımız Hükümette Sayın Faruk Sükan'a, şimdiye kadar Cumhuriyet tarihinde hiçbir Başbakan Yardımcısına tanınmamış ölçüde geniş yetkiler tanınmıştı.

Her türlü yolsuzluk iddiasının üstüne tam yetkiyle yürüyebiliyordu. İçinde bulunduğu Bakanlar Kurulunun bir üyesine yöneltilen bir iddia, sırf söylenti niteliğinde bile olsa, Sayın Sükan, devletin tüm belgeleriyle ve denetim olanaklarıyla inceleme ve soruşturma yaptırabiliyordu. Bu konuda kendisine hiçbir güçlük ve engel çıkarılmamıştır.

Güvenlik konusunda, Sayın Faruk Sükan, Milli Güvenlik Kurulundan sıkıyönetim eşgüdüm toplantısına kadar, yetkili her kurula ve toplantıya üye olarak katılıyordu. Devletin tüm istihbarât kaynakları ve belgeleri Sayın Sükan'a açılmıştı ve bu konularda kendisine geniş eşgüdüm olanağı sağlanmıştı. İçişleri Bakanlığının üst düzeyindeki atamalar, Sayın Sükan'ın da üyesi bulunduğu dar bir kurulun onayı alınmadan Bakanlar Kuruluna getirilmiyordu.

Piyasa ve fiyat denetimi, fiyat saptanması, dağıtımın düzenlenmesi gibi konularda da Sayın Faruk Sükan'a çok geniş olanaklar ve eşgüdüm yetkileri tanınmıştı.

Böylesine geniş yetkileri ve olanakları 20 ayı aşkın bir süre kullanmış bir Başbakan Yardımcısının, seçimlere üç buçuk hafta kala, Bakanlar Kurulundan ayrılırken yaptığı son derecede ağır ithamlar kendisi açısından bir ölçüde bir özeleştiri sayılabilse gerektir.

Fakat ben, daha insaflı ve gerçekçi davranarak, Hükümette bulunduğu sürece bu görevleri yerine getirmek için Sayın Sükan'ın gösterdiği çabaları her zaman şükranla anacağımı belirtmek isterim.

Demokratik Partinin, Hükümetten desteğini ve Sayın Faruk Sükan'ı çekme kararında bazı iş çevrelerindeki tedirginliğin de etkisi olduğunu bu parti yöneticileriyle yaptığı görüşmelerde fark ettim.

Oysa Sayın Faruk Sükan, Başbakan Yardımcısı bulunduğu sürece bazı iş çevrelerinin devlet kurallarına ve toplum yararına aykırı davranışları üzerine tam yetki ile yürümüştü. Bir ölçüde de kendisinin bu yöndeki takdirle desteklediğim çabalarının bazı iş çevrelerinde uyandırdığı tepki ve tedirginlik nedeniyledir ki, o çevrelerin belli kesimleri, bu Hükümete ve Hükümetin de ötesinde demokratik rejime karşı birtakım tertiplere girişmişlerdir.

Demokratik Parti yönetimini, şimdi, o tepki ve tedirginliklerin de katkısıyla oluşturulan bir havanın etkisinde görmek, yalnız bana değil, Sayın Faruk Sükan'a da acı geliyor olmalıdır.

Seçime üç buçuk hafta kala, Hükümetin kendi içinden darbelenmek istemesiyle ilgili üzüntümü ise daha çok kendime saklıyorum. Çünkü biz, her kritik aşamada, birçok yönden baltalanıp engellenmeye biraz da alıştık. Bunları, hakça bir düzen yolunda Türkiye'yi bunalımdan esenliğe çıkarmaya uğraşan, toplum yararını dar zümre çıkarlarının üstünde tutan bu Hükümetin ve Cumhuriyet Halk Partisinin yazgısı olarak görüyorum.

Fakat kesinlikle inanıyorum ki, halkımızın ve tüm Anayasal kuruluşların demokrasiye sarsılmaz bağlılığı, Türkiye'yi ve Türk demokrasisini, her türlü tertibe ve engellemeye karşın, özgürlükçü demokrasinin sabır isteyen ama sağlıklı kuralları içinde, esenliğe çıkarmaya, her zaman olduğu gibi, yetecektir...»

Ecevit'in açıklamasına eskilerin deyimiyle «ezcümle» bakarsak,

Başbakan ve CHP önderi, Faruk Sükan'ın hükümetten ayrılma nedenini öteki nedenlere —örneğin yolsuzlukların üzerine gidilmediği gerekçesine değil— düpedüz, «bir müdahalenin geleceği kuşkusuyla» kopup gitmeyi yeğ tutuşuna bağlıyordu.

Cumhurbaşkanına yazdığı mektubun içeriği ile olayların içyüzündeki görüşmeler bu kanıyı yadsımaya yeterli değildi! Tersine, kanıtlardı.

Mataracı yolsuzluklarının üzerine gidilmemesi bir başka olaydı, müdahale geleceği kuşkusuyla, kaygısıyla hükümette yatan olayları irdeleyerek ayrılmak çok başka bir davranıştı.

Ecevit, bu oluşmalarla yüklü geçen günlerde, artık Ekim 1979'da yapılacak, bir çeşit «referandum» niteliğini taşıyan seçimlere dek hükümeti sürdürecekti.

İktidarının bütün «hata ve sevaplarını» omuzlayarak...

1979 yılında ülke sorunları giderek boyutlandığı zaman, hükümette bulunan, Ecevit'e yakınlığı bilinen kimi bakanlar —örneğin Hikmet Çetin, Necdet Uğur, Neşet Akmandor gibi bakanlar— bir CHP - AP işbirliğinin önemini vurgulamaya başlamışlardı. Doğrusu, «iç kabinede yapılan bu tür değerlendirmelerde» Ecevit'in de bu işbirliğine karşı çıktığı görülmemişti. Tersine olumlu bir bakışı vardı. Eğer Ecevit, o sırada, hatta 14 Ekim 1979 seçimlerinden sonra hemen bu işbirliğine bütünüyle sarılamadıysa, bunun nedeni «geçmiş yıllarda bu işbirliğini sürekli yadsıması» idi. Fakat, kimi kez hükümet toplantılarına CHP - AP işbirliğinin gereği, herhangi bir olay nedeniyle dolaylı biçimde getirildiğinde, başta Faruk Sükan ve bağımsızların önemli bölümü neredeyse ayaklanıyorlardı. Faruk Sükan, Demirel'in hırsızlıklarından söz ediyor, bunları kanıtlayacağını bağıra çağıra söylüyor, başta Mataracı böyle bir yaklaşıma asla gidilemeyeceğini, Demirel'in hepsini silip süpüreceği gibi mantıkla söylemediğini bırakmıyor, işi kimi söyleşilerde Demirel'in eşine dil uzatmaya dek vardırıyorlardı.

Faruk Sükan, hükümetten ayrıldı, bir süre DP'nin «tek milletvekili» olarak Mecliste gezindi ve sonra... Gitti, tekrar Adalet Partisine girdi.

Aynı Faruk Sükan, (bazı bakanlar, Hikmet Çetin hep anlatır durur) kabinedeki bu tutumu irdelerken, 1980 Eylülünden önce Çankaya'ya başvurarak iki partinin işbirliğini sağlamasını Korutürk'ten istemişti.

21

START

Artık belirtiler olgunlaşıyordu.

Öne sürülen görüşler varsayım olmaktan çıkıyor, Ordud kimi eğilimlerin giderek ciddi tartışmalara uzandığı seziliyordu.

1978 sonlarında Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in, ve receği demeçten önce yaptığımız söyleşide bölücülüğün, aşır akımların Harp Okuluna değin uzandığını söylemesi, bunlar «tasfiye» ettiklerini açıklaması, kimi yasaların işlememesinde yakınıcı olmasıyla başlayan gelişmeler, özellikle 1979'un baha aylarında tırmanış gösterdi.

General Mehmet Kıral'ın bir eşgüdüm toplantısında Baş bakan Ecevit'e okuduğu rapor Güneydoğu ve Doğudaki Ordı gözlemlerinin özetiydi.

Evren'in bize verdiği demeçten «ulusal savunma kavramı ile ilgili sözlerini çıkarmasının da bir nedeni olmalıydı.

Ulusal savunma kavramıyla ilgili görüşler Ecevit'te, Yu goslavya gezisinde pekişmişti. Bu gezide Başbakanla birliktey dim, çeşitli konular arasında bu kavramla ilgili uygulamaları Yugoslavya'da nasıl yapıldığını incelemişti. Sivil kesim bir sa vaşa sürekli hazırdı. Belirlenen yöneticilerin buyruğunda silal depoları vardı, gereğinde bu silahlar eğitim görmüş olanlara dağıtılacaktı. Yugoslavya'daki bu uygulama çeşitli nedenlerder kaynaklanmış olabilirdi. Almanya'ya karşı İkinci Dünya Sava şında iç direnmeyi örgütleyen ve başarılı sonuç alan Yugoslav ya, dışardan gelecek bir saldırıda bu kavramı uygulamaya ko yacaktı, ya da rejime karşı bir iç eylem ortaya çıkarsa, gene bu gruplar eliyle gereken direnmeyi, arındırmayı gösterecekti.

Ordunun ekonomik göstergelerdeki olumsuz çizgiyi, anarş ve terörün boyutlanmasını gözlediği açıktı, ama silahlı kuvvet leri hükümetin bu yeni deneyim istekleri rahatsız ediyor, hel bölücülük konusunda «klasik tutuma» aykırı düşen sözlerin davranışların giderek artmasından büyük kuşku duyuyorlardı.

Ecevit'in eşgüdüm toplantılarında da Maraş olaylarını sağ fanatik MHP'ye bağlayarak bölücülük eylemlerini geri sırad bırakır görünmesi ilk kaygıların doğmasına neden olmuştu.

22

1980 İSTEKLERİNİN BAŞLANGİCI

Genelkurmay Başkanı Evren'le kuvvet kcmutanlarının Doğuya yaptığı geziler, «varolan tehlikeye karşı alınacak önlemlerin» saptanması biçiminde yorumlanıyordu.

Oysa, Ocak ayı içinde yapılan bir dizi asker-sivil karışımı toplantıda askerler, Ordunun giderek geliştiğini saptadıkları olaylar karşısında hem hükümetin, hem de kendi bünyelerinin durumunu değerlendiriyorlardı. Genelkurmay Başkanının, İkinci Başkan Haydar Saltık'la bütün komutanların bulunduğu toplantıya Eyüboğlu, Sükan, İçişleri, Milli Savunma, Maliye ve Adalet Bakanları da katılmıştı. Sükan, Kürt sözcüğünün söylenmesini doğru bulmadığını belirtiyor, «Atatürk'e yardım eden bu kesimlerin tarihsel gerçeklere göre Kürt olmayan öğeler olarak» ele alınmasındaki yararları sıralıyordu. Açık konuşmalarında yaptığı değerlendirmeleri, Ecevit yineliyordu.

Bir başka eşgüdüm toplantısında Adalet Bakanı «hâkim ve savcıların Güneydoğu ve Doğuda görev yapamadığını» söylemişti ki, askerler hemen her söyleşide bu gerçeği vurguluyorlardı.

Askerlerin öncelikle çıkmasını istediği yasalar —Sükan'a göre— eşgüdüm ve Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında dile getirilmişti. Kısaca istekler şunlardı :

Olağanüstü hal yasası,

Polisin ve idarenin tarafsızlaştırılması, polisin güçlendirilmesi,

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması.

Ecevit'in de bu isteklere özellikle, olağanüstü hal yasasıyla, polisin tarafsızlaştırılıp güçlendirilmesi yasasına karşı çıktığı yoktu. Fakat «parlamentoda bu yasalar üzerinde anlaşma» olmadığını söylüyordu. Sükan'a göre, Ecevit'in sıkıntısı daha çok «kendi iç bünyesinden kaynaklanıyordu».

Sükan verdiği örnekler arasında Maraş'taki olaylardan sonra Ecevit'in tutumunu anlatıyordu :

«Maraş'ta olayların başlamasından sonra ben, Eyüboğlu ve Mehmet Can hemen sıkıyönetim ilan edilmesini istedik...» diyordu. Ecevit'inse Maraş olaylarına —o sırada— koyduğu «teşhis» olayların daha çok «sağ ve gerici güçler tarafından» çıkarıldığı biçimindeydi.

Sükan, «Ecevit, hemen sıkıyönetim ilan edilmesini istemedi» diyordu. «Başbakan durumun henüz açıklığa kavuşmadığını söylüyordu» diye de ekliyordu.

Fakat Maraş'ta olaylar 22 Aralıktan başlayarak birden boyutlanmıştı.

Sükan'a göre, Ecevit ancak o zaman sıkıyönetim ilanına yanaşmış, girişimde bulunmuştu.

Mart-nisan aylarında sorunlara, Ordu içi sıkıntılara değinen bir dizi asker-sivil toplantıları daha yapıldı. Bunlar Başbakanla bakanların ve asker önderlerin katıldığı toplantılardı, ama öte yandan da askerler Doğu gezilerinden dündükten sonra, Genelkurmayda «kendi aralarında» toplanıp görüşüyorlardı. Bölücülüğün, terör ve anarşinin yanı sıra Orduda gözetilen bölünmeler büyük kaygı uyandırıyordu. Ordunun bölücülük ya da aşırı sağ-sol eğilimlere göre bölünmesi gerçekleşirse Türkiye'nin içinden çıkamayacağı sonuçlara gidebileceği yargısı kesinleşiyordu. Askerler önlem arıyordu, bu önlemlerin çıkması için kendi aralarındaki toplantılarda konuşuyorlardı.

23

ÖNEMİ YADSINAMAYACAK BİR AY : TEMMUZ

Milli Güvenlik Kurulu, Temmuz 1979'da topland ğı zaman Napoli'deki NATO karargâhını ziyaretten dönen Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülend Ulusu,

«İtalya Deniz Kuvvetleri komutanıyla konuşurken, bana dedi ki; 'ciddi tedbir alın, yoksa demokratik rejimi tehlikeye sokarsınız'» diye söze başladı. Ülkenin içinde bulunduğu koşulları sıralarken, arada örnekler de veriyordu: Komutanın İzmir'de bir tanıdığı vardı. Bir Yugoslav teknisyeni. Türkiye'yi bırakıp gideceğini, çünkü bölücülüğün, yıkıcı eylemlerin giderek 'halka indiğini' görmüştü. Tıpkı bir zamanlar Yugoslavya'da olduğu gibi. Ulusu, bu eylemlerin halka indiğini söylüyor, «hükümet ciddi önlemler almalı» diyordu.

Sükan, «İlk kez komutanların geziden döndükten sonra 'konuşmaya başladığını' gördüm» diyordu. Hele Güneydoğu ve Doğu illerinde 1979'un ilk dört ayında yaptıkları incelemelerden sonra Nurettin Ersin, Şahinkaya, Ulusu, Celasun ayrı ayrı söz alıp değerlendirmelerini sıralamışlardı. Özetle, «devlet otoritesinin yokluğundan, bürokrasinin çalışmadığından, eylemlerin giderek boyutlandığından» yakınıyorlardı. Askerler 'önlem alınmasını' vurgularken, Ecevit —Sükan'ın gözlemi— durmadan not alıyor, susuyordu.

Bülend Ulusu yazılı bir metni yarım saat okudu. 11 - 12 maddeye sığdırdığı bu konuşma, toplantıda bulunanların kanısına göre, öteki komutanların düşüncelerini yansıtıyordu, Ulusu bir «sözcü» gibi konuşuyordu. Ulusu sözlerini bitirdiği zaman Hikmet Çetin, yanında oturan Necdet Uğur'a,

«Tıpkı Muhsin Batur gibi» dedi. Batur da MGK'de 1971 darbesinden önce —tıpkı— Ulusu gibi konuşmuş, iki de yazılı muhtıra vermişti.

«Ordu, ne zaman yönetime el koymaya karar verdi» diye sordum Sükan'a.

Sükan'ın bu soruya gerçek, ya da gerçeğe çok yakın bir yanıt vermesi gerekirdi. Çünkü 19 Eylülde istifasını verene dek sadece yolsuzluk olaylarını irdelememiş, daha çok iç siyasal bünyedeki gelişmeleri izlemiş, Ordunun «kapalı toplantılarda ortaya koyduğu tutumunu» görmüş, saptamaya çalışmıştı.

Sükan duraklamaksızın,

«Ağustos 1979'a kadar askerlerin yönetime el koymaya niyetleri yoktu. Parlamento ve hükümetin yönetime egemen olmasını arzu ediyorlardı...» dedi.

Oysa, Ordunun Temmuz 1979'da yönetime el koymaya hazırlandığı, sonradan bu kararını değiştirdiği öne sürülecekti. Tarih de saptanmıştı : 29 Eylül 1979.

Bu kararın neden değiştirildiğini kimi çevreler şöyle açıklayacaktı :

14 Ekim 1979'da önemli bir gösterge sayılan ara seçimleri vardı, bu seçimler yapıldıktan sonra, siyasal durumun ne olacağını görmek istemişlerdi.

Daha gerçekçi olan açıklama, «olayların gelişmesiyle bir müdahale ortamının olgunlaşmasını beklemek, sonuna dek 'sivil yönetime bir şans daha tanımak', Ordu müdahalesi gerçekleştiği zaman hiç kimsenin buna karşı çıkmasına olanak sağlamamak» biçimindeydi.

Oysa, 1979'da olaylar boyutlanmış, ölenlerin sayısı katlanmış, terör ve anarşinin durmayacağı kesinleşmiş, ekonomik durumda da düzelmeyi gösterecek hiçbir işaret belirmemişti.

Eğer «geçmiş» bir müdahaleye gerek olup olmadığı açısından değerlendirilirse, 1979 başlarında Ordu için sağlıklı bir gerekçenin bütün koşulları vardı.

Orgeneral Evren, 12 Eylül 1980 günü Ordunun yönetime el koyduğunu TV'den açıklarken şöyle diyecekti :

«...Son iki yıllık süre içinde terör 5.241 can almış, 14.152 kişinin yaralanmasına veya sakat kalmasına sebep olmuştur...»

1979 yılında ölenlerin sayısı 5.241'a varmamıştı, ama bu konuda «sayı» değil, olayın içeriği önemli değil miydi?.. O zaman niçin 1980?..

Ordunun yönetime el koymasıyla ilgili hazırlıklar bir süredir başlamıştı. 1979'un ikinci yarısından sonra bu hazırlıklar tümüyle genişleyecek, müdahaleyi yapan üst düzeyin onayladı-

ğı cümleye göre, «bir müdahale için 'gerekli' olan ortamın tam olgunlaşması» beklenecek ve... 12 Eylül gelecekti.

Bir müdahale için —en azından 1979'da da iki bine yakın ölü vardı, dahası 1977 - 1978'de de insanlar ölüyor, olaylar boyutlanıyordu— «Gerekli ortamın tam olgunlaşması» beklenildiği sırada, Ecevit'in Genelkurmay Başkanı Evren'le ilişkileri son derece olumluydu.

Sık sık görüşüyorlardı. Hatta sıkıyönetim kararları Bakanlar Kuruluna gelmeden önce Ecevit'le Evren bu konuyu aralarında «müzakere ediyorlardı».

Nitekim, Ecevit açık ve özel konuşmalarında —müdahale sorularına— hep, «Ordu üst düzeyinde hiçbir şey olmadığını» vurgulayarak yanıt verirdi.

Oysa, «ortamın oluşması» aşamasında gerekli planlar yapılıyordu.

Bir merakı doyurabilmek için Ecevit'in İşgüzar ve Mataracı'yla ilgili savlar karşısında bu iki bakandan neden «kurtulmayı» istemediğini hükümette birlikte çalıştığı «yakın arkadaşlarına» sordum.

«Ecevit, bir kimse hakkında öne sürülen savların çok iyi soruşturulmadan gerçekmiş gibi kabul edilmesine hiç yanlı olmamıştı. İnsanlar üzerinde öylesine suçlamalar yapılıyordu ki, hangisi doğru hangisi yanlış, bütün bunların tümüyle ortaya çıkarılmasını isterdi. İnsanlara bakış açısındaki olumlu çizgilerin de bu davranışa etken olduğu söylenebilirdi. İşgüzar işinin çok iyi soruşturulmasını istiyordu, Mataracı olayının da bir ay sonra yapılacak seçimden sonra ele alınmasından yanaydı.»

Ne çare ki, siyasetin çarkları bu tür bakış açılarını ezer geçerdi.

24

EVET, NEREDE KALMIŞTIK?

Bir insan kendinden sonraya bıraktığı sorunları, o sorunların tortularını hesaba katmadan yola çıkarsa, elbette bir süre sonra ortaya çıkan ıstıraplı durumu irdelerken, dünü değil, yaşanılan dönemi alabildiğine eleştirebilme olanağını kullanabilirdi.

Demirel, mart ve nisan aylarında,

«...Uzun lafın kısası» diyordu. «Ülke bugün bir uçtan bir uca kana boyanmış, yokluk, kıtlık, pahalılık vatandaşı canından bezdirmiştir.»

Ayrıca AP önderi, «...1978 başındaki Türkiye'de her şey vardı. 1977 başındaki Türkiye'de de her şey vardı. 1976 başındaki Türkiye'de de her şey vardı...» diyor, «çünkü o dönemlerde AP iktidardaydı» gibi bir cümleyle yargılarını tamamlamıyor, Ecevit'in yakınageldiği «mirastan» hiç söz etmiyordu.

Ne yazık ki, ülkenin içinde bulunduğu durum çizdiği manzaraya uygundu.

Günübirlik yaşayan, günübirlik yargılar taşıyan insanlarımız, elbette Demirel'in bu sözlerinden etkileniyordu, geçmişi eleştirmeyi düşünmüyorlardı. Bu eleştiri siyasal tartışmalarda yapılıyordu.

Geçmişe dönük eleştirileri karşılayabilmek için, «...1978 başına kadar ülkeyi idare edenler, ne yapmış yapmış, bulmuş buluşturmuş, ülkeye yokluk göstermemiştir...» diyerek «üzümünü ye, bağını sorma» atasözüne uygun bir mantıktan yola çıkıyor,

«..Bugün niçin ülke sıkıntı içerisindedir?.. Çünkü, ülkenin idaresi 14 aydır CHP'nin elindedir» diyerek bu yargıyı noktalıyordu.

Manzarayı şöyle çiziyordu :

«...Ülkede daha neler yoktur?
Margarin yoktur, kahve yoktur, ilaç yoktur, yedek parça

yoktur, ampul yoktur, kâğıt yoktur, soda yoktur, deterjan yoktur, fotoğraf malzemesi yoktur, lastik yoktur.

Velhasıl, daha olması lazım gelen pek çok şey yoktur.

1978 ilkbaharında ülke kâfi miktarda gübre bulamadı. 1978 sonbaharında ülke gübresiz ekim yaptı. 1978 sonbaharında ülkenin toprağa verilmesi gereken gübre ihtiyacı 5,128 milyon ton iken, toprağa fiilen verilebilen gübre 3,147 milyon ton oldu. 1979 ilkbaharında ise toprağa verilmesi gereken gübre, 4 milyon 700 bin tondur. Halen elde mevcut gübre ise, 1,5 milyon tondur. Ülkenin birçok bölgesinde gübre kullanma zamanı geçmiştir bile...

Mazotsuzluktan vatandaş, her biri 500 bin lira değerinde olan traktörünü sadece seyrediyor, âdeta karasaban devrini arar hale gelmiştir. İstihsal bölgelerinde sebze, meyve çürüyor. Alan yok, satan yok. Şehirde, tüketim bölgelerinde her şey ateş pahası.

Mazot yok, nakliye yok. Ülkenin yollarında gidip gelenlerin gönlü hüzünle doluyor. Hareket durmuştur. Sanki ülkenin hayat damarları kurumuştur.

İşte CHP!..

'Türkiye'deki ekonomik sıkıntıları 3 ayda düzeltirim' diyerek gelenler, bir ayda Türkiye'ye 'beterin beteri varmış' dedirtmişlerdir. Her geçen gün bir evvelki günü aratmıştır.

Korkarız ki, 1979 yılı bugünkü hükümetin elinde 1978'i aratacaktır. Ucuzluk vaad edenler, ülkede hayatı % 50 ile % 100 arasında pahalılandırmışlardır.

1978 senesi, Türkiye'nin enflasyonda rekor kırdığı yıl olmuştur. Enflasyon hızı % 70'i bulmuş, köylü, işçi, memur, esnaf büyük ıstırapların içine sürüklenmiştir.

1978 başında hayati ihtiyaç maddelerinin fiyatları ile, 14 ay sonraki fiyatları karşılaştırdığımız zaman, her şeyin 2 misli, 3 misli, 4 misli pahalılandığını görürüz.

Bunun karşılığında; köylünün, memurun, işçinin, esnafın gelirinde ne artış olmuştur?

Fiyatlar vatandaşın gelirlerinin birkaç misli üstünde seyretmiştir.

Devletin ürettiği her şey zam görmüştür, onu, devletin üretmediği şeyler takip etmiştir.

14 ayın zam listesini buraya sığdırmak mümkün değil, ama, son 2 aya bakalım...»

Basın, Demirel'in bir süreci, hemen hemen iki, üç yılı özetleyen, bugüne bakan bir cümlesini değerlendirmedi :

«...'Beterin beteri vardır'...»

Ama, Demirel bizi, «basını» tanık gösteriyor, gazetelerin yargılarını saptırmasını önlüyordu :

«...Şahidim gazetelerdir :
Bazı gazete başlıkları şöyledir :
PTT zamları yürürlüğe girdi.
Et ve Balık Kurumu % 40 ile 110 zam yaptı.
Sümerbank'ın bazı mamullerine zam yapıldı.
Boya fiyatlarına % 30 ile 40 zam yapıldı.
Otobüs ücretlerine zam yapıldı.
Gemilerde yük ücretlerine zam yapıldı.
Zeytin 100 lira!..
Kâğıda zam yapıldı.
Traktör fiyatlarına zam yapıldı.
Petkim % 60 zam yaptı.
Un fiyatlarına zam yapıldı.
Sulama suyuna zam yapıldı.
Alüminyum mamullerine zam yapıldı.
Oto lastiğinden mandala kadar zam geliyor...
Çimento, şeker ve akaryakıta zam geliyor...
Kadın çorabı, ampul ve meşrubata zam geldi.
Yerli otomobillere zam geliyor.
Televizyon ruhsat ücretlerine zam yapıldı.
Demir ve çimentoya zam yapıldı.
1978'de hayatı % 50 ile % 100 pahalılandıran CHP, 1979'u da millete zehir edecektir.
Millet yeni yapılacak zamlarla, senede 100 milyar lira daha ödemeye hazırlanmalıdır...»

25

SÖYLEYENİN DEĞİL, SÖYLENENİN ÖNEMİ

Sıralanan bu sonuçlar, söylenmesinden çok, doğruluğu açısından önemliydi. AP önderi terör ve anarşi konusunda da —geçen ayları özetleyerek— bir dizi saptama yapıyordu :

«...Can ve mal güvenliği fevkalade ağır bir şekilde zedelenmiştir.

'Bir memlekette bir kişi ölürse, o memlekette hükümet istifa eder' diyenlerin hükümet olduğu 14 ay zarfında: 1 Mart 1979 tarihi itibarı ile :

6,515 olay vuku bulmuş, 1,302 vatandaşımış hayatını kaybetmiş, 7,230 vatandaşımız yaralanmış ve 538 soygun olmuştur.

Bu 538 soyguna, basına intikal etmeyenler dahil değildir.

Dün İstanbul'da Cerrahpaşa Hastanesinin maaş mutemedini soyarak, 15 milyon lirayı gasp etmişler, bir kişiyi öldürmüşler, üçü polis olmak üzere 6 kişiyi yaralamışlardır.

Yukarıdaki soygun sayısına bu da dahil değildir.

Bu sayıya, 23 Şubat 1979 günü Milli Güvenlik Kurulu toplantı halinde iken, Ankara'da gerçekleştirilen banka soygunu dahildir.

Unutmamak lazımdır ki, 2 ayı aşan zamandır, hem İstanbul'da, hem Ankara'da sıkıyönetim vardır.

Devletin radyo ve televizyonu ve resmi ağızlar, her gün sanık ilan ededursunlar, her gün kendilerini hâkim veya savcı yerine koyadursunlar, hâlâ pek çok cinayetin, soygunun, yangının faili meçhuldür.

18 Nisan 1978'de Malatya Belediye Başkanı Merhum Hamit Fendoğlu şehit edilmiştir.

Bir seneye yakın zaman geçmiştir, hâlâ en ufak bir ipucunu meydana koyamamışlardır.

23 Haziran 1978 tarihinde Kartal'da Emekli Yarbay Cihangir Erdeniz şehit edilmiştir. Hâlâ en ufak bir ipucu ortaya konamamıştır.

16 Mart 1978 günü İstanbul Üniversitesinde 7 kişinin ölümü ile sonuçlanan vahşetin faili bulunamamıştır.

17 Mart 1978 günü Ümraniye'de 5 kişinin katli ile sonuçlanan vahşet, hâlâ aydınlanamamıştır.

4 Mart 1978 günü Giresun'un Bulancak İlçesinde camiden çıkan cemaati kurşunlayıp, 2 kişiyi öldürenler bulunamamıştır.

26 Ağustos 1978 günü İstanbul'da Galata Köprüsüne bomba koyanlar hâlâ bulunamamıştır.

4 Ekim 1978 günü İstanbul Hasköy PTT binasına girip devletin memurunu öldürenler ortada yoktur.

21 Ekim 1978 günü İstanbul'da Prof. Dr. Bedri Karafakioğlu'nun hunharca katledilmesi olayı, faili meçhul kalmıştır.

12 Eylül 1978 günü Gaziantep'te hapishane basıp, bir jandarma eri ile iki gardiyanı öldürdükten sonra üç şeriri kaçıranlar yakalanamamıştır.

Ve nihayet, 80 yıl sonra 1 Şubat 1979 günü alçakça bir suikaste kurban giden gazeteci Abdi İpekçi'nin katilleri meçhul kalmaya devam etmektedir.

10 Ocak 1978'de Ankara'da Sakarya Caddesinde devletin vergi dairesi mutemedini soyup, 19 milyon lira gasp edenler, hâlâ ortada yoktur.

23 Şubat 1978 günü İstanbul Kartal'da Tekel Satış Deposu hasılatı olan 1 milyon 136 bin lirayı gasp edenler,

1 Mart 1978 günü Kars'ta DDY ambarını soyanlar,

10 Mayıs 1978 günü İskenderun Demir - Çelik Fabrikasını soyup, 600 bin lira gasp edenler,

15 Mayıs 1978 günü İstanbul Petrol Ofis Ambarlı Tesislerinin 16 milyon lirasını gasp edenler,

16 Haziran 1978 günü Kayseri yakınlarında 13 aracı soyup, 4 milyon lira gasp edenler,

28 Temmuz 1978 günü Ankara'da Başbakanın evinin yakınında soygun yapanlar,

5 Ekim 1978 günü Ankara'da Gümrük Müdürlüğünün 2 milyon lirasını gasp edenler, bulunamamıştır.

Binlerce cinayetin olduğu gibi, yüzlerce soygunun da faili meçhul kalmıştır.

İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi,
Edirne Eğitim Enstitüsü,
Sıvas Hükümet Konağı,
Ankara Yıba Çarşısı,

Bursa Santral Garajı,

Hacettepe Üniversitesi Matematik Bölümü,

Ankara Merkez Bankası arşivi yangınlarının failleri meçhuldür.

DDY sabotajlarının failleri meçhuldür.

20 Mart 1978 günü başta Ankara olmak üzere büyük şehirleri işgal eden ve hayatı felce uğratan TÖB-DER ve DİSK sorumluları hakkında hiçbir şey yapılmamıştır.

Sıkıyönetime rağmen, ülkede geçen 2 ay zarfında :

732 olay olmuş,

151 vatandaşımız hayatını kaybetmiş,

462 vatandaşımız yaralanmış,

92 soygun olmuştur.

20 Şubat 1979 tarihindeki gazetelerin manşetleri fevkalade düşündürücüdür.

19 Şubat 1979 günü anarşi liderlerinin birinin ölüm yıldönümünde, İstanbul dahil bütün yurtta terör havası estirilebilmiştir.

Sıkıyönetim bölgelerimizde cinayet ve soygunlar devam etmektedir. Son bir hafta içerisinde meydana gelen olaylar fevkalade düşündürücüdür.

23 Şubat 1979 günü Ankara 50. Yıl Lisesinde çıkan çatışmada bir öğrenci hayatını kaybetmiştir.

Kahramanmaraş'ta bir fabrikaya işçi götüren araca açılan ateş sonunda bir işçi ölmüş, 5 işçi yaralanmıştır.

Adana'da evine dönmekte olan bir işçi vurularak öldürülmüştür.

İstanbul'da 2 öğrenci ayrı ayrı yerlerde kurşunlanıp öldürülmüştür.

26 Şubat 1979 günü Urfa'da Adalet Partisi Belediye Meclisi üyesi YSE - İŞ Sendikası Başkanı Ahmet Bayık'ın otomobili kurşunlanmış, kendisi yaralanmış, 5 yaşındaki oğlu ölmüştür.

28 Şubat 1979 günü Gaziantep'te cadde ortasında bir öğrenci kurşunlanıp, öldürülmüştür.

Bu olayların da failleri meçhuldür.

23 Şubat 1979 günü Ankara'da Ziraat Bankası Ahmetler şubesi,

26 Şubat 1979 günü Ankara'daki bir şirketin bürosu,

28 Şubat 1979 günü İstanbul Bakırköy'de bir ekmek fabrikası,

1 Mart 1979 günü İstanbul'da SSK Levent Dispanseri mutemetleri minibüsle gelen soyguncular tarafından dispanser içerisinde soyulmuşlardır. Soyguncular 1 milyon 270 bin lirayı gasp ettikten sonra, geldikleri minibüs ile de kaçabilmişlerdir.

Aynı gün Ankara İmar ve İskân Bakanlığı, soyguncuların baskınına uğramıştır, Bakanlığın Planlama İmar Genel Müdürlüğüne giren silahlı soyguncular, mutemede kasayı açtırmışlar ve kasanın boş olduğunu görünce yürüyerek olay yerinden ayrılmışlardır.

Bugünkü gazetelerde gördüğümüz Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kanlı soygunu ise, başlıbaşına bir faciadır.

Olaylar bütün hızı ile devam ederken, Hükümet Başkanı gafletini sürdürmekte, olaylara seyirci kalmaktadır. Anarşiye koyduğu teşhis ve sonuçları yürekler acısıdır.

5 Ocak 1978 günü,

'İlk işimiz can güvenliğini sağlamaktır' dedi. O günden 1 Mart 1979 gününe kadar geçen 419 gün içerisinde 1.302 kişi öldü. 7.230 kişi yaralandı. 4.178 yere bombalı ve silahlı saldırı yapıldı. 538 soygun olayı kaydedildi.

13 Ocak 1978 günü,

'Şiddet eylemlerinin devamına fırsat verilmeyecektir' denildiği anda, anarşinin ölü sayısı 13 idi. Bu beyandan sonra 1.289 kişi daha öldü.

20 Ocak 1978 günü,

'Can güvenliğini kaldıranların kaynağını kurutacağız' derken, 41 ölü vardı. O günden sonra 1.261 kişi daha öldü.

28 Nisan 1978 günü,

'Şiddet yuvalarının derinliğine inildi' derken, ölü sayısı 258 idi. Bu beyandan sonra 1.044 kişi daha öldü.

17 Haziran 1978 günü,

Ölenlerin sayısı 363 iken, 'Toplumda huzur ve güvenlik sağlanmıştır. Artık anarşiden söz edilemez' dedi ve bu tarihten sonra da 939 kişi daha öldü.

27 Eylül 1978 günü,

Ölü sayısı 694 iken, 'Anarşi can çekişmektedir' dedi ve o tarihten sonra 608 kişi daha öldü.

15 Ekim 1978 günü,

'Facianın sonuna geldik' cümlesini kullanırken ölü sayısı 758 idi. Bundan sonra 550 kişi daha öldü.

14 Aralık 1978 günü,

'Anarşinin sonuna geldiğimize inanıyorum' dedi. O günden sonra 332 kişi daha öldü.

Bu hükümet, anarşinin önlenmesi için hiçbir tedbir almamıştır.

'Etkin ve yansız tedbirler' aldatmacası ile aylar geçmiş ve yüzlerce vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

Bu hükümet, anayasanın 111. maddesine göre, Milli Güvenlik Kurulundan ya hiçbir tavsiye almamış, veyahut aldığı tavsiyeleri uygulamamıştır.

Her ikisi de anayasanın 111. maddesinin ihlalidir.

Bu hükümet, 'Yasa tedbirleri lazımdır' diyeli aylar geçtiği halde, hâlâ hiçbir yasa tedbirini gerçekleştirmemiştir.

Bu hükümet, devletin polisini bölmüş ve onu 'Hasta' ilan etmiştir.

Bu hükümet, 'Halkla bütünleşme gecesi' tertipleyen bir polis derneğine, emniyetin idaresini bırakmış,

'Çinci mi olalım, Rusçu mu olalım' diye tartışan bir öğretmen derneğine, Milli Eğitimin idaresini bırakmıştır.

Meydanları orak - çekiçle, kızıl bayrakla dolduran bir sendikaya da çalışma hayatının idaresini bırakmıştır.

Bu hükümet, anayasanın 136. maddesini 14 aydır uygulamaktan açıkça kaçınmıştır.

Bu cüret ve cesareti anlamak mümkün değildir.

Anayasayı uygulamamış,

Yasaları uygulamamış,

Yakayı derneklere kaptırmış,

Hiçbir ciddi tedbir almamış olan bu hükümet, geçen 14 ay zarfında meydana gelen 'kan denizi'nin baş sorumlusudur.

Anlaşılıyor ki, bu hükümet fakir fukarayı ezmeye devam edecektir...»

«...Bir ülkenin kötü idaresi, 'daha evvel de kötü idare ediliyordu' şeklinde bir gerekçe ile hoş görülemez... Her idare kendi devrinden sorumludur...» diye başlıyordu Demirel. Genelde iktidara bakış açısı bu saptamaların içindeydi.

Basın, kimi saptamalara —bizzat katıldığı için— ses çıkarmıyor, bir bölüm basın Demirel'in bu sözlerine «geçmişi anımsatarak» şiddetle karşı çıkarken, bir bölümü de ılımlı bakarak eleştirileri irdeliyor, sağ basın ise «solcu hükümete» Demirel'in ağzından yüklendikçe yükleniyordu.

26

İRDELEMELER VE VARILAN SONUÇ

Sıkıyönetim hem uzatılmış, hem de Diyarbakır, Siirt, Urfa, Mardin ve Hâkkari'ye dek genişletilmiş, gerekçesine «bölücülük» olaylarıyla ilgileneceği eklenilmşti.

Hükümetin içinde ve dışında bu konudaki tartışmalar, sonuçta kulisiyle, açık demeçleri ve 6'ların eylemleriyle bu noktaya varmıştı.

Doğrusu, bu sonuca varabilmek için kulislerde yürütülen asker ve kimi siyasal odaklarla siyasetçiler arasındaki «dialog» başarılı biçimde, hükümetin aleyhine bir puan yazarak sonuçlanmıştı.

İstanbul sıkıyönetimi özellikle DİSK'in, 1 Mayıs günü yapmayı tasarladığı açıkhava gösterisini yasaklayınca, bir dizi yeni olaylar görüldü. İstanbul'da ve İzmir'de sokağa çıkma yasağı uygulanacaktı. CHP, 1 Mayıs törenlerinden «özgürlükçü demokrasi düşmanlarının yararlanacağını» bir bildiriyle duyuruyor, 1 Mayıs tertip komitesi üyeleri, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, sıkıyönetime götürülmeden önce, «Bu baskı ve terörün tarih içindeki tek sorumlusu Başbakan Bülent Ecevit'tir» diyordu.

Bu gelişmeler basın ve siyasal parti kulislerindeki zaten varolan tartışmalara yeni renkler getirmekte gecikmedi.

'Tercüman' adına olayları izleyen, üst düzeydeki «kimi önemli noktalarla» ilişkileri olan temsilcisi Uğur Reyhan,

«...İlk önce faşizm, sonra komünizm gelecek!..» diyordu.

Kimi çevreler Baştürk'ün 1 Mayıs bayramı nedeniyle eyleme geçmesine, eski başkan Kemal Türkler'le olan «rekabetin» yol açtığını söylüyordu.

Bu duyarlı ortamda —Orduyla iyi ilişkiler içinde olduğu söylenen— Ecevit'in Genelkurmay Başkanı Evren'le görüşmesinden, askerlerin sıkıyönetim komutanlığına gitmelerinden son-

ra Ali Topuz'u gördüm, «Ecevit, askerlere teslim oldu» dedi. Bir başbakanın askerlerle —bu ortamda— görüşmesi ne denli yadırganabilirdi, bu görüşmeden sonra bu yargı ne denli geçerli olabilirdi?..

Eşgüdüm Başkanı Korgeneral Şahabettin Yardımoğlu ile yaptığımız görüşmede, Başbakanın, 1 Mayısa İstanbul'da izin verilmeyince, olayların İzmir'e kaymasından kuşku duyduğunu öğreniyordum. Generale göre, «Ecevit son derece üzgündü.»

Aman yarabbi!.. Öyle kuşkulu bir ortamdaydık ki, Halûk Ülman bile 12 Martın geldiğini söyleyebiliyordu, nedeni ise askerlerin işi daha sıkı tutmakta kararlı olmalarıydı.

Demirel'in, «nihayet Ecevit'in komünistlerle Orduyu karşı karşıya getirdiği» yargısında olduğu yayılıyordu. AP'li Nuri Bayar, «Sen son gezinde Güneydoğuda devletin elden gittiğini yazdın, gel bakalım berilere, Bilecik'te, Söğüt'te kaymakam, vali sokağa çıkamıyor» diyordu. Ordu, ülkenin her yerinde «alarma» geçmişti!

CHP'de Kurultay hazırlıkları hızlanıyordu. Bir araya gelmelerine olanak verilmeyen Topuz'la Baykal ekiplerinin Kurultayda «birlikte çarpışacaklarını» dinliyorduk. Uğur Mumcu, gerçekçiydi :

«..CHP bir dönme dolaptır..» diyordu, «Çevre tartışmalarını bırakıp, lideri de eleştirmeye cesaret edebildiği gün, CHP'de gerçek muhalefet dönemi başlayacaktır.»

Haklıydı, çünkü CHP içinde hizipler, doğrudan Ecevit'e karşı davranışa geçemiyor, «çevresi» ile ilgili saldırılar yapıyorlardı.

İstanbul'un her yerinde tanklar, kuş uçurulmayan sokaklar, Gebze'de 'çadırlı Ordu karargâhı', silahların gölgesinde bir kent ve Tercüman'ın manşeti :

«...Huzur namlunun ağzında...»

Maşallah!.. Hadi hep birlikte eksik kalan şarkıyı söyleyelim:

«Namlunun ağzı sivil yönetime!»

Uğur Mumcu hâlâ anlatır, anlatırken güler, çevreyi güldürür.

Bu olaylardan sonra «çaylı çarşamba toplantısı» yaptık. İçimizden biri o manşeti söyledi :

«.. ... soksunlar bari» deyivermişim.

Uğur Mumcu der ki,

«Arcayürek bunu söyleyince Ecevit hemen yerinden kalktı, elektrikleri yakmaya başladı.»

Bu manşetler ve benzerleri Türkiye'de demokratik rejimin sürmeyeceğini, bu parti önderleriyle ve partilerle çıkış bulunamayacağını işleyen mantığın sonucuydu. İsyanım buradan kaynaklanıyordu. Ama, bir kişi çıkıp da orta yere, «Yahu, şunca aydır sıkıyönetim sürüyor, İstanbul'da, Ankara'da, bir yığın kentte, köyde, kasabada... Terör ve anarşinin kaynakları niçin bulunamıyor, neden durmuyor?.. Sıkıyönetimler askeri de polisi de, jandarmayı da buyruğuna almış, elindeki yasalarla 'tek otorite' değil mi, niye durmuyor bu olaylar?» diye sormuyordu.

Behice Boran sokağa çıkınca 300 arkadaşıyla buyrun sıkıyönetime.

Bir de «açıkhava kampları» kurulmuştu, devletin ajansı bildiriyordu :

Sokağa çıkma yasağına karşı çıkanlar Mithatpaşa Stadyumunda toplanmıştı. 1256 kişinin saçları kesilmiş, askeri kışlalara gönderilmişti. Gazeteler böyle yazıyordu.

Başbakanlığı kariyerler koruyordu. Başbakan Yardımcısı Eyüboğlu,

«...Şimdi, siyasal gelişmeler olacak. Bu, liderler ve liderlik savaşımının sonucu» diyordu gülerek. «Baştürk ortaya fırlayınca Boran bir eylem yapmak zorunda kaldı, eğer birleşirlerse bu, bize yüzde 9 - 11 oranında oya mal olabilir.»

Eyüboğlu'nun derdi de bu can pazarında 'oy'du.

Ankara'nın Tuzluçayır yöresinde de bir çarpışma : 3 yaralı.

İzmir'deki miting olaysız geçerken, «Kürdara azadi» sloganları. Dış ajanslardan Ankara'daki temsilcilerine buyruk :

«...Bol resim, Kürtlerden ne haber?..»

Terör, eylemiyle ya da eylemsizliğiyle bütün ülkede esiyordu.

Orduyu 1 Mayıs öncesi veya sonrası bir «çare» gibi gören iktidara Türkeş'in yanıtı :

«...İktidar, Ordunun çare olmadığı intibaını yerleştirmek istiyor...»

Tabii, hiç yitmeyen istek sahnede gene görünüyordu: —Benim deyimime göre— «Sert ökçeli geniş tabanlı hükümet» arayışları başlamıştı.

Son olaylara Ecevit'in bakış açısı kısaydı:

«...Sıkıyönetim kendi kararları doğrultusunda uygulamasını yaptı. Benim ekleyecek bir şeyim yok..»

Baştürk «içerden» çıkınca,

«Amacımıza ulaştık» demişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALKANTILAR, ÇALKANTILAR...

1

DEĞİŞMEYEN KONUĞUN İSTEĞİ : U-2 UÇUŞLARI

Türkiye'nin yıllardır eksik olmayan bir konuğu vardı :
ABD...

ABD'nin varlığı bu ülkede sürer gider, yalnız ABD'yi temsil ederek gelenlerin adları değişirdi.

Ecevit döneminde de varlığını sürdüren ABD'yi Türkiye'de sık sık temsil eden Mr. Warren Christopher'dı.

Mr. Christopher mayıs başında buyurdu geldi.

Basın Christopher'ın gelişini, ivedi yardımla ilgili sanıyordu.

Ecevit'in ABD'li ile yaptığı görüşmeden sonra, «Christopher, Türkiye'ye yapılması gereken ivedi yardımın, iki ay önce yapılması için elinden gelen çabayı göstereceğini söyledi» demesi, bu yargıyı pekiştiriyordu.

Ama, biz sadece «ivedi yardım için» taa uzaklardan bir Mr.'ın geleceğini sanmıyorduk. Sürekli araştırıyorduk, Elekdağ kimi bulgular verdi, örneğin :

«...Üsler için bir garanti vermediğimizi...» söylüyordu. Fakat ağzında bir 'şey' vardı ki, söylemek istemiyordu. Gece sıkıştırıyordum Elekdağ'ı :

«Bazı şeyler var ki, ancak 15 gün sonra bilgi verebilirim» diyordu.

'Bazı şeyler?'...

Doğu sorununun Christopher ile ne ölçüde ele alındığını sorduğumda,

«Christopher, 'Biz sizin doğunuzda hiçbir şey yapmayız, yapmayacağız. Çıkarlarımıza uygun vaziyet bugünkü vaziyettir. Rusya, Kürt işine girer diye girmeyeceğiz' dedi ve böylece bir devlet garantisi verdi...» dedi.

Dolaylı biçimde sonradan soruna dönüşecek konuya değindi :

«...Salt II anlaşması nedeniyle bizim üsler için 'garanti isteklerine' genel olarak 'yardım gelsin görüşelim' diye karşılık verdik...»

Bu bilgileri Christopher'ın geldiği gece alıyorduk.

Bu arada Metin Toker'den Genelkurmay Başkanı Evren'le yaptığı görüşmenin bir bölümünü dinliyordum :

«Askerler, ekonomik ve askeri yardımın biribirine karıştırılmamasını istiyorlardı. 'Bırakılsın biz kendi işimizi yapalım' diyorlardı...»

Bu politika istemi, hükümetin ABD'ye karşı yürüttüğü 'askeri yardım + ekonomik yardım' diye özetlenebilecek politikanın tam tersiydi.

Geç vakit, ABD'nin ne istediğini anladık :

ABD, üsler garantisi istiyor ve... Salt II anlaşması gereği, Sovyetleri denetleyebilmek için U-2 uçaklarının Türkiye'den kalkmasına izin vermemizde diretiyordu.

U-2'ler 1967'de Demirel Hükümeti sırasında yasaklanmıştı.

Fakat iki durum ortaya çıkmıştı:

ABD - Sovyetler arasında imzalanacak anlaşmaya göre, Amerikalılar Rusların silah indirimlerinde neler yapabileceğini denetleme hakkını ele geçiriyorlardı, ne var ki, İran'daki üslerin kapatılmasından, ellerinde Sovyetlerdeki «eylemleri» saptayabilecek tek kaynak Diyarbakır üssü kaldıktan sonra, U - 2 casus uçaklarının Adana'dan kalkması gerektiğini biliyorlardı.

Ecevit, daha önceleri Mr. Vance'la yaptığı konuşmada U-2 sorununa dikkatle yanaşmış, herhangi bir güvence vermemişti. Ama ABD diyordu ki; Madem ki dosttuk, müttefiktik, öyleyse Batı savunması için Sovyetleri denetime katkıda bulunmalı, U - 2 casus uçaklarının Adana'dan kalkmasına izin vermeliydik.

Ecevit, Christopher'a, «U - 2'lere izin verelim, ama Sovyetler bu uçuşların bizden yapılabileceğini kabul etsin» deyince, görüşmeler birden gerginleşmişti.

Christopher'ın ya bilinçli, ya da sinirli dakikalarıydı, «Ama, bu olanaksız! Eğer bu türlü direnmeyi sürdürürseniz, ivedi yardım konusunu yeniden gözden geçirmeye başlarız» dedi.

Christopher, «ezeli ve ebedi» ABD sloganını dile getirmişti :

«Verirsen, veririm.»

Oysa, U - 2 casus uçuşlarına Sovyetler 1960'lardan beri duyarlık gösteriyorlardı.

Türkiye ile Sovyetler arasındaki ilişkiler, İsmet Paşayla başlayıp Demirel döneminde sürdürülen yıllarda olumlu sonuçlar vermişti. Fakat «kuzeydeki büyük komşu» sürekli olarak «Türkiye'nin savunması için değil, ABD'nin gözlemesi için, Adana'dan kalkıp kendi toprakları üzerinde uçan U - 2'lerden şikâyet» etmişti. Demirel Hükümeti, 1967'lerde bu uçuşları yasaklamış, haberi verdiğimde, NATO ülkeleri —bir bayramdı— ayağa kalkmışlardı. ABD ise, resmen duyurmamakla birlikte, Türk hükümetinin bu kararına «fena halde bozulmuştu.»

Amerika'nın Demirel'i gözden çıkarma süreci bu olayla başlamış, haşhaş ekimiyle sürmüş, ikili anlaşmaların yeniden düzenlenmesi istemimizle daha da genişlemişti. Sonuç : 12 Mart darbesi.

Ecevit'in Christopher'ın «şantaja varan» sözlerinden sonra yüzü karıştı.

Büyükelçi Macomber, Türkiye'nin, Türk yöneticilerinin böyle bir tutum karşısında nasıl davranacaklarını iyi biliyordu. Mr. Christopher'la bir süre konuştu.

U - 2'lerle ivedi yardımı «birbirine karıştırmayacağını» söyleyerek Ecevit'in yanından ayrıldılar.

Christopher, ABD'ye döndü :

«...Olacak şey değil» diye raporunu verdi, «Ecevit, gidip bizim 'düşmanla' pazarlık etmemizi istiyor.»

Ama, ABD'nin Sovyetlerle Salt II pazarlığına otururken, «denetleme konusunda Türkiye'nin ne düşündüğünü sormaya gerek görmediğini» hiç anımsamıyordu herhalde ABD, Türkiye'yi «cepte keklik saydıkları» için Salt II'ye bu hükmü koymuşlar, U-2'lerin Adana'dan kalkıp gereken işlevi yerine getirebileceğinden kuşku duymamışlardı.

Nitekim, dönemin ABD Başkanı Carter, Türkiye'yi ziyaret ettiği sırada, «U-2'lerin Türkiye ile Amerika arasında bir sorun olduğunu» kabul ediyor, «direnmeniz karşısında başka yoldan sorunu çözdük» diyordu. Herhalde «ABD tekniğiyle bir başka yoldan.»

Demek ki, bu biçimde çözüme ulaşma olanağı vardı.

Amerikalılar, «üsler konusunda önemli adımlar atıldığını» açıklarken, Şükrü Elekdağ, savunma işbirliği konusunda önerdiğimiz çeşitli anlaşmalara ABD'nin «şimdilik» yanaşmadığını söylüyordu. Oysa Salt II, haziranda imzalanacaktı.

Coşkun Kırca'yla söyleşirken, eski milletvekili ve mesleğine dönen diplomatın «Brejinski'nin Ecevit'i gözden çıkardığını» ABD temsilcisi Strauss'un kendisine söylediğini aktardı.

Herhalde «yerine koyacağı» her kimse, onu da biliyordu ABD'de.

Kırca'nın bu sözleri, bir buçuk ay önce Gülek'in aktardıklarını doğruluyordu.

Coşkun Kırca'nın öteki anlatımı daha da ilginçti :

«ABD, askerlere Doğudaki Kürt sorunu ile meşgul olmadığını, Türkiye'nin 'bütünlüğüne çok önem verdiklerini' bir güvence olarak bildirmişti...»

Elekdağ da aynı bilgileri —değişik biçimde— vermişti.

Ne dönüyordu?...

ABD, son kez yaptığı girişimle Salt II denetiminde Türkiye'yi kullanamayacağını görünce, Türkiye'yi değil, yönetimleri gözden çıkarmış, yeni «arayışlara» geçmiş olmalıydı.

Ecevit'ten sonra Kasım 1979'da iktidara yeniden gelen, 1980 Eylülüne dek başbakan kalan Demirel'in de bu isteklere, bunların yanı sıra Yunanistan'ın NATO askeri kesimine «koşulsuz» dönmesine razı olmamasından sonra...

...ABD'nin elbette kendine özgü yöntemleriyle...

Nitekim, 12 Eylülden önce ABD büyükelçisi olarak Ankara'da bulunan Mr. Spain, 12 Eylülden önceki Demirel direnişlerini de açıkça söylemiş, «Yunanistan konusunda 'bir türlü' Demirel'i yumuşatamadıklarını» bizim Ufuk Güldemir'le yaptığı uzun söyleşide açıklamıştı.

U - 2'lerle ilgili ABD isteklerini yazıp —taze taze, gününde, öncelik alarak— vermiştim gazeteye. Tek sütuna koymuşlardı. Nezih, gelmiş «müdahale etmiş», büyütmüşler, sonra «bu makale oldu, çekin aşağıya» demişti. Oysa, haber Türkiye açısından çok önem taşıyordu.

12 Eylüle gidişimizin ve Ecevit'i ABD'nin «gözden çıkarmasının» mozaiklerinden biriydi.

Çünkü, yazıda ekonomik yardımla askersel yardımın karıştırılmasına dönüşen yeni gelişmeleri de yazmıştım.

2

TUTANAK ÖZETİNE GÖRE CHRİSTOPHER - ECEVİT GÖRÜŞMESİ

7 Mayıs 1979 günü saat 19.00'da Başbakan Ecevit ile Christopher bir süre başbaşa görüştükten, Christopher «Carter'ın özel mesajını Ecevit'e sunduktan sonra,» heyetler bir araya geldi.

Carter, mesajında yardım konusunda gerekli işlemlerin yapıldığını söylüyor, Salt II anlaşması nedeniyle Christopher'ın 'bazı öneriler' sunacağını bildiriyordu.

Türk tarafı: Başbakan Ecevit, Dışişleri Bakan Vekili Hikmet Çetin, Milli Savunma Bakanı Neşet Akmandor, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ, Faruk Şahinbaş ve Ali Hikmet Alp'tan kuruluydu.

ABD tarafında: Christopher, Büyükelçi Macomber ve Mr. Dillon.

CHRİSTOPHER: «Bazı konular var. Salt II anlaşmasının imzalanması yaklaştı. Vance-Dobrinin zirve toplantısı için son görüşmeleri yapıyor. Salt II, Salt I'den farklı» dedi, teknik bilgiler verdi: «Salt II'deki denetim mekanizmasını İran'dan yapmayı planladık, ama Şah düştü, bu nedenle Türkiye'den uçuşların yapılması gerekiyor.»

ECEVİT: «Üsleri geçici olarak açtık. Sovyetlerle olan ilişkilerimizi de biliyorsunuz. Sovyetler Birliği bu uçuşlardan tedirgin olabilir. Üslerin faaliyetlerine izin verdiğimiz zaman ses çıkarmadılar, çünkü kapatılmış olan üslerin yeniden çalışmaları söz konusuydu. Kamuoyunu bu karar çok etkiler, burada kamuoyu var, partiler var, parlamento var. AP'li Kâmran İnan 'awacks'ların uçuşuna karşı çıktı. Bana göre, AP de bu uçuşlara izin verilmesine yanlı olmaz. Biz Salt II anlaşmasında taraf değiliz. 'Siyasal olabilirliklerin optimal noktası vardır.' Ötesine gidilemez. İran'da bunun ötesine gittiniz, sonra neler olduğu malum.»

CHRİSTOPHER: «Çok makul konuştunuz. Ama, bu Sovyetlerden izin alma işi değil, sizin devlet hükümranlığınıza bağ-

lı bir şey. NATO içinde müttefikiz. NATO ülkelerinde de buna benzer düzenlemeler var, uçuşlar yapılırsa Sovyetler protesto eder, sorun çıkaramaz. Salt II anlaşmasında denetimi kabul etmiştir. NATO ülkelerinde de bu durum ters tepkiler yapabilir.»

ECEVİT: «Özel bir durum bu. Sovyetler 'uçuşların belirli halin ötesine geçeceğinden' kuşku duyacaktır. ABD ve Sovyetler gibi iki nükleer güce sahip olan ülke arasındaki ilişkilere katkıda bulunmak isteriz. Ama bu isteğin Amerika ile işbirliğimizle ilgisi yoktur, emsal olamaz. Zaten bir süredir ekonomik yardım aksıyor. Yardım aksamaya, gecikmeye devam ederse bunu, uçuşlarla ilgili girişime bağlamak durumunda kalacağım. Hiçbir demokratik ülkede böyle bir şeye 'evet' diyecek hükümet, parti, parlamento yoktur.»

Christopher'ın bu sözler üzerine rengi değişti.

«O zaman aramızdaki ilişkileri gözden geçirmek zorunda kalırız» dedi.

Büyükelçi Macomber araya girdi, «Biz aramızda kısa görüşelim» dedi.

Başbakan Ecevit ve Türk heyeti, Çankaya'daki konutun ikinci katına çıktı. Amerikalılar birinci kattaki salonda kaldılar.

Ecevit, bakanlarına sordu :

«Nasıl yorumluyorsunuz?»

Hikmet Çetin'le Neşet Akmandor yanıtladılar :

«Doğru yaptınız, adamın tavrını bozmuş oldunuz.»

«Küçük devletler, büyük devletlerle müzakerelerde gücünü demokratik yaşamından alır» dedi arkadaşlarına.

Türk heyeti yeniden aşağıya indi. Christopher yumuşamıştı :

«Sözlerim yanlış anlaşıldı» dedi. Ardından ABD yönetiminin Türkiye'ye yapılması istenilen ekonomik yardımı sağlamak için başlattığı girişimleri ayrıntılarıyla anlattı, bu yardımın sağlanacağını söyledi. Uçuşlarla yardımlar arasında bir bağlantı kurmadıklarını özenle vurguladı. Ecevit,

«Neden son dakikada buraya geldiniz» diye sordu.

Christopher, «Bütün hazırlıklarımızı İran'a göre yapmıştık. Hazer'deki tesisleri kullanacaktık» dedi.

Ecevit, bu kitabın sonunda yer alan uzun söyleşimizde bu görüşmeyi olanca açıklığıyla anlattı.

U-2'ler konusu daha sonra Milli Güvenlik Kuruluna getirildi. «Özel bir gündem» maddesiyle sorun konuşuldu. Dışişleri Bakanına vekâlet eden Hikmet Çetin, Salt II'nin teknik içeriğinden başlayarak Ankara'da yapılan görüşmelere dek geniş açıklamalarda bulundu. Genelkurmay Başkanı Evren,

«Bizde böyle görüyoruz olayı, böyle düşünüyoruz» dedi.

U-2'ler olayı, Türkiye'nin «tepe noktalarında» konuşulmuş, bir noktaya varılmıştı.

Fakat, ABD Türkiye'nin ve Ecevit'in bu tutumunu hiç unutmadı.

İşadamlarının para verip gazetelere dağıttıkları ilanlarla U-2 uçakları sorunu güncel konu olmuştu.

Ecevit, daha sonraki yıllarda «İşadamlarının ABD'de yaptıkları temaslardan sonra, bu hükümeti götürmek için karşılıklı söz verdiklerini öğrendiğini» söyleyecek, hükümeti suçlayan görüşlerin yer aldığı işadamları ilanlarının gazetelere verildiğini —bir görüşmemizde— belirtecekti.

'Kutu içinde kutu' oyunu oynuyorduk sanki.

Yanlış değerlendirmelerin sahibi yalnızca ABD değildi.

Ankara'da da kimilerinin yargıları, kanıları o denli yanlış değerlendirmelerden varıyordu ki sonuca.

CHP kulisinde parti içi muhalefeti sürükleyenler, bu akıma bel bağlayanlar, «Bu kez de işadamları kurtarıyor Ecevit'i» diye söyleniyorlardı. Ecevit'in Kurultayda kürsüye çıkıp, sol bir parti olmanın güçlüklerini sıralayacağını, dış güçlerin yanı sıra 'içimizdeki düşmanın' iktidarı devirmeye çalıştığını vurgulayacağını varsayıyorlardı.

Ecevit'e karşı Kurultayda çıkaracakları yeni öneri, parti içi savaşımın simgesiydi:

Hemen bütün muhalefet kesimleri, İsmet Paşa zamanındaki 'parti meclisinin' yeniden kurulmasını, partinin en son karar organı olmasını istiyorlardı.

Fakat, Ecevit birden, «Parti meclisinin yeniden kurulması geriye dönüş demektir» diyerek öneriye karşı çıktı, muhalefete de kesin davranışını göstermiş oldu.

Muhalefet kesimleri içinde gezen, konuşan Halûk Ülman, «Şaşırdık» dedi.

«Neden?»

«Ecevit'in güçsüzlüğünü kabul ederek bu öneriden yana olacağını sanıyorduk.»

Ecevit'in bu taktiği, önerinin su yüzüne çıktığı anda anlamaması olanaksızdı.

CHP önderi, parti meclisinin yeniden kurulmasıyla genel başkanlık etkisinin önemli ölçüde yitirilmek istendiğini görmeyecek, politika bilmeyecek kadar siyasal deneyimden yoksun değildi.

Hani, kimilerinin söyledi gibi,

«İlk başta parti meclisi gibi bir müessese kurulmalı, sonra...»

Ecevit'in «gereğine bakılmalıydı...»

3

ECEVİT'İN U-2 İLE İLGİLİ SÖZLERİNE TOPLU BAKIŞ

CHP grubunda konuşan Başbakan, U-2 uçuşları konusunda ise, «ABD ve Sovyetlerin kendi aralarında anlaşmaları halinde, Türkiye de üzerine düşeni yapacaktır» dedi.

Ecevit, Whitton ile görüştü. 80 dakika süren görüşmeyle ilgili olarak açıklama yapılmadı.

Tercüman, 16 Mayıs 1979

Ecevit, «Salt - 2'ye katkıda taraf olamayız.»

Başbakan, «Bizden beklenen katkının gerekliliği ve anlamı üzerinde ABD ve Sovyetlerin bir amaç ve anlayış birliği içinde olması gerekir.»

Milliyet, 19 Mayıs 1979

Başbakan : «Türkiye Salt-2'nin insanlık için taşıdığı önemi bilmektedir. Salt-2'ye etkinlik kazandırabilmek için bize düşen görev olursa, bunu da yerine getirmek isteriz.»

Cumhuriyet, 16 Mayıs 1979

Ecevit, «Salt-2'de taraf ülke değiliz. U-2 uçuşları konusunda hukuken gereken yapılacak.»

Barış, 19 Mayıs 1979

Ecevit, «U-2 konusunda parti liderleri ile görüşmek uygun olur.»

Milliyet, 19 Mayıs 1979

Ecevit, «ABD ve Sovyetlerin U-2'ler konusunda anlaştıkları yolunda bize bilgi ulaşmadı.»

Tercüman, 31 Mayıs 1979

Başbakan, «U-2 uçaklarına uçuş izni vermedik, Sovyetlerle ABD anlaşırsa durumu görüşürüz dedik.»

Ecevit, «Gelişen ülkeler arasında ağırlığımız arttı.»

Başbakan, «Bölge ülkeleriyle yapılan işbirliği sonucu petrol tüketimimizi karşılayabilecek aşamaya geldik» dedi.

Milliyet, 15 Haziran 1979

Genelkurmay Başkanı, Amerika'dan döndü. Org. Evren, «50 milyon değil, 150 milyon bile verseler, bizim U-2'lere uçuş izni vermemiz mümkün değil.»

Milliyet, 24 Haziran 1979

Amerika gezisini tamamlayan Genelkurmay Başkanı yurda döndü. Evren, «U-2'lere uçuş izni vermemiz mumkün değil» «50 milyon değil, 150 milyon bile verseler, U-2 uçaklarına uçuş izni verilemez.»

Tercüman, 24 Haziran 1979

Başbakan, «Genelkurmay Başkanı Evren'in U-2 uçuşlarıyla ilgili söyledikleriyle benim açıklamalarım arasında hiçbir ayrılık yoktur.»

Milliyet, 28 Haziran 1979

Ecevit U-2'ler konusunda Evren Paşa ile aynı görüşte... Genelkurmay Başkanı Evren'in, «U-2 uçaklarının Türkiye üzerinde uçmalarına asla izin verilemez. Amerika Türkiye'ye değil 50 milyon, 150 milyon dolar verse, bu mümkün değildir» şeklindeki demecinden sonra Amerika'nın açıklama istemesi üzerine Ecevit, «Benim Hükümet adına yaptığım açıklamalarla Orgeneral Evren'in söyledikleri arasında bir ayrılık yoktur» dedi.

Günaydın, 28 Haziran 1979

4

ÇEŞİTLEMELİ GELİŞMELER

İki ayda bir toplanacak parti meclisinde —ister istemez— muhalefetten de belirli isimler bulunacaktı, bunlar sürekli olarak merkez yönetim kurulunu, önderi eleştirip hırpalayacaklardı.

Parti içinde kabaran isteklerin odak noktası belli olmuştu. Kurultayda savaşım, bu odaktan başlayıp sürecekti.

Konuta çıktım. Ecevit'le yarım saat kadar 'özel' konuşabildim:

«Nedir vaziyet» dedi.

Bana göre, Turan Güneş - Baykal ve Süleyman Genç grupları Kurultayda birlikte eylem yapabilme olanağını arıyorlardı. Kuliste ilk başlarda Ecevit'in parti meclisi önerisine yanlı olduğu yayılmış, oldukça taraftar toplamıştı.

«Teşhisleriniz doğru» dedi Ecevit.

Ecevit, tüzüğü değiştirerek parti meclisini yeniden kurma eğilimine «cephe» almıştı. Bir öneriyle kozlar, Kurultayda paylaşılacaktı.

CHP'de kulis müthişti. Güneş, tüzük değişikliği konusunda Topuz'un Ecevit'le iki kez görüştüğünü, Baykal'ın henüz duraksama geçirdiğini söylüyordu. Muhalefette de birlik yoktu. Her şey Kurultayda son anda bir yön alacaktı. Tüzük değişikliği, giderek Ecevit'e güvenoyuna dönüşüyordu.

«Hemen her yerde gözü kulağı» olan Coşkun Kırca ile yemek yiyorduk :

Kurultay öncesi Ecevit, Strazburg'a gidecek, Avrupa Konseyinde bir konuşma yapacaktı. Bir sorunu çözmek istiyordu. 22 Mayıs 1979 Salı günü Kırca'nın bana anlattığına göre,

1. Ordu ve sıkıyönetim komutanıyla konuşulmuştu. Hat-

ta Genelkurmay Başkanı Evren'e rica etmişti. Avrupa Konseyinin önüne çıkarken, içerde olan Behice Boran gibi tutukluların —örneğin Boran'ın hastalığı nedeniyle— salıverilmesini istemişti. İçerde kimi sendikacılarla kimi sol politikacıların olmasına Konseyin duyacağı tepkiyi baştan azaltmayı hedefliyordu.

Orgeneral Necdet Üruğ, istemi geri çevirmişti. «Çıkmasaydı sokağa» diyordu. Ecevit, 1985'te söyleşirken bu olayı doğruluyor, «Düşünebiliyor musunuz, Avrupa Konseyine gidiyorum, havayı biliyorum, Türkiye'ye karşı Batıda yeni olumsuz bir rüzgârın esmemesi için bir başbakan olarak rica ediyorum» diyor ve yüzüme öyle bakıyordu. Bakışlarıyla yapmak istediği ile bir Başbakan olarak aldığı sonucu kıyaslamamı, sonucu değerlendirmemi ister gibiydi.

Besim Üstünel de «Topuzcu» olmuştu.

Ecevit'in yanından hiç ayrılmayan, her söylediğinde bir «keramet» arayanların ayak değiştirmelerini açıklayacak pek çok neden, gerekçe dinleyebilirdik.

Ama, bu arada Ecevit'in, «kimi kamu görevlilerinin partizanlık yaptığını, hepsini temizleyeceğini» söylemesi Topuz ekibine karşı ilk salvo atışıydı. Söylediği, Topuz'un bakanlığındaki kooperatifler genel müdürü ile DSİ'deki kimi atamalardı.

Bu oluşmaları irdeleyen yazıma gazeteden «Ecevit'name» diye ses geldi.

Bunları söyleyenlerin büyük bölümü 1977'de Ecevit'i «deha» ilan eden, her sözünü «keramet» sayıp manşetlere veren, Ecevit'in seçimi alamayacağını, başarı şansının az olduğunu yazdığım zaman beni, 'ne olacak sağdan düşünüyor' diye damgalamaya çabalayanlardı. Onlara göre, 1977'de Türkiye'nin «kurtuluşu» Ecevit'ti.

Hemen çok kişi Ecevit'in partisindeki muhalefetten gelen öneriyi son dakikada benimseyeceği sanısı içindeydi. Oysa —24 Mayıs 1979'da— Ecevit, Kurultayı açtı ve...

Parti meclisi önerisine karşı davranışını ortaya koydu. İstemiyordu!

CHP önderi iktidarını savunurken, «Henüz kesin CHP iktidarından söz edilemez. Programımızı uygulamak için gerekli yasa değişiklikleri yapacak çoğunluğa sahip değiliz. Amacımız,

1981'de kesin iktidar olmaktır» dedi. Bugünkü gidişe bakanların, 1981'de iktidarı düşlemedikleri gerçekti. Zaten Kurultayda 1981 iktidarı değil, parti içi «iktidar» söz konusuydu.

Necdet Uğur da «CHP'nin yerini tutacak kuruluş yoktur. CHP'de parti içi ilişkilerle lider olunamaz. Lider olunsa da ayakta kalınmaz» diyordu.

Bağımsız bakanlarımız Kurultaya alkışlar arasında girdiler, alkışlar arasında izlediler.

Turan Güneş söz aldı, 1976'da parti meclisinin kaldırılması ve genel yönetim kurulması için 'öncülük yapan adamın kendisi olduğunu' belirterek, «dünyada hatası olmayan insan olmaz. Siyaset adamı da hata eder. Akılsızlar, ukalalar, diktatörler kendilerini hata etmez sayabilirler. Ben diktatör olacak mevkilerde değilim» dedi.

Kimi amaçladığı o kadar açıktı ki... Öyle tanımlar yapıyor, parti meclisi konusunu öyle evirip çeviriyordu ki, sonuçta doğrudan Ecevit'e saldırdığı, Ecevit'i parti içi «diktatör»ü olarak nitelendirdiği apaçık ortaya çıkıyordu.

Kurultayın ikinci gününde kulis olgunlaşmıştı.

Kürsüde Genel Sekreter Üstündağ konuşuyor, kimi eleştirileri yanıtlıyordu. Bir ara işadamlarının paralı ilanlarına sözu getirdi, «hükümeti bu yoldan da düşüremeyeceklerini» sesinin olanca gücüyle haykırdı.

Turan Güneş yanımdaydı, «Bu da yalan!» dedi.

Yüzüne baktım, «Çünkü işadamları bir ara bize para verdiler, hatta bize şu MC'yi düşürün dediler, ben o sırada yönetim kurulundaydım. Aldık, düşüremedik» dedi.

Güneş, rahmete kavuştu. Bu sözleri ne ölçüde doğruydu, değildi bilemiyordum.

Kurultay bitti, tüzük değişmedi.

Genelde havası gergindi Kurultayın. Bir ara kavga çıktı, «kahrolsun faşistler» haykırışları dalga dalga yayılıyordu. Ecevit, «CHP'ye bu lekeyi sürmeye kimsenin hakkı yoktur. Sizi vuruşturanlar kuliste işbirliği yapıyor» diye olayın üzerine gitti.

Kurultayda kavgalar çıkmasını Meclisteki muhalefetin değerlendirmesi bir garipti:

MHP, «Kendi kurultaylarında güveni sağlayamayanlar, ülkeye huzuru getiremezler» diyordu.

Demirel de, «Ülkede kan gövdeyi götürürken, hükümetin başı vicdansızlığın en tipik örneğini ortaya koymaktadır» diyordu..

Kurultay bitse de, söylentiler bitmezdi. Kurultayda parti içindeki hiziplerin «bir araya geldiğini» yazıp çizenler, şimdi «Kurultayda ortak hareket edemediler ama...» diye dokundurmalar yapıyorlardı.

Dışardan «ılımlı haberler» geliyordu. IMF'yle bir noktaya varılmıştı. OECD ivedi kredilerin geleceğini açıklayacaktı. ABD ve Almanya 755 milyon dolarla katılıyordu. OECD'den de 600 milyon dolar alınabilecekti.

Bu bir yana; biz, hükümet sorunuyla doluyduk. Eyüboğlu'nun «bütün görevleri elinden alındığı için istifa edeceği» söyleniyordu. Ecevit, Eyüboğlu'nun «iki üç gün dinleneceğini, istifanın söz konusu» olmadığını söylemişti. Yalanlamalara karşın, Eyüboğlu'nun «rahatsızlığını» duymamak olanaksızdı. Kurultayda bir ara görüşürken :

«Kimi istifaların olacağını» doğrulamış, «Ama hep 'hükümet ne olacak?' diye düşünüyorum» demişti.

Turan Güneş, parti içi muhalefetin Kurultay için önerdiği taktiği kabul etselerdi, sonuçta Ecevit'in önderlikten gidebileceğini savunuyordu.

Güneş ve Halûk Ülman kesinkes karşı tutum sergilemişler, Baykal katılmamıştı. Oylamada görülen bu manzaradan sonra Güneş,

«Eğer dinleselerdi beni, Kurultayda seçimlere bize bağlı delegelerin bütünüyle gitseydik, Ecevit ancak 800 - 850 oy alırdı ve yönetim kurulu seçilemezdi» diyordu.

Kurultaydaki bu sonuçtan sonra parti içi muhalefetin kasıma değin hiçbir hesabı olamazdı. Güneş de böyle söylüyordu, ötekiler de. Şimdi gözler, Ekim 1979 seçimine çevrilmişti, bu seçimde «ya hep, ya hiç» sloganı işleyecekti.

İşte bu sıralar, mayısın sonlarına doğru İşgüzar'la ilgili gensoru sorunu ortaya geliyordu. Ecevit'in Köşkten çıkarken, «Gensorunun gündeme alınmasını biz de istiyoruz» demesinden sonra, CHP taktiğinin gensoruyu reddettirmek, soruşturma yıllar-

ca süreceği için başka bir yolda yürümek olduğu söyleniyordu. Ne var ki, Tarhan Erdem gidiyor Ecevit'e, gensoruya 'evet' oyu vereceğini bildiriyor, Turhan Fırat, Barbaros Turgut Boztepe gibi milletvekilleri en azından o gün Meclise gelmeyeceklerini açıklıyorlardı. CHP oylarındaki bu tür erimeler, İşgüzar'la ilgili gensoruyu destekleyen muhalefetin oy birikimine yeni eklemeler yapması demekti.

Enver Akova hükümetten çekilince, Ecevit iktidarında beklenen «erozyonun» başladığı kulislerin canlı konusuydu.

5

KORKU!

Demirel sürekli geziyordu. Bir ara söyleşirken, «hükümetin gidici» olduğunu yine vurguladı, ama «dışardan para geleceğini o da kabul ediyordu», nitekim hükümetin gideceğini vurgularken «dışardan para gelse de yine gider» diyordu.

Hâlâ, «hükümet düşerse bir genel seçimin» geleceğinde direniyordu.

AP önderi bir genel seçim arayışından hiç vazgeçmiyordu. Hesabı şuydu :

218 oy toplam muhalefet + CHP'den istifa eden üç milletvekili + hükümete karşı olan bağımsızlar = 221.

«Bir de Enver Akova» dedi. Eder, 222. «Adını vermek istemediği» yeni bir istifa daha olacaktı : Meclisteki 445 oyun 223'ü bizden olunca?» diyordu :

Hükümet gider ve sonra...

«Her türlü tedbir alındı. Eğer bizim bir fazlamıza bir karşı çıkarırsa, hemen yedekte bir başka istifa daha var...»

Böyle diyordu Demirel.

Aklımın ermediği hesaplardı.

«Seçime dek nasıl bir hükümet olacak?»

«Varsın nasıl olursa olsun, CHP olmasın da. Millet, bir genel seçimle yeni bir hükümet getirmeli. Yoksa başka şeylerden korkuluyor» dedi Demirel.

«Neden korkuluyor, Ordunun bir eylem yapmasından mı?»

«Üç ayda organize olurlar. Demokratik düzen içinde bir yeni hükümet çıkmalı.»

AP önderinin o sırada —30 Mayıs 1979, Çarşamba— yüksek komutanlardan bir kaygısı yoktu.

«Bir Talat Aydemir çıkmasından» kaygılanıyordu.

Bir başka derdi daha vardı :

«Eğer Ecevit bizden birini daha —Hasan Korkut'u söylüyordu— bakanlığa atar da Çankaya onaylarsa... Çok ağır konuşuruz...» diyordu.

Duraksıyor, «Zaten, bu görüşümüzü Çankaya'ya ilettik..» diye bir eklenti yapıyordu.

Kuliste CHP önde gidenlerinden Altan Öymen, «Gensoru için arkadaşlar, 'bu hırsızı yakalamaktan çok, hükümeti düşürmeye yönelik' diyorlar» gibi «kulis açıklamaları» yapıyordu basına.

Öteki Grup Başkan Vekili Hayrettin Uysal, gensorunun kabul edilebileceğini, sonunda güvenoyu sorununun çıkacağını söylüyor, Başbakanın birkaç gün içinde bağımsız bakanlarla görüşmeler yapacağını ekliyordu. Doğrusu, iş güvenoyuna giderse, Demirel'in yaptığı hesaba göre, Ecevit'in işi zordu.

Altan Öymen kıskıs gülüyor, «Düşürmesine düşürürler, ama ne zaman?» diye soruyor, kendisi yanıtlıyordu sorusunu :

«...Tam ivedi yardım gelirken...»

İşgüzar gerginliği Ecevit'i sarmıştı. Bir iki kez sinirden olacak, mide spazmı geçirdiğini öğreniyorduk.

Öyle günler, saatlerdi ki... Her an yeni bir gelişmenin eşiğine geliyor, onu atlatıp ötekine koşuyorduk, «mesleğimi yaşıyordum» tam anlamıyla. Gece gündüz Millet Meclisinde, ya da önemli siyasal odakların toplandığı yerlere gidiyor, koşuyor, yazıyordum. Tabii gazeteye girerse, yazmış oluyordum. Bir yazıyı toparlamak, bilgilerle süsleyebilmek için iki üç gün uğraştığım oluyordu.

Bu arada U-2'lerin Türkiye'den uçması sorunu yüksek düzeyde ele alınıyordu.

MGK'de Dışişleri Bakanına vekâlet eden Hikmet Çetin, uzun açıklamalar yapmıştı. Gece konuşuyoruz, «Genelkurmay U-2'lerle ilgili tüm gelişmelerden haberli» dedi. Çetin'e göre, Genelkurmay da uçuşlara «pek yanlı değildi». Askerler, «başımıza bela olabilir» diyordu.

Çetin, artık hükümette önemli görevler üstleniyor, bir yandan başbakan yardımcılığı yapıyor, öte yandan kimi zaman dışişlerine bakıyor, ekonomik işleri yürütüyordu. Çetin «IMF ile sorun kalmadığını, gelecek paranın 'keş' olduğunu söyledi. Oysa, Paris'te yeni devalüasyonun «biçimi, zamanı ve miktarı» ko-

nuşuluyordu. Devalüasyonun seçim sonrasına kalmasını istiyorduk, akaryakıt fiyatlarını 'sabit' tutmayı öneriyor, ithalat ve ihracat dengesine yöneleceğimizi bildiriyorduk.

Ecevit, Hasan Korkut'u bakan yaptı!

Merkez Bankası güvarnörü İsmail Hakkı Aydınoğlu bir bilgi aktardı bana, «Bir yemekteydik. ABD Büyükelçisi, 'Demirel'le bir yere varılamaz' dedi.»

Christopher'da verdiği demeçte buna yakın bir hava çalıyordu :

«Türkiye ile görüşmeleri sürdüren IMF, Ankara Hükümetinin 'çok acı ilaçlar' almasını istemektedir...» diyor, ardından,

«Ancak muhalefet ekonomik reformların gerçekleştirilmesine yardımcı olmamaktadır. Türk parlamenterlerden ekonomik sorunların 'partizanca politikaların' çok üstünde olduğunu, bu nedenle ekonomik reformlar için partilerin işbirliği yapmalarını istedim.» diye tamamlıyordu.

Amaçladığı kişi, doğrudan Demirel'di, ehh Ankara büyükelçisi de kuşkusuz aynı havayı çalacaktı. Demirel'in vergi yasalarına karşı çıkması, alınan ekonomik önlemleri sert biçimde elestirmesi, Amerikalı dostlarımızı üzmüştü, ama Türkiye'nin iç politikasındaki kaynaşmalara yön vermek acaba Waşington'un üzerine görev miydi?

Spiers'ın sözlerini Christopher'ın demeciyle birleştirerek büyükelçiyi eleştiren yazıma sert tepki geldi.

Sonradan öğrendim : Spiers, Demirel'i aramış, «böyle bir söz söylemediğini» bildirmiş, AP önderi de «Bana söyleyeceğinize, açın yazıyı yazana anlatın» deyip görüşmeyi kesmiş.

Spiers aramadı. Kara listesi varmış, kimi gazetecileri büyükelçilikteki toplantılara çağırmazmış... Çok üzüldüm, çoook!.. ABD büyükelçiliğinin «müdavimi», «sürekli konukları» kimi gazeteci arkadaşlar vardı, onlar Türk basınını Amerikan yararlarına uygun konuşmalar yaparak «mükemmel» temsil ediyorlardı nasılsa!

Ehhh, Demirel de konuştu :

«...Christopher da kim?»

AP önderi çok çok sinirliydi!

Bir hafta önce Köşke «haber salıp» Hasan Korkut'un ba-

kanlığını onaylamamasını duyurmasına karşın, Korutürk, Ecevit'ten gelen öneriyi kabul etmişti. Demirel,

«Bu hükümeti yıkma noktasına gelindiği sırada Köşk, bu hükümete bir 'payanda' daha vuruyor...» diyordu.

Ender görülen bir kızgınlık içindeydi :

«...Divanıharplik hükümet bu, Yüce Divan bile kaldırmaz. Bir yanda Amerika, bir yanda Korutürk ile savaşıyoruz. Yahu, kaç cephede dövüşeceğim ben...» diye bağırıyordu.

«Amerika'ya biraz daha bindirin» dedim.

«Neden bindirmeyeyim, bindiririm...»

«Hükümet düşer mi?» diye sordum. Durdu, hesapladı, sinirlerine egemen oldu :

«Düşse de iyi, düşmese de» dedi.

Politika sanatını anlamanın zorluğunu çekiyordum. Oysa geçen hafta Demirel, «gidiyor» diyordu. Bu kez karamsardı. Hesaplarda gene bir terslik olmuştu. Sürekli vurguladığı gerçek miydi politika sanatı?.. «Politikada olaylar an be an değişebilir, değişir» derdi, «ona göre vaziyet alınır.»

Çağlayangil olaylara daha güleryüzle bakıyordu. «Bizimkiler» dedi, «Çankaya'ya fena kızmışlar, bu hükümet kör topal gidecek gibi.» Sonra sesine alaycı bir ton vererek,

«...Bakanlıklara dolmuş kalkıyorrrr!» diye yeni kulis sloganını söyledi.

«Bizim milletvekillerinden kimi görseler bakanlık öneriyorlar» diye ekledi.

Eğer CHP, İşgüzar işini soruşturma komisyonuna göndermeyi başarırsa, bu komisyonda «cephelerin» 8 - 8 olacağı, bu nedenle komisyonun iki yıl başkan bile seçemeyeceği hesaplanıp tartışılıyordu.

Christopher'ın demecini AP sorun yaptı, Çağlayangil gitmiş ABD elçisine «Doğru mu bu?» diye sormuş, elçilik metni istetmiş Waşington'dan bekliyordu.

Korutürk AP'nin bir bildiriyle «tarafsızlığını yitirdiğini» öne sürmesi üzerine, «görevden çekileceğini» söylüyordu. Halûk Bayülken'in açıklamalarından da doğruladığı gibi, Köşk «iki cami arasında beynamaz»dı.

Gerilimlerin arttığı, hükümetin gidip gitmeyeceğinin alabildiğine tartışıldığı haziran başında «çaylı toplantıya» çağrıldık.

6 Haziran 1979 Çarşambaydı.

6

ECEVİT ADINA İNSAF!

«İşler kötü gidiyordu.»

Bu yargıyı pekiştiren gelişmeler elbette gözetiliyordu. Yok'ların giderek görünür hale gelmesi kuşku yok ki, Ecevit Hükümetinin, daha doğrusu doğrudan Ecevit'in sırtına biniyordu.

Ne var ki, Ecevit'in Ocak 1978'de işbaşına geldiği zaman MÇ Hükümetlerinden parlak bir miras almadığı da genel kanıydı.

«Dövize çevrilebilir mevduat» adı altında —o günlerin deyimiyle, kendi dövizini kendin bul— uygulamalarıyla devletin garantisi altında Batı dünyasına 6 milyar 600 milyon dolar borç vardı. 1977 yılı sonundaki bu borcun altından Ecevit Hükümetinin kalkması gerekiyordu. DÇM'ler yüzünden içerde ve dışarda birçok firma batmıştı, devletin kasasında değil 6 milyar dolar, onda biri yoktu.

Ecevit Hükümetinin omuzladığı bu borçlar için yoğun çalışmalar yapıldı. Batı devletleriyle olan sorunların başında da bu borçların ertelenmesi geliyordu.

Nitekim Ecevit Hükümeti sırasında 1978-79 döneminde DÇM borçlarının 5 milyar 609 milyon doları ertelendi. «Tarihin gördüğü en büyük borç erteleme operasyonu» diye adlandırılan bu olayın, günlük yaşama —hemen— yansıması olanaksızdı. Ama, ekonomiyi sağlıklı duruma getirebilmek, Batıdan yeni krediler alabilmek için bu güvencenin verilmesi, ertelemelerin sağlıklı biçimde yapılması gerekiyordu. Ecevit Hükümetinin bu konudaki girişimlerini başarısız diye nitelemek olanaksızdı, insafsızlıktı!

Ecevit işe başladığı sırada devletin dış ödeme yapma gücü

sıfırdı. O kadar ki, dış ülkelerdeki resmi görevlilere maaşları gönderilemiyordu. Bir başka sorun daha vardı ki, günlük yaşamı, devlet işleyişini tek sözcükle «perişan» ediyordu. Dış ödeme güçlüğü nedeniyle, akaryakıt sağlamak bellibaşlı sorunların en başında geliyordu. Irak'tan sağlanan akaryakıt için Türkiye'nin 200 milyon dolar borcu birikmiş, Bağdat da akaryakıt vermeyi kesmişti. Akaryakıt sorununun bir başka yüzü daha vardı, elinizde ödeyebilecek dolarınız da olsa, akaryakıt bulmak o yıllarda çok zordu.

Arap ülkelerinin akaryakıtla ilgili yeni önlemleri Batı ülkelerini sıkıştırmış, Batının akaryakıt sağlaması bile güçleşmişti. 1979'da akaryakıt sorununda ikinci bir talihsizlikle karşılaşıldı: 1977 yılında akaryakıtın variline 13.13 dolar ödenirken, bu rakam durağan bir dönemden sonra, 1979'da birdenbire patladı ve Temmuz 1979'da akaryakıt alış fiyatı varilde 22 dolara yükseliverdi. Bütün bunlar ödeme güçlüğü içindeki Türkiye'yi büyük ölçüde etkiliyordu. 1979'da akaryakıt bunalımının altında bu gerçek de yatıyordu. Ödemeler dengesini bu son gelişme büyük ölçüde bozdu.

Ekonomik darboğazdan geçebilmek için IMF'yle anlaşabilmek, OECD ve benzeri kuruluşlardaki Türkiye'ye yardım konsorsiyomlarını işletmek gerekiyordu.

Ecevit'in bağımsızlarla kurduğu hükümetin iki açmazı vardı:

Borç ödemeleri yapacak, kredi bulup işlerlik getirecekti.

Sonunda CHP, bir sol partiydi, halka umut vermişti, beklentiler vardı, bunları karşılaması gerekiyordu.

Ecevit, dışardan kredi gelmeden ilk devalüasyonu yaptıktan sonra sıkıntılar başladı.

Bunun nedeni de ayrıydı:

IMF, o sırada bizimle bir stand-by anlaşması yapmaya razıydı. Ama, devalüasyonu yapmamızı, bütçeyi denklememizi, KİT açıklarının kapatılmasını, ihracata yönelmemizi istiyordu.

Devlet Bakanı, ekonomik işlerden sorumlu Hikmet Çetin'in de doğruladığı gibi devalüasyonu yapmadan önce devletin kasalarına döviz yerleştirmesi, devalüasyondan sonra vatandaş bankaya geldiğinde istediği dövizi bulması gerekirdi. Eğer bu yola gidilmezse, halk dilediği gibi dövizi bankada bulamazsa,

gene karaborsa çalışacaktı.

Ama, başta IMF ve öteki Batılı para kaynakları, bu önlemler alındıktan sonra verilmesi gereken dövizi sağlayabileceklerini söylemişlerdi. Hükümet, önlemsiz bir devalüasyonu «kredilerin hemen işlerlik kazanabilmesi için dış yeni krediler kasalara akmadan yapmaya karar verdi» ve yaptı.

Devalüasyon oldu, ama hiçbir olumlu etki getirmedi. Çünkü Batı, verdiği sözü tutmadı, devalüasyondan sonra Türkiye'ye döviz akımını ağırdan aldı; döviz gelmeye başladığı zamansa, iş işten çoktan geçmişti.

İvedi para arama çabaları, bundan sonra daha gelişti.

Hükümet, başka kuralları zorlamaya karar verdi. Arap ülkeleriyle, Irak, Libya gibi ülkelerle, kısacası, Doğu blokuyla ticareti geliştirmeyi planlıyordu. İran'la yeni bir anlaşma yapıldı, İran'dan ilk kez mal karşılığı akaryakıt alımı sağlandı. İran'dan bir milyon ton akaryakıt alacaktık. Bu arada Sovyetler Birliği de Irak'tan ithal ettiği petrolün bir milyon tona yakın olan bölümünü Türkiye'ye devretti.

Ama, sıkışık günler öyle arka arkaya geliyordu ki, bir ara Irak 40 milyon dolar borcumuzu ödemediğimiz için akaryakıt akımını durdurdu. Hikmet Çetin, bir önceki anlaşmayı yaptığı Iraklı devlet adamı Hammadani'yi aradı :

«Faiz sözü dışında, başka hiçbir güvence veremem, ama 40 milyon doları üç ay sonunda ödeyeceğimizi söyleyebilirim, akaryakıt akımını kesmeyin» dedi.

1978-79'larda Irak'la otomatik telefonla konuşamıyorduk. Hikmet Çetin, Avrupa üzerinden Hammadani'yi bulabilmişti. «Bu kararı tek başıma veremem, Saddam'la konuşayım» dedi. Yarım saat sonra tekrar aramasını rica etti Çetin'den.

Hikmet Çetin yarım saat sonra Saddam'dan onay alındığını öğrendi.

Fakat bir «bakan sözü» vermişti. Merkez Bankasına buyruk verildi, her gün gelen dövizlerden mutlaka küçük bölümler saklanacak, üç ay sonunda toplanan dolarlar Irak'a verilecekti. Böyle de yapıldı. Böyle günlerdi.

Devlet bu güçlüklerin içindeydi, akaryakıt sorununda bile günlük çözümlerle boğuşuyordu.

Öteki göstergelerse «fena değildi», hatta «iyimser» gözle bakılabilirdi :

1978'de ihracat arttı, ithalat kısıldı.

İhracat, 1977'de, 1 milyar 753 milyon dolar iken, 1978'de yüzde 30 artış göstererek 2 milyar 288 milyon dolara yükseldi. İthalat da 1977'de 5 milyar 796 milyon dolarken, 1978'de 4 milyar 599 milyon dolara indi. 1979'da ihracatta küçük bir düşme gözlendi; ithalattaysa, bir ölçüde artış.

İşçi dövizleri 1977'de 981.008 dolarken, 1979'da farklı kur ayarlaması nedeniyle, 1 milyar 696 milyon dolara fırladı.

7

İKİLEM NEREDEN KAYNAKLANIYOR

Ecevit'in ekonomide başarılı olmasını engelleyen en önemli öğe, hükümetin bünyesinden kaynaklanıyordu :

Bir hükümet kurulmuştu kurulmasına ya, yapısı gözden geçirildiğinde bu hükümet «on dört partiden oluşan bir koalisyon» izlenimini veriyordu. On bir bağımsız bakan + Faruk Sükan + Turhan Feyzioğlu + CHP.

On bir bağımsız bakanın her biri birer partiydi sanki. Hiçbir partiye dayanmıyorlar, ama hükümetin ayakta kalmasını sağlıyorlardı. Ecevit'in «Güneş Motelinde kimi bağımsızlarla» yaptığı görüşmelerden sonra kimi bakanlıklara atamalar yapılırken, hükümete can veren önemli 'köşeler'de hep bağımsızlar yer almıştı.

Örneğin Orhan Alp, «mühendistir, sanayi işlerini bilebilir» gerekçesiyle Sanayi Bakanlığına getirilmişti. Ulaştırma gibi önemli bir bakanlık Güneş Öngüt'e verilmişti. SSK primlerinin, işçi sorunlarının odaklandığı Sosyal Yardım Bakanlığı Hilmi İşgüzar'a teslim edilmişti. Gümrük Tekel gibi bir bakanlık yine bir bağımsız, Tuncay Mataracı'ya sunulmuştu.

Buna karşılık «hükümetin jandarmalığını yapacak» bakanlıklar, İçişleri, Dışişleri, Adalet gibi bakanlıklarla, 450 bin öğretmeni bünyesinde barındıran, çok sorunlu Milli Eğitim gibi bakanlıklar CHP'ye kalmıştı.

Sükan ile Feyzioğlu ayrı birer dünyaydı. Ziya Müezzinoğlu, Maliye'de yetişmiş, Maliye Bakanlığını üstlenmişti. Oysa hükümetin başıyla maliye arasındaki uyum, çok işleri ya ak'a ya kara'ya götürürdü.

CHP içinde «hizip» başları olarak bilinen Deniz Baykal, Enerji Bakanlığına, Ali Topuz ise Köy İşlerine getirilmişti ki, bu bakanlıklar birer «imparatorluk»tu; CHP'li bakanlar da kısa sürede imparator kimliğine bürünmekte gecikmediler.

İkilemler, açmazlar hükümet bünyesinden doğuyordu. Hükümetin hizmete yönelmesi gereken bu yapısıyla, Türkiye'nin o günkü koşulları eşdeğerde değildi.

Bu yapı günlük uygulamalara gereksinimlere yöneliyor, etkiliyor, aksaklıklar halka yansıyordu. Hikmet Çetin, «Bütün bunlara karşın, biz hükümeti Demirel'e devrederken sağlanan 2.720 milyarlık kredinin 1.246 milyarı henüz kullanılmamıştı, ama sağlanmıştı» diyordu.

8

ÖRNEKLEME

Başbakan Bülent Ecevit, Feyzioğlu'nun istifasından sonra Başbakan Yardımcılığına getirdiği Hikmet Çetin'den,

«Akaryakıt sorunundaki aksaklıkları gidermeyi, bir de bakanlıklar arası koordinasyon» görevini üstlenmesini istedi.

Hikmet Çetin görevi üstlendi.

Bir toplantı yaptı. Buraya TPAO Genel Müdürü İsmail Ertan, Maliye'den Kaya Erdem, Petrol Ofisi Genel Müdürü Mustafa Özyürek ve Merkez Bankası Guvarnörü İsmail Hakkı Aydınoğlu katıldı.

Piyasada tüpgaz ile yemeklik yağ yoktu.

Küçük kimi önlemlerle, ekonomik yaptırımlarla bu iki önemli maddenin sıkıntısı çekilmeyebilirdi.

Hikmet Çetin, bürokrasi «üzerine düşeni zamanında yapmadığı için» bu sıkıntının çekildiğini söylediği zaman tepkiyle karşılandı. İsmail Ertan,

«Yani, görevimizi tam yerine getirmediğimizi mi söylüyorsunuz?» dedi.

Çetin, «Hangi anlam çıkıyorsa, onu söylüyorum» dedi.

Bunun üzerine İsmail Ertan istifa etmeye kalktı. Hikmet Çetin, Başbakana gitti :

«Bu koordinasyonu sağlayabilmem için bürokrasinin başında olanları dilediğim gibi atamalıyım, yoksa başka bakanların atadığı kişilerle koordinasyonu sağlamak ve sorunu alt edebilmek olanaksız» dedi.

Başbakan Yardımcısına böyle bir yetkinin tanınması için TPAO ve Petrol Ofisini buyruğunda tutan Enerji Bakanı Baykal'ın izin vermesi söz konusu olamazdı. Başbakan, hükümete «atamalar nedeniyle» Hikmet Çetin'in bu görevi bıraktığını bildirdi.

Başbakan Ecevit'in bize 'çaylı toplantılarda' söylediği gibi, «bürokrasinin işleyişindeki olumsuz tablo nedeniyle akaryakıt işini 'bizzat kovaladığını'» açıklarken amaçladığı, bu gelişmelerdi.

Akaryakıt belalı bir işti. Her gün halkla hükümeti karşı karşıya bırakan bir sorundu. Hikmet Çetin «akaryakıt ve bununla ilişkili günlük temel maddelerin koordinasyonu görevini» üstlendiği gün, Enerji Bakanı Baykal Meclis koridorlarında karşılaştığı sorulara:

«Akaryakıt sorununu Hikmet Çetin yürütüyor, ona sorun» diyordu.

Bu davranışlar Başbakana yansıyordu.

Yağ kıtlığının sürüp gittiği sıralarda Ticaret Bakanlığı ile Yerel Yönetim Bakanlığı aralarında da kesin bir «uyum» sağlanamamıştı. Yerel Yönetim Bakanlığı yağ dağıtımını belediyelere bırakmıştı. Belediye başkanlarının yağı, hangi ölçeklerde nerelere sattıkları, ya da karaborsaya satıp satmadıkları kolaylıkla saptanamıyordu.

Hükümetin halkın günlük gereksinmelerine yansımayan kimi başarıları, dağınık yapısı onu, hızla başarısızlığa götürüyordu.

Ecevit'in günlük çırpınmaları yetersiz kalıyor, bakanlarından kendisine aktarılan kamuoyuna ilişkin bilgiler, bir süre sonra tersine işleyen kimi uygulamalar, ortaya olumsuz sonuçlar çıkarıyordu.

9

İŞGÜZAR SORUNUNDA ECEVİT'İN PSİKOLOJİK DURUMU
(Önemli Bir «Çaylı Toplantı»)

Ecevit, «Hilmi Beyin kararına karışmak istemiyorum» dedi.

Biraz gecikmişti. Biz, «özel çaylı toplantılara katılanlar» toplaşmış, bekliyorduk. Millet Meclisi kulisini bıraktığımız zaman Hilmi İşgüzar'ın durumu her köşede tartışılıyordu. Bağımsızlar Mecliste aralarında toplanmışlardı. Sükan direniyordu.

Ecevit, «Çok iş vardı bugün» dedi. «Not çıkaramadım, söyleşelim.»

«Söyleşelim» dedik.

«Şimdi Hilmi Beyin vaziyetine gelelim» dedim. «İstifası çok şeyi kurtarabilir, nasıl görüyorsunuz durumu?»

«...Hilmi Beyin kararına karışmak istemiyorum» dedi Ecevit:

«Artık bir soruşturma enflasyonu var Mecliste. Düşününüz ki bir soruşturma kurulunda 40 sorun var. Neredeyse güreşçilerin mayolarıyla ilgili de soruşturma istenecek...»

«Ama bu olay, güreşçi soruşturması gibi gayri ciddi değil ki...»

«Eğer hakkında gensoru verilen her bakan düşerse, ya da istifa ederse hiçbir hükümet duramaz. Bir yıl duramaz, yol açılır...» dedim.

«Biliyorum, ama arkadaşıma müdahale hakkını kendimde bulamıyorum. İşgüzar sorun ortaya çıktığından beri bize anlayış gösterdi. Hemen bakanlıkta soruşturma açtırdı, teftiş kurulunu çalıştırdı, yeterli görmedik diye maliye müfettişleriyle de soruşturma yaptırdık. Soruşturma mekanizması harekete geçti. Ayrıca hiç kimse gensoru açılmasın demedi.»

Durduk:

«Arkadaşımızı zorlamak hakkını kendimde göremiyorum, bu çığır açılırsa nerede durur, bilinmez ki...» dedi Ecevit.

«Fakat Meclis koridorlarında çeşitli rüzgârlar esiyor» dedim.

«...Emin olamam soruşturma yaptırmadan. Hükümet bütündür, ama kişilerden oluşuyor. Bunu zorlayamam...»

Ecevit, ya hükümetin İşgüzar'dan sonra nereye gideceğini hesaplayamıyordu, ya da kendisi de bir hesap yapmış, sonuç olumsuz çıktığı için İşgüzar'ı istifaya zorlayamayacağını düşünmüştü. Belki bunu dokunduruyordu.

«Feyzioğlu'na konuşurken baktınız mı Mecliste?.. Her cümlesinde Sükan'ı söylüyor ve üzerine bastırıyordu» dedim.

«...Gensoru ve soruşturma birlikte açılıyor. Eğer yolsuzluk varsa İşgüzar olayında, soruşturma ile ortaya çıkar. Faruk Sükan da 'var' diyemez, ancak izlenimlerini söyleyebilir. İşgüzar'ın —ben hukukçu değilim ama— iki sorumluluğu olabilir bu durumda.

a) İddialar karşısında ne yaptı?.. Soruşturma açtırdı, görevini yerine getirdi.

b) Eğer yolsuzluk olayında arsalarla ilgili olarak müdürler kuruluna baskı yapmışsa yetkilerine tecavüz etmişse, o zaman soruşturmada bu da ortaya çıkacak.

Öyleyse gensoru neyi kanıtlayacak?..»

«Siyasal sonuç alınır» dedim.

Ecevit, yanıtladı: «Evet!»

Konuşmaların burasına değin Ecevit'in CHP taktiğini koruduğunu gördük: Gensoru verilmeli, soruşturma açılmalı, güvenoyu alınmalı, İşgüzar kabinede kalmalı, hazırlık soruşturmasında 'bir şey çıkarsa' gitmeliydi.

«Ama, partiniz yolsuzluk konusunda çok duyarlı. Hakkında soruşturma yapılan bir bakanın TC hükümetinde kalması doğru mudur?»

Sorum buydu:

«...Hazırlık soruşturmasını biz bir ayda bitirmek istiyoruz. Kuşkum şu: Gensoru ile bir sonuç alınabilir. Bunun sonu nerede çizilecektir?.. Her gensoru yiyen bakan gidecek midir?..»

Soruları sürdürdüm:

«Grubunuza egemen misiniz? Ya bazı arkadaşlarınız güvensizlik oyu verirse, ne olur o zaman?»

«Tatsız bir durum ortaya çıkar. Bütün bu söylediklerinizden sonra tehlikeyi varit görürüm. Bu bir yandan siyasi oportinite, bir de bakanlar sorunu. Eğer İşgüzar benim tarafımdan

istifaya zorlansa, ithamlar karşısında onu kurtların önüne atmak olmuyor mu bu?...»

«Eğer İşgüzar güvensizlik oyu alırsa Hilmi İşgüzar gitmiş olmayacak yalnızca, bunun üzerinize, hükümet üzerine serpintileri olacak, o zaman ne olacak?»

«...Her gün karşılaştığımız ve üstesinden geldiğimiz sorulardan biri de bu olur... Ve.. Bir bakan gitmiş olur. Nitekim Feyzioğlu da Mecliste öyle söylemedi mi?...»

Genel izlenim şuydu : Ecevit, İşgüzar'ın istifa etmesine karşıydı. Ama gruptan veya hükümet içinden gelecek hareketleri kulak ardı edemiyordu. Hatta —öyle algıladım— İşgüzar için güvensizlik oyu çıkması olasılığını daha yüksek görmüyordu. Belki istifa etmesini istiyordu, ama bu istifanın kendi girişimiyle, dürtüsüyle olmasını istemiyordu.

AP'nin, Hasan Korkut'un atanmasından sonra Cumhurbaşkanının «tarafsızlığını yitirdiğini» öne sürmesiyle ortaya çıkan öteki duruma değinildi. Cumhurbaşkanını 'istifa ederim'e getiren, Millet Meclisi Başkanından «bu durumun saptanmasını isteyen» mektubuna söz geldi :

Ecevit, «..,AP'nin son zamanlardaki bildirileri, Cumhuriyet tarihinde tarafsız bir cumhurbaşkanına karşı görülmemiş çirkinlikte bir saldırıydı, Korutürk de cevabı verdi...» dedi :

«...1960'tan bu yana hiç böylesine rastlamamıştık. Anayasaya, devlet düzenine aykırı bir saldırı. 1975'te kendisi —Demirel— açıkça Demokratik Partiyi böleceğim, dedi. Yanına Bilgiçleri, Kılıçları alarak bunu yaptı ve bir hükümet kurdu. O zaman para işleri dönmüştü. Bizim böyle yanımız yok...»

'Para dönmemişti', ama kamuoyunda 'bakanlıklar sunulduğu' izlenimi güçlüydü.

Üsteledim : «Eğer İşgüzar güvensizlik oyu alırsa gensoru sonunda, nereye varacak?»

«...Eğer güvensizlik oyu çıkarsa Hilmi Beye, hükümeti düşürmek için bazı zorlamalar olacak. Fakat hükümet sorunu değil bu, hükümetin düşmesi konusunda bir sonuç çıkmaz...» diye yanıt verdi Ecevit.

Ecevit, hükümetin gitmesi konusunda kaygılı değildi. Hatta bir ölçüde kendine güveniyor, kararlı.

Fakat.....

Başka gelişmeler olmuştu : Sükan, İşgüzar istifa etmezse

bir basın toplantısı yaparak güvensizlik oyu vereceğini Başbakana bildirmişti. «Çaylı toplantıdan» bir gece önce konuştuğum Sükan, «Kimi bağımsız bakan arkadaşlar —Ahmet Karaarslan, Mustafa Kılıç, Ali Rıza Septioğlu— İşgüzar'ın istifa edeceği yolunda bana güvence verdikleri için basın toplantısını bir gün erteledim» demişti. CHP grubunu toplu tutmak, İşgüzar lehinde oy vermelerini sağlamak için Tuncay Mataracı, Orhan Alp ve Güneş Öngüt, «eğer, ters bir sonuç çıkarsa» istifa edeceklerini milletvekilleri arasında yaymışlardı. CHP'ye 'hükümetin gidici' olduğunu söylemek ve «baskı yoluyla» İşgüzar'ı kurtarmak için —adını siz koyun— tutulan bir yoldu bu.

Sükan, İşgüzar'ın istifasından sonra «hükümetin gitmeyeceğini» söylemişti.

Bağımsız bakanlar kendi aralarında görüşmüşler, sonra Başbakan Ecevit'le buluşmuşlardı. Hilmi İşgüzar bu toplantılardan sonra «Şimdilik öyle bir şey yok» diye istifa etmeyeceğini söylüyordu.

Gensoru olayından üç gün önce Ecevit de bize, «arkadaşımın istifa kararına karışmak istemiyorum» diyordu.

10

ECEVİT'E GÖRE DEMİREL'İN MARİFETLERİ
(Çaylı Toplantıdan)

«...Demirel'in bugünkü grup konuşmasını gördünüz mü?» diye sordu.

Biliyorduk :

«Ben böyle kelimeler kullanmak istemem, ama hezeyandı bu» dedi, sürdürdü :

«...Öyle bir tokat yiyecekmişiz ki, sesi Hint'ten duyulacakmış. OECD bünyesinde 20 devlet görülmemiş bir operasyonda (borçların ertelenmesini amaçlıyor) güçlerine göre olanaklarını bir araya getiriyor. Sağ eğilimli sol eğilimli hükümetler bir arada, 'Türkiye'de demokratik sol bir hükümet işbaşındadır, aman yardım edelim' diyor ayrım gözetmeksizin.

Yardım yaptıkları bir sırada Türkiye'de siyasal ortamın böyle karışık olmasını, vergi reformlarının engellenmesini yabancının aklı almıyor.

Süleyman Demirel, geçenlerde buraya gelen Alman muhafazakâr milletvekillerine, 'Siz nasıl olur da muarızımız olan bir partiden biri ile benim baş düşmanıma yardım edersiniz' demiş de adamlar şaşırıp kalmışlar. Dr. Kiep'in Türkiye'de daha kuvvetli işbirliğine ihtiyaç olduğunu vurgulayan beyanatını bu açıdan değerlendirmelisiniz. Adam eleştiyor bu tutumu. Ben ise dışarıya şunu söylüyor, mesaj üstüne mesajla şunu bildiriyorum :

'6 bakan deklarasyon çıkarır, 4 kişi partiden istifa eder, bu meselelere bakmayınız. Yardım sorunu hükümet sorunu değildir. Türkiye için bir şeyler yapıyorsunuz' diyordum. Ve yabancılar muhalefetin tutumunu eleştiriyorlardı...»

«IMF ile görüşmeler hangi aşamada?» diye sordum.

«Olumlu, bu hafta bitebilir. Biz IMF'yle müzakereleri geçen yıl kolay atlattık. Bu yıl kolay olmayacak...»

«Ama, Woodward bir beyanatında 'Türkiye serbest piyasa ekonomisi uygulamalıdır' diyor. Bunun altında Tansalar, bazı devletleştirme girişimleriniz yok mu?»

«...Esasen Türk ekonomisi piyasa kurallarına göre işliyor. IMF, Yugoslavya'da bile var. Hatta orada yabancı sermaye devlet garantisini arkasına alarak geliyor ve —soruyorsunuz ama— IMF ile yapılan görüşmelere dair elimde 'ayrıntılı' bilgi yok...»

Maliye Bakanı Müezzinoğlu, Paris'te IMF'yle görüşüyordu. Ne garip bakanlar vardı Türkiye'de, bu denli önemli görüşmeleri ayrıntılarıyla Başbakana bildirmiyorlardı!...

«...Bize para gelecek —300 - 400 milyon dolayında— Bu para, ötekiler gelene dek bizi götürür. Dünya Bankası bugüne dek hiç yapmadığını yaptı, 150 milyon dolar fazla verdi.»

«Fakat efendim» dedim, «IMF diyor ki: '1978 Martında bir stand-by anlaşması yaptık, niyet mektubu verdiler bize ve Türkiye mayıs ayından itibaren hiçbir taahhüdünü yerine getirmedi.' Şimdi her ay konsültasyon istiyorlar?»

«...Ben şöyle diyorum, 'uygulanmayış' değil de 'uygulanamayış' oldu...» dedi Başbakan :

«...Eğer geçen yıl bu yıl yaptıkları yardımı yapsalardı, ekonomiye buna göre çeki düzen verecektik. Bir de şu oyun döndü :

IMF geldiğinde işadamlarıyla görüşür. İşadamları değişik amaçlı girişimler yaptılar. Kurultayda da söyledim, bir kısmı —bölüşüm— yani döviz, taze para için dış dünyayı etkilemek istediler. IMF'ye durumumuzu anlatmakta bunun büyük ölçüde etkisi oldu. İşadamlarının 'dibi delik kuyuya para atıp batırmayın' diye propaganda yaptıklarını biliyorum. IMF, ihracatımızda geçen yılki artışa bir türlü inanamadı. Sonra kabul ettiler, çünkü bu artış kendi kuramlarına uymuyordu. Biz KİT'lere zam yapmayacağız, bir kez daha söyledik. Hatta bir fon kurduk. Ama örneğin THY —geçmişteki çalışmalar nedeniyle— bize hiç haber vermeden uçaklara zam yaptı...»

«Haberiniz olmadan, nasıl oldu bu?»

«Evet, olmadı. Gelecek paranın bir kısmı petrole kullanılabilir. Arap ülkelerinden ve bölgesel işbirliğinden —iki önceki toplantıda söylediğim gibi— çok umutluyum. Bakıyorum da, bugün bizim için en hayırlısı bu bölgesel işbirliği. Komşuluk giriyor, yararlar giriyor. Suudi Arabistan ile Kuveyt'ten gördüğumuz ilgi, Batı ile kıyas kabul etmez. Bu ay İran'la —hiç kimseye yapmadığı biçimde— petrol için bağlantı kurmamız mümkün. Petrol konusunda petrol üreten ülkelerden daha çok umutluyuz...»

Söyleşi bu noktaya gelince Ecevit, gelecek yıl uygulamayı düşündüğü önlemleri açıkladı. Akaryakıtın pahalı olması karşı-

sında ABD'de bugün 'odun sobası' reklamları yapıldığını söyledi, fabrikalar bizde kömüre dönüşecekti. Fuel-oil'in pahalı olması nedeniyle bu yola gidileceğini, kömür üretiminin artırılmasına çalışılacağını anlattı.

Sürdürdü Ecevit:

«...Dışardaki izlenim şu: 'Dünyada bu kadar bunalım varken nasıl oluyor da Türkiye'de bu çekişmeler olabiliyor' diyorlar. Meclis bu ay tatile giriyor. Tatile girmeden önce Meclisten yalnızca askeri konulara ait tasarıların çıkmasını istiyoruz. Para ile askerlik konusunu, bu para döviz olarak hükümete gelecek diye baltalıyorlar, değil mi Altan?..»

Altan Öymen, muhalefetle «dalga» geçti:

«Biz ülkeye döviz gelsin diye bu tasarıların geçmesini istiyoruz, muhalefet de 'biranın alkollü içki sayılmasını' isteyen yasanın geçmesini..» dedi.

Ecevit, «Oysa» dedi, «döviz karşılığı askerlikten gelecek döviz, sadece milli savunmaya gidecek, yerine getiremediğimiz bazı gereksinmeleri karşılayacak. Yasada bunun garantisi var, isterlerse daha da garanti koyacağız, koyarız. Öteki yasada sıkıyönetim sona erince eldeki davaların sivil mahkemelere gitmemesi ve askeri mahkemelerin sürmesi için. Anayasa Mahkemesinin bu iş için bir kararı da var. Eğer bu yasa çıksa, olay görülmeyen Erzincan ve Erzurum gibi illerden, hatta bazı büyük şehirlerden sıkıyönetim kalkabilir...»

Kafasından kimi büyük illerden sıkıyönetimi kaldırmayı geçirdiği gibi bir izlenim edindim.

«...Genelkurmay Başkanı geçenlerde komisyon üyelerine bir brifing yaptı. Üyeler tek tek bu yasalara 'evet' diyorlar, ama iş genel başkanlarına gitti mi?.....»

Cümleyi tamamlamadı, 'anlarsınız ya' demek istiyordu. Milletvekillerine kalsa yasalar hemen çıkacaktı, fakat muhalefet partilerinin önderleri baltalıyordu.

«Grupta bir şeyler oluyor, Süleyman Genç ekibi ve sizin desteklediğiniz Metin Tüzün kazanacak derken, Ali Şavlı çıktı, pat aldılar seçimi. Bu, ne demek oluyor?»

Altan Öymen, seçim zaferini, vurgulayarak,

«Şavlı çekildi ve bugün Tüzün kazandı..» dedi.

Kutladım Altan'ı, sonunda grup başkan vekiliydi, bir başarı!..

«Altan ve Uysal'ın seçiminde de böyle olmuştu...» dedi Ece-

vit. «Gruptaki bu hareketler 'bilek bükme' oyunu gibi. İlk önce güçlerini gösteriyorlar, sonra seçiyorlar.»

U-2'ler Sorunu

«U-2'ler konusunda durumun» hangi aşamada olduğu soruldu :

...ABD'ye, U-2'yi asla pazarlık konusu yapmayacağız? Budenetim sorununu hallettiler ya da başka alternatif buldular...»

Soruyu soran arkadaş, «Herald Tribune'de uzun bir yazı okudum. Gazeteci İran'daki üslerin Türkistan'a yakın olanlarından birine gitmiş, ABD'de bu konuda yetişmiş genç İranlı subaylar görmüş üs emrinde ve bazı makineler çalışıyormuş, sesleri geliyormuş...» dedi.

«Tıpkı bizde kapatılan üslerin çalışması gibi bir şey» dedim, Ecevit başladı gülmeye, hepimiz gülüyorduk.

Ecevit, «Salt II anlaşmasının dünyanın geleceği açısından önemini biliyorum. Eğer bizden bu konuda katkı bekleniyorsa gocunmadan yaparız» dedi. «...Anlaşmaya ABD ve Sovyetler taraf. Türkiye'nin sorunu değil, insanlığın sorunu olarak görüyorum» eklemitisini yaptı. Denetlemenin Türkiye'den başlaması için Sovyet iznine gerek gören politikasını sürdürüyordu.

TV'de bir hata yüzünden kentlerin nasıl yıkıldığını anlatan bir film seyretmişti. U-2'lerin denetimi fikrini savunuyor, ama...

«...İki devletten iki önderin densizliğiyle çok vahim olaylar çıkabilir ki, bunu önlemeye Türkiye'nin katkısı gerekirse bu yapılmalıdır, ancak iki devletin anlaşması koşuluyla. Henüz bize iki tarafın denetimin bizden başlamasını kabul ettiklerini gösteren bir şey gelmedi...»

Bir açıklama getirdi :

«...Ben 1978 başlarında Salt II anlaşması için müzakerelerin ilerlediğini görünce, ABD'ye 'bu anlaşmada Türkiye'ye düşen görevi saptayınız, bizi rahatlatırsınız, biz bu görevi gocunmadan yaparız' dedim. (Dışişleri Bakanı Mr. Vance olmalı.) Yapmadılar... Ve 'Türkiye ile nasıl U-2 uçuşlarını çözeriz' diye son ana kadar beklediler.

...ABD'ye, U - 2'yi asla pazarlık konusu yapmayacağız? Bunu Türk-ABD ilişkileri dışında görüyoruz dedik... Ve taleplerimizde U-2 nedeniyle artış olmayacağını bildirdik...»

«Ama, ekime bir şey kalmadı, ne olacak Türkiye-ABD savunma işbirliği anlaşması?» diye sordum.

«...Geciktiren biz değiliz, onlar! Christopher'a bunu söyledim. ABD'ye dönünce bakacaktı ne olduğuna. Üsler bugün geçici statüde, kontrol elimizde...

U-2'ler meselesi üzerinde ABD, son zamanlarda pek durmuyor. Belki anlaşmışlardır, belki buradan umudu kesmişlerdir veya örneğin Çin gibi başka formüle bakmaktadırlar...»

Komutanlar Pek Sık Amerika'da

Ecevit'e sordum:

«Siz şimdi daha önceden programlanmıştı diyeceksiniz, ama son zamanlarda Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanları ABD'ye gitti, pek sık olmuyor mu ziyaretler?...»

«Normal ziyaretler» dedi Ecevit ve ekledi:

«Komuta zincirinde hiçbir şey yok!...»

Aylardan hazirandı, yıl 1979 ve on beş ay sonra, 1980 yılının Eylül ayı...

«Hani ya beyfendi, benzetmek gibi olmasın» diye başladım, «12 Marttan öncede çok sık ziyaretler yapılmıştı da»... Bir anımsatma. Kimi arkadaşlar güldü, Ecevit duymamazlıktan geldi.

Bir arkadaş, «IMF ile anlaştıktan sonra paralar geldi, hükümet düşerse ne olur?» diye sordu. Ecevit,

«İki sonuç verebilir. Para geldi diye iktidara gelelim derler. Hükümet kalır, bizim dünyada gücümüz artar. Darboğazlar içinde olmamız moral bozar. Eğer biz olanakları iyi kullanırsak, bir rahatlık gelecek. Para hevesleri artırır. Ama bence halkın morali ve benimle kimi arkadaşlarımın moralimiz sağlam...»

Arada yapılan kimi belediye seçimlerinin dördünü AP, ikisini CHP kazanmıştı.

Ecevit'e göre, «CHP'nin oyları yükseliyordu». Öteki sağ partiler bu yörelerde seçime gitmeyince belediyeleri AP kazanıyordu. CHP derken kendisine verilen dosyaya baktı ve bunları söyledi.

Teoman Erel ile kimi arkadaşlar, IMF'nin bir yetkilisine dayanarak hükümet değişikliği olursa, IMF'nin koşulları yeniden gözden geçireceğini öne sürdüğünü anlattılar.

Kur farklarından ilk ay 10 lira farkla, 400 milyona yakın döviz toplandığını; ikinci ay 5 lira farkla bunun yarıya indiğini, Tahtakale'de ilk ay uygulamasında karaborsa olmadığını, fakat ikinci ay doların 49 TL'ye yükseldiğini söyledim, neden ilk ay yapılan uygulamayı uzatmadıklarını sordum. Doğruladı. Ama, ilk ay yapılan uygulamanın, izleyen aylarda süremeyeceğini söyledi. İşçiler çok para sağlamak için borç alıp göndermişlerdi, fazlalık bu nedendi.

Son sorulara geldik, saat 21.00'i geçiyordu :

«Bazı olanakları kullanırsak işler düzelir dediniz. Ama, IMF ihracat ve ithalatta yeni kur farklarının uygulanmasını istiyor, bu piyasayı etkilemez mi?..»

«Bazı şeyleri yapmak dönemine geldik. Zaten kur farklarını uyguluyorduk. Bunları yapmazsak dışsatım etkilenir ('Şimdi söyleyeceklerimi yazmayın lütfen' dedikten sonra) :

...Eğer gerekli döviz gelirse, Türk parasının değerini düzeltmek lazım. Sanayi ürünlerinin maliyeti zaten serbest kura göre oluşmuş durumda. Bu kurlar maliyetlere yansıdığı kadar yansıdı. Bir yıllık dövizsizlikle ithalatla üretimi arttırmamak.. Belki ihracat zorlanacak. Bu yıl, zorlanacak...»

«Eğer parayı dalgalanmaya bırakırsanız, dolar 100 liraya çıkar...»

Ecevit,

«Yapmayacağız!..» dedi.

Yeni bir devalüasyon kokusunu alarak ayrıldık Ecevit'in yanından.

İlginç ve önemli bir toplantıydı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONDAN BİR ÖNCEKİ DURAK

1

BİRLİĞE ÇAĞRI

Nezih, «Bunlar yanyana gelmez, getiremedik, bu işi yapacak her kimse bir milyon benden» dedi

«Yaparım» dedim.

Şaka mı ciddi mi söylüyorum diye herkes yüzüme baktı:

«İki önder yanyana gelebilir, ilkede birlikte olduklarını açıklayabilirler ve hazırlanan bir metne imza atarlar» dedim serinkanlılıkla. Gülüyordum da.

Nezih pek başarı şansı görmüyordu, «Görelim bakalım, yap, ilkede birlikte olduklarını ilan eden metni imzalasınlar, tamam» dedi.

«Bir milyon?» dedim. İşi ciddiye aldığımı anlayınca, her zaman yaptığı gibi yaptı, önüne baktı, bir şeyler «homurdandı».

Ağustos 1979'da gazetede toplandık.

«Durumu gözden geçiren» bir toplantıydı. Olaylar, eylemler giderek tırmanıyor, Orduda kimi hazırlıklardan söz ediliyordu. Nereye gidiyorduk, olaylar karşısında nasıl bir davranış gösterecektik?.. Bunları aramızda tartışıyorduk. Ecevit Hükümetinin umulanın tersine olumsuz bir çizgi göstermesinden herkes yakınıyordu. Pahalılıktan, sosyal kimi sorunlardan çok, hemen herkes anarşi ve terörün boyutlanmasını ön sıraya alıyordu.

Sonuçta, iki büyük parti önderinin yakınlaşmasında, ülkenin ana sorunlarında aynı dili kullanmasında sayısız yararlardan söz edildi.

«İki önderi ilkede bir araya getirmek» eğilimi bu yargıların pekiştiği sırada ortaya atıldı.

Henüz kıvamına gelmemişti, ama iki önderin ülkenin içinde bulunduğu koşullarda bir araya gelip sonuçlara gitmeyi istemedikleri yargısı oluşmaya başlamıştı.

Basın da siyasal kulisler de, elbette Ordu da bunu istiyordu.

2

DİRENME

AP önderi Demirel'in Güniz Sokaktaki evinde, hazırladığım metni imzalaması için direniyordum :

«Böyle bir metni neden imzalamayacağınızı anlayamıyorum. Biliyorum, bir seçim arifesindeyiz, bu sırada iktidarın başıyla 'ortak hareket' etmenin zararlarını gözetiyorsunuz. Ama, kimi olaylar da var ki, üzerine çıkmanız gerekiyor. Sizin de Ecevit'in de. Anayasa çerçevesinde bölücülükten terör ve anarşiye değin yapılacak bir savaşımda birlikte olmanızı önleyecek ne var ki; doğrusu anlamıyorum, bunu kamuoyuna anlatmakta da güçlük çekeceğimizi biliyorum...» dedim.

İki önderin imzalayacağı bir metinden söz ettiğim anda,

«Kim imzalayacakmış bu metni?..» diye sormuştu. Önüne konulan konuyu çok ciddi karşılamıştı.

«Siz ve Ecevit» dedim.

«İmzalamam» dedi Demirel. «O zatı ben Başbakan kabul etmediğimi birçok kez söyledim.»

«Söyleyebilirsiniz, ne var ki, Ecevit Başbakan ama...»

Demirel, «Seçim öncesi böyle bir mutabakat 'muvaza' izlenimi verir» dedi.

«İstersen sor, cevap vereyim, bir demeç olsun» diyordu. Demeçten bol ne vardı ki piyasada; demeç, yeterli değildi.

«..Size ne soracağım ben. Bölücülüğe karşı mısınız, yanıtı evet. Anarşi nereden gelirse gelsin karşı mısınız, yanıt evet. Bunları bir metne yazdığımız zaman neden 'evet' deyip imzalamayacaksınız?..» diye direndim.

İnadı inattı: «O zatı Başbakan kabul etmiyorum, imzalamam» dedi, kesti attı.

Gece yarısına doğru Demirel'in evinden çıktığımda umudum kırılmıştı. Biz ne yapmak istiyorduk. «Ayak seslerini duyuyorduk». Bu nedenle, hiç değilse daha önceden iki önderin

anarşiden demokratik düzene gelecek her türlü saldırıya karşı «bir ve beraber» olduklarını kanıtlamak, onları bu yolda buluşturmayı kamuoyu önünde belgelemek istiyorduk.

Genel seçim niteliğine bürünen bir ara seçimi vardı önümüzde, ama bu seçim ne getirecek, neyi alıp götürecekti.

Aklımızdan bir türlü çıkarmadığımız soru buydu. Henüz askerler «kışlalarından» çıkmış değillerdi, Ecevit dilerse kabul etmesin, «çıkma hazırlığı» içindeydiler. Yaptığımız bütün görüşmeler de asker kesimin bu olguyu yadsımadığını görüyorduk.

Demirel'in gözlerinden, yüzünün çizgilerinden bu girişime fena tutulduğunu anlamıştım. Bense, yola çıkmıştım bir kez, sonuna dek götürecektim.

«Birliğe çağrı» demokrasiyi kurtarma operasyonunda ilk adım olabilirdi.

Eve giderken AP önderinin kimi sözlerini anımsıyordum:

Ben, «birliğe çağrı»dan söz ederken Demirel, AP milletvekillerine Siverek'de sıkılan kurşunlardan duyduğu üzüntüyü söylüyor, «Herkes suçludur, MGK, Cumhurbaşkanı.. Hepsini itham edeceğim, bu seçimde bunları söyleyeceğim. Eğer ben olmasam (göğsüne vurdu) bu rejim bir dakika ayakta duramaz» diyordu.

«Cumhurbaşkanı görevini baştan beri, yıllardır yapmıyor» diye sürdürüyordu.

«Cumhurbaşkanının amacı, görev süresini müdahalesiz atlatmak» dedim. Yargım buydu.

Demirel, «Yani kazasız belasız, öyle mi?» dedi.

Ordunun üstüne düşen görevi yapmadığını vurguluyordu. Sıkıyönetimlerden şikâyetçi idi. «Ben Ordu mudahalesine hep karşıydım, gene de karşıyım» dedi, durdu, ekledi:

«...Ama bu gidişe bir gün 'dur' diyecek çıkar...»

Özellikle Hava Kuvvetlerinde küçük rütbeliler arasında önemli gelişmelerin olduğundan, hatta —bir söylentiye göre— teğmenler arasında «devrim komiteleri» kurulduğundan söz edildiğini anlattım. Çok ilgilendi, hayret etti. Baktım konu gelişecek, «Üst düzeyde şimdilik bir şey yok gibi görünüyor» diye yumuşatmaya çalıştım:

«Evet, evet, öyle...» dedi, «zaten ben askerlere bir şûra toplantısında şimdiki tehlikenin subay sınıfından gelmeyeceğini,

kışkırtmalar karşısında asıl tehlikenin erattan kaynaklanabileceğini söylemiştim...»

Demirel, bölücülüğün Ecevit Hükümeti zamanında başlayıp geliştiğini söylüyordu.

Önemli saptamalar yaptı :

«Biz eğer bu seçimde CHP'yi bu koşullarda yenemezsek, hiç yenemeyiz. Bu, çok önemli» dedi.

«Eğer yüzde 45'in üzerine çıkarsa oylarımız ve beş milletvekili alarak Meclis aritmetiğini değiştirebilirsem...» dedi, «her şey başka olur.»

Ne olurdu?.. Bu hükümet gider, yenisi gelirdi. Ya sorunlar?..

Ben böyle düşünürken, Demirel, «Kimse inanmayacak bugün ama, aritmetik değişirse ben bir genel seçime götürürüm Türkiye'yi...» diyordu.

'Yeni bir genel seçim' tutkusu gene canlıydı. Böyle bir seçimden tek başına iktidar çıkacağına, Türkiye'nin başlıca sorununun 'siyasal istikrarsızlığı bir an önce gidermek' olduğuna inanıyordu.

Ara seçiminde 5 milletvekilliğini AP'nin kazanacağına inanıyordu.

Sözü gene MGK'ye getiriyor, «Şurada burada subaylar sokakta dövülüyor, nerede bunların hassasiyeti» diye söyleniyordu. Bir de kaygısı vardı :

«Kars'ta bazı bölgelerde ilçelerde sandığa saldırılacağı söylentisi üzerine güney illerindeki Türkmenler 'bizde böyle yapalım' diyorlar. Artvin'de subay dövülüyor, vali konağı ateşleniyor. Bu illerde seçim var, eğer seçim günü böyle olursa?...»

«Seçim 'muallel' olur» dedim.

«Evet» dedi.

«Bunları Ecevit'e yazsanıza» diye yeniden giriştim.

«Doğu meselesinde Cumhurbaşkanına mektup yazdım da ne oldu Allah aşkına» diye kızgınlıkla yanıt verdi.

Biz, gazete olarak «kanlı seçimden» korkuyorduk. Hazırlanacak bir metne iki önderin imza atmaları, kısa sürede kimi oluşmaları tersine çevirebilirdi. Demirel, ODTÜ'de İstiklal Marşı çalındığında öğrencilerin ayağa kalkmadıklarını ve benzeri olayları anlatıyor, anlatıyordu.

3

YA ECEVİT NE DİYECEKTİ?

Gece düşündüm.

Umudumu kırmamalı, girişimimi ikinci yanda zorlamalıydım.

Ama, Ecevit'i görmek için yaptığım bütün girişimler «meşgul, çalıyor, vakti yok» gibi nedenlerle özel kalemden dönüyordu.

Yazdı; Ecevit'e ulaşmamı sağlayacak «dostlar» tatildeydi.

Dört satırlık bir mektup yazdım, «bazı şeyler söyleyeceğimi» bildirdim, mektubu Çankaya'daki konutun kapısına bıraktım.

Öğleye doğru «ses» geldi : Saat 15.30'da bekliyordu.

Çankaya'daki konutun ikinci katında çalışıyordu. Bu kattaki küçük yatak odalarını çalışma bürosuna çevirmişti.

Elinde «kısa mektubum» gülüyordu. Sükan'ın bu seçimde AP'yi destekleme kararı aldığından, seçim sonrası CHP'de genel başkan değişimi için sıralanan planlardan söz ettik.

Sonra, cebimden metni çıkardım, «birliğe çağrı»nın temel amaçlarını anlattım.

Dinledi, hazırladığım ve önderlerin imzasına açacağımız ortak metni verdim, okudu :

«Çok iyi düşünmüşsünüz...» dedi.

Madalyonun öteki tarafı olumluydu. Rahatladım. Sevindim.

Kafamdan hemen planlar geçti, hızla. AP imzalamazsa, bu metni MHP'ye, MSP'ye imzalattırabilirdim. O zaman?... AP yalnız kalmayacak mıydı?

Ecevit, «Bu metin bende kalsın, pazartesi imzalayıp vereyim» dedi.

Olumlu yoldaydık.

4

DEĞİŞİM

«Neredesiniz?» dedi.

Demirel'in sesi sevecendi, ılımlıydı; birkaç gece önceki gibi kızgın, kırgın ve sinirli değildi.

«Geçen akşamdan sonra» dedim. «O hale geldim ki...»

Tamamlayamadım :

«Dur bakalım, dur!» dedi Demirel. «Ben daha 'ne yapacağımızı' anlamadım ki.»

Şaşırmadım, bir küçük umut ışığı yanmıştı. Demirel'in ilk tepkisinden sonra, eğiliminde bir değişim olduğunu gösterirdi bu sözleri.

«Hele bir daha konuşalım» dedi.

Konutta Ecevit'le yeniden buluştuk. Metni verdi, kimi değişiklikler yapmıştı, ama «Sizin metne tümüyle sadık kaldım» dedi. Okudum. Bu metni kimse geri çevirmezdi.

AP'nin «bu metni imzalamaması olasılığından» söz ettim, Demirel'in davranışını açıklamadım.

«Neden imzalamasın?» dedi Ecevit, olumlu bir yaklaşımla.

Oysa Ecevit'in de ilk başlarda kuşkusu vardı, «Anayasayı değiştirmek istiyor, o nedenle Demirel imzalamayabilir» demişti. Ben de :

«300 milletvekili çıkarıp anayasayı değiştirinceye dek on yıl bekleyemeyiz ya!» diye yanıt vermiştim.

Aynı günün gecesi Demirel'e gittim.

Görüşmeye, genel duruma ilişkin söylediklerini dinleyerek başladık. «Askerdeki vaziyeti» konuşuyorduk. Aynı konuya Ecevit'le de değinmiştik, «devrim komitelerinden» söz ettiğim de Ecevit de hayret etmiş, «Ama 'yukarıda hiçbir şey yok' demişti», devrim komitelerinin «bugünkü ortamda mevzi» olabileceğini, değer taşımadığını söylemişti.

Bu kez Demirel'i, «bölücülükle başlayan yeni aşamanın» Ağustos 1979'da vardığı noktada «telaşlı» görüyordum.

«Cumhurbaşkanının ülkenin bütünlüğü konusunda üzerine düşen görevi yapmadığından» yakınıyordu.

Beklediğim an geldi.

İki önderin imzalamasını istediğim ortak metni uzattım.

Her sözcüğünün üzerinde durarak dakikalarca okudu Durdu, katladı, geri verdi:

«Kelimesini, virgülünü değiştirmem...» dedi.

Gerginliğim o anda uçtu gitti. Bir kez daha rahatladım.

Yalnız Demirel, bu metnin altına iki önderin imza atmasını değil, yayımlayacağımız bu metni «olduğu gibi kabul ettiğini» kesin çizgileriyle bildiren bir yazı verecekti.

5

İKİ ONAY

23 Ağustos 1979 Çarşamba günü, Demirel'den yazıyı aldım. Gerçekten söylediğini yapıyordu, «ortak metni aynen onayladığını» açıklıyordu.

Genel merkezdeydik. Yazı önündeydi, çıkardı kalemini, altına imza attı, «Oldu mu?» dedi gülerek :

«Oldu!» dedim.

Oradan fırladım, doğru Çankaya'ya, Ecevit'in çalıştığı konuta gittim.

Durumu anlattım, Demirel'in metnin virgülüne dokunulmaması gerektiğini söylediğini aktardım.

Ön sezi miydi, yoksa siyasetin üst düzeyinde çarpışanların biribirilerini iyi tanımaları sonucu muydu, bilemiyorum :

Ecevit de bir kâğıt çıkardı, verdi, baktım : Ortak metni olduğu gibi onayladığını gösteren, altında da imzası bulunan bir yazıydı.

O dakika içime bir kuşku düştü : «Acaba» diyordum, «bu iki önder, benden habersiz, isteğimizle ilgili gizlice bir görüşmemi yaptılar?»

Öyle ya, biri yazı diyor, öteki yazıyı hazırlamış veriyordu.

Ecevit, «Uğraşa uğraşa başardınız» dedi. Gülümsüyordu. Yazı iki kopyalıydı, gazeteye göndereceğim yazının kopyasına «arkadaşım» ifadesini de koydu. Onurlandırıyordu.

Ortak metni, iki önderin onaylayan yanıtlarını dosyaya koydum.

İstanbul'a gidiyordum.

Bayram geliyordu; arife günü İstanbul'daydım.

Bayramın ilk günü Nezih Demirkent'i Derince'deki evinden aradım :

«Tamam» dedim.

«Geliyorum» dedi, geldi. Kayınpederin evinde buluştuk.

Okudu, dosyayı aldı, «iyi iş» çıkarmıştım.

Merdivenlerden inerken,

«Bir milyon?» dedim.

İki basamak daha indi :

«Bunları yayımladığımız zaman Ankara'da ol sen, tepkileri izlemek gerek» dedi, yürüdü gitti.

Tabii, bir milyon da!..

6

ORTAK METİN

29 Ağustos 1979 günü «birliğe çağrı» metni yayımlandı. Bir yazım vardı, çağrıyı sunuyordu. Nezih de bir makal yazmıştı.

Çağrıyla birlikte bu yazılar, gazetenin yarım sayfasını kaplıyordu.

«BİRLİĞE ÇAĞRI» metni şöyleydi:

«Çok partili demokratik rejimin gereği olan düşünce vey sosyal ve ekonomik görüş ayrılıkları içinde devletin, vatanın v milletin bölünmez bütünlüğünü korumak, bağımsızlığını güçler dirmek ve milletin kayıtsız şartsız egemenliğini sürdürmek, d mokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerini her zaman geçerli kı mak ve halkın mutluluğunu sağlamak uğrunda, seçmenlerin bi yük çoğunluğunu temsil eden iktidar ve ana muhalefet partil rinin aşağıdaki kurallarda birleşmelerini diliyoruz:

Tüm yurttaşları bir tutan Atatürk milliyetçiliğine ve Tür toplumunu çağdaş uygarlık yoluna çıkaran Atatürk devriml rine bağlı kalmak.

Dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve me hep ayrımı gözetilmeksizin herkesin kanun önünde eşitliğin hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa imtiyaz tanınamayacağ nı; kayıtsız şartsız Türk milletinin olan ve anayasa esasları göre yetkili organlar eliyle kullanılan egemenliğin hiçbir suret belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağını, hiçb kimse veya organın kaynağını anayasadan almayan bir devl yetkisi kullanamayacağını benimsemek.

Herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazg çilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu kabul edere kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adal ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayı siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engellerin devletçe kaldırılmasın

insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartların hazırlanmasına katkıda bulunmak.

Herkesin yaşama ve maddi varlığını geliştirebilme hakkına; düşünce, kanaat, vicdan ve dini inanç hürriyetine; düşünce ve inançlarını her yoldan açıklayıp yapabilme; bilim ve sanatı serbestçe öğrenip öğretebilme, açıklayıp yayabilme ve bu alanlarda her türlü araştırma yapabilme ve herkesin serbestçe haberleşebilme hak ve hürriyetlerine saygılı olmak.

Kendi düşünce ve kanaatlerini yaymak veya başkalarının düşünce ve kanaatlerini yaymalarına engel olmak uğruna zora, şiddete ve demokratik hukuk devleti kurallarıyla bağdaşmayan herhangi bir yönteme başvurmaktan kaçınmak ve başvuranlara karşı açık durum almak.

Cumhuriyete, milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletine, devletin, milletin ve vatanın bütünlüğüne, temel hak ve hürriyetlere, yurttaşların huzuruna ve güvenliğine yönelik her türlü eylemin ve şiddetin karşısına, şiddete ve demokratik hukuk devleti kurallarıyla bağdaşmayan yöntemlere başvurmaksızın çıkmak.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmeye çalışmak, komünizm ya da faşizmi veya demokrasiyle ve demokratik hak ve hürriyetlerle bağdaşmayan veya laikliğe aykırı olarak devleti din kurallarına dayandırmayı öngören rejimleri getirmek isteyenlere karşı, Anayasa, demokrasi ve demokratik hukuk devleti kuralları içinde mücadele etmek.

Yurtta ve dünyada barışı sürekli kılmak için uğraş vermek.»

Ertesi günü, AP ve CHP önderlerinin «birliğe çağrıya» katıldıklarını ve onayladıklarını bildiren mektuplarının klişelerini, bu birleşmenin öyküsünü, siyasal alana getireceği yeni atılımı dile getiren yazılarımızı yayımlıyorduk.

Eğer bu çağrı —öteki basın organlarından— destek görseydi, çağrıya katılan iki önderin açıklamalarıyla, olumlu sonuçlar getirebilirdi.

Tercüman'da başmakale yazan Güneri Civaoğlu, «gazetecilik yaptığımızı» öne sürerek bu çağrının bir değeri olmadığını öne sürdü.

Ötekilerden ses çıkmadı.

Basın bu oluşmaların üstüne üstüne gideceği yerde, olayları kendi akışında izleyip gidiyordu.

Oysa, biz, bu girişimi içtenlikle yapmış, bu sonucu sağlamıştık.

«Ayak seslerinin» giderek yaklaştığını işitiyorduk; kimi belirtilere göre, demokratik rejimin üzerine yine örtü atılacağı kuşkusu içindeydik.

Eğer sahip çıkılabilseydi, eğer bir gazetecinin yaptığı böylesi olumlu bir girişimin sonucu «gazetecilik» diye nitelenmeseydi, belki de siyasal güçlerin başaramadığını basın başarabilecek, olumsuz kimi sonuçlara gidilmesini engelleyebilecekti.

Fakat, artık «askeri çağırma zamanının» geldiğini görenler, —bakmayınız siz açıktan söylenen isteklere— iki partinin bir araya gelmesini istemezlerdi.

Onlara göre, demokratik rejim «topyekûn revizyona» gereksiniyordu.

Askerler de aşağı yukarı böyle düşünüyorlardı.

Daha Ağustos 1979'da «birleşmişlerdi».

Çünkü, bizim «birliğe çağrıyı» gerçekleştirişimizden bir gün sonra, Cumhurbaşkanı, «Genç Harbiyelilerin sesine kulak veriniz» diye mesaj veriyor; Genelkurmay Başkanı da demecinde ülkenin bütünlüğüne «kastedeceklerin» Türkiye'yi parçalayacakların acı sonuna değiniyordu.

Birliğe çağrı ile Ordunun yönetime gelmeye kararlı olduğunu dokunduran mesajlar, bir gün arayla yayımlanıyordu.

Yazgıda bir dizi gün....

7

KORUTÜRK DE KATILIYOR

Önderlerin 'birliğe çağrıya' katıldıklarını bildirdiğimiz gün, Çankaya Köşküne çıktım.

Halûk Bayülken, İlhan Öztrak ve Ali Baransel'le oturup konuştuk.

«Cumhurbaşkanı, sürekli olarak iki partinin birliğini istemiyor mu?» diye sordum Bayülken'e... Onayladı.

«Öyleyse bize bir mesaj versin, çağrıyı pekiştirsin» dedim.

Cumhurbaşkanına arz edeceklerdi.

Yayın basın dünyasında, «ne yapmak» istediğimizi soran kimi yazılar da etkisini sürdürüyordu. Yapmak istediğimizse çok açıktı, «birleştirmek!»

Demirel bile, «Bizimkiler, 'Hürriyet ne yapmak istiyor?' diye soruyorlar bana» diyordu.

Öyle garipsenecek gelişmeler oluyordu ki; örneğin TV, gazetenin hazırladığı «birliğe çağrı» ile ilgili reklam spotlarını bile almıyordu.

30 Ağustos gecesi Ali Baransel, Cumhurbaşkanının «birliğe çağrı» ile ilgili mesajının hazır olduğunu söyledi. Korutürk, bu girişimin bir basın organından gelmesini mutlulukla karşılamıştı; mesaj çok olumluydu, birliğin sürüp gitmesini diliyordu.

Biz «gidiyor» diyorduk, Politika gazetesi amacı, «tekelci sermayenin girişimi» diye niteliyordu. TİKP organı Aydınlık ise, bizi daha açık olmaya, «Sovyetlerle MHP'ye karşı tutum takınmaya» çağırıyordu.

Hiç kimse «yaklaşan ayak seslerini» hesaba katmıyordu.

«Askerlerin kimi düşünceleri karşısında bu çağrı, önemli etki yapabilir» diyordum Demirel'e.

«...Ne yapmak istediğinizi anlıyorum» diye yanıtlıyordu Ecevit, girişimden memnundu, «Hayırlı olsun» diyordu.

Çağrının yayımından sonra başkente dönmüştüm.

30 Ağustostaki törenlerde Ecevit'le Demirel Genelkurmay'da karşılaşmış, gülerek el sıkışmış, birbirlerine aylar sonrası «Merhaba!» demişlerdi.

Bütün bunlar gazetelerde fotoğraflarıyla yer alıyordu.

Ne güzel, ne umutlu bir başlangıç olabilirdi...

8

UYARI MEKTUBUNUN ÖNCÜSÜ GELİŞMELER

Eylülün ilk günleri olağan koşullara döndük.

Sağduyu sahipleri kulislerde, «birliğe çağrıyı» gelmekte olan Ordu müdahalesine karşı bir 'birleşme' isteği olarak niteliyorlardı. Toker, pazar yazısında «bu birleşmenin askeri bir darbeyi geciktireceğini» yazıyordu. Askeri çevrelere yakınlığıyla tanınan —eski— Yankı'da «Ordudaki tedirginliklerden söz eden» yazılar çıkıyordu.

Ecevit, küçük Kurultayda birliğe çağrıyı, «fevkalade» diye niteliyordu. Demirel'den «çağrıya uyulmasını» istedi. Eski Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu —ne zamandır aramıyordu— İstanbul'da Fenerbahçe'deki dinlenme tesislerinde askerlerle görüşmüştü; «Son derece bozuklar» diyordu.

Topaloğlu'nun izlenimleri ilgi çekici olabilirdi. Eski Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu —ne zamnadır aramıyor- «CHP'nin sol derneklerden elini çekmesini Ecevit sağlayamazsa, bu işlerin sonu olmayacağını söylediler» diyordu.

Demirel'den de yakınmışlar, «Şekeri, şap yapıyor» demişlerdi.

Bölücülük konusunda «bozuklarmış», «alttan baskı geldiğinden» yakınmışlar. Topaloğlu bu görüşmelerden edindiği izlenimleri bir sonuca bağladı, «Bir şey yapacaklar» dedi.

«Nasıl bir 'şey'?»

«Anladığım kadarıyla» dedi Topaloğlu, «12 Mart benzeri bir şey. Ama daha değişiği ve ara seçiminden de önce».

«Seçimden önce yaparlarsa çok daha kötü olur» dedim.

Topaloğlu, «Henüz yöntemini bilemiyorlar» dedi, durdu :

«...İki partiyi birlikte hareket etmeye çağıracaklar sanırım» diye ekledi. Evren'in 12 Mart gibi olaylardan ders aldıklarını, geleceğe böyle baktıklarını 30 Ağustosta söylemesi böylece daha da anlam kazanıyordu.

9

ÖNEMLİ İZLENİMLER

Topaloğlu izlenimlerini, duyduklarını anlatmayı sürdürdü :

«...Fakat diyorum ya, henüz ne yapacaklarını bilemiyorlar. Tıpkı 12 Mart öncesinin havası. Bugün de 'Şimdi duruma, altımıza egemeniz, fakat olamayacağımız günler gelebilir' diyorlar ki, ben bu havayı çok iyi bilirim. 12 Marttan önce Genelkurmay Başkanı Tağmaç bana, 'çağıracağım İnönü'yü, bu anayasa işlemiyorsa işletiriz diyeceğim' demişti. Ben de 'İsmet Paşa da çıkar Genelkurmayın aslanlı kapısının önüne, bu iktidar —yani biz— beni askerle tehdit ediyor, der' demiştim. Cumhurbaşkanı Sunay aracılığıyla bir yol aranmasını salık vermiştim. Sunay da parti liderleriyle bir dizi toplantı yapmıştı. Hani sen 'müdahale edemezsiniz paşalar' diye yazmıştın 12 Eylülden önce, bugün o güne benziyor. Sizin yaptığınız 'birliğe çağrı' yayını, 30 Ağustostaki mesajlarla bütünleşiyor. Acaba sen askerlerle bu konuda bir şey konuştun mu, bir sorayım, dedim...»

Topaloğlu'nu, «Hayır hiçbir görüşme yapmadım» diye yanıtladım.

«Ama, bir şeyler seziliyor artık» diye ekledim.

Topaloğlu,

«...Bunları bana 'marin' söyledi (Deniz Kuvvetleri Komutanı Ulusu'yu söylüyor). Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin işin başında. *Evren'in siyasetle ve hükümetle yakın ilişkisi tabii durumunu değiştiriyor.* Seçim öncesi yapmazlarsa seçim sonrası, ama demokratik yolları kapamayarak...» dedi.

«Bu biçimde bir muhtıra gene 12 Marta çıkar.»

«Hayır, bakarsın daha yumuşak olur» dedi Topaloğlu.

«Cumhurbaşkanı aracılığıyla neden başka bir yöntem denemiyorlar, ondan geçsinler.»

Topaloğlu durdu ve :

«...'Cumhurbaşkanından artık hayır yok' diyorlar» dedi.

Bir eklenti daha yaptı :

«*Vatan elden gidiyor*, diyor askerler...»

27 Aralık 1979'da verilen, 1 Ocak 1980 günü açıklanan «Ordu uyarı mektubu»nun hazırlık süreci Eylül 1979'da başlamıştı.

On beş ay sonra patladı.

Topaloğlu'ndan bu bilgileri aldığımız sırada tarih, 5 Eylül 1979'du.

Ordunun yola çıktığı bir kez daha kanıtlanmıştı.

Demirel'i yokladım, on gün öncesine oranla daha kaygılı görünüyordu.

İstanbul'a gitmiş, dönmüştü : «Bir CHP - AP hükümeti istiyorlar.» dedi. «Bu hükümetin 1981 seçimlerine dek işbaşında kalmasını...»

Demirel şu bilgileri de sıralıyordu :

«Bu anayasanın ve seçim yasasının değişmesini istiyorlar. İki partinin bir araya gelerek bunları sağlamasını. Böyle düşünüyorlar.» diyordu.

1980'den sonra gerçekleştirilen bu iki önemli öğenin öyküsü, Eylül 1979'lardan başlıyordu. Demek ki, askerler daha o sıralarda «müdahale edildiğinde nelerin yapılması gerektiğini» planlamaya başlamışlardı.

Demirel soruyor, yanıt arıyordu : «CHP-AP hükümetinin 'askere yatkın bir kişinin başkanlığında' kurulmasını istemek, demek?..»

«Sivilleşmiş bir askerin başbakanlığı galiba» dedim.

«Evet. Bu anlam çıkıyor. Bugün emekli bir generalle görüştüm, dinledim. CHP milletvekillerinin bazıları 'biz programımızı uyguluyoruz' diyorlarmış, gitmiş bunları Ersin'e anlatmış...» dedi Demirel.

Bu ayrıntıları okuduğunuz zaman, «ayak seslerinin daha Eylül 1979'da duyulduğunu, hazırlıkların artık planlama dönemine girdiğini» bilmem kabul edecek misiniz?..

10

«MEMLEKET ELDEN GİDİYOR MÜDAHALE EDERİZ»
(Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülend Ulusu — 6 Eylül 1979)

Deniz Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Bülend Ulusu, beyaz giysileri içinde zarif ve ince davranışlarıyla bir süre konuştuktan sonra, bana doğru eğildi:

«*Başka çare yok...*» dedi ve ekledi:

«*...Memleket elden gidiyor...*»

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı odasında yuvarlak bir masanın çevresinde oturuyorduk.

Ulusu, her zamanki zarafeti, nezaketiyle karşılamıştı. Yanında İçel Belediye Başkanı vardı, İçel'deki moda şenliğine komutanı çağırmak için gelmişti. Gitti, yalnız kaldık.

Ulusu'ya,

«Bizim 'birliğe çağrı'yı nasıl karşıladınız paşam?» diye sordum.

Çaylarımızı içiyorduk.

«Çok iyi» dedi Ulusu. Sonra konuştu:

«Esasen başka çare yok. Bu iki parti bir araya gelmeli. Hükümet olmalı.» dedi.

Bana doğru eğildi:

«*...Memleket elden gidiyor, hatta gitti. Eğer bunlar el ele vermezse biz MÜDAHALE ederiz...*» dedi. Sesi kararlı olduklarını yansıtıyordu.

«Müdahale kararlılığı» çok erken gelmişti, daha görüşmenin başlarındaydık.

Ulusu bu kararlılığın gerekçesini söylemeye başladı:

«...Anayasa ne diyor?.. Kenetlenmeli diyor, beraberlik diyor. Soruyorum İçel belediye başkanına, Tarsus olayları 'Fellah, Arap, Türk çatışması' diyor. Doğuda Kürt vakası. Gitmez böyle. Oy uğruna gitmez. Biz bunların el ele vermelerini istiyoruz. Hepimiz, bütün komutanlar böyle düşünüyoruz. Kara Kuvvetleri de ötekiler de..»

kısa sürede birleşebileceğini göstermiyordu, bir de cumhurbaş
Kamuoyu ve partilerdeki eğilimler o sırada bu iki partinin kanı seçimi geliyordu.

«...'Yankı' bu hafta bize sataşmış. Milli Güvenlik Kurulunda 'muhalefetin sözcülüğünü' yapıyormuşuz. Ne muhalefet sözcülüğü?.. Biz, bunları tam 20 aydır söylüyoruz. Tam 20 aydır... Biz askeriz. Dobra dobra söyleriz. Bizi ekonomi bilmeyen, politika bilmeyen insanlar sanıyorlar, 'ne olacak, işte' diyorlar belki. Bizzat Başbakana iki partinin el ele verme zorunluğundan ben ve arkadaşlarım, Genelkurmay Başkanı kaç defa söz ettik. Bizim meşru zeminimiz neresi?.. Milli Güvenlik Kurulu. Fakat dinletemedik. Biz muhalefetin sözcülüğünü yapmıyoruz. Biz her çevre ile konuşuruz, her çevreyle. Muhalefetle de konuşuruz. Ama inandığımızı söyleriz. Öyle Yankı'nın dediği gibi değil...»

Barut gibiydi. Yüksek düzeyde ipler kopmuş, kopacak durumdaydı.

Biraz durdu; sonra, «Seçim bir şey gösterecek. Eğer birleşmezlerse bizim zorumuzla olur bu..» dedi Ulusu.

«Normal koşullarda birleşmeleri zor olabilir...» dedim.

Hemen yanıtladı: «..O zaman biz birleştiririz. Bir araya gelmeleri için biz zorlarız. 'İşte sorunlar, birlikte içinden çıkınız' deriz.

Ardından içinde bulundukları durumu özetleyen, ama içten bir konuşma yaptı:

«Cüneyt, Cüneyt... Ben ayda 16 bin lira alıyorum, ayın sonunu zor getiriyorum. İki bin lira elektrik parası verdim geçende. Oysa lojman bedava, otomobil bedava, gene yetişmiyor... Benim altımdaki rütbeler ne yapsın bu parayla, nasıl geçinsin?...»

Kimi analizlere geçti:

«Bir araya gelirler, seçim kanununu değiştirirler, bu küçük partiler aradan çıkar. Demirel'in, bugüne kadar bir omzunda MSP'yi öteki omzunda MHP'yi taşımasıyla geldik bugünlere... Tamamen aramızda, biz Bülent Ecevit'e MSP ile hükümet olmasını istemediğimizi söyledik.. Açık açık söyledik hem de...» dedi.

Fakat, Batıda küçük partilerin seçim sonrası «katalizör» görevi yaptığını, örneğin Batı Almanya'da bunun işlediğini söyledim:

«Bizde değil...» dedi. «İki büyük parti ilk başlarda oy kaybederler belki, ama bu sistemle de üç aşağı beş yukarı gene geleceklerdir.»

«Kamuoyunda komutanlar arasında bir 'birlik' olmadığı yaygın» dedim.

«Hayır, hepsi laf. Evren bizden. Bizim gibi düşünüyor. Müşerref Hekimoğlu, Evren'i AP'nin cumhurbaşkanı adayı yapmayı düşündüğünü yazıyor. Hikmet Çetin'le Evren'in kızının evleneceği söylentileri dolaşıyor, hepsi yalan, yalan!..» dedi Ulusu.

«Görürler yakında, biz aramızda birlik ve beraberlik olduğunu yakında kanıtlarız» diyordu.

CHP ile AP'nin, hükümet zorlamasına karşı çıkabileceklerini anımsattığım zaman,

«Başka çare yok!.» diye yineledi. «Yoksa Ordunun hali ne olacak?.. Böyle devam edemeyiz. Orduyu sanki ayrı bir parçaymış gibi görmek ve göstermek istiyorlar. Cizre'ye manevralara gittik, bizi 'defol buradan Ordu' sloganlarıyla karşıladılar. Kaynıyor Doğu ve komünistlerle Kürtler tam bir işbirliği içinde...»

Sovyetlerin Körfez'e inebilmek için bağımsız, kendine bağlı bir Kürt devleti aradığını, Christopher'ın «Doğu konusunda bize güvence» verdiğini konuştuk.

«Amerika'ya giderken..» diye başladı, «Cumhurbaşkanı bana 'bak bakalım, bizi nasıl görüyorlar. İran ve Afganistan'dan sonra ilgileri nasıl?' diye görevlendirdi. Orada değil, ama buraya gelen 10 Amerikalı ve NATO'lu senatörle, büyükelçinin evinde yemek yedim. Komutanlardan bir ben gitmiştim yemeğe. Dedim ki onlara : 'Afganistan gitti, İran ise malum, biz ise daha önemli yerdeyiz, NATO'nun güneydoğu kanadındayız, buraya bir şeyler olursa tutumunuz ne olur?'. Dediler ki senatörler : 'Bizden hiçbir müdahale olmaz. Biz devletlerin içişlerine karışmayız. Her devlet kendi içini kendi sağlam tutmalıdır'.

Ha bak şimdi, bizim bir hariciye bakanımız ve mülkiyeli dahi çocuklar var ya, onlar da tutturmuşlar, 'Kürt meselesini İsrail kamçılıyor' diye...»

Ulusu,

«Başbakana diyorum ki, 'grevi Batıdan aldınız, siz getirdiniz, iyi de ettiniz'. Ama tek yanlı. Devletin bir kontrolü olmalı.

İşçime yüzde 170 zam yapıyorum, yetmediğini söylüyor. Oy korkusu anlıyorum, ama ikisi bir araya gelip çözsünler bunları. Biz bunları söyledik mi, 'kapitalist Ordu' veya 'sermayenin emrindeki Ordu'. Bilirim ben, Tağmaç 12 Mart muhtırasını imzalarken gözlerinden yaşlar akıyordu. Sonra bir bankanın genel yönetim kuruluna üye olunca, 'faşist generaller, faşist Ordu'.. Olacak iş mi?...» diyordu.

«Başbakana bazı CHP milletvekillerinin derneklerle olan ilgisini söylüyoruz. Efendim 'o derneklerin grev hakkı yok, onlar da dernek kurup sorunlarını dile getiriyorlar' diyor...»

Ulusu bu çizgiyi verdikten sonra Ordudaki maaşlara ilişti. Örneğin bir subay evini naklederken devletten 6-7 bin lira alıyor, ama bu işi yapmak için 38 bin lira ödüyordu.

«Sivil memurlarla askeri aynı dengeye getirelim dediler. Asker altta kaldı. Bunu düzeltin dedik, bir yasa taslağı gönderdik.» dedi. Eliyle bir işaret yaptı, nerede yok, bu tasarı demeye getiren.

Ulusu'ya, «Ecevit'e, bir CHP-AP hükümetinden söz ettiniz mi?» diye sordum :

«Mosmor oluyor.» dedi dingin bir sesle. 20 aydır söylediklerini «ciddiye» almayanların tam bu sırada «daha ciddiye» aldıklarını söylüyordu. Ulusu, «CHP-AP işbirliğini işlemeye devam etsin gazete» dedi.

11

BİLDİRİM

Ve... Türkiye, bir ay sonra ara seçimlere gidiyordu; siyasal partileri, halk kesimlerini seçimin humması sarmıştı.

Ulusu'nun sözleriyle Ordunun vardığı sonuçlar, aldığı kararlar artık açık seçik belliydi. Ordu, ara seçimlerinin sonucunu bekliyordu.

Eğer, ileri süreceği kimi koşullar, partilerde birleşme, bu birleşmeden sonra anayasadan başlayarak seçim yasası, hatta sosyal içerikli yasalarda gerekli gördüğü değişiklikler yapılmazsa,

Müdahale edecekti!

Nitekim, Ulusu ile konuştuktan bir süre sonra Evren'in başkanlığında komutanların hepsi bir geziye çıktılar, birlikte fotoğraf çektirdiler :

Aralarında fikir ayrılığı yoktu!

Bunu kanıtlamak istiyorlardı.

Daha önemlisi —Ulusu'nun da söyleşimiz arasında söylediği gibi— Ordu, Cumhurbaşkanı Korutürk'le hiçbir şey yapılmayacağını anlamıştı. Korutürk'e, «bozuktular.»

Ulusu'nun sözlerinden çıkan kesin sonuçları gazeteye bildirmek zorundaydım.

7 Eylül günü yazdım :

7 Eylül 1979 —gece—
«Çok Özel»
(Telefonla anlatmak
istemediğim için yazıyla)

«Vakit tayin etmek zor, değişmesi koşulları her zaman var. 'Ciddi bilgi'yi' sunuyorum.

1 — TSK, seçimlerin ortaya çıkaracağı seçim sonrası du-

ruma göre, mutlaka bir CHP-AP koalisyonu isteyecek. buna partileri zorlayacak olmazsa 'müdahale edecek'...

2 — Ana hedef: Bölücülük, anarşi dahil bütün işlerin çözümlenmesi.

3 — TSK, bir anayasa değişikliğiyle seçim yasasının da değiştirilmesini istiyor.

4 — Ekonomik bunalımdan yakınıcı. Bünyesindeki parasal dengesizliklere bozuk.

5 — İçinde bulunduğumuz ortam nedeniyle üst kademeye alttan baskı yoğunlaşıyor, bundan önemli oranda rahatsız olduğunu söylüyor.»

Gazete yönetimine karşı görevimi yaptıktan sonra, bütün seçim boyunca hem yazarak hem de gerekli olanlara anlatarak «bir Ordu müdahalesinin gelmekte» olduğunu vurguladım.

Eylül ve Ekim 1979 boyunca, Antalya'dan, Rize'den, Ankara'dan hep bunu yazdık:

«Rüzgâr esiyor, sert vuracak diyorduk, dokundurarak değil, açıkça Ordu müdahalesi ha geldi, ha gelecek» diyorduk...

Geldi!

12

AYAK SESLERİ DEĞİŞİYOR, YAKLAŞIYOR

Ayın ilk, «çaylı toplantısına» başladık.

7 Eylül.

Ulusu'yla görüşmemizden bir gün sonra.

Ecevit, İran'la Türkiye arasındaki gidiş gelişleri anlatıyordu.

«Şimdilik 'Kürt' sorunu bizde yok, ama 'olmaz' demiyorum» diyordu.

İran ile Türkiye arasındaki sınırdan gelip gitmeler vardı. Silah taşıma yoktu. Doğu Perinçek, Şirvan'da kimilerinin toplanıp asker olarak İran'a gönderildiğini yazıyordu. Taban fiyatları, küçük kurultay öncesi kimi sorunlardan söz edildikten sonra, «seçimden sonra ya seçim sonuçlarıyla, ya da Mecliste hükümet karşısında biriken oylarla iktidarın düşmesi» olasılığı üzerinde duruyordu.

Ecevit, —bize karşı— seçim sonrası bir AP-MHP hükümetine olasılık tanımıyordu. MHP tabanının bugün AP'ye kaydığını, birlikte iktidardayken tersine bir işleyişin gözetildiğini anlatıyordu. MSP çağdışılıktan kendini kurtaramazdı. Üçü bir araya gelse de, hükümet olmaları için bağımsızların oylarına gereksineceklerdi.

«Bu 'esasen' olamazdı..»

«Öyleyse?...» diye sordu Ecevit, «AP'nin stratejisi bir alternatif hükümeti değil, bir bunalım yaratmaktır» diye tamamladı.

Teoman Erel,

«Sizi genel seçime zorlamak!» dedi.

Bütün bunlar hükümetin gitmeyeceği anlamına gelmezdi. Bu düşünceyi geri çevirmedi, ancak «CHP'siz bir hükümet düşünülemez» yargısına vardı.

Şunları ekliyordu :

«...Düşününüz, ben 4 gün Kurultay nedeniyle petrol sorunuyla meşgul olamadım, nasıl ıstırap duyuyorum. Bu memleket, 4 - 5 ay sürecek bir hükümet buhranını kaldırmaz. Bürok-

rasiden başlayarak birçok şey işlemez. Türkiye için böyle bir bunalım felaket olur...»

MSP'ye doğrudan saldırıyordu, «çağdışı» diyordu, ilk kez Ecevit'in MSP'den böylesine ağır cümlelerle söz ettiğini görüyordum. Urfa ve Artvin'de görülen olaylara değindi :

«Urfa ve Artvin'de durum değişik. Urfa'da aşiretler var. Bunlar aralarında çekişiyorlar. Biri Arapsa öteki Kürt. Şimdi de bir yama gibi üzerlerine 'Apocu' damgası vuruldu. Toprak reformu yapılmış, Anayasa Mahkemesi bu reformu iptal edince tekrar ağalar dönmüş. Bu da büyük ölçüde tedirginlik yaratıyor...

Artvin Türkiye'nin en çok okuyan yöresi : Yüzde 90 Bir gezideydik, araba bozulunca bir buçuk saat yürüdük. Dağ başındaki çoban Dostoyevski, Gogol okuyor. Hayretle gördük, tarım olanağı olmayan bir yer, sanayi yok. İşsizlik çok. Karşı da ise Sovyetler bölgesi ışık ışık yanıyor. Uyanmış insanlar sıkıntı içinde.

Urfa için İçişleri Bakanının Genelkurmay Başkanının tespitleri oldu. İlk önlemleri aldık, hem idari, hem de askeri yöneticilerin değiştirilmesine gidildi. Tabii bu kısa vadelisi... Yazmayın bana atfen ama, bu hükümetle, bu parlamentoyla Atatürk' ten beri istenilen ciddi bir toprak reformu yapılamaz...»

Seçim konusunda —elbette— iyimser. «Kırsal alanda oy ilerlemesi olacağına inanıyorum, beklenenin üzerinde sonuç alacağımızı sanıyorum» diyordu.

Yeni girişimlerden söz etti, İsrail'in yaptığı gibi —o çölde yarattığını satarken— bizim THY'den kiralanacak uçaklarla «çiçek ihracına» girişeceğimizi, geliri Orduya kalmak üzere bu ihracatta askeri uçakları bile kullanabileceğimizi söylüyordu. İşçilerin yönetime katılması gerekliliğini uzunca anlattı. Kırsal alanda kooperatifçiliğin daha sağlamlaştığını, tarım kredi kooperatiflerinin çok iyi işlediğini belirtti. Kuyrukların uzayıp gitmesine karşı :

«Her gün bankalarda bulunan dövizlerle durumu idare ediyoruz» diyordu. «Seçimden sonra Arap ülkeleriyle kredili petrol üzerine çalışacağız. Küçük Kurultayın 'kapalı toplantılarının' basına, amatör gazetecilerle profesyonel politikacılar tarafından yanlış yansıtıldığını söyledi. Kurultayda parti içi savaş eleştirilmiş, taban fiyatları övülmüş, piyasa kontrolü pek beğenilmemişti.»

İstanbul'da bulunan Korutürk'le konuştuğu zaman bizim, «birliğe çağrı»nın kâğıtta kalmamasını cumhurbaşkanının istediğini belirtti.

Kemal Aydar, «Cüneyt'in girişimini Demirel'le konuşup daha somutlaştırsanız» dedi.

«Seçim öncesi olmaz ki» diye yanıtladı Ecevit.

Askerlerin eğilimlerini bilmemesine olanak yoktu. Ulusu, açıkça «yüzüne söyledik bunları, hem de 20 aydır söylüyoruz» diyordu. Fakat Ecevit, çok serinkanlı görünüyordu. Askerlerin CHP - MSP ortaklığını istemediklerini biliyordu ki, Korkut Özal'dan bile yakınıcıydı.

Mumcu, Duru ve Birgit yoktu bugünkü «çaylı toplantıda.»

«Çaylı toplantıya» katılan gazeteciler «çağrının» önemini biliyordu.

Seçim kampanyası başlamıştı, yollara düşüyorduk. Merkez Bankasının Ecevit'e bir rapor göndererek «döviz darboğazına girdiğimizi» bildirdiğini öğreniyorduk. Benzin kuyrukları uzuyordu, traktörler çalışmıyordu. Her kentte, tarlada durum buydu. Yemeklik yağ yoktu, bunun gibi kimi temel maddeler.

Bir ara Ankara'ya geldim geziden. Sükan olayı patlamıştı, Ecevit'le telefonda konuştuk, «altında başka şeyler» olabileceğini söyledim, onayladı.

«Yeni bir 12 Mart korkusu içindeler» diyordu. «Âdeta bunun olduğunu ve bittiğini sanıyorlar.»

İnancını yitirmiyordu, «Sorunların üstesinden demokratik düzenle gelebiliriz. Başka yol felaket olur...» diyordu, sesi hırçındı.

Mumcu da Ecevit'le konuşmustu, benden övgüyle söz ettiğini söyledi. «Bizi eleştirir, ama zor günlerde yanımızda olur» demişti. Demokrasi 'pınarından' söz eden yazılar çıkıyor, askere 'çağrılar' yavaş yavaş sütunlarda beliriyordu.

Rejim üzerinde tartışma açılmıştı artık. Kimse durduramazdı. Ordu, yansız tutumunu sergilemek için «herkesi» aynı kefenin içine koyacaktı. Kuşkum yoktu.

Mumcu ile gelmesi olası müdahale üzerinde duruyorduk hoş kim durmuyor, kim konuşmuyordu ki bizim çevrelerde. Bana «bir Ordu müdahalesinde Demirel'in Ecevit'le birleşip birleşmeyeceğini» sordu. Bana göre, bu sorunun yanıtı, evetti.

Oktay Ekşi, Haber Ajansının genel müdürlüğünü de yapıyordu. «Çocuklara, radyolarınızı sürekli açık bırakın, diye talimat verdim» diyordu. «Bundan daha iyi ortam var mı müdahale için?» diye ekliyordu.

Ecevit'le bir ara gene konuştuk. Sükan'ın «korkuya» kapıldığını söylerken, «..Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanının mesajlarından sonra...» cümlesi ile tamamlıyordu bu saptamasını.

13

AYAK SESLERİYLE İLGİLİ YENİ AÇIKLAMALAR

Turhan Feyzioğlu, Adnan Başer Kafaoğlu ve Coşkun Kırca'nın «askeri müdahale» ile ilgili toplantılar yaptığı yaygınlaşmıştı. Kırca ve Başer, biliyordum, yeni bir anayasa hazırlığı peşindeydiler. De Gaulle'ün Fransa'ya getirdiği anayasanın Türkiye'ye uyarlanması gibi bir şey.

Kırca'ya, «İş karakola gidiyor» dedim, buluştuk.

Feyzioğlu'nun ve kendisinin «askerlerle ilişkisi» olmadığını söyledi, ama askerlerin yeni bir seçim yasasıyla «küçük partilerden kurtulmayı» istediklerini belirtiyordu. Eee, peki, bu bilgi?... Neredendi?...

Coşkun kırca'nın yeni saptamaları vardı :

«Dediğin gibi» diye başladı, «..ilk başlarda CHP - AP istiyorlardı, artık vaziyet değişti. Askerlerden bazıları böyle bir hükümetle de istenilen sonuca varılamayacağını, bu tür bir müdahalenin 12 Martın başarısız bir 'modeli' olacağını söylüyorlar.»

«Model nasıl olacak?»

«Nasıl yapacaklar, bilemem, ama tıpkı De Gaulle'ün yaptığına benzer bir şey. De Gaulle, Massu ile döndü, parlamento kaldı, milletvekilleri maaşını aldı, anayasayı değiştirdi, kanun kuvvetinde kararnameler çıkardı. Bizde de elbette biri bulunacak. Haydar Saltık, Bülend amiral ya da Necdet Üruğ.. Kontenjandan geleceklerle ve teknotratlarla kurulacak hükümet...»

14

DURDURMAZ

Yaaa, diyorum ya, henüz Eylül 1979'daydık.

«Müdahale» artık kesinleşmişti ve müdahalenin getireceği öğeler tartışılıp konuşuluyordu:

«Müdahale elbette 'dışa' güvence verecek, içerde de kilitlenen Türk demokrasisini açmaya çalışacağını bildirecek.» diyordu Coşkun:

«...1) Anayasayı tadil edip halkoyundan geçirecekler; 2) NATO'ya bağlı kalacağımızı açıklayacaklar; 3) Kıbrıs - Yunan ve Ege işini çözmeyi içtenlikle istediklerini gösterecekler; 4) Kanun kuvvetinde kararnamelerle yönetecekler; 5) Asıl unsur: Haziran 1981'de mutlaka seçim yapılacağını açıklayacaklar...»

«Kime yaptıracaklar kısa zamanda bu anayasayı?»

«Kolay, bir haftalık iş!.» dedi Kırca.

«Tepki olabilir?»

«Her köşe başına bir tank, komünistlerden arınma.»

«Bu —faşist diyemedim yüzüne— kapalı rejim olur.»

«Başka çare var mı?» dedi. «Orduda öyleleri var ki, bir anda temizleyelim diyorlar.»

Otomobile bindik, gideceği yere götürecektim:

«Bana sorarlarsa Kırca'dan yararlandım bu fikirlerde, eğilimlerde diyebilir miyim?» dedim. Öyle ya, gazete 'kaynak' sorabilirdi, hele yazı çıktıktan sonra kimi kişiler de.

«Söyle» dedi.

«İyi» dedim.

Kırca'ya göre, askerler 14 Eylüldeki MGK'den sonra «aralarında toplanmışlardı». CHP - AP işbirliğinden vazgeçmeleri «önemli yanıydı» görüşmenin. Coşkun Kırca —belirli çevrelerde belki sevilmezdi ama— akıllı adamdı, bilgili.

Turan Güneş, Paris'ten dönmüş, aradı. Sükan'ı anlattım, ayıpladı. Ecevit'in yanıtlarından bölümler okudum isteği üzerine:

«Bunlar, 'o işi' durdurmaz» dedi.

Durdurmadı...

15

BİRİ ÇIKAR, BİR ŞEY YAPAR

Edirne'de Ecevit, «ara rejim» tartışmasını sürdürüyordu Demirel'den ses yoktu bu konuda. CHP önderi otel lobilerinde hükümetler arandığını «ara rejime» özlem çekildiğini söylüyordu.

Ecevit, hükümetin başarısızlıkları nedeniyle miting alanlarında bozguna uğrayacağı sanısını terse çevirdi, kalabalıklar buluyordu. Yozgat'tan dönerken Demirel, seçim otobüsünde gazetecilere,

«Ara rejim davetçisi kimdir, bilemem, ama biz karşıyız...» demişti.

Gece telefonla konuştum, «Benim çizgimde bir kırıklık yok» dedi, «Ecevit'in bildiği bir şey varsa, üzerine gitmesi lazım» diye ekledi.

Seçim kampanyası yürüyor, biz geziyor, kalabalıkları görmeme, halkın siyasal partilere yanlılığını saptamama karşın, «gitti gider» yazılarıyla uyarılarımı sürdürüyorum. Havanda su!..

28 Eylülde Feyzioğlu'nu aradım, askerlerle hiç ilişkisi olmadığından bilgisi de yoktu. Öyle söyledi. Ancak, «Askeri müdahale iç savaşı, ya da bölünmeyi hızlandırabilir; acemice işler yapılırsa körüklenebilir. En iyi yol gene parlamento içinden çözüm aramaktır» dedi.

Fakat, partiler ortadan kaldırılmadan iki büyük siyasal gücün anayasayı ve seçim yasasını düzenlemelerini önkoşul olarak öne sürüyordu. Kuşkusu başka yandaydı:

«Bir yüzbaşı çıkar, bir şey yapar. Ne geleceği, ne getireceği belli olmaz. 12 Mart 'sol' diye başlamadı mı?.. 1960'ta Yüzbaşı Muzaffer Özdağ'ı kim biliyordu?..» diyordu.

Feyzioğlu, seçim yapılacak yedi ilde valilerin «acele geziye» gönderilip yerine vekillerin kaldığını söylüyor, Artvin'deki valinin eşinin «Ecevit faşisttir» diye slogan taşıdığının kendisine

aktarıldığını anlatıyordu. Doğuda —Orhan Öztrak'a göre— arabalar durdurulup soyuluyordu.

Seçim öncesi Korutürk, «şiddete karşı gereken önlemlerin alınmadığından» yakınıyordu, Meclisin önümüzdeki yıl bu yasaları ele almasını salık veriyordu.

Ankara'ya dönen Turan Güneş'e göre, «Askerler daha bir altı ay bir şey» yapmayacaklardı.

Kars'a gittim, kentte hava gergindi. AP listesinde birinci sıraya giren aday öldürülmüştü.

Sürüp gidiyordu bu işler. Seçim kampanyasından önce, batıya gitmiştim, gazetenin kurduğu bir ekiple. Bana göre, Antalya, Isparta, Aydın ve Muğla'da CHP seçimi yitirmişti.

Ara rejim tartışmaları, askerin müdahalesine kesin gözle bakıldığı bir dönem... Herkes ne geleceğini, nereden geleceğini biliyor, ama kapılmış bir rüzgâra gidiyordu.

Müdahalenin biçimi üzerinde Ordunun hemen her düzeyinde «fikir alışverişlerinin» olduğunu duyuyordum. Albayların «üst kademe yapsın» dedikleri söyleniyordu.

Bir CHP - AP hükümeti de sivil kesimlerde pek elverişli görülmemişti.

Ulusu'yu aradım, istenilen hükümet biçiminin oluşmasına kimi engellerin çıktığını söyleyince, hiç sesini çıkarmadı, ama,

«...Allah ikisine de akıl fikir ihsan eylesin!...» demekle yetindi.

Yarın ekimin ilk çarşambası.

«Çaylı toplantı» günü.

Bakalım!

16

ECEVİT : «ORDUDAN MÜDAHALE BEKLEMİYORUM»
(Çaylı Toplantı 4 Ekim 1979)

«Çaylı toplantı» açıldığı zaman saat 18.30'du.

Ecevit, Kars'a gittiği için toplantıyı perşembeye almıştı.

Neşeliydi.

Not hazırlayamamıştı.

«Öyleyse şu 'rejim' işinden söze başlayalım» dedim.

Bir suskunluk anında söylenen bu cümleye Ecevit güldü, arkadaşlar güldü.

Gülüyorduk.

Ecevit, «Ara rejimi, bir doğrudan isteyenler var. Bazı iş çevreleri, siyasal olanak bulamayanlar; bir de Sükan katıldı buna. Sükan ve arkadaşları, 12 Mart olacak, içinde bulunmayalım diyenlerden. Düşününüz ki, politika yapmaması gereken İktisadi Araştırma Vakfı (Prof. Orhan Dikmen) 'toplumu depolitize edelim' diye bildiri yayımlıyor, belirli çevrelerin, egemen sınıfların politika yapması hesabına..

...AP'nin istediği ise CHP Hükümetini düşürmek, beklentisi ise hükümetin kurulamaması. Demirel'i MSP ve MHP ile hükümet olup olmayacağı konusunda sıkıştırıyorum, cevap yok. Van'da MSP ve MHP ile hükümet olmaması istenmiş Demirel'den. Bana CHP Hükümetini istiyorlar gibi geldi...»

Gülüştük.

«Bir hükümet formülü göstermeyince ne olacak, bunalım dönemi başlayacak. Normal bir hükümet bile bir ayda ancak kuruluyor. Bu koşullarda aylarca sürer hükümet bunalımı. Ekonominin tahammülü yok buna. Düşününüz, ben gezilerimde her gün akaryakıt sorunu ile uğraşıyorum. Hikmet Çetin bir yandan, Baykal bir yandan. Günü gününe... Bunalım olursa, ekonomi daha da bozulacak, eylemler başlayacak, güvenilirliğimizi kazanmışken krediler, borç ertelemeleri gene kabuğuna çekilecek.

Ara rejim olmasa bile, ara hükümet olacak. Kalalım de-

mek istemiyorum, ama CHP'nin hükümette kalması tek olanak gibi görünüyor bana...»

«Öyleyse Demirel ara rejim mi istiyor demek istiyorsunuz?» diye sordum.

«Demek istediğim şu: Ara rejim istemem diyor, ama Demirel'in stratejisi bu sonucu verir..» diye yanıtladı soruyu.

Kemal Aydar, «Petrol işini siz niye izliyorsunuz günü gününe?» diye atıldı :

«..İzlemem gerekiyor, bizim bürokrasinin önümüze getirdiği sonuç bu..» dedi.

Yine 'rejim' sorununa döndü, Ecevit,

«...*Ordudan bir müdahale beklemiyorum.* Ordunun böyle bir eğilimi olmadığını birkaç kez söyledim. Kumanda sınıfında böyle bir şey yok, esasen hepsi sorunları biliyorlar...» diye sürdürdü.

Çok önemli bir noktayı açıkladı.

«*Askerle her şey çözüme ulaşsaydı, sıkıyönetimlerle çözülebilirdi pek çok şey..*» dedi.

Arkadaşlarda kuşku yitmemişti. Sonunda hepimiz gazeteciydik; koku almıştık bir kez. Çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri değerlendiriyorduk. Komuta düzeyinin *'işte müdahale'* diye Ecevit'e ya da herhangi bir başbakana önceden haber vermeleri beklenemezdi. «Sessiz ve derinden» gidilirdi. Kendi aralarında değerlendirme yaparlar, bu değerlendirmeler planlara dönüşür, bu planlar olayların akışı içinde değişimler gösterir, sonunda bir noktada toplanırdı ve...

Belki de Ecevit, Cumhurbaşkanının, «Ben burada otururken müdahaleye izin vermem» sözünü bir güvence olarak alıyordu. Belki seçim sonrasına göre bir taktik hesaplıyordu.

Fakat, Genelkurmayda yapılan toplantıları, komutanlardan kimilerinin —örneğin Kara Kuvvetleri Komutanının— sözlerini duymamış olamazdı, kendisine dokundurmalarımız, söylediklerimiz vardı. Bilmemesi olanaksızdı.

Teoman Erel, «'Atatürkçü Subaylar' diye bir örgütün bildirilerinden» söz edince,

«Sanmıyorum..» diye yanıt verdi.

«Ordu istemiyor, diyorsunuz, peki ama ara rejimi kim ge-

tirecek?.. Herhalde bir parlamento kendini tatil edip bir ara rejim getirmez, değil mi?» diye Ecevit'e döndüm.

Acı acı güldü, —ya da bana böyle bir izlenim verdi— soruyu yanıtladı:

«..*Bizim anayasa, içtüzük gibi tadillerden önce bir 'zihniyet' değişikliğine ihtiyacımız var.* Aramızda uygarca konuşmak, anlaşmak, 'bize bir hükümet lazımdır, alternatifi yoksa devam etmelidir hükümet' diyebilmemiz lazım. Norveç'te İsveç'te hükümetler azınlıkta da kalıyor, oy da alıyor...»

Hükümetin gidip gitmeyeceği üzerinde hiçbir şey söylemiyordu. Ama, kuşkulu bir görüntü veriyordu.

«Uygarca konuşmak aramızda, anlaşmak...»

Doğruydu; Türkiye bu siyasal anlayış yoksunluğunun faturasını ödüyordu çoğu kez. Buna katılmamak olanaksızdı, hatta ara rejimlere girmemizi bu anlayışın yerleşmemesi kışkırtıyordu.

Yaşar Aysev, «Birinci elden bilgi» dedi, «Demirel DGM'leri Ecevit'e kurdurup düşüreceğim, diyormuş.»

Bana baktı, «Yok böyle bir şey» dedim. «Eğer ara seçimlerde yüzde 45 oy alırsa, buyrun genel seçime diyecek, stratejisi bu.»

«Biliyor musunuz, seçim yapılacak illerde AP'nin yüzdeleri neymiş?» diye sordu bana. «Pek bilemiyorum, ama yüzde 37 dolayındaymış galiba» yanıtını verdim, not aldı.

«Yüzde 45 oy, 240 milletvekili eder» dedim. Ecevit,

«Seçim için bir tahmin yürütmek istemiyorum, ama seçim sonuçları halkın ne düşündüğünü gösterecek. Bizim kural olarak oy arttırımı yapacağımızı sanıyorum, buna inanıyorum» diyordu.

Gezdiğim illeri —Mumcu'nun önerisiyle— anlattım Ecevit'e.

Kısaca, Rize'de çay, Antalya'da yağ, altı yedi ilde elektrik, mazot, benzin; Aydın'daki CHP il başkanı çekip Amerika'ya geziye gitmiş; iktidar pamuğa iyi taban fiyatı verdim derken, tarladaki adam verilen fiyatın karaborsa mazotu alıp götürdüğünü söylüyor, diye özetledim.

Çok bozuldu. Antalya'dan iki senatör çıkacak, Ecevit 1+1 ekliyordu. «Yok» dedim, «Antalya'dan 2 AP senatörü çıkacak. İlların CHP'lileri bile 'kıratın böğrüne böğrüne mührü vurup atacağız' demişlerdi bana. Bakanlar arasındaki çekişmeler

seçime bulaşmıştı. Yağ istiyordu örgüt, oraya filanca bakanın bölgesi olduğu için yağ gönderemeyeceğini söylüyordu öteki bakan. Telefonla yapılan başvurulara bu yanıtların verildiğini biliyordum.

Sinirlendi Ecevit: «Bizim örgüt iktidar olmanın gereklerini hâlâ kavrayamamış» dedi.

O sırada Hasan Fehmi Güneş'in bir artistin oyununa gelmesiyle başlayan öykü pek «revaçtaydı». Ecevit'in bu olaya çok üzüldüğünü biliyorduk, bir ara telefona gittiğinde aramızda bu konuyu konuştuk. TV'deki konuşmasını birlikte izledik. Seçim sonuçlarını —bize gerçeği söylemiyordu belki de— yanlış değerlendiriyordu, bir de Ordu yüksek kademesiyle ilgili görüşleri. Onca uyarıya karşın.

Ecevit, «Muhalefette iken baskıya teslim olmayan örgüt, iktidarda oluyor» diyordu.

Hayıflanıyordu. «Grupta, iç mücadeleyi bırakın, halka moral verin dedim, dinletemedim» diyordu; seçimin yazgısına bir çizgi çekiyor gibiydi. Yüzeyde morali sağlam, fakat kimi gerçekleri gördüğü ve dinlediği için de bozuktu.

Hasan Fehmi Güneş ertesi günü istifasını verdi.

Erkekçe durmuş, olayı kabullenmiş, yalana dolana kaçmamıştı. İyi bir içişleri bakanıydı.

«Çaylı toplantı» bitti.

Dağıldık.

Ordunun ayak seslerini işitiyorduk, Ecevit de işitiyordu.

Bütün siyasetçiler duyuyordu.

Müdahalenin «zamanı» ile «biçimi» üzerinde tartışmalar vardı.

Baka baka, göre göre!..

Gidiyorduk. Hayır biz yürümüyor, ayak seslerinin yanı başımıza gelmesini, çıkaracağı gürültüyle sesimizi boğmasını bekliyorduk.

14 Ekim 1979'un yirmi yıllık bir döneme damgasını vuran partiler ile yapılan son seçim olduğunu söyleyemiyorduk. Söylemeyi de istemiyorduk.

Ordudaki oluşmaları ne denli yakından izleseler de, kimi-

leri hâlâ «demokrasinin çerçevesi kırılmadan bir 'restorasyon' hükümetine» gereksinildiğini yazıyor, CHP - AP'den söz ediyorlardı.

«Uygarca beraberliğe» değinen yazıya bozulanlar oldu.

Van'a gidip geldim Ecevit'le. Kötüydü; iyi değildi Van. İçişleri Bakanlığına Uğur Alacakaptan'ın gelmesini istiyordu Başbakan, Köşk karşı çıkıyormuş, öyle diyorlardı.

Ecevit, hükümetin gideceğini doğrudan söyleyemiyordu elbette. Fakat, «kazara hükümet giderse» diye başlayıp gelecek bunalımları anlatıyordu.

Kuliste için için yanan ateş, Ordu müdahalesinin kapıda olduğunun bir başka kanıtıydı. Bu ateş Coşkun Kırca ile Adnan Başer Kafaoğlu'nun «yeni anayasa modeli» ile başlamıştı, sürüp gidiyordu. Ama, henüz somut biçimde bir anayasa taslağı ortaya çıkmamıştı. Çıkacaktı. Asker kökenli başbakan, Meclislerin bir süre tatile girmesi, kararnamelerle devletin yönetimi.. Sonra De Gaulle'sit bir anayasa... Eyvallah, işler tıkırında!.. Ağırlık kazanan çevrelere göre durum buydu.

Demokrasi «çerçevesine oturtulacaktı».

Sonradan Turgut Özal'ın başını buna benzer bir çerçevenin içinde görecektik.

17

CHP'YE OY ŞOKU

14 Ekim 1979 gece yarısına doğru, sonuç belli oldu.

CHP vurgun yedi.

AP boş olan beş milletvekilliğini, 50 senatörlüğün 33'ünü kazanmıştı.

Asıl önemlisi oy dengesindeki durumdu :

CHP	1.378.224	% 29.1	(1977'de — % 41.4)
AP	2.215.053	% 46.8	(1977'de — % 36.9)
MSP	459.040	% 9.7	(1977'de — % 8.6)
MHP	312.241	% 6.6	(1977'de — % 6.4)

Beş milletvekilliği, Meclisteki sayı dengesinde çok önemliydi. Gazeteler, AP'nin 4 milletvekilliği kazanacağını, Edirne'den CHP'nin geleceğini öne sürmüşlerdi. Edirne'nin doğasına uygun söyleyişle —kimi yazar arkadaşlarımızın kulakları çınlasın— «bej, bej» diye bağırıyordu AP'liler. Kimi yazarlar da Demirel'le —Ecevit'i bu gezide izledikten sonra— dalga geçiyorlardı, «bej, bej yok» diye yazıyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

YENİ SAHNE

1

YA BAŞARIRSAM...

15 Ekim 1979 Pazartesi günü, yeni bir hafta başlarken, sahnede artık Süleyman Demirel vardı.

AP önderi zaferin tadını çıkarıyordu:

«Ecevit'in fazla ısrar etmeden milletin iradesini kabul ederek çekilmesini istiyordu...»

Türkiye, yeni yöneticilerine kavuşacaktı!.. Demirel böyle diyordu.

15 Ekim günü Ecevit'ten ses çıkmadı. Çok şaşırmış olabilirdi. Ya da seçim sonuçlarına göre değerlendirme yapıyordu. Parti içinde 'ne yapılması' gerektiğini araştırıyor da olabilirdi.

Ecevit'e muhalif olan kesim, CHP'nin bu son başarısızlığını sevinç gösterileriyle ortaya koymuyorlardı, ama söyleşilerde Ecevit'in başarısız hükümetiyle bu sonucu hazırladığını, 1977'de yüzde 42 oy alan bir partiyi peşinden sürükleyip, oy oranını yüzde 29'a düşürme başarısını gösterdiğini söylüyorlardı.

CHP Genel Sekreter Yardımcısı Uğur Alacakaptan gerçekçiydi:

CHP'nin zor ekonomik koşullar devraldığını, bu gerçeği halka yeterince anlatamadıklarını belirtiyor, «Halk, bunu düzeltememiş olmaktan dolayı sanki kaynakta da nedeni bizmişçesine, bizi cezalandırdı» diyordu.

Bir açıdan siyaset bu değil miydi?

Biz, Ecevit'in propaganda öğelerini —1979'da ve önceleri— çok iyi kullandığını söyler dururduk. Ne çare ki, bir gün bir Turgut Özal ortaya çıkacak, bütün tersine gelişmelere karşın, halkı olumlu düzeyde nasıl etkileyeceğini bilimsel biçimde hesaplayıp çalıştıracaktı. Bir özel söyleşimizde, Özal iktidarının hemen bütün önemli sorunlarda nasıl döküldüğünü sıralarken Ecevit, hem bunları onayladı, hem de «Ama, propagandayı yapmasını çok iyi biliyor» dedi.

Doğruydu, Özal hem propaganda yapmasını biliyor, hem de «kendinden güçlü olan kesimlerle» elbette ki, Orduyla, cum-

hurbaşkanıyla en önemli konularda terse düşmemek için büyük özverilerde bulunmaktan geri kalmıyordu.

Eğer Ecevit ve Demirel gibi iki önder bugün siyasal alanda kalabilseler, hele başbakan olabilselerdi, —onca yetkisine karşın— Cumhurbaşkanı Evren'in bu denli rahat olması olanaksızdı. Bu gerçeği, Cumhurbaşkanı Evren'e yakın 'kesimler' açıkça söylüyorlardı.

MHP ise, «Milletimiz sol iktidarı ezdi geçti» diye naralar atıyordu.

Ama, programını bir iki olayın dışında uygulama olanağını bulamamış, bir sol partinin iktidardan gidişi, MHP ve benzeri kuruluşları gelecekte kurtarabilecek miydi?

Demokrasi uygulamalarında görüş ayrımlarımız giderek büyümüş olan bir partiyle rejim konusunda koşut düşüncelere, eğilimlere sahip olmamız beklenemezdi. Başka bir deyişle MHP'nin iktidarı, sivil + asker karışımı bir yönetimde aradığı da söylenebilirdi.

AP ise, iki yıla yakın süredir Ecevit iktidarını nasıl düşüreceğini hesaplamış, kulislerde çalışmış, fakat sonuca bir ara seçimle varabilmişti.

Fakat, varmıştı!.. CHP ağırlıklı hükümet gitmişti. Bana kalırsa, CHP'nin başarısızlığıyla rejimin ana taşı da kopmuş gitmişti. Eğer Ecevit'in başarıya ulaşmasına bütünüyle —Ordu dahil— herkes çabalasaydı, bu, CHP'nin değil, rejimin selameti olacaktı. Askerler, Ecevit Hükümetiyle başlayan olumsuzlukları gördükleri anda hazırlıklara girişmişlerdi. Kulislerde bir soruyla «Müdahale» hazırlıklarının 1979 yılının ilk aylarında başladığını asker yetkililer de kabul ettiklerine göre, bir «başarı» bin kez başka «başarısızlıkların» kaynağı olacaktı.

Kulislerde bir soruyla karşılaşıyorduk.

Ecevit istifa edecekti, ama hâlâ Millet Meclisindeki milletvekili sayısıyla iktidar olmaya en yakın partiydi. Örneğin MSP ile kuracağı bir «dialog» sonunda, yeniden iktidara gelebilir, bıraktığı yerden işleri yürütebilir —eğer Erbakan olaya olumlu bakarsa— kısa süre sonra genel seçime gidebilir miydi? Ya da başarıyı pekiştirmek için 1981'e dek iktidarını sürdürebilir miydi?

Turan Güneş, «dış etkilerle» mayıs ya da haziran ayında genel seçim olasılığını güçlü görüyordu. Ecevit'in bu yoldan çok, partiyi «onarıma» çekmesi daha akla yakındı.

AP üst yöneticisi Nuri Bayar,

«Millet, CHP'den kurtulmak için bize oy verdi, yine CHP'yi hükümet nasıl yapacağız, bu imkânı nasıl vereceğiz?..» diyordu.

Seçimden önce ve seçimden hemen sonra Ecevit, hükümetteki yakın çalışma arkadaşlarıyla değerlendirmeler yapmıştı. Hikmet Çetin'e göre, Türkiye'nin içinde bulunduğu bu durumdan çıkabilmesi için, CHP'nin AP ile bir hükümet kurması düşüncesi, bu toplantılarda sürekli ele alınmıştı. Ecevit, karşı değildi. Ne var ki, 1977'den beri AP ile hükümet oluşturmanın karşısında davranış göstermişti. Bir parti önderinin bu davranışları bir günde ve bir «kalemde» silip atması kolay değildi.

New York Times gazetesindeki yazıya göre, «Türkiye'de kimin işbaşında olduğu Batı için önemli değildi.»

«Batı, bu bölgedeki yararları için Türkiye'de 'istikrarlı bir hükümetten başka bir şey istemiyordu'.»

Demirel, hükümeti kurmaya hazırdı.

Koşulların kendi yanında olduğunu biliyordu.

«Ya iktidara gelir de, anarşiden ekonomik açmazlara değin tüm sorunları CHP'nin başına geldiği gibi başaramazsanız?..» dedim Demirel'e.

«Ya başarırsam?...» diye yanıtlamıştı AP önderi.

Sorumdaki içerik, «başaramazsa» sadece AP oylarının yüzde 47'den aşağılara düşmesine yönelik değildi. Bir de, rejim vardı, giderdi. Hem de Demirel gibi, «ayak seslerini» bizden çok daha iyi duyabilen bir önder için bu soru, içeriği açısından önemli bir sorundu.

Demirel, «ya başarırsam» diyerek «çok büyüğe oynuyordu.»

2

AMA «BİR YERDEN» HİÇ SES YOK!

14 Ekim seçimlerinden önce bir CHP-AP işbirliğini sürekli öne süren, hatta —Ulusu'nun bana yaptığı açıklamalarla— iki partiyi bu işbirliğine zorlayacaklarını söyleyen «askeri güçlerden» hiç ses gelmiyordu.

Bir mesajla, bir demeçle, ya da Cumhurbaşkanını araya sokarak böyle bir hükümet istediklerini kolaylıkla duyurabilecek durumda olanlardan hiçbir davranış görünmüyordu.

Bu isteğin, birden piyasadan çekilmesinin tek anlamı olabilirdi.

Askerler yeni bir süreç içindeydiler; müdahale planlarını bu süreçten geçirerek «bütünüyle yönetime el koymağa» karar vermişlerdi. Aralarındaki tartışmalarda Ordu bünyesinin CHP-AP hükümetini değil, böylesi yeni bir denemeyle «halkoyunda zayıflama yerine, Ordu iktidarını gerçekleştirmeyi» yeğlemişlerdi.

O sırada hiç kimse, Ordunun CHP - AP hükümetinden neden vazgeçtiğini araştırmıyordu.

Demokrasinin normal kuralları içinde dengeler araştırılıyordu.

Oysa, Ordu kesiminde karar çoktan verilmiş olmalıydı.

Yarabbi, ne düşler içindeydik! Kimi kesimler hâlâ Ecevitsiz bir CHP - AP hükümetinden söz ediyordu. Demirel, «başarırsam» sloganına, siyasal oluşmaların nereye gideceği hesabını da katarak hükümet olup olmayacağı sorusunu,

«Hele dur bakalım» diye yanıtlıyordu.

Ama, hükümet olmayı istiyordu. Siyasal gelişmelere göre, siyasal taktiğini uygulamaya koyacaktı. Sonraki gelişmeler de bir açıdan elini kolunu bağlayacaktı.

Ecevit, hükümetin istifasını 16 Ekimde Korutürk'e sunduktan sonra,

«Milletin oylarının AP'ye teveccüh ettiğini, hükümeti AP önderi Demirel'in kurması» gerektiğini söyledi. CHP önderi ayrıca,

«Büyük sıkıntılar ve ağır siyasal bedeli ödemeyi göze alarak ekonomiyi canlandırmaya ve güçlendirmeye çalıştık. Bunun rahatlatıcı sonuçları henüz günlük yaşamda yeterince duyulmadan ara seçimlere girdik ve oy kaybettik...» diyordu.

Ecevit'e göre, ülke uzun bir bunalıma dayanamazdı. Bir 'ara hükümetle erken seçime' gerek yoktu.

Hükümet olmayı istemeyen Ecevit'e karşı, AP genel yönetim kurulu bir bildiriyle göreve istekli olduğunu açıklıyor, «...milletimizin genel arzusunu yansıtan bir hükümet kurulabileceği inancında..» olduklarını bildiriyordu.

Demirel'e CHP'siz yeni hükümetin sakıncaları anlatıldığında,

«...Bu seçimler, iktidar tayin eden seçimler değildi. Buna rağmen, Sayın Ecevit, 16 Ekim 1979 günü yani, seçimden iki gün sonra; 'Millet bizi istemiyor, AP hükümet kursun' deyip, hükümeti bıraktı. Aynen Eylül 1974'te olduğu gibi... Şimdi bu durumda, 'Niye AP - CHP koalisyonu kurulmadı?' diyerek, suçlamalar yapmak, doğru olur mu?...» diyordu.

Büyük sorunların ortasında bocalayan bir ülkede, «azınlık hükümeti» kurmasını eleştirdiğimiz zaman,

«...Ülke hükümetsiz kaldı. MSP ve MHP genel başkanları da, 'AP hükümet kursun, şartsız destek verelim' şeklinde beyanlarda bulundular. AP hükümet olma, hükümet kurma arzu ve hevesleri içinde değildi Ancak, 'hükümet kaçağı' da olamazdı. Şartlar zordu. Şayet, AP'nin ülkeye verecek bir şeyi varsa, 'kendisini ne güne saklıyordu?'

Parti millet için vardı. Hadiselerin üstesinden gelirdi. Bu arada yıpranırdı. 'Yıpranmayalım' diye, hizmetten kaçmak, vicdana sığmazdı. Bu, bizim hizmet anlayışımızdı...» diye konuşacaktı.

Yıllar sonra, 12 Eylüle gelişimizi irdelerken Ecevit, bana «Eğer biz, CHP - AP hükümetini kurabilseydik, cumhurbaşkanını seçebilseydik müdahale gelmeyebilirdi» dedi.

14 Ekim seçimlerine değin bu görüşün birinci aşaması doğruydu. Ama, 14 Ekim seçimlerinden sonra artık Ordudan bir CHP - AP hükümeti istemi gelmiyordu. Orası susmuştu :

Partileri istemiyorlardı, parti hükümetlerini de!..

Bu nedenle «müdahaleye doğru» gidiliyordu.

Müdahale aşama aşama gerçekleşecekti. İlk önce bir «uyarı mektubu» gelecek, sonra 12 Eylül... Ordu, uyarı mektubuyla, «anayasal kuruluşların, parlamentonun, hükümetlerin Türkiye'yi içinde bulunduğu çıkmazdan çıkaramayacağı» yargısını açıklamıştı.

Kararlaştırılan «müdahale» durmayacaktı, nedenlerin biri kapansa öteki ağır basacaktı.

3

BAŞLANGIÇ
Korutürk'ün Düşünceleri

Ecevit, 19 Ekimde Korutürk'le görüştükten sonra Cumhurbaşkanının yeni hükümeti kurma önerisini kabul etmediğini, «seçim sonuçları ile halkın AP'nin hükümet kurması yolundaki eğilimini ortaya koyduğunu» söyledi.

Aynı gün, Demirel Köşke çıkıyor, Korutürk'le bir saatten fazla görüşüyordu.

Bu görüşmede Demirel'e hükümet kurma görevi «resmen» verilmemiş ancak, «Ecevit kabul etmediğine göre, 'hazırlıklı' olması istenilmişti...»

Çankaya'nın değerlendirmeleriyle düşüncelerini Korutürk'ün Genel Sekreteri Halûk Bayülken —bana— şöyle anlatıyordu :

«...Bayülken, kalın defterlerini karıştırdı, '19 Ekim 1979 Cuma günü Sayın Cumhurbaşkanı ile bir görüşme yapıyoruz' diye başladı :

Bu görüşmede ikinci konu önemliydi : 'Hükümet konusunda genel hava ve durum nedir?' Bunu karşılıklı görüşüyoruz.

Kendilerine şunları söylüyorum : 'Zatıâlinizin gerçek niyeti basında anlaşılmış görünüyor. Bu durum ve tutumunuz başta Ali Baransel'in gayretleriyle basına aksettirildi. Bu sebeple basında ara rejim veya ara hükümet formüllerinin Sayın Cumhurbaşkanınca, daha yaygın deyimiyle Köşkte, Çankaya'da düşünülmediği, zatıâlinizin demokratik usullerle istişareler yapacağınız ve ona göre hükümeti kurma görevini bir lidere vereceğiniz üzerinde duruluyor.'

Sadece bir büyük gazetede, 'Daha ne bekleniyor?' diye bir yazı çıktığını, Ali Baransel'in bu gazeteyi derhal arayarak aydınlatacağını ekledim.

Seçimlerden (14 Ekim 1979 ara seçimleri) bu yana iki büyük parti liderine durumu tahlil etmek için 4 - 5 gün bırakıldığını, bu suretle onların da yetkili kurullarıyla danışmalar yapmalarına fırsat tanındığını, bu sebeple bugünkü görüşmelerde Sayın Cumhurbaşkanımızın daha özlü olarak istikrarlı bir hükümet kurmaya yönelik düşüncelerini açıklayabileceğini belirttim.

Cumhurbaşkanı, iki partinin Millet Meclisindeki sandalye sayısını gösteren listeyi istediler, verdim.. Bir CHP'linin AP'ye geçtiğini listede gösterdim. Sayın Cumhurbaşkanı şunları söyledi:

'O halde Ecevit, ilk olarak hükümeti kurma görevinin Demirel'e verilmesi görüşünde. Kendisi ilk olarak görev almamak niyetinde olduğuna ve bunu açıkladığına göre, görevi bugün Sayın Demirel'e verebilirim herhalde. Ne diyebilir buna?'

Sayın Ecevit'in bize gönderdiği yazılı beyanının —ben söylüyorum şimdi— bu yönde olduğunu, ama geleneklere göre sandalye sayısı en çok olan partiye ilk görevin verildiğini, gerçekte ikinci partiye görev verilmesine mani olmadığını, ancak bu sabah Bülent Beyle görüştükten sonra 'eğer bir direktifleri olursa arkadaşlarla yeni bir değerlendirmenin yapılabileceğini' arz ettim.

İki partinin yeterli sandalyesi olmadığı için sürekli olarak üzerinde mutabık kalınacak bir 'tarafsız başbakanla', iki partinin işbirliği ihtimalleri üzerinde spekülasyonlar yapıldığını, çeşitli çevrelerde böyle bir başbakan için listeler oluşturulduğundan söz edildiğini, hatta Adnan Başer Kafaoğlu, Zeyyat Baykara gibi isimlerin ortaya çıktığını, bazı muhayilesi geniş kişilerin bunları Köşkteki mesai arkadaşlarına kadar uzattıklarını, bu spekülasyonların hiçbiri ile Sayın Cumhurbaşkanının ilgisi bulunmadığının açıklandığını, anlatıldığını söyledim. Hatta, eğer böyle bir hükümet kurulacak olursa, bunun iki partinin kendi kararlarıyla oluşabileceğini, o takdirde Sayın Cumhurbaşkanından bu hususta o partilerin hakemlik veya fikir isteyebileceğini, Cumhurbaşkanının normal demokratik yol ve yöntemler dışında bir düşünce ve girişiminin söz konusu olmadığını ilgililere açıkladığımızı kaydettim...

Sayın Cumhurbaşkanı Sayın Ecevit'i kabul ettikten sonra, aynı gün iç çalışma grubunu, Milli Güvenlik Kurulunun toplandığı salona çağırdı ve şunları belirtti:

1) — Ecevit, Hatay'la ilgili bir konuda gelişmeleri söyledi.

2) — Ben, 'Memleket gayet güzel bir seçim yaptı. Politikacılar, basın bunu iyi değerlendirmeli. Üç gün düşünme fırsatını verdim hepinize, Millet Meclisindeki sandalye listesi önümde, hazır mısınız, görev almaya yeniden' dedim. Sayın Ecevit, 'Hayır' dedi. Öyleyse, vazife verdiğimi, sizin almadığınızı itizar beyan ettiğinizi açıklayacaksınız, dedim.

Demokratik prosedürü ihlal etmekten endişe ederim. Demek ki siz, sıranızı savıyorsunuz. O halde sizden sonra fazla sandalyesi olana hükümet kurma görevini vermek gerekecektir. Dış dünya, içerdeki gelişmeleri bekliyor diye konuştum ve hükümet konusunda gecikme olursa dış yardımların bundan etkilenebileceğini belirttim.

Sayın Ecevit, 'İç durumum vazife almaya müsait değil' dedi. Yani olağanüstü Kurultay'ı toplamak gereğini söylüyor.

İç görüşmede bize bunları aktaran Cumhurbaşkanımız, 'O halde' dedi, 'Ne bekleyeceğiz?'

O sırada Öztrak, toplantıya katıldı, Cumhurbaşkanı ona, 'Kaide nedir?' diye sordu.

'En çok sandalyesi olana teklif etmek. Onu da yaptım. İtizar ettiler. Sayın Demirel'e, 'Sıra size geliyor' diyeceğim. Ona da düşünmek için bir iki gün bırakırım. Nitekim Ecevit'e de bir iki gün önce sıra sizde demiştim. Hafta başında pazartesi günü MGK var, salı günü MSP ve MHP çağrılabilir. Başbakan Ecevit'in söylediğine göre, Sayın Yıldız da CHP'ye geçiyormuş.

Sorum üzerine Sayın Ecevit, ayrıca şartların AP'nin hükümet kurmasına imkân elverdiğinden ve yetkili kurullarınca kabul edilebilecek biçimde destek vermekten de söz etti.'

Ben, sayın Öztrak'a sordum: 'Anayasa bakımından görev verilmesi şifahen olabilir mi, yazıyla mı görev verilmelidir?'

İlhan Öztrak, 'Yazılı verilmesi esastır' anlamında bir konuşma yaptı.

Ali Baransel, 'Bülent Beye şifahen verilip itizar etmesinden sonra Demirel'e yazılı verilirse, o takdirde Demirel'in niye en çok sandalyesi olana görev verilmeyip de bana veriliyor diye itiraz edebileceğine' işaret etti.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 'Sayın Demirel'e şifahen soracağım, vazife size düşüyor diyeceğim. Bülent Beye yaptığım gibi, düşünmesi için vakit bırakacağım, salıya MSP ve MHP ile görüşüp, çarşamba günü görev vereceğimi söyleyeceğim' dediler.

Aynı gün Sayın Demirel'le görüşmesini şu şekilde anlattı:

'Sayın Demirel'le seçimleri görüştük. Demirel, bu seçim önemli elbette, diyor, ama bize getirdiği beş milletvekilliğidir. Biraz da yan tesirleri olabilir. Genel seçim olsaydı, belki sonuçları başka olabilirdi. Bu durumda ancak anlaşmayla bir hükümet kurulabilir. Sayın Ecevit, itizar etti, ama bu aşamada diyerek itizar beyan etti.

Demirel'e, MSP ile görüşeceğimi söyledim. Ayrıca kendisini çarşamba günü saat 11.00'de tekrar göreceğimi ifade ettim. CHP'nin bazı ahvalde kendilerine destek olabileceğini bugün bana Ecevit'in söylediğini belirttim. Bıyık altından gülüyor bu desteğe Sayın Demirel. Seçimde askerlerin aldığı tedbirlerden memnuniyet beyan etti. 'Belki şu sıralarda bir transfer kavgası olacaktır, ama bunlarla istikrarlı bir hükümet kurulamıyor. Hükümet yenisi kurulmadığı için işbaşında, sıkıyönetim uzatılmasına evet demelisiniz' dedim. Sayın Demirel, 'Yardımcı olacağız' dedi.

Sayın Demirel'e hükümeti alır mısınız diye sormadım. Resmen görev vermedim. Ben istişarelerimi yaparken, Sayın Demirel de yetkili kurullarıyla görüşecek. Hulasa, Sayın Demirel'le görüşmelerimden memnunum.'

İç çalışmalarda yapılan bu görüşmelerden sonra, çarşamba günü Sayın Demirel'e görev verilebileceği konusunda fikir birliğine varıldı. Ali Baransel, 'istimzaç ve şifahi soruların resmen görevi tevdii anlamına gelemeyeceğini' belirterek, iki büyük parti arasında bu dengenin basın ve kamuoyunda dikkatle izleneceğini söyledi. Cumhurbaşkanı, normal demokratik prosedürü yürüteceğini söyleyerek toplantıyı kapattı...»

4

KORUTÜRK — DEMİREL GÖRÜŞMESİNİN TEPE NOKTALARI
(19 Ekim 1979)

Demirel, bir saatten fazla kaldığı Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanına söylediklerinin tepe noktalarını —sorum üzerine— şöyle özetledi :

«1. Ülkenin önünde duran meseleler nedir?

2. Seçimi güvensizlik sayan hükümet istifa etmiş ve hükümet meselesi çıkmıştır.

3. Zaten, bu hükümet rejimin hükümeti değildi.

4. Seçim, genel seçim olmadığı için, halkın temayülü, Meclise aksetmemiştir.

5. Seçimde millet AP'ye güven gösterdi ama bu, Mecliste rakam haline gelmedi.

6. Şimdi ülke, hükümet boşluğundan, hükümet arayışına geldi.

7. Hükümet, Meclisin içinden çıkacak.

8. Hiçbir parti, hükümet kuracak sayıya sahip değil.

9. Kendine özgü şartlar var demektir.

10. Ülkenin meseleleri var. Bunları göğüsleyecek, güvenoyu alabilir, ahenk içinde çalışabilir hükümet lazım. Böyle bir hükümet çıkarılabilir mi? Bu aranacak.

11. Telaşa, kaygılanmaya, paniğe hacet yok.

12. Hükümet meselesi, ne ilk defa ortaya çıkıyor, ne de son defa.. Biz, milletin hizmetindeyiz. Peşin fikirle hareket etmeyiz. Ülkeye hizmet fırsatını bulursak, görevimizi yaparız. 'Bize ne?' demeyiz.»

5

HÜKÜMET CEPHESİ : AP
MUHALEFET CEPHESİ : CHP

CHP Cephesi :

Ecevit, hızla parti içine döndü :

Olağanüstü Kurultayı kasımda toplayacaktı. Parti içi muhalefet bu girişimi beklemiyordu, şaşırdı. Askerlerin MHP ve MSP'li hükümete karşı oldukları bir gerçekti. Ali Baransel, «Askerler ne derler ki böyle bir hükümete, etkileri önemli» diyordu.

CHP'de parti içi muhalefet, Ecevit'i düşürme hazırlığına girip girmemek için henüz bir karara varmış değildi.

Bilgi kaynakları sağlam kimi kesimler, seçimlerde CHP oy açısından güçlenseydi, hükümetin istifasının «etken kuvvetlerce» istenileceğini bildiriyordu. AP'nin oylarını yükseltmesi «ani ve çarpıcı bir eylemi» yatıştırmıştı.

Doğruluğu kuşkulu bu bilgiler her yana yayılıyordu.

AP Cephesi :

CHP'de «öndere» güvenoyu sorununun boyutları giderek büyüyordu. Üstündağ ve Alacakaptan'la bir akşam yemeğinde buluştuğumuzda genel sekreter,

«...Ecevit'e, önderlik ve yönetim kurulu için ayrı ayrı oylamaya gidilirse, yönetim kuruluna kırmızı oy çıkabileceğini söyledim. Ama, yönetim kuruluna kırmızı oy, yani güvensizlik oyu çıkmasıyla parti liderine de aynı oyun verilmiş olacağını vurguladım...» dedi.

Seçimin yitirilmesinde genel siyasal politikanın yanı sıra, örgüt + bakanlar + kısır çekişmelerin etken olduğu kanısındaydım. Üstündağ bu mantığa katıldığını söyledi, «hatta hemen seçim ertesi Antalya ve İstanbul'da yemeklik yağın piyasaya çıktığını» belirtti.

Demirel'in, hükümet kurmak için yeterli olan 227'yi bulduğunu söylüyordu üstündağ.

Demirel'i denedim :

«Hayır, 229'u bulduk, ama hükümeti kurmak için 'bazı şartlarım' var» dedi.

6

VE... ECEVİT ÇARPIŞIYOR
(Önemli Bir Çaylı Toplantı)

Demirel hükümet sorunuyla uğraştığı sıralarda, CHP önderi Ecevit, Olağanüstü Kurultayla çarpışıyordu. Bu çarpışma Kurultaydaki delegelerden çok, parti içindeki hiziplere karşıydı.

Bu açıdan Ecevit için olmak ya da olmamak sorunuydu.

Genel Sekreteri Üstündağ ile yönetim kurulu üyeleri, genel sekreter yardımcıları istifalarını verdiler. Parti önderinden çok, yönetim kurulunu hedef alıp güvensizliğe sürüklemek isteyenler vardı. Kurultayda bu yoldan kendisine yöneldiklerini bilen Ecevit, «Genel yönetim kurulunu haksız yere hedef durumuna getirmek isteyenler, asıl hedeflerine erişmek için benim durumumdan yararlanma olanağını bulamayacaklardır. Çünkü benim her ne pahasına olursa olsun, genel başkan kalmak gibi bir düşüncem ve ihtirasım yoktur» diyordu.

Uğur Alacakaptan —bu vefakâr, akıllı, bilge dost— parti içi muhalefetin bir «eşgüdüm komitesi» kurduğunu, başkanlığına Orhan Eyüboğlu'nu, yardımcılıklarına da Baykal ile Topuz'un getirildiğini söylüyordu. Muhalefet parti yönetimini ele geçirme çabasındaydı. Böylece, «kale içerden fethedilirse» önderin yönetimde önceki günlerde olduğu gibi büyük bir etkisi olamazdı.

TV'de bir açıkoturumdan çıktık; «dokuzların», bilinen adıyla 'çaylı toplantıya' katılanların, Çankaya'daki konuta çağrıldığını bildirdiler (26 Ekim 1979).

Ecevit, hükümeti bırakmanın rahatlığı içindeydi, bana böyle bir izlenim verdi. Kurultay savaşımına girmesi Ecevit'i canlandırmıştı. İlk önce hükümet sorununa değindik :

«...Azınlık hükümetine şans tanınmalıydı. AP kurmalıydı. Örneğin Danimarka'da seçim vardı şimdi, bir azınlık hükümeti gelebilirdi. Eğer kurduğu hükümet yürüyebilseydi, 1981'e de-

ğişik koşullarda girebilirdik. Ne çare, 'yapılan kimi olumlu işlerin yanı sıra, hatalar da yapılmıştı'...»

CHP önderi şu analizi yapıyordu:

«...Demirel, bir genel seçime gidersek bugün aldığı oylarla bir salt çoğunluk hesabı yapıyorsa yanılıyor. Ama, bu hükümeti kurmalıdır. Hiç değilse azınlık hükümeti geleneğini getirme fırsatıdır bu. Günü gelir biz de yararlanırız bu olanaktan. Eğer kurabilirse partisine ve ülkeye hizmet etmiş olur...»

Ecevit'le konuştuğumuz gün, Demirel'in hükümeti daha ortada yoktu.

«Çok rahat bir çoğunluk kimin elinde var...» dedi Ecevit:

«Geçmişteki hatalarını bırakması lazım. Metazori hükümet olacak. Henüz parti kurullarıyla konuşmadım. Bana atfen yazmayınız, ama şöyle düşünüyorum: CHP, belli kurallar içinde hiç değilse 'sarı ışık' yakabilir bu hükümete. Kendisine tanınan olanağı iyi kullanırsa seçime kadar gidebilir. MHP'nin de işine gelir sorumluluğu paylaşmadan iktidarı kullanmak... MHP'den medet ummak noktasına gelince, MHP'den hiçbir şey istemeden hükümet kursun. Hatta ilk önce CHP'ye gelsin... Eğer rejim ve ülke yararına sayıyorsa azınlık hükümetini, ilk önce CHP'ye gelmeli. CHP'yi parti, 'benim sözlerimi de güvenilir kabul ediyorsa' CHP desteğini araması daha doğaldır.

Yapabilir mi yapamaz mı bilemiyorum...»

Çok değişik bir Ecevit'ti. Söyledikleri çok akla yakındı. Önemli bir gündü:

«...Angaje olmayayım, ama belli kurallar üzerinde bazı esasları saptamakta yarar olabilir:

— AP'nin sosyal ve ekonomik politikası bizden ayrıdır. Buna rağmen ivedi sorunlarda karşı çıkmam. Ama rejimi kısıtlayıcı yasalar getirmesi halinde, muhalefet hakkımı tam kullanırım.

— Eğer azınlık hükümeti geçerli hale gelirse, 11 - 12 'yama' ile hükümet olacağıma bunu denerim.

— Ya kaçmaktır hedefi, ya da yapılması gerekeni yapmaktır.

— Esasen öteki partiler dışardan da destek olsa, Demirel'in hükümeti 'örtülü MC' olacaktır...»

Ecevit, «CHP içindeki savaşıma belki siz girmek istemiyorsunuz» demem üzerine, «Yooo, kaçınamam» dedi. Dışa karşı

verdiği savaşın yanı sıra bir de hizipçilikle savaşmıştı. «Bugün merkez yönetim kurulunu bir 'hizip' gibi göstermek eğilimi var» diyordu.

Güvenoyuna tek başına gitmeyi önerdiğini, ancak yöneticilerin buna karşı çıktığını anlattı :

«...Bana partide 'tek adam' diyorlar. Eğer CHP grubunda bana söylenenler, AP grubunda Demirel'e söylenseydi, derhal geniş tepkiler olurdu. Ben bütün bir gün, ülserime rağmen, grupta oturup bu sözleri dinlemişimdir. Bizde 'tek adamcılık değil, çok adamcılık var'... Genel yönetimin güvenoyu istemesini içime sindiremedim :

1) Doğru değildi; 2) Padişahlar gibi sadrazam kellesi vermekti; 3) Yönetim boşluğu çıkarsa, bunu nasıl dolduracaktık.

Bana hâkim olan fikirler bunlardı. Fakat yönetim kurulundaki arkadaşlar, onur meselesi yaptılar, güvenoyuna karar verdiler...»

«Giden hükümete» sözü getirdi :

«*...Hükümet yıkılırsa, bu hükümet giderse faşizm gelir diye aşırı duyarlı oldum. Çok önce çökebilir, gidebilirdi hükümet.* Yine bana ağır sorumluluk yüklendi, ama ben daha rahat uyuyordum...

...Yönetim kurulunun sorumluluğu hükümetten daha azdır. Tertip hazırlayanlar başında iki hizip başı yer alıyordu. Bugün Turan Güneş, Deniz Baykal ve Ali Topuz beraberdirler, aralarında geçinemezlerdi. O gün kavga ettiler, bugün birleşiyorlar. Bugün partide sorumluluğu olmayan yoktur. Partizanlığı anlarım, her hükümet yapar, ama Ali Topuz partizanlığı partinin içine soktu. Hükümette 'büyük politika' yaptıkları için mazot, benzin, kömür gibi sorunları Başbakan ve yardımcısına bıraktılar. Başarısız olmak suç değildir, iyi partici olmamak daha ağır suçtur. Kim, kimi yargılayacak?... İnşallah Kurultay işin içinden çıkacaktır...»

«Toparlayıcı olamıyorsunuz. Parti meclisi önerileri vardı. Birleşik bir kadro kuramaz mısınız?»

«... Parti meclisine iki engel var bu aşamada. Hukuki engel. Sonra parti meclisi, 1950'lerin CHP'sine dönmektir. CHP, o zaman 'elitler' partisiydi. Herkesle işbirliği yaparım. Fakat iyi partici olmayanlarla işbirliği yapmam. Partinin sol kanadındaki arkadaşlarla anlaşamayacağımız bir şey olacağını sanmıyorum. Mesele şu : Uyum mu, tutarlılık mı?.. İkisi bir arada ol-

muyor. Şu dönemde uyum elbette iyi, ama tutarlılığın gerektiğine kaniyim.

Bunlar, parti disiplini yerine hizip disiplini getiriyorlar. Gruplar halinde ya da ikili görüşmeler yapıyorum...»

Ayağa kalkmıştı: Bir arkadaş, «Kaybetme olasılığınız var mı?» diye sordu:

«...Kendi kendime kaybettirme olanağım var galiba» dedi, gülüyordu:

«...Ali Topuz ve arkadaşları yanımda iken yüzde 100 çalışamıyordum, Baykal karşımdaydı. Öyle yöntemler kullanıyordu ki, dayanamıyordum, bu kâbusu bir daha yaşayamam...»

Başlardaki o dinginliği gitti; sinirliydi şimdi, kimi yerde 'feveran' halindeydi.

Savaşı açacaktı bütün hiziplere..

26 Ekimde yönetim kurulu istifa etti. Ecevit her şeyi tek başına göğüsleyecekti.

7

VE ECEVİT

Hükümet hazırlıkları arasında uğraştığımız konu, CHP kurultayıydı.

Bayram gelmişti, ikinci gün Esin'le Gölbaşı'na giderken Ecevit otomobille yanımızdan geçti, durdurdu arabayı, inip bayramlaştık. Hükümeti kurabilme konusunda kimi kuşkulardan sözetti.

«Kuracak» dedim.

Kurultayı aldı.

«Ya ben ya hizipler» dedi.

Oylamaya gidildi:

Ecevit, 20 red oyuna karşı 1341 oyla genel başkanlığa yeniden seçildi.

Baykal'a ötekilere kesin yanıtlar veriyordu:

«...Eğer Kurultay katı hizipçiliği reddeden bir ekiple bana çalışma olanağı tanırsa, genel başkan olarak görevimi sürdürürüm..» demişti.

Altan Öymen, «...Hiç değilse kavga yok, sert tartışma yok. Biz 'belirli bir süre sert muhalefet yapmayacağız...'» diyordu 8 Kasım 1979'da.

Ecevit'e göre hükümeti iki ay götürebilecek olanağı bırakmışlardı. Tüpgaz ve akaryakıtın sağlandığını, bu kış bu maddelerin sıkıntısı çekilmeyeceğini yayıyordu. Altan'a göre 'olumlu dialog' işaretleri vardı.

8

CHP'DE ÇARPIŞMANIN ANA ÇİZGİLERİ VE ÇIKAN MANZARA

Olağanüstü Kurultayda «tarafların» söylediklerini altalta koymak, CHP içinde o günkü manzarayı bütünüyle ortaya çıkarabilirdi.

Böylece oldukça renkli bir yazı da oluşuyordu bu sözlerin bütününden. Ve.. CHP gibi bir partide «tarafların», savaşımı hangi noktalara götürdüklerini kanıtlıyordu :

«CUMHURİYET HALK PARTİSİ KURULTAYI»
(4 - 5 Kasım 1979)

BÜLENT ECEVİT :

1. Bu seçimde AP'nin büyük kazancı olmamış, CHP'de büyük oy kaybı olmuştur.
2. CHP'den başka partiye oy kaçışı söz konusu değildir
3. AP, öteki sağ partilerden oy almıştır.
4. CHP'liler başka partiye oy vermemişlerdir. Öyleyse CHP'liler uygulamamızı beğenmemişlerdir. Seçime ilgisiz kalmışlardır. Böylece bize uyarıda bulunmuşlardır.
5. Bu seçimde CHP kendi seçmeni önünde sınav geçirmiştir, ve kendi seçmeninden kırık not almıştır.
6. AP'nin oy oranında yükselme, CHP'nin oylarının azalışından meydana gelmiştir.
7. AP'nin oylarının yükselişi, matematik bir gerçektir ama, siyasal ve sosyolojik bir gerçek değildir.
8. CHP sınıfta kalmamıştır, belge alması söz konusu değildir. Bütünlemeye kalmıştır.
9. AP Genel Başkanı, bu seçimlerden sonra hükümetin işbaşında kalması halinde gayrimeşru sayılacağını söylüyor. Bu safsatadır.

CHP hükümet kurarsa gayrimeşru sayıyor. AP'nin safsatalarla geleceği ipotek altına almaya hakkı yoktur.

10. CHP, bugün Mecliste en büyük grubu olan partidir.

AP Genel Başkanı hükümet kuramazsa, yeni hükümet kuruluşu arayışı içine girilirse CHP hükümet kurarsa o hükümet meşru olur.

11. Bugünkü hükümetin de 16 Hazirandan beri her icraati meşrudur.

12. AP Genel Başkanı ben hükümet kuramazsam başkası da kuramasın diye bir bunalım stratejisi izlemektedir.

13. AP'nin bir azınlık hükümeti kurmasını istiyoruz. AP azınlık hükümeti kurarsa, ilerde bizim kurabileceğimiz bir azınlık hükümetini de içine sindirebilmelidir. Bunu da açıklamalıdır.

AP Genel Başkanı ise 'Ben kurarsam olur. Başkası kurarsa gayrimeşru olur' görüşündedir.

14. Biz ekonomik kurtuluş savaşını açtık. Savaşı kazandık ama seçimi yitirdik.

15. Demokratik sol partideki disiplini ben uygulamadım. Çünkü eğer uygularsam ve bu hükümet çökerse acaba faşizm gelir mi kuşkusu benim içime çökmüştü.

16. Bazen bir bakan başka bir bakan arkadaşını engelledi. Kadroculuk anlayışı içinde atılan adımlar düzen değişikliği hareketini yozlaştırmıştır. Bu işi yapan arkadaşlarımı ben uyardım ama hiçbirisi uyarılarımla ilgilenmedi. Bir genel müdürü görevinden al dedim, bana almam, eğer ısrar edersen ben ayrılırım dedi.

17. Partimizin can düşmanı olan bir gazete var. O gazetede parti içi iktidar mücadelesinin kötüleme kampanyası kendi arkadaşlarımız tarafından yapıldı.

18. Yağ dağıtan kamu kuruluşlarının pırıl pırıl bir yöneticisi var. Parti içi muhalefet bu kişinin aleyhine kampanya açtı. Uydurma dosyalar hazırladı. Bu kişinin suçu kadın kolları genel başkanının oğlu olmasıydı.

Bu kuruluşun Ankara'daki deposu CHP'li Ankara Belediyesi tarafından basıldı. Devlet tarihinde böyle şey görülmedi diyen Demirel, ne yazık ki haklı. Daha sonra belediye, TRT'ye haberler verdi. Bu kamu kuruluşunu yağ stokçusu gibi gösterdi.

19. Parti içi hizipçilik olmasaydı, bağımsız arkadaşların çoğu çoktan CHP üyesi olmuşlardı.

HALÛK ÜLMAN (MUHALİF):

1. Biz halka sözümüzün eri olamadığımızı gösterdik.

2. Vatandaş bizim icraatımızı beğenmemiştir.
3. Düzeni değiştirmek için iddialıydık, bunu yapamadık. Biz şikâyet ettiğimiz düzenle bütünleştik.
4. Biz kamuoyuna güven ve itimat telkin edemedik.
5. Dış politikada ne düşmana, ne de dosta güven vermeyen bir hareket izledik.
6. Kadrolaşan bakanların adını açık açık söyleyin.
7. Şiddet hareketlerini önleyemedik.
8. İki yılda yüzde 70'e varan enflasyon bu hale geldi.
9. Şimdi daha çok faşizm tehlikesi altındayız.

TURAN GÜNEŞ (MUHALİF):

1. Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.
2. Vatandaş bizim icraatımızı beğenmemiştir.
3. 79'da biz tünelden bahsedip ucuzluktan söz etmiştik. Açık vakıa 79 yılında emekçilerin geliri azalmıştır.
4. Hükümetin başarısızlığı konusunda bağımsız bakanları suçlamak yersizdir.
5. İlk kez seçmen CHP'yi 'yalan söylüyor' diye itham etti. Bu, CHP tarihinde ilk kez olan bir şeydir. Bu düşünce üzerimize yıkılan en büyük kamburdur.
6. Kadrolaşan bakanların adını açık açık söyleyin.

DENİZ BAYKAL (MUHALİF):

1. Eski seçimlerde yanımızda olan öğretmenleri, işçileri, sendikacıları, gençleri yanımızda bulamadık.
2. Devrim sözünden korkar hale geldik.
3. Miting alanlarında bize karşı çıkan gençlere biz de karşı çıkarken, bir anlamda Türkiye'nin başka kesimlerine güven vermeye çalıştık Biz bizimle yürüyen insanları karşımıza aldık.
4. Muhalefette iken düzen değişikliği mesajını işleyerek iktidara geldik İktidara geldikten sonra bu mesajla devam etmek mümkün değildi. Bu mesajın modelini oluşturup ortaya koymak zorundaydık. İşte bunu yapamadık.
5. Türkiye'nin sorunları ağırdır. Altından ancak uzun süreli hükümetler çıkabilir. Azınlık hükümeti modeline bel bağlamak, ya da CHP'yi bağlamak sakıncalıdır.

NECDET UĞUR :

1. Partide de hükümette de eşgüdüm yoktu.

2. Kurduğumuz hükümet düzen değiştirecek, CHP programını uygulayacak hükümet değildi, bir koalisyondu.

MUSTAFA ÜSTÜNDAĞ :

1. Mecliste omuz omza verip faşizme ve Demirel'e karşı mücadele edeceğiz.

BÜLENT ECEVİT :

1. Benim ve partinin demokratik devrimcilikle ters düşenleri ittiği doğrudur. Ama bu tür fraksiyonlara mensup gençlerin örgüt tarafından itilmediği bazı il örgütlerimiz vardır. Özellikle Sayın Baykal bu illerden birisini çok iyi bilir. İşte, bunların seçimlerde bize zararı dokunmuştur.

2. Baykal CHP'yi ve Hükümeti, bazı bakanların davranışlarını suçlamış, ancak tüm bunlara gölge düşürebileceği kastını açacağı düşüncesiyle yanıt vermiyorum.

3. İktidara kim gelirse gelseydi bu enflasyon ve onun ürünü olan pahalılıkta başarılı olamazdı.

ALİ TOPUZ :

1. Evet, ağır bir enkaz devraldık. Ancak bu enkazın edebiyatını o kadar çok yaptık ki, bizim seçmenimizi de bıktırdık.

BÜLENT ECEVİT :

1. Baykal'ın konuşmasının bazı yerleri CHP'ye, bu Hükümetimize haksız gölgeler düşürebilecek niteliktedir.

2. İşçiyi, sendikacıyı ittiğimiz oldu. Sorumlu mevkiideki bakan arkadaşlarımızdan bazıları sendikacıları bakanlıklarına sokmadılar.

Çok iyi hatırlarım, bir bakan arkadaşımın kendinden olmayan bir sendikacı ile diyalog kurması için aylarca uğraşmışımdır.

3. Öğretmenleri nasıl itmişiz?

Halen öğretmen olup olmadığını bilmediğim asimilasyoncu eğitime karşıyız diyerek Türkiye'nin her yerinde Türkçe öğrenim yapılmasını istemeyenleri iteceğiz de..

En büyük kentimizde seçime girdi bu asimilasyoncu öğretime karşı olan bu öğretmen, 30 bin öğretmenin olduğu bir ilde beş bin oy aldı. Onu öğretmenler de itti. Bizim itmeye devam etmemiz gerekiyor.

9

ECEVİT: «BİZİ İÇİMİZDEN YIKTILAR»
(Son Çaylı Toplantı —10 Kasım 1979—)

Basın Danışmanı Turan Tükel aradı, «Bugün tekrar... buluşmak üzere... Çankaya'da, konutta» dedi.

Ecevit, artık hükümeti bırakıyordu.

Demirel'e devredecekti.

Kurultaydan geçmiştik.

CHP önderinin olaylara bakış açısını saptayacaktık.

Ecevit bir seçim yitirdikten, Kurultayda zorlu bir savaşım verdikten sonra hükümet, rejim ve parti içi şorunlar üzerinde önemli değerlendirmeler yaptı.

Hükümetin başırısızlıklarını açık bir dille vurguluyordu :

«...*Bize IMF ya da Amerika oyun oynamadı. Komployu biz içimizden yaptık. İşadamları 'bu hükümete kredi vermeyin' diye dolaştılar, suçluyu içimizde aramalıyız...*» *diyordu.*

İlginç bir görüşmeydi. Basında kimi yeni dalgalanmalar vardı, Milliyet el değiştirmişti. Cumhuriyet mali sıkıntı içindeydi.

Ecevit «Basın dördüncü kuvvettir, ama ona karşı tahammülsüzlük var» diyerek kimi görüşleri doğrular biçimde konuştu. «Basının hali malum. Şimdi TRT'yi ele geçirme teşebbüsleri var» dedi. «Karşı karşıya bulunduğumuz en büyük tehlike bu! Bilderberg toplantısına gittim, Batıda herkes bir şirket sahibi ya da idarecisi. Bizimkilerden biri yabancının birine kartvizitini verdi, üzerinde 'şirketler yöneticisi, sahibi' yazıyor. Karşısındaki adam şaşırdı, 'siz ne kadar önemlisiniz,' dedi.» Ecevit gülüyordu.

«..*En küçük düzen değişikliğine bile, bunun en basit girişimine bile tahammül edemediler.* CHP'yi içinden karıştırmak istiyorlar ve adım adım başarı kazanıyorlar..»

Sonra Kurultaya atladı: «En zayıf zamanımda gittim Kurultaya. Muhalefet kanatları birleşmişlerdi. Bir iki sefer Aytekin'e (Yıldız) 'kaybedebiliriz listeyi' dedim. Belki de kaybedecektik. Liste kazanmazsa istifa edeceğimi söylememden sonra esasen muhalefet listesine oy vermeyeceklerdi. Baskı yaptı da başkan, o yüzden oy vermedik demeye başladılar.

Düşününüz ki Kurultay öncesi bu 'partiyi nasıl toparlarız' ve 'muhalefet gruplarını nasıl ezeriz' diye gelen heyetler arasında Erdoğan Bakkalbaşı da vardı. Sonra bana ret oyu verdi. Yazmayın ama Bulgar Vatan Cephesi Başkanı Kubandinski buraya geldiğinde neler yapıyorsunuz diye sordu bana. Anlattım. Bana 'akıllı pehlivan bütün rakipleriyle güreş tutuşmaz' demişti. Daha ucundan dokunmuştuk, düzeni değiştirmeye girişmemiştik. Düşününüz ki ben Brüksel'de Ortak Pazar'la ve Amerika'da işadamlarıyla konuşuyorum. Karşımda burada devletleştirmeğe çalıştığımız Mobil'in temsilcisi oturuyor. Turan Güneş'in Kurultayda söylediği doğru. Koordinasyonu sağlamam lazımdı. Oylamaya gidiyorduk Mecliste, Deniz'e ya da Ali Topuz'a, 'aman adamlarını topla' diyorduk. *Hükümetin düşmesinden çok korktuğum da doğru. Her şeyi içime attım.*

Politika yapmadım 22 ay, iş yaptım. *İşe bağlandım. Zamanımı yanlış kullandım. Mazeret olarak söylemiyorum.* Mesela madenleri devletleştirdik, ama kömür nasıl bulunacaktı bunu ayrıntı saydılar, yüksek politika yaptılar, ayrıntılarla ben uğraşmak zorunda kaldım. Bedelini ağır ödedim. Zamanımızın politikacısı gibi iş yapmam lazımdı.

Partiyi bu durumda bırakamam. Hiziplerin bu boyutlara vardığında nereye gidebilecekleri belli. Şu komplekse katılamam:

Yenilgi olmuş, hükümet düşmüş, en zayıf olduğum sırada partide daha tutarlı birlik uygulayacağım diye kompleksle hareket edemem. Kurultaya öyle çıktım.

'Tasfiyeci olmayacağım' derken sivrilmiş insanları atmayacağım demedim Devam ederse hizipçilik kurullar içinde kuralları vardır. Dialog kurmak diye hiziplerle pazarlık etmem. Onlara bu yoldan karşıma alarak meşruluk vermem. Mesela grupta seçimler meselesi: Arkadaşlar arasında dialog kurulsun ve bir aday oluşsun istiyorum. Kimseyle bu konuda temas etmiyorum. Artık ciddi politika yapacağım. Biz eskiden aramızda toplantılar yapar, politika saptardık. Ortanın solu hareketinde ilk önce kendi aramızda toplantılar yaptık. Gizli, sonra ben bun-

ları gidip Paşaya söyledim, Kemal Satır'a söyledim. Şimdi de böyle olacak.

Yeniden tabandan örgütlenmek lazım. Partiler yasasıyla sistemi düzenlemek lazım.

Karşımızda bir cephe oluşmuş, bize ateş ediyor. İçimizde cepheler oluşmuş bize ateş ediyordu.

Demirel Hükümeti kerhen MSP'ye, içtenlikle MHP'ye dayanarak kurmak istiyor. Halbuki bize gelebilirdi ilk önce. Bunu sizlere söyledim, yazdınız da. Cumhurbaşkanına söyledim. Fakat son konuşmamızda bunu hatırlatınca bana Demirel, 'iki parti o kadar açık vaziyet aldıktan sonra size ilk evvel gelmem şık olmazdı' diye cevap verdi.»

Mumcu, «Ama hükümetiniz sırasında cumhuriyet savcısını beklemeden MHP'yi kapatmaya çalışabilirdiniz?..»

«..Parti ya da hükümet olarak yapıp sonuç alamazsanız son derece kötü olurdu. MHP'nin kapatılması devletin kuramsal işleyişi içinde olsun istedik. Anayasa Mahkemesinin delil diye niteleyebilecekleri son üç dört ayda çıktı ortaya.

Yönetimde de durumu tartıştık. Eğer müracaat etseydik, parti olarak CHP kapatmak istedi kapatamadı denilecek, meşruluğunu perçinlemek olacaktı.»

«Uğur Alacakaptan'ın AP - CHP hükümet istemesi?..»

«...Uğur benim yanımda söyledi bunu, açıktan beyanat vermedi. Yüksek sesle düşünmekti bu. Öyle büyük sorunların içindeyiz ki, gerçek yönü var : İki partinin bunları yüklenmesi. Doğru. Ama uygulaması nasıl olacak? *Demirel beni kabul etmez, Demirel'i bizimkiler kabul etmez. Bağımsız başbakan ise ara rejimi diye karşı çıkılıyor. Keşke bu olabilse...*»

«Biraz da dış sorunlardan bahsetsek?.. dedim.

«..OECD ile kredi anlaşmalarını Japonya hariç hepsini imzaladık. ABD ile ikili anlaşmalar fena gitmiyor. Eğer bu hükümet geçici statüyü bir kez daha uzatırsa tatsız olur. Amerikan elçisine göre yıl başına kadar ikili müzakereler bitebilir. Tesislerin statüsü aşağı yukarı geçici statü de olduğu gibi. İkili işbirliğinin içeriği üzerinde konuşmalar var, beş yıllık program, listeler, askerlerin ihtiyaçları. Temelde pürüz yok. Amerika'nın sıkıntısı şu : Askeri yardımdan uzaklaşmak, ekonomik yardıma ağırlık vermek. Bunun Yunan baskısı altında geçtiğini söyleyebiliriz. İkili anlaşma eğer seçim araya girmeseydi bitebilirdi.

Petrol bağlantılarımız iyi, yeter ki döviz bulunabilsin.

Bizim en büyük başarımız Osmanlı devletinden bu yana ilk kez bizim hükümetimiz zamanında ekonomik ilişkilerle dış ilişkileri birleştirmek oldu. Mesela Gündüz Ökçün Amerika'da iken New Jersey'den bir Türk işadamı gelmiş, 'sizin bütün tekstil mallarınızı ben sadece New Jersey'de satarım' demiş. İran bizden 120 milyon metre dokuma istiyordu, üretimimiz 100 milyon metre. Tahran'da Türk büyükelçisi aracı olabilir, başkasını sokmayız diyorlar.

(Sola çatmaya başladı) İdeolojik politika izleyen bir tek devlet göstersinler her şeyi yanlış yaptığımızı kabul edeyim. «Komplo teorisi»nde de ileri gidiliyor. Bu iddialarda yanlış taraflar var, abartmalar var, doğru taraflar var.

Ben de her iki hükümetim sırasında 'komplo teorisi' kuşkusuyla işe başladım. Gördüm ki sadece Rumlar, Ermeniler, Kürt milliyetçileri işbirliği içine giriyorlar. Avrupa ülkeleri arasında da değişik ölçülerde komplo teorisi uyguluyanlar var. *Bunlar dış ekonomi yaklaşımımızı Ortadoğuda kendilerine ciddi rakip olarak görmeye başladılar bizi.* Onlar için petrol aramak sorun değil, Ortadoğu pazar olarak önemli. Bizim Ortadoğuya açılmamızdan son derece tedirgin olduklarını seziyorum. Fransa, İtalya gibi ülkeler, biri mermer gönderir, diğeri inşaat sektörü. Biz de bunlara giriştik. Bir de Kıbrıs olayından sonra, Arap ülkelerine etken olabileceğimizden korktular. *Gelişmemizi belirli bir seviyede tutmaya çalışan ülkeler vardır. ABD'de bunu sezmedim.*

Kürt sorununda ABD'nin açık tarafı vardır. 'Şu tarihe kadar yardım ettik, karıştık şimdi bıraktık' diyor bize. Barzani'ye kadar. Kissinger bize 'üç güne kadar Kürt sorununu çözeceğiz' demişti ve İran ile Irak, Cezayir de buluştu.

ABD yönetimi elini çekebilir. Ama CIA çekmeyebilir. Bize karşı Kürt sorununu bir komplo olarak yaptıklarını sanmıyorum. Ancak Ortadoğudaki petrol kavgasında, hem de Araplar arası anlaşmazlıklarda ve hem de güçlenmelerin kuvvetten düşmesini sağlamak için bu sorunla meşgul olabilirler. Ortadoğuda komplo politikasını herkesin işlettiğine kaniyim. Devletler devletlere, petrol şirketleri devletlere karşı.

Bizim bu yönlü açılmamızdan ilk önce kuşku duydular. Nereye kadar gidebileceğimize baktılar. Sonra inandılar. *Ortadoğu, ABD için pazar değil, stratejisi ve petrolü için önemli. Burada güvenecek devlet göremiyorlar. İran mı Irak mı? Hiç değilse Türkiye'de yarın ne olacağı, ne olmayacağı belli.*

'Gri sahalar' vardır. Bir ara biz de gri sahalara giriyor muyuz diye düşündük. Mesela Terakki, Afganistan'da nasıl geldi. Carter, Davut Hanın görüşme istemini kabul etmedi, ertesi günü darbe Sovyet komplosu gelişti.

IMF'le her ülke bağıntılı. Yeşil ışık yakmazsa bankalar harekete geçmiyor. *Bize IMF ya da Amerika oyun oynamadı. Bizim işadamlarımız oynadı. Komployu biz içimizden yaptık. İşadamları 'bu hükümete kredi vermeyin' diye dolaştılar, onlar da bize nakletti bunu. Suçluyu içimizde aramalıyız, kredilerin gecikmesini içimizde aramalıyız.*»

«...Sert muhalefet yapacak mısınız?..»

«...Duruma göre. Biz hiçbir zaman Demirel gibi yapmadık. Eğer 'örtülü MC' yürütülürse, bıraktığımız olanaklar harcanırsa o zaman sert muhalefet yaparız. Ama gerilimi arttırmak için bir şey yapmayız..»

Bu toplantı Başbakanlığı döneminde son toplantı idi. Bir akşam yemeğine çağırdık Ecevit'i, kabul etti.

Dikkati çekici çizgileri var görüşmenin. Partiye iyiden hâkim olmak niyetinde ve belki de hükümet olmanın peşinde...

10

SON DEMOKRATİK SAPTAMALAR

Ecevit, sanırım Demirel'in isteği üzerine 13 Kasım 1979'da Başbakanlığa geldi.

Türkiye'de ilk kez geniş kapsamlı bir «devir teslim» toplantısı yapıldı.

İstifa eden Başbakan Ecevit, hükümetinin çeşitli sorunlardaki durumunu uzun uzun yeni Başbakan Demirel'e anlattı.

CHP önderi Ecevit, 16 Kasım 1979'da hükümetinin Türkiye'yi nasıl bulup, nasıl bıraktığını açıkladı.

Bu iki ayrı saptamanın belgesel değeri vardı.

İlk önce 13 Kasım 1979'da Başbakanlıkta yapılan toplantının AP Hükümetince tutulan tutanağını, ardından Ecevit'in, hükümetiyle ilgili ayrıntılı açıklamalarını göreceğiz:

Devir Teslim Zaptı (13.11.1979) :

TOPLANTIDA BULUNANLAR :

Sayın Demirel, Sayın Ecevit, Sayın Çetin, Sayın Ökçün, Sayın Ceyhun, Sayın Erkmen.

Toplantı Tarihi : 13 Kasım 1979

Toplantı Yeri : Başbakanlık Bakanlar Kurulu Odası.

Toplantının Başlama ve Bitme Saati : 10.00 - 14.30

KONUŞMALAR :

SAYIN ECEVİT — «Dış Ekonomik İlişkilere geçmeden önce çok mühim gördüğüm bir olaya da kısaca değinmek istiyorum. Bu Mısır Büyükelçiliği olayıdır.

Son zamanlarda Batı ile ilişkilerde uyguladıkları barışçı yaklaşıma ters düştüğü için, bu sebeple de kendilerini müşkül durumda bıraktığı için, Filistin Kurtuluş Örgütü bu olaya büyük tepki gösterdi.

FKÖ enteresan bir teşkilat. Çok iyi yetişmiş bir lider kad-

rosu, barışçı yollarla meseleleri çözmek isteyenler yanında, zorla mesele çözmek isteyen gerillacı asi gruplar da var.

Asi gruptan daha da asi bir grubun yaptığını söyledi. EL SAHİKA Suriye'de bulunuyor. Bunun, Eylem Grubunun adı DEVRİM KARTALLARI.

Bunlar FKÖ'nün emrinden ve iradesinden çıkamıyorlar.

FKÖ Liderliği Beyrut Büyükelçiliğimize müracaatla arabuluculuk yapabileceklerini bildiriyorlar. Bunun üzerine biz Beyrut Büyükelçiliğimize, Türkiye'de adalet tamamen bağımsızdır. Mahkeme kararlarına kimse hiçbir şey yapamaz. Hiçbir hükümet bunları etkiliyemez. Bunu bilerek gelmek istiyorlarsa gelsinler dedik. Kabul ettiler. F - 28 gitti aldı ve getirdi.

Heyetin başında KADDUMİ'nin yardımcısı FİRAS vardı.

FKÖ'nün liderlik kadrosunda çok iyi yetişmiş geniş kültürlü, geniş dünya görüşlü elemanları var. FKÖ'de eğitim çok ilerde. İsrail'den Tıp hariç her dalda ileriler.

Bunların yanı sıra bıçkın gerillacılar var. Bunlar arasında kendileri de DİYALOG kuramıyorlar. TAM GERİLLACI. Gerillacı kısmı çok ketum.

Bu hadiseden önce Ankara yakınında Jandarma Komando birlikleri bize bir gösteri yaptılar. Bu gösteride, bir büyükelçiliğin işgali halinde nasıl kurtarılacağı bize gösterildi.

Mısır Büyükelçiliği olayı buna çok benziyordu.

Biz TUSAŞ binasını karargâh yaptık.

Komando Birlikleri, Polis, Jandarma gerekli tedbirleri aldı.

İçişleri Bakanına tam yetki verdik. İçeriden telefonla aldığımız bilgiler şöyle idi :

— Nereden girilirse haber alabilirlerdi.

— Elleri sürekli tetikte idi.

— Hepimiz bir anda yok olabiliriz.

Bunun üzerine,

— Mecbur kalmadıkça fiziki önlemleri uygulamanın daha doğru olacağına karar verdik.

Mısır Büyükelçiliği sekreterlerinden biri insiyaki olarak telefon çeviriyor. İçişleri Bakanı bir saat kadar telefonla gerillalarla konuşup telkin yolu ile bunları eylemden vazgeçirmek istiyor.

Devrimin Kartalları Grubundan iki kişi Mısır'da tutuklu imiş. Bunlar serbest bırakılırsa belki yumuşayabilirler dedik.

Mısır, bunlar Mısır'dan çıkmak istemiyor dedi. Kahire Büyükelçimizin yanında Mısır İçişleri Bakanı, gelenlerin arkadaşı olan Devrim Kartalları mensupları ile konuştular. Burada rahatız, villalarda oturuyoruz. Çıkarsak hayatımızdan emin değiliz dediler. İşin içinde HİLE olmadığını anladılar. Bunun üzerine gerillacılar ümitsizliğe düştüler. ABUFİRAZ'ın adını duymak istemiyorlardı.

Biz ABUFİRAZ'a kimse adaletin elinden kaçamaz, teslim olsunlar. Mahkeme ne karar verebilir bilemeyiz. Mahkemeden sonra şunlar yapılabilir :

— Ölüm Cezası verilmezse mahkûmların iadesi mekanizması çalıştırılabilir.

— Ölüm verilirse TBMM karar verebilir, dedik. YASSAR ARAFAT'la konuştular. Başka taviz alamayacaklarını anladılar, Hükümetin samimiyetinden emin olduklarını söylediler.

Şimdi durum şudur :

Mahkeme idam verdi. Temyiz uygun görürse şundan korkarım : Gerillacılar bundan sonra her rehineyi öldürmeyi esas alırlar, çünkü gerillacı düşünecektir, ben bu rehineleri öldürsem de, öldürmesem de sonunda ben öleceğim o halde öldüreyim.

Gerilla o ülke için bela olur. FKÖ bu tip davranışlardan sıyrılmak istiyor. Yeni yöntem barışçı yaklaşım.

Devlet itibarına gölge düşürmeden, zamanı geldiğinde kimsenin bir şey diyemeyeceği yumuşak bir çözüme ulaştırmaya gayrette yarar görüyorum. Hükümetiniz bu görüşü benimserse, böyle bir hal vukuunda biz de elimizden geleni yaparız.»

SAYIN DEMİREL — «İdamlardan sonra FKÖ ne yaptı?»

SAYIN ÖKÇÜN — «TEBRİZ konsolosluğumuz, önünde Türkiye aleyhine yapılan tezahürat üzerine FKÖ'nün dikkatini çektik. Bu Beyrut'a iletildi. ABUFİRAZ, şayet idamlar uygulanırsa çok dolaylı olarak tepki olacağını söyledi.»

Dış Ekonomik İlişkiler :

19 Ekim 1979 tarihi itibarı ile			
Döviz rezervi	:	931	milyon dolar
1977 sonu	:	629	milyon dolar.
Bunun içinde			
Altın rezervi	: 1977'de	149	milyon dolar
1979 sonu	:	153	milyon dolar.

Aradaki fark gümüş satışından ileri gelen 3 - 4 milyon dolar ile, diğer bazı ilavelerdir.

Dışsatım :

1977'de : 2.288 milyon dolar
1979'da : 2.600 milyon dolar.

Çok geniş dış pazar imkânları sağladık.

İran bizden 120 milyon metre dokuma istiyor. Türkiye'nin üretimi ise 100 milyon metre. İstersek tüm dokumayı satabileceğiz ve yetmeyecek.

Ortadoğuya ve SSCB'ye çok şey satıyoruz. Tüketim sanayii için pek çok ürünler satabiliriz.

Dışsatım :

Eylül 1978 sonu : 1.435 milyon dolar
Eylül 1979 sonu : 1.635 milyon dolar

oldu.

Eylül 1978 sonunda sanayi ürünleri dışsatımında % 50 artış var.

Sanayicilere getirdiğimiz özendirici tedbirlerin etkisi var. Daha önemlisi devletin yaptığıdır. Özel sektörü yeterince özendiremedik. İç tüketim özel sektöre daha kârlı geliyor. Avrupa'yı bırakıp, Afrika, SSCB ve Çin'e gitmiyorlar. Avrupa'ya satılan tüm tekstili New Jersey istedi.

Özel teşebbüs daha gayretli olarak bu işlere girmelidir. Bugünkü düşük üretim düzeyinde bu yapıldı.

İşçi Dövizleri :

1977 Eylül sonu : 982 milyon dolar
1978 : 983 milyon dolar
1979 : 1.800 milyon dolar
1979 Eylül sonu : 1.411 milyon dolar

Turizmden de döviz getirdik.

1976 : —
1977 : —
1978 : + 148 milyon dolar
1979 : + 200 milyon dolar

— Yatırımlara hız vermeye,
— Kıyıları kontrol altına almaya,
— Yabancı sermayeye açılma kararı verdi.

Dış Borç Ertelendi :

5.609 milyon dolar borç erteledik.

Erteleme :

1978 OECD	:	1.156 milyon dolar kısa vadeli borç erteledi.
1979 OECD	:	1.100 milyon dolar kısa vadeli borç erteledi.
1979	:	2.300 milyon dolar DÇM erteledi.
Karşılıksız ödeme kredileri dolayısıyla	:	250 milyon dolar
Banker kredileri	:	429 milyon dolar
Irak petrol borcunu erteledi	:	327 milyon dolar
Libya petrol borcunu erteledi	:	47 milyon dolar

Ödemeler :

Wells Fargo'ya ödendi	:	150 milyon dolar
1978 yılı dış borç taksit ve faiz	:	645 milyon dolar
1979 Eylül sonu dış borç taksit ve faizi	:	894 milyon dolar
		1000 milyon dolar

Ödeme durumuna gelip ödenmeyen borç yoktur. Ertelemeler uygun şartlarla yapıldı. 3 yıl ödemesiz, 7 - 9 yıl vadeli ertelemeler yaptık.

Dış Krediler :

1978'de 2.206 milyon dolar sağladık :

Program ve banker kredisi	:	1.271 milyon dolar
İthalat finansmanı kredisi	:	124 milyon dolar
Proje kredisi	:	811 milyon dolar

Program ve banker kredileri büyük ölçüde kullanıldı. Proje kredileri çok büyük ölçüde önümüzdeki yıllara sarktı. Proje kredilerine işlerlik kazandırdık.

Peşinatlar için de ayrıca 99,5 milyon dolar kredi aldık.

5 yıldan daha kısa vadelisi yok.

1979'da sağlanan toplam kredi 2.735 milyon dolardır.

Program kredisi	:	1.456 milyon dolar
(Anlaşması yapılan veya imza safhasına gelen OECD içinde Japonya (70), İtalya) ABD + Norveç hibe (75) (11)	:	86 milyon dolar
Suudi Arabistan nibe	:	10 milyon dolar.
İthalat finansman kredisi	:	208 milyon dolar

Program kredileri : 991 milyon dolar

Koşullar 1978'den daha iyi. 10 yıl ödemesiz. 30 yıla kadar vadeli % 2'ye inen faizler var.

1979'da sağlanan kredilerin çok büyük bölümünü size devrediyoruz. Krediyi veren ülkenin şartları da bizi bağlıyor.

ABD'nin verdiği 100 milyon dolar dışında, hiçbiri petrole kullanılamıyor. Petrole ihracat + işçi dövizi kullanılıyor.

İslam ülkeleri + OPEC'ten kredi alma imkânı var. İslam Kalkınma Bankasından 30 milyon dolar kredi almak imkânları vardı, aldık. Petrolde kullandık.

İslam Kalkınma Bankasına kredi verirken İslam ülkelerinde yol, su vs. hizmetlerin tarafımızdan yapılmasını şart koşmasını istedik.

Suudi Arabistan'a gidilirse yeni krediler alınabilir. Kural olarak 1980'den itibaren bağlantılı olarak 5 milyon ton petrol verme iradesi açıklandı.

1979'da Sağlanan Kredilerden :

Program kredisi : 1.247 milyon dolar var.
Proje kredisi :
Yakında anlaşması imza edilecek : 406 milyon dolar var.
Erteleme ve yeni kredi imkânları 11 milyar dolardır.»

SAYIN DEMİREL — «Merkez Bankası kasası işler vaziyette midir?»

SAYIN ÇETİN — «Bir ölçüde işliyor.»

SAYIN DEMİREL — «Dış ödemeler dengesi sağlanabiliyor mu?»

SAYIN ÇETİN — «İkili anlaşmalar mallara bağlı olarak çalıştığı için onların verilmesine bağlı. Denge yaptıktan sonra petrol fiyatlarındaki artış dengeyi bozuyor. Her petrol zammı, 200 milyon dolar koyuyor.»

SAYIN DEMİREL — «Proje kredileri hangi projeler için alındı.»

SAYIN ÇETİN — «Proje kredileri 991 milyor dolar, 894 milyon doları sağlandı.

Bunlar, Çayırhan, Avusturya
Köklüce —
Erdemir Tevsii, IBRD
Karadeniz Kâğıt IBRD
Oyma Pınar
Azot Tevsii

Yağ :

92 bin ton 64 milyon dolar transfer
8500 ton ayçiçeği
2100 ton rafine

Tarım Satış :

Yağlı tohum : 100.300 ton (Hamyağ eşdeğerinde ayçiçeği)
Zeytinyağı : 14.500
Ham soya yağı : 7.000

Ülkenin ihtiyaç duyacağı yağı sağladık. Stokçuluk psikolojik yağsızlık meydana getirdi.

1979 Eylül - 1978 Eylül

Yağ dışalımı : 70 bin ton
Emniyet stoku : 30 bin ton
Fazla yedek : 50 bin ton

150 bin ton yağ ithali için gerekli hazırlık yapıldı. Kaynak var.

Tahıl (TMO) :

Buğday : 17 milyon ton
Tahıl TMO'de : 2.387.199 ton
Buğday TMO'de : 2.148.000 ton

Bu belediyelerin ihtiyacını karşılıyor. Ayrıca Irak, Libya, SSCB vs. ülkelere verdiğimiz sözü de karşılıyor.

TMO arttırılabilirse onlara verdiğimiz ümit de artar.

IRAK : 50 bin ton
LİBYA : 50 bin ton buğday verebileceğimiz bildirildi.

Tütün, incir, üzüm, fındık stokları var. Mal karşılığı tütün satabilir hale geldik. Reeksport yapmayacak ülkeler.

Alımı devlet yapacak. (BEK) bu konuda karar verdi. Tütün verip, gübre, makine vs. aldık. Bu takas değil, karşılıklı hesap tutma işlemidir.

1979 ihracatında fındıkta 400 milyon dolar alınabilecektir. Taban fiyatlarında daha çok ekenomiyi gözönünde tuttuk. Pancar hariç.

Gübre :

Ekim 1979 sonuna kadar : 447 milyon dolar transfer yapıldı.

Gübre ve gübre

20 Ekim 1977	5.168 milyon ton tüketim
1978	5.232 milyon ton tüketim
1979	5.823 milyon ton tüketim

Kamu kesiminde 882 milyon ton gübre var. Sıkıntı sözkonusu değil.

Petrol :

Bağlantılı petrol fiyatları % 100 arttı.

143 milyon ton ithal	1.487 milyon dolar
Ekim 1979 10.6 milyon ton ithal	1.701 milyon dolar.
yıl sonuna kadar	2.006 milyon doları aşacak.

Geçmiş yıllar borçları dahil değil.

Irak :

1977 sonu borcu	327 milyon dolar
1978 Ağustosunda (3,5 yıllık ödeme planı mal karşılığı)	150 milyon dolar ödendi.

40 milyon dolar teminat kredisi sağladık. Boru hattı yüksek kapasitede kullanılıyor.

5 milyon ton/yıl bağlantılı petrol alımı işliyor.

Libya : (60 milyon dolar)

Malla ödemek üzere 5 yıllık krediye bağlandı.

O tarihten sonra alınacak petrolü % 20 sürede mal karşılığı ödemesi uygun görüldü.

3 milyon ton bağlantılı alıyoruz. 4 milyon tona çıkarmayı kabul ettiler. Kovalamak lazım.

SSCB :

İlke olarak yılda 3 milyon tona kadar ham petrol vermeyi kabul ettiler. 1979'da 1,6 milyon ton yapıldı. Görüşmeler sürüyor. İzlenmesi lazım.

Buğday, demir dışı metal verebilirsek bu artabilir. Artakalanı dolar olarak istenmektedir.

İran :

400 bin ton fuel-oil anlaşması işlemedi.

Yeni rejim

1979'da 800 bin ton ham petrol
1980'de 5 milyon tona kadar verebilecekler. Bir ay içinde anlaşma yapılması lazım. Kasım sonunda bir araya gelinebilir.

Bağlantılı petrol dışalımı bakımından yürüyor. Yeter ki gerekli döviz sağlanabilsin. Bu olmazsa spot alımlar başlıyor.

Bağlantılı alım 25 dolar/varilken
Spot alımlar 40 dolar/varil olmaktadır.

Tüpgaz :

1977'de	250	bin ton
1978'de	346	bin ton
1979'da	257	bin ton
10.11.1979'da	36.500	ton boşaltılıyor.
	36.500	ton yolda, geliyor.

İlk 11 ay 331 bin ton, yerli rafineriler düzenli sunuyor.

Elektrik :

Öz kaynaklı yatırımlar hızlandırıldı. Kredi sağlandı. Ön ödemeleri yapılan Keban 5 - 6 yürüyor, 7 - 8 yolda geliyor, Köklüce yürüyor, Dağkent yürüyor. Afşin Elbistan hızlandırıldı. Yatağan çok hızlı yürüyor. Kömürün kamulaştırılması termik santraller yönünden iyi oldu. Soma B. hızla yürüyor. Krediler çalışıyor. Orhaneli'yi SSCB yürütüyor. Çayırhan Krediler hızlandırıldı, kontrol kumanda ihale edildi.

Karakaya gövde için 150 milyon dolar ilke anlaşması IBRD ile yapıldı. Karababa SSCB'nin ciddi ilgisini çektik. Ancak Irak'la Suriye'nin su konusundaki kaygılarının giderilmesi gerekli.

Irak'ı tatmin ettik. SSCB'ye yazılı mutabakat veririz dedik.

Linyit üretiminde önemli artış var. Taşıma zorluğu var. TCDD yetişemez durumda. Kara taşımacılığı çok pahalı.

Şırnak Silopi'de kabadayılar var. SIKIYÖNETİM meşgul oluyor.

YSE + TKİ + Şırnak Kurtalan taşımasını yapacak 200 kamyon verdi.

Ulaşım planlarının yapılması lazım.

Bütçe :

Uygulanan olumlu vergi, gelirleri % 62 fazla. Bütçe açığı

düşüyor. 1980 için 700 milyar dolar. Bütçe hazırlığı tamam, 1980 programı tamam.

REMO :

1973 - 1979 43.520 milyon para harcandı. Hedefler gerisindeyiz.

1601. Yasa 1980 sonunda bitiyor.»

SAYIN DEMİREL — «1978, 1979 REMO dış para ihtiyacı ne oldu. 450 uçağın ihtiyaçları ne oldu?»

SAYIN ECEVİT — «Mesele ciddidir. Yunanistan dengeyi kendi lehine çevirmeyi başardı. MGK kararı var, savunma ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ne yapmak lazım. Askerler hazırlıklarını yapıyorlar.

Şeker :

1,1 milyon ton bekleniyor. Talebi karşılayabilir. Fabrikalar habersiz revizyona girdi. Pancar nakliyesindeki zorluklar sebebi ile söküm çok mahdut.

Toprak Reformu :

Hükümet yapısı elvermedi, hiçbir şey yapılmadı. Hazırlık yapılmış. ERDOĞAN MAMAOĞLU toprakla meşgul oldu.»

SAYIN DEMİREL — «1.500.000 dönüm
1.000.000 dönüm

2.500.000 dönüm satın alınmıştı. Acaba ne yapıldı?»

SAYIN ECEVİT — «Danıştay fiyatları bozdu. Bu toprakları eski sahipleri kullandı. Urfa olayları kökeninde bu toprak yatıyor.

İhtiyaç duyuyorsanız toprak reformu kanununu iki parti olarak çıkaralım.»

SAYIN DEMİREL — «Statü nedir onu öğrenmek istedim. Onun ilerisini ilerde konuşuruz. Nükleer santral ne oldu?»

SAYIN ECEVİT — «Nükleer Enerji için 600 milyon dolar imza edilmedi. (AKKUYU)

SSCB, 2'nci nükleer santralı yakıtı ile birlikte yapmak ister.

SİNOP, Karadeniz'de uranyum arandı.. MTA ekonomik bulmadı. Uranyumun değeri arttıkça Karadeniz'deki uranyum değerlendirilebilir.

SSCB petrol aramada fazla ümitli görünmüyor. Karadeniz'den de gaz ümitleri var.

Dış İlişkiler :

FKÖ :

1980'den sonra petrol krizi başlayacaktır. Çünkü SSCB ürettiği petrolle yetinmeyecektir.

Yeni yaklaşım getirdik. Bütün Türk tarihi ile ilgili olarak.

Dış politikayı siyasal ve güvenlik ilişkilerinin yanı sıra ekonomik boyutu da içine sokarsak bu ilişkileri ele aldık.

İhracatta belli pazarlara bağımlı olmayalım dedik.

AET ile problemlerimiz var. Bunların dışında pazar aradık.

SSCB

Afrika

İslam ülkeleri gibi.

Sınır yoluna öncelik verdik. POSOF yolu bitmek üzere. Özel sektör harekete geçemedi. Devlet olarak biz zorlandık.

Dışarıya mühendislik ve müteahhitlik hizmetlerini götürüp döviz gelmeli dedik. Teminat için bankalar arası KONSORSİYUM kuruldu. Türkiye'ye getirdikleri kazançları için vergi iadesi getirdik. Geniş kredi imkânları açtık. DSİ, TCK, TEK, ŞEKER vb. kuruluşların bu ülkelerde iş almasını sağladık.

Libya Sulama, Harita

Irak Karayolu

(Em. Korgeneral Hasan Sağlam)

Libya Savunma Sanayii Denizaltı.

Nijerya İslam Bankası ile

Yukarı Delta Cam Fabrikası kurmaya karar verdik.

Kredili dışsatımı ödeme kolaylıkları getirdik.

ABD :

Kıbrıs sorunu ilişkilerde engel olmaktan büyük ölçüde çıktı diyebiliriz. KİPRİYANU oldukça çözüm yok. Ayakbağı devam ediyor.

SSCB :

Sorumlu ve açık, davranış içinde. Karadeniz KITA SAHANLIĞI konusunda anlaştık. Fakat FIR konusuna yanaşmıyorlar.

Yugoslavya + Bulgaristan + Türkiye uluslararası taşımacılıkta şu yollara girebiliriz.

RO - RO

Tuna - Karadeniz - Irak - İran Ulaşım yolu.

En önemli darboğaz altyapıdır. Yol, liman, depo, demiryolu vs.

Sizin bıraktığınız malları satarken en çok bunların sıkıntısını çektik.

NATO'yu devreye soktuk. Boru hatları anlaşmasının 2 maddesini iki amaçla yatırımlara soktuk.

Kırıkkale Anadolu Rafinerisi - İskenderun boru hattını NATO kabul etmiş.

Tekirdağ limanı.

NATO'ya ordular için petrol fonu teklif etmiş, takip.

Ortak savunma sanayii tesisleri kuralım.

Doğu Akdeniz Filosu Bakımını biz yapalım.

ABD ikili anlaşmalar.

ABD Askeri Yardım Azaltma meyli ise Yunan Lobisinin baskısı var.

Türk Silahlı Kuvvetleri modernizasyonu savunmaya yönelik bir amaçla katkıda bulunmak. Yunanistan'ı kızdırmamak için.

Yunanistan Türkiye arasındaki silah dengesi süratle Türkiye aleyhine değişiyor.

Türk Silahlı Kuvvetleri maddi güçlenmesi - ekonomik gelişmeye bağlı olmalı.

NATO yardımı arttırdı.

Ortak Yapım

Silah siparişleri aldık.

Türk Savunma Sanayiini kurmak lazım.

Ekonomik zorluklarımız artabilir. Silahlı Kuvvetlerimizi kendi imkânlarını, kendisi için harcanır hale getirmek.

Ordu mevcudu azaltılamaz.

Kürtçülük alevlendirilmiştir.

Mezhep ayrılıkları alevlendirilmiştir.

İç güvenlik gereği vardır.

Mevcudun azlığından yakınıyoruz.

İyi eğitilmiş askere daha uzun sürede ihtiyacımız var. Askerlik süresi kısaltılamaz.

Kaçakçılık büyük boyutlara vardı. Jandarma ve polis yeterli düzeye gelinceye kadar askerlik süresi kısaltılmamalı. Mevcut azaltılmamalı.

Irak'la ilişkiler iyi, Suriye ile ilişkiler iyi, İran çok karışık bölünmeye mahkûm görülüyor. Bizi hoş tutmaya çalışıyorlar. İlişkilerimiz iyi.

Ürdün :

Bize yaklaşım içinde. İran desteğini kaybedince böyle oldu.
18 F - 104 uçağını hibe etmeyi teklif etti.
— Suudi
— Körfez Ülkeleri
— Kuveyt'le çok iyi ilişkilerimiz var.
Akdeniz gübreden dolayı güvenleri kayıp olmuş.
Askeri eğitim talep ediyorlar. Libya (150 - 170 öğrencileri var, harp okullarımızda).
İslam ülkeleri ile ilişkilerde FKÖ bize yardımcı olabilirler.
FKÖ'nün üniversite açması.
300 bin öğrenci okutmak isterler.

AET :

İlişkilerimizi yeniden canlandırmak arzusunu belirttik.
Katma protokolü 5 yıl uzat dedik.
Tarımda üçüncü ülkelere tanınmasını ilkesini istedik.
Sanayi alanında kısıntı konulsun dedik.
İşgücü dolaşımında katma protokoldeki esasların yürütülmesini istedik.
Mali imkân sağlanmasını istedik.
Buna karşılık her biri birer devlet tarafından ele alınan itirazları ileri sürdüler.
Yürürlükte 5 yıl ertelenmesi haricinde diğer istekler karşılanmadı.
Mali açıdan da 100 milyon dolar sağlanabileceğini gördük.
Sosyal amaç dışında
Enerji için kullanılabilir.

Şu anda ortaklık konseyi bu görüşleri tekrarından sonra konsey önerilerini gözden geçirmelidir.

Siyasi anlaşma anlamına gelebilecek teklifte bulunduk.

Yunanistan :

AET ile üyeliğe kadar yumuşak, sonra katılaştı.

Kıbrıs sorununa NATO yolu ile veya Birleşmiş Milletler yolu ile çare aradılar, olmaz dedik.

AET ülkelerini sokmaya kalkıştılar.

Siyasi Danışmayı lütuf kabul etmeyiz.

Yunanistan tam NATO'ya dönüşünde çok iyi bir durumdayız.

Yunanlılar HAİG'in planını kaba şekilde reddettiler.

General ROGERS çalışma yapıyor. Bu çalışma hakkında bilgi istedik.

İkili meselelerde mesafe alındı.

Anlaşma imkânını arttırıcı ışık var, ama sonuç yok.

Sorun üçüncü tarafa havale edilemez.

Meselenin esası aramızda çözülmelidir. En sakıncalısı mahkeme gözüküyor.

Karamanlis rol yapmıyorsa efkârıumumiyede farklı.

Karasuları 12 mile çıkarma.

Hak görüyor ama kullanmıyor. Dünya kamuoyu yaratıyor. Davranışlarımıza karşı koz olarak kullanıyor.

Kıbrıs :

Kipriyanu katıdır. Uzlaşmamaktadir. Waldheim'i iyi tutmak okşamak gerekiyor. Onore edildi.

U-2

U-2 değilde bir başka uçak olsa.

Türkiye'den kalksın.

Amerikan pilotunun yanında Türk pilotta bulunsun.

Reddedilsin.

Kıta Sahanlığı :

Ege'nin karasuları dışında % 30'unu bırakıyor.

Yunanistan'a yakın adalar için.

Ortadakiler için daha az.

Türkiye'ye yakın adalar için ondan da az etki.

Buna doğal uzantı dahil değil. Türkiye'ye yakın adaların Türkiye ile çevrilmesini istemiyor, koridorları istiyorlar.

Adaların DE-MİLİTARİZE edilmesinde ısrar edilmemesini istiyorlar.

4'üncü Orduyu Güneydoğuya kaldırmak istiyor.

Rumlar - Ermeni ve Kürtlerle işbirliği yaptığı açık.

Böylelikle saldırıları hiçbir ülke açığa çıkaramadı. Özel görev...»

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Hükümetiyle İlgili Açıklamaları (16 Kasım 1979):

Döviz Rezervleri :

Hükümetimiz, göreve başlarken, azalan döviz rezervleri devralmıştı. Yeni hükümete, artan döviz rezervleri bırakmıştır.

1977 sonunda 629 milyon dolardı. 19 Ekim 1979 itibariyle 931 milyon dolardır.

İhracat Gelirleri :

Hükümetimiz, hızla azalan dışsatım devralmış, hızla gelişen bir dışsatım dönemi başlatmıştır.

Giderek büyüyen dış ticaret açıkları devralmıştık : Dış ticaret açıkları da giderek azalma sürecine girdi.

1976 yılında 1 milyar 960 milyon dolar iken, 1977 yılında 1 milyar 753 milyon dolara düşmüştür.

1978 yılında 2 milyar 288 milyon dolara yükseldi. 1979 sonunda da 2 milyar 600 veya 700 milyon dolar olması beklenmektedir.

İhracat gelirlerinin ihracatı karşılama oranı: 1977'de % 30 iken, 1978'de % 50'ye yükselmiştir. Bu yıl daha da yükselmesi beklenmektedir.

Sanayi ürünleri ihracatından elde ettiğimiz gelirler döviz olarak, bu yılın ilk 9 ayında, 1978'in ilk 9 ayına göre % 50 artmıştır.

İşçi Dövizleri :

İşçi dövizleri azalmakta idi : Bu yıldan başlayarak işçi dövizlerinin de artmasını sağlayabildik.

1977'de 982 milyon dolardı, 1978'de 983 milyon dolar seviyesinde kaldı. 1979 Eylül sonuna kadar 1 milyar 411 milyon doları buldu. Yıl sonuna kadar işçi dövizlerinin 1 milyar 800 milyon dolara varması bekleniyor.

Turizm Sektörü :

Döviz açığı veren bir turizm sektörü devralmıştık : Devlete döviz kazandıran bir turizm sektörü devrettik.

1978 yılında 148 milyon dolarlık döviz fazlasının, 1979'da 200 milyon doları bulması bekleniyor.

Dış Borçlar :

Önceki hükümetlerden devraldığımız, % 58'i çok kısa vadeli, yüksek faizli borçlardan oluşan ve çok büyük boyutlara varan dış borçların, kısa vadeli olanlarının toplam 5 milyar 609 milyon dolarlık bölümünü uygun şartlarda ertelettik.

1978 yılında ödediğimz dış borç faizleri ve taksitleri, 645 milyon dolardı.

1979 Eylül sonuna kadar ödenen dış borç faizleri ve taksitleri, 894 milyon doları bulmuştu.

Bu yıl ödediğimiz dış borç faiz ve taksitlerin, yaklaşık 1 milyar doları bulduğu söylenebilir.

Ayrıca ödediğimiz dış borçlar da var. Wells Fargo'ya 150 milyon dolarlık petrol borcu.

Hükümetten ayrıldığımız sırada, ödeme zamanı gelip de ödenmemiş hiçbir dış borç taksidi ve faizi yoktur.

Dış Kredi İmkânları :

Demirel Hükümetine kredi ve kredi ertelemeleri olarak toplam 11 milyar dolarlık dış ödeme kolaylığı sağladık.

Borç taksidi ve faiz olarak 1 milyar 645 milyon dolar ödedik.

Kapının önüne yığılmış, kısa, ödeme vadesi gelmiş, yüksek faizli dış borçların önemli boyutlara varan taksitlerini devralmış, ödeme zorunluğu ile karşılaşmıştık: Oysaki, 3 yılı ödemesiz olmak üzere, ertelenmiş borçlar ve kullanılabilir durumda, uygun koşullu krediler devrediyoruz.

Biz kapıya yığılmış, vadesi gelmiş, ağır bir borç yükü devralmışken, uygun şartlı, geniş kredi imkânları ve büyük borç ertelemeleri devretmiş durumdayız.

Sağlanan dış ödeme kolaylıkları toplam 11 milyar doları bulmaktadır.

Dökümü şudur :

1978 yılında toplam 2 milyar 206 milyon dolar dış kredi sağladık.

Program ve Banker kredileri	1 milyar 271 milyon	$.
İthalat finansman kredisi	124 »	$.
Proje kredisi	811 »	$.

(Program ve banker kredileri 1978'de kullanıldı. Banker kredileri en az 5 yıl vadeli. Proje kredileri önümüzdeki yıllara sarkıyor.)

1979 yılında toplam 2 milyar 735 milyon dolar dış kredi sağladık.

Program kredisi	1 milyar 450 milyon	$.
İthalat finansman kredisi	208 »	$.
Proje kredisi	991 »	$.
Hibe	86 »	$.

(Program kredilerinin çoğunun anlaşması imzalandı. 3 - 4 ülke ile imzalanma aşamasında. Çoğu 10 yıla kadar ödemesiz, 30 yıla kadar vadeli, faizleri % 2'ye kadar iniyor,

Program kredilerinden ancak 497 milyon dolarlık bölümü kullandık. 1 milyar 247 milyon doları yeni hükümete devrettik.

Hibenin 75 milyon dolarını ABD, 11 milyon dolarını Norveç verdi.

Suudi Arabistan 10 milyon dolarlık petrol hibe edecek, proje kredileri önümüzdeki yıllara sarkacak. 406 milyon dolar daha proje kredisi söz konusudur.)

1979'da sağladığımız kredilerin büyük bir bölümünü yeni hükümete devrediyoruz.

Bunların önemli bir bölümü de, belli bir ülkeden alınacak mallarla ilgilidir.

Yeni hükümete program ve proje kredisi olarak yaklaşık 2,5 milyar dolarlık, uygun şartlı kredi imkânı devretmiş bulunuyoruz.

Yağ :

Nebati Yağ :

1979'da 92 bin ton yağ için 64 milyon 900 bin dolar transfer yaptık.

8.500 ton nebati margarin, 2.100 ton ayçiçekyağı için bağlantı yaptık. Bunun büyük bir kısmı yurdumuza geldi. 7.000 ton ham soya yağı da gelecek.

8 Kasım 1979 itibariyle, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri depolarında: 100.330 ton hamyağ değerinde yağlı tohum, 14.500 ton zeytinyağı bulunmaktadır.

1979 yılı yurtiçi yağ ihtiyacı hükümetimiz döneminde fazlası ile karşılanmıştır.

Döviz darboğazı sebebi ile, yılın ilk aylarında bir süre piyasaya yağ sağlanamadığı için, psikolojik ortam bazı kimseleri gereğinden fazla yağ almaya yöneltmiştir. Son aylarda «yağ sıkıntısı var» görüntüsünün yer yer oluşmasının tek sebebi budur.

Tahıl Stokları :

Hükümeti devrederken : 2 milyon 387 bin 999 ton tahıl bıraktık. Bunun 2 milyon 148 bin tonu buğdaydır.

Bir ekmek sıkıntısı sözkonusu değildir.

Devletin elinde önemli miktarda, tütün, fındık, çekirdeksiz kuru üzüm, incir ve benzeri stoklar bulunmaktaydı.

Bu yıl yalnız fındık ihracatında 400 milyon dolar döviz beklenmektedir.

Gübre :

Gereği kadar gübre dışalımı ve gübre hammaddesi dışalımı yaptık. 1979 Ekim sonuna kadar bunun için 447 milyon dolarlık transfer yaptık.

Hükümete geldiğimizde fabrikaların çoğunda gübre üretimi hemen hemen durma noktasına gelmişti. Biz geçen yıldan başlayarak gübre fabrikalarının üretim kapasitelerini çok daha yüksek düzeyde kullanılabilir duruma getirdik.

Yurdumuzda satılan gübreler :

1977 yılında 5 milyon 168 bin 127 tondur.
1978'de 5 » 232 bin 027 tona yükseldi.
1979 Ekiminde 5 milyon 823 bin 463 ton oldu.

Kamu kesimi elinde, şu anda değişik türlerde 882 bin ton gübre bulunmaktadır.

Hiçbir şekilde gübre sıkıntısı söz konusu değildir.

Petrol ve Petrol Ürünleri :

1978'de ham petrol ve petrol ürünü olarak 14 milyon 300 bin ton ithalat yapıldı ve 1 milyar 487 milyon dolar ödendi.

1979 Kasımına kadar 10 milyon 600 bin ton ham petrol ve petrol ürünü ithalatı yapıldı ve 1 milyar 701 milyon dolar ödendi.

Yıl sonuna kadar petrol ve petrol ürünleri için ödenmesi gereken 2 milyar 600 milyon doları bulacaktır, hatta aşacaktır.

Irak'tan Petrol Alımı :

Bizden önceki hükümet bize 327 milyon dolarlık borç devretmişti. Bundan dolayı 1978 Ağustos ayına kadar petrol alamadık. Petrol boru hattı da kullanılamadı.

1978 Ağustosunda Irak'la bir anlaşma yaptık.

Borcumuz 3,5 yıllık ödeme planına bağlandı.

Irak borcun mal olarak da ödenmesini kabul etti.

Irak'tan 20 milyon dolarlık teminat kredisi sağlandı. Bunu 1979'da 40 milyona çıkardık.

Irak'tan yılda 5 milyon ton bağlantılı ham petrol alımı düzenli şekilde işlemeye başladı.

Boru hattı da bu tarihten itibaren kullanılmaktadır.

Borcumuzun yarısı şimdiden ödenmiş durumdadır.

Libya'dan Petrol Alımı :

Hükümete geldiğimiz zaman borcumuz 47 milyon doları bulmuştu.

1978'de imzaladığımız anlaşma ile bu borç 5 yıllık krediye bağlandı. Alınan petrolün % 20'sinin karşılığının istersek mal ihracatı ile ödenmesi kabul edildi.

Yılda 3 milyon ton bağlantılı petrol alabilmekteyiz. Önümüzdeki yıldan itibaren bunun 4 milyon tona çıkarılması mümkündür.

Sovyet Rusya'dan Petrol Alımı :

1979'da SSCB'den 1 milyon 600 bin ton petrol alınmış durumdadır.

1980'de bunun 3 milyon tona varabilmesi için görüşmeler sürmektedir.

İran'dan Petrol Alımı :

Yeni pejimle 1979'da vardığımız anlaşma ile, İran'dan 800 bin ton ham petrol satın alınması sağlanmıştır.

Suudi Arabistan'dan Petrol Alımı :

Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı arasındaki karma komisyon 1980 başından itibaren 5 milyon ton ham petrol ithalatı için anlaşmaya varılmasını ilke olarak benimsemiştir.

Bağlantılı petrol ithalatı bakımından Türkiye, dünyada en geniş olanakları sağlamış sayılı ülkelerden biridir. Yeter ki, bunun için yeterli döviz bulunabilsin...

Tüpgaz :

1977'de 251 bin ton tüpgaz alımı yapılmıştı.

1978'de 346 bin ton tüpgaz dışalımı yapıldı.

1979 Ekim sonuna kadar 257 bin ton tüpgaz dışalımı yapıldı.

1979'un ilk 11 ayında 330 bin ton tüpgaz dışalımı gerçekleşmiş olacaktır.

Tüpgaz konusunda artık bir darlık söz konusu değildir.

Enerji Üretimi :

Enerji üretiminin artması için gerekli yatırımlar hükümetimiz döneminde hızlandırılmıştır.

Bazı santralların yapımına bizim dönemimizde başlanmıştır.

Daha önce yapılmaya başlanan, fakat çok yavaş yürüyen santralların yapımına da büyük hız kazandırılmıştır.

Oymapınar, Keban, Doğankent, Afşin-Elbistan santrallarının işlemleri veya yapımları sürmektedir.

Yatağan santralı ise büyük ölçüde ortaya çıkmış durumdadır.

Soma, Orhaneli, Çayırhan santrallarının inşaatı da hızla yürümektedir.

Karakaya'nın yapımına büyük önem verdik. Santralın gövde inşaatı için Dünya Bankasından 150 milyon doları bulabilecek kredi için ilke anlaşmasına vardık.

Karababa (Atatürk Barajı) tesisleri ile ilgili dış imkânların bulunması yönünde umut verici gelişmeler sağlandı.

Linyit Üretimi :

Yer yer kömür darlığı çekilmesi, üretimdeki bir düşüklük nedeni ile değil, taşımada yer yer karşılaşılan ciddi darboğazlarla ilgilidir.

Üretimde önemli artışlar vardır.

Şırnak kömürünün kendine özgü bir taşımacılık sorunu vardır. O da ya çözüldü, ya çözülecek aşamaya vardı.

Isınmada kullanılacak kömür bakımından bir sıkıntı söz konusu olmaması gerekir.

Bütçe :

Yeni hükümet, bizim hazırlıklarımıza dayanarak bütçeyi görüşebilecek ve ona kendi damgasını vurabilecek durumdadır.

1979 yılı bütçe uygulaması çok olumlu yürümektedir. Vergi gelirlerinde eylül sonu itibariyle % 62 artış sağlanmıştır.

Geçen yıla göre, bütçe açığı miktar ve oran olarak giderek düşmektedir.

Dış İlişkiler ve Savunma :

Hükümetimiz döneminde, bu konuda bütün Türk tarihi açısından bir yenilik gerçekleştirilmiştir: Biz ilk defa dış ilişkilerde ekonomik boyuta büyük ağırlık verdik.

Bizim dönemimize kadar, Türkiye'de maalesef böyle bir dış politika anlayışı yerleşmemiştir.

Türkiye'ye çok geniş pazar olanakları sağladık.

Hem siyasal, hem ekonomik alanda, Türkiye'nin dışa açılışını büyük ölçüde hızlandırdık. Bölge ülkelerine, Sovyetler Birliği'ne, Ortadoğu ülkelerine, bazı Afrika ülkelerine dışsatım olanaklarımızı büyük ölçüde genişlettik.

Dışsatımlarımızı çok daha ileri boyutlara vardırmamız için, özel kesimin daha gayretli, daha istekli olarak devreye girmesi gerekir.

Oysa Türkiye'de özel kesimin büyük bir bölümü Türkiye'nin bize göre bozuk olan ekonomik düzenindeki tatlı kâra çok alıştığı için, hatta ülkede ekonomik bunalım arttıkça daha artan, daha tatlılaşan kâra fazlası ile alıştığı için, yeni dış pazar arama gereğini yeterince duymamaktadır.

Biz bu gereksinmeyi özel sektörümüze duyurmak için, çok özendirici önlemler aldık.

Özel sektörün dışsatımda ülkeye kazandırdığı dövizin % 50'sini kullanma hakkını aynı firmaya tanıdık.

Bilinen bürokratik tıkanıklıkları aşmaya çalıştık. Bu çok zor işti. Ona rağmen, hükümetin çabası ile dışsatımımıza büyük canlılık kazandırıldı.

Dışarıya mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri ile benzer hizmetler sunarak, Türkiye'nin döviz gelirlerini önemli ölçüde arttırma olanaklarını sağladık.

DSİ Libya'da 10 milyon dolarlık sulama ve toprak ıslah projesi aldı.

Dışarıya açılan firmalar kazanıp Türkiye'ye getirdikleri döviz için vergi iadesinden faydalanacaklar.

Bazı komşu ülkelerin harita yapımlarını Türkiye'nin üstlenme olanağı vardır. Bu girişimlerimiz sonuç verme aşamasına yaklaşmıştır. Bu yoldan da Türkiye'nin döviz kazanması beklenebilir.

Bazı ülkelerden, savunma sanayii ile ilgili, önemli boyutlara varan siparişler sağlamış bulunuyoruz. Böylece, Türkiye'nin kendi savunma sanayiinden kendi gereksinmelerini karşılama olanağı büyük ölçüde artmış olacaktır.

Özellikle Afrika ülkelerinde Türkiye'nin kendi başına cam, çimento, şeker fabrikaları kurma konusunda çok büyük olanakları olduğunu gördük. Temaslarımız sonuç verme aşamasına hemen hemen varmıştır, çok yaklaşmıştır.

Transit taşımacılığı konusunda, Türkiye son yıllarda maalesef, köprü konumundan gereğince yararlanamaz duruma gelmişti.

Biz komşumuz ve dostumuz Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan ile çok yararlı anlaşmalara vardık.

Türk ekonomisi altyapı olarak çok büyük eksiklik içinde idi. Biz, hükümetimiz döneminde, Türkiye'nin altyapısını geliştirmeye önem verdik. Ve geniş dış olanaklar sağlamaya başladık.

Savunma sanayiimizin kendi olanakları ve gücü ile dış olanakları birleştirerek bir atılım dönemine girmesi için çalışmalara başladık.

Biz öyle bir düzenleme yapmaya başladık ki, ekonomimizdeki sorunlar, darboğazlar devam ederken bile, savunma sanayiimiz kendi kendisini geliştirerek Türkiye'nin savunma gereksinmesini giderek artan ölçüde karşılayabilecektir.

İç Güvenlik :

Hükümeti kurduğumuzda, eğitim düzeyi, araç, gereç ve örgütlenme bakımından çok yetersiz durumda bir iç güvenlik kuvveti devraldık.

Ayrıca, polisimizi, ideolojik bakımdan da büyük ve tehlikeli ölçüde bölünmüş durumda devraldık.

Donanım eksikliklerini (telsiz, taşıt...) döviz buldukça gidermeye başladık.

Eğitim eksikliğini gidermek daha çok zaman istiyordu. Bu konuda da önemli adımlar attık.

Bu çabalarımızın sonucu olarak iç güvenlik kuvvetlerinin eylemcileri saptama ve yakalama gücü büyük ölçüde arttı.

Şiddet eylemcilerinin bir bölümü, umutlarını Türkiye'de bir iktidar değişikliğine bağladıkları içindir ki, hükümetimiz döneminde giderek artan devlet etkinliğine karşın, eylemlerini sürdürme cüretini bulmuşlardır.

Demokratik hukuk devletini içtenlikle benimsemiş her hükümetin ve herkesin, güvenlikle ilgili olarak üzerinde birleşebilecekleri bazı gereksinmeler ve çözümler bulunduğunu umuyorum, bulunması gerektiğine inanıyorum.

Yeni hükümetin, demokratik hukuk devleti kurallarından ayrılmaksızın, temel hak ve özgürlükleri kısmaksızın, bu alanda alacağı önlemleri, Ana Muhalefet Partisi olarak CHP elbette destekleyecektir. Bunlara yardımcı olmayı görev bilecektir.

CHP, nereden gelirse gelsin, her türlü şiddet eyleminin, demokratik rejime, cumhuriyete, devlet bütünlüğüne ve ulusal birliğe yönelik her türlü eylemin ve davranışın karşısında kesin ve açık durum alışını ödünsüz sürdürecektir.

CHP, uyarı ve muhalefet görevini yerine getirirken, toplumdaki gerilimi ve sürtüşmeleri arttırıcı bir davranıştan kesinlikle kaçınacaktır.

Yeni Yerleşme Alanları Projesi :

İstanbul, İzmir ve Ankara'dan başlamak ve giderek tüm büyük illere yayılmak üzere bir yeni yerleşme alanları projesi başlattık. Bu proje uygulama aşamasına gelmiştir. Vatandaşların, konut yapımcılarının, kooperatiflerin başvuruları kabul edilmeye başlamıştır.

Hükümetimiz döneminde, Silahlı Kuvvetlerin, hâkimlerin lojman gereksinmelerinin karşılanmasına büyük önem verilmiştir.

Eğer yeni yerleşme alanları projemiz yeni hükümetçe de izlenirse tüm kamu görevlilerinin, bu arada polislerin lojman sorununun devlete yük olmaksızın çözme olanağı bulunabilecektir.»

YEDİNCİ BÖLÜM

1985'TE BÜLENT ECEVİT VE ANLATTIKLARI

ECEVİT'LE 1985'TE...

Uzakta, gölün suları güneşte yıkanıyordu.

Konya'ya giden yol, ince bir şerit gibi uzayıp gidiyordu.

Gölbaşı'nı çevreleyen tepeler ağaçtan yoksundu. Yaz sıcağı yeşillikleri silip götürmüş, sarı kara bir renk kargaşası doğaya egemen olmuştu.

Bülent Ecevit, bir tepsiye koyduğu çay bardaklarıyla geldi.

Ecevit'in Oran'daki evinin penceresinden ayrıldım, koltuğa yerleştim.

Rahşan Ecevit dışarıdaydı, evde yalnızdık.

Ses alma aracını işaret ederek, «Bunları yayımlayacak mısınız?» diye sordu.

Doğruladım. Bir dönemi yazmıştım. Bana göre, Türkiye'nin siyasal yaşantısında umutların, kırgınlıkların, beklentilerin yoğunlaştığı bir dönemdi Ecevit'in başbakanlığı dönemi. Bu döneme damgasını vuran insanın, kimi olaylar karşısındaki yorumlarını öğrenmek ve yazmak gerekiyordu.

Ecevit geçmişteki olayları irdelerken, bu olaylar karşısında yargıları ne olursa olsun, kendi dışındaki bir siyasal kuruluşu «itham» edecek herhangi bir şey söylemek istemiyordu Bu kararlılığı içtendi, hiçbir hesabın sonucu değildi.

«Hiç değilse sorularıma alacağım yanıtları yayımlamalıyım» dedim Ecevit'e.

Ağustos 1985'te Bülent Ecevit'le 1978 - 1979 yıllarını konuşmaya başladık.

Soruları sıraladım.

Yanıtlar kesintisiz geldi.

«*Türkiye'nin 1977'den sonraki manzarasını çizmeye çalışıyorum. 1977 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi 213 milletvekilliği aldı. Bu sayı, Millet Meclisinde salt çoğunluktan 13 eksikti. Bir azınlık hükümeti kurmayı denediniz, fakat güvenoyu alamadınız. Kurduğunuz hükümet bir ay işbaşında kaldı. Sonra İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu ve siz yine muhale-*

fette kaldınız. Yıl sonunda ise, Adalet Partisinden Millet Meclisinde bazı ayrılmalar oldu. Onlarla 1978 başında hükümet kurdunuz. Hükümete, Cumhuriyetçi Güven Partisinden Prof. Turhan Feyzioğlu ile Salih Yıldız, Demokratik Partiden de Faruk Sükan katıldı. Öylece, Mecliste ucu ucuna çoğunluk sağladınız. Bunların nasıl olduğunu açıklar mısınız? Parti olarak durumunuz neydi de AP'den bu kadar kopmalar oldu, küçük partilerden destek geldi ve hükümet kurabildiniz?»

BÜLENT ECEVİT — «1975'te, kurucularının 'Milliyetçi Cephe' adını verdikleri bir cephe oluşmuş ve bu cephe üç ortaklı bir hükümet kurmuştu. İlk 'Milliyetçi Cephe' Hükümeti 1977 Haziranındaki genel seçimlere kadar sürdü. 1977 seçimlerinden sonra bizim bir aylık azınlık hükümeti denememizin ardından, İkinci 'Milliyetçi Cephe' Hükümeti kuruldu; o da 1977 sonuna kadar işbaşında kaldı.

Bu hükümetlerin dayandığı 'cephe'den, kuruluş biçiminden ve genel tutumundan kaynaklanan sorunlar, Türkiye'nin barış içinde ve demokratik rejim içinde gelişmesini isteyenleri son derecede ürkütücü boyutlar edinmişti.

1974'te, Cumhuriyet Halk Partisi - Milli Selamet Parti karma hükümeti döneminde hemen tümüyle sona ermiş olan şiddet eylemleri, 'Milliyetçi Cephe' ile birlikte yeniden canlandı, giderek büyük hız kazandı. Devlet, kendilerini devletin yerine koymaya kalkışan bazı güçlerin işgali altına girmeye başladı.

Milli Eğitim Bakanlığı ve ona bağlı kuruluşlar, o arada birçok liseler ve ortaokullar, öğretmen okulları veya eğitim enstitüleri, ve Gençlik Spor Bakanlığına bağlı öğrenci yurtları, işgale uğrayan eğitim kurumlarının başında geliyordu.

O dönemin gençlik eylemlerinden üniversite özerkliği sorumluymuş gibi gösterilir. Oysa gerçek öyle değildi.. Şiddet eylemciliği üniversitelerde de yaygınlaşmakla birlikte, asıl, doğrudan doğruya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kuruluşlarda yuvalanmış, yoğunlaşmıştı. O sırada özerk olmayan iki büyük üniversiteden biri sol eylemciliğin, biri de sağ eylemciliğin merkezi durumundaydı. Yine doğrudan doğruya bakanlığa bağlı eğitim enstitüleri ve birçok liseler ve ortaokullar, 'cephe'den güç alan eylemci kesiminin işgali ve kontrolü altındaydı. Ankara'nın ortasındaki Atatürk Lisesinin durumu yürekler acısıydı. Bu lise binasında 1977 önseçimleri yapılırken ateş açılması üzerine, sınıfları ve koridorları dolaşmış ve hayretler içinde kalmıştım. Bütün

duvarlar, bütün öğretmen kürsüleri, bütün sıralar, 'cephe' sloganlarıyla, anayasa kurumlarına hakaretler içeren kışkırtıcı yazılarla doluydu.

Ayrıca, örneğin Gümrük Tekel Bakanlığı işgal altındaydı; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı işgal altındaydı. Birçok yurttaşlar canlarını devlet hastanelerine emanet edemez olmuşlardı.

O koşullar altında, bize halktan, birçok toplum kesimlerinden, ne yapıp edip hükümet kurmamız için dayanılmaz baskılar gelmeye başlamıştı. Mecliste yeterli çoğunluğumuzun olmadığı biliniyordu, ama en büyük parti durumuna gelmiş olmamız karşısında, halk çoğunluğu, bizim hükümet kurmamızı isteme hakkını kendinde görüyordu.

Biz de bu gereksinmeyi duyuyorduk. Daha önemlisi, Adalet Partisi içinde, gidişten kaygıya, hatta paniğe kapılanlar çıkmaya başlamıştı. Adalet Partisinden o dönemdeki kopmaları, 'milletvekili pazarı' gibi, 'milletvekili transferi' gibi, küçültücü deyimlerle nitelemek çok yanlıştır. Gerçek şuydu : Toplumdaki huzursuzluk ve beklenti, 'Cephe' Hükümetinin başında bulunan Partiye de yansımıştı. İkinci bir 'cephe' macerasına ülkenin ve rejimin tahammülü kalmadığını görenlerin sayısı, o partinin içinde de artıyordu.

Ben, o koşullar altında, Mecliste yeterli çoğunluğu olmayan Cumhuriyet Halk Partisinin bireysel katılmalarla veya desteklerle kuracağı bir hükümet konusunda kendimi aldatmıyordum. Öyle bir hükümetle başarılı icraat yapılamayacağını, hele bir hayli iddialı olan yeni parti programımızın tutarlı ve gerekli biçimde uygulanamayacağını görüyordum. Ama toplum, hızla, iç kargaşaya, belki iç savaşa doğru, demokrasi de çöküntüye doğru kayıyordu. O sırada önemli ve gerekli olan, bu kaymanın, bu gidişin hızını kesmekti; kamu kuruluşlarını işgalden, devleti ve demokrasiyi çöküntüden kurtarmaktı.»

«Kuşkusuz, Adalet Partisinden ayrılıp bağımsız duruma gelenlerin ve grubu bulunmayan iki küçük partiden üyelerin katılmasıyla Mecliste ucu ucuna çoğunluk sağlayan o Hükümet, CHP programını tam olarak uygulayacak bir hükümet olamazdı. Buraya kadar anlattıklarınız da, o hükümeti ne amaçla kurduğunuzu gösteriyor. Fakat o sırada, başta genel başkanları olmak üzere, birçok Adalet Partililer, böyle bir hükümetin yaşayamayacağını öne sürüyorlardı. Siz, kurduğunuz hükümet için yaşama şansı görüyor muydunuz?»

BÜLENT ECEVİT — «Ne kadar yaşayabilirse, çöküntüye doğru gidişin hızı o kadar kesilebilirdi. Bizim kurduğumuz hükümet, bir tür 'olağanüstü durum' önlemiydi. Her şey çıkmaza girmişti. Düşünün ki, 1977 yazındaki bir aylık hükümet dönemimizden sonra, Meclis, aylarca, kendi başkanlık divanını bile oluşturamamıştı. O sırada, Adalet Partisinde, bizim kuracağımız hükümetin yaşayamayacağını düşünenler bulunsa bile, 'cephe' ortaklığının ve hükümetinin yaşamaması gerektiğini düşünenler de vardı. AP'den ayrılıp, bizim kurduğumuz hükümete katılanlar arasında kişisel hesaplarla davrananlar da bulunmuş olabilir. Ama katılanların çoğu, kamuoyundaki isteği ve kaygıyı paylaşıyor ve yansıtıyordu.»

«Kurduğunuz hükümete katılmak isteyenler mi sizinle temas aradılar, yoksa siz mi onlarla temas aradınız?»

BÜLENT ECEVİT — «Takdir edersiniz ki, bir başka partinin milletvekillerine, durup dururken, 'Partinizden ayrılıp bizim kuracağımız hükümete katılın veya destek olun' denmez. Onlardan, böyle bir öneriyi, böyle bir çağrıyı teşvik edici işaretler gelmiş olması gerekir. Bulundukları partiden ayrılmak istediklerini, bulundukları partiyle sağlanamayacak bir çözüm arayışı içinde olduklarını gösteren belirtilerin ortaya çıkmış olması gerekir. Biz de, 1977 sonlarına doğru, o yönde işaretler, haberler aldık, onun üzerine kendileriyle temas olanaklarını aradık.»

«Bunları kabineye almaktan amacınız, hükümetin icraatına ortak olmalarını sağlamak ve o şekilde desteklerini güvenceye almak mıydı?»

BÜLENT ECEVİT — «Mecliste yeterli çoğunluğumuz olmadığı halde, çöküntüye, iç kargaşaya gidişi durdurmak üzere ne yapıp edip hükümet kurmaya bizi zorlayan baskılar altındaydık. Bunlar kamuoyundan gelen baskılardı, kendi vicdanımızdan ve kaygılarımızdan kaynaklanan baskılardı, ve hatta başka partilerden, o arada 'Cephe' Hükümetinin başındaki bir partinin bir kısım üyelerinden ve parlamenterlerinden gelen baskılardı. Kurmamız beklenen hükümeti, ancak, kendi partimizin dışından bizi tek tek destekleyenlerle kurabilirdik.

'Cephe' ortaklığını iktidardan uzaklaştıracak bir hükümet kurulabilmesini sağlamak amacıyla AP'den ayrılanlar, daha birkaç ay önce kendilerine milletvekili seçilme şansını sağlamış bir partiyi bırakıyor ve siyasal gelecekleri bakımından boşlukta kal-

mayı göze alıyorlardı. Üstelik, hiçbir şekilde kontrol edemeyecekleri bir başka partinin kuracağı bir hükümetin sorumluluğunu paylaşmış oluyorlardı. Birçokları, Cumhuriyet Halk Partisinin genel tutumunu, sosyal ve ekonomik görüşlerini, politikalarını benimsemedikleri halde, o partinin kuracağı bir hükümete katkıda bulunmayı kabul ediyorlardı. Uçuruma gidişi durdurmak, hiç değilse bu gidişin hızını kesebilmek amacıyla bunu içlerine sindirebiliyorlardı.

Bu açıdan bakılırsa görülür ki, kurulmasına olanak sağladıkları hükümetin içinde yer almaları, yalnız o hükümet için değil, kendileri için de bir güvence idi. Öylelikle, sorumluluğunu paylaşacakları hükümetin, onaylayamayacakları politikalar izlemesini önleyebilir durumda olacaklardı.

Nitekim o sırada, kamuoyunun, 'cephe' iktidarına mutlaka son verilmesini isteyen kesimleri, bunu yadırgamamışlardı. Hükümetin kuruluş biçimine bu kamuoyu kesimlerinden gelen eleştiriler, o aşamada değil, daha sonraki gelişmeler içinde ortaya çıkmaya başladı.»

«*1978 başında kurduğunuz hükümete katılanlardan, belirli bakanlıklara getirilmeleri konusunda istekler geldi mi?*»

BÜLENT ECEVİT — «Çoğundan gelmedi. Birkaçından bazı bakanlıklar için istek gelmiş olabilir, şimdi ayrıntılarını anımsamıyorum; ama bunlar da ısrar ölçüsüne varmadı. O bakımdan büyük sorun çıkaran olmadı.»

«*Bu daha çok size mi bırakıldı?*»

BÜLENT ECEVİT — «Evet.»

«*Benim de hatırladığım kadar, örneğin İstanbul'da Güneş Moteldeki görüşmeler, daha çok hükümetin nelerle uğraşacağı, hangi ilkelere ve önceliklere bağlı kalacağı konusundaydı. Öyle mi oldu?*»

BÜLENT ECEVİT — «Evet, öyle oldu. İlkeler de sanırım çok iyi biçimde saptandı. Nitekim zamanın Cumhurbaşkanı Sayın Fahri Korutürk de, hükümetin ilkeleri ve programıyla ilgili övücü bir açıklamada bulunmuştu, hatta o yüzden 'cephe' ortaklarının ağır hücumlarına hedef olmayı göze almıştı.

İlkeler iyi belirlendiği gibi, hükümet işleri de, bir süre, oldukça iyi yürüdü.

Ama karşı karşıya bulunduğumuz sorunların ve engellerin boyutları ortaya çıktıkça, ve kışkırtmalar arttıkça, hükümette kiminin morali bozuldu; kimi üyeler de, hükümeti çökertmek isteyenlerin telkinlerine tertiplerine kapıldılar.

Daha önce, 1974'te, uzun bir şiddet eylemleri ve rejim bunalımının ardından, dokuz ay süren bir hükümet kurmuştuk. O kısa hükümet dönemimizde ülke büyük ölçüde sükûnete kavuşmuştu; ölümle sonuçlanan şiddet eylemleri hemen hemen görülmez olmuştu; rayından çıkan rejim yeniden rayına oturtulmuştu; ülkenin dış saygınlığı belirgin biçimde yükselmişti.

Birçok kimseler ve kesimler, 1978 başında kurulan hükümetle de benzer sonuçların sağlanabileceğini sanıyorlardı. Oysa üç yılda köprülerin altından çok sular geçmişti. 'Cephe' ortaklığı devlette büyük tahribat yapmıştı. Yeni ve yaygın bir şiddet eylemcileri kuşağı ortaya çıkmıştı. Bütün bunlara, ağır bir ekonomik bunalım eklenmişti.

Size, başbakanlıkla ilgili bir somut gözlemimi anlatayım... 1974'te, hem de bir askeri rejimin hemen ardından hükümet kurduğumda, kamu yönetimi bakımından ciddi bir sorunla karşılaşmamıştım. Ama, 1978'deki hükümeti kurduğum haftalarda, bir devlet bakanını ziyaret için başbakanlık koridorlarına çıktığımda, hemen her kapının önünde asık suratlı birtakım kamu görevlileri görüyordum; ben koridordan geçerken bir bir sırtlarını çeviriyorlardı.

O koşullar altında, 1974'tekine benzer sonuçlar elde edilebilmesi olanaksızdı; en azından, daha çok zaman istiyordu.

Bu durumun hükümet içinde yarattığı moral bozukluğuna, hükümet dışından gelen tertipler, kışkırtmalar da eklenince, uyumlu bir çalışma sürdürebilmek bir hayli güçleşti.

Ama şunu da belirtmeyi bir görev sayıyorum: Bağımsız bakanların, çoğu değilse bile bazıları, eski yakın arkadaşlarımın bazılarından daha yapıcı ve anlayışlı davrandılar ve bu davranışlarını, hükümet dönemimizin sonuna kadar, hatta ondan sonra da sürdürdüler.»

«*Buna karşılık bazıları da bir 'Altılar Deklarasyonu' yayımladılar. Sanırım bu, size hiç haber vermeden yapılan bir açıklamaydı. Öyle mi?*»

BÜLENT ECEVİT — «Evet. Daha önce de, biliyorsunuz, Sayın Turhan Feyzioğlu hükümetten ayrılmıştı.»

«*Altılar Deklarasyonu üzerine, 19 saat kadar süren bir hükümet toplantısı yaptınız; bu konuyu tartıştınız. O toplantı sırasında, deklarasyonun dışarıdan gelen bir etkiyle yapıldığı izlenimini edindiniz mi?*»

BÜLENT ECEVİT — «Benim durumumdaki bir kimse, elinde somut kanıtlar olmadan, izlenime dayalı iddialarda bu-

lunamaz. Ama hükümeti uyumsuzluğa, hükümet üyelerini huzursuzluğa sürüklemek için yapılan tahrikler, ortadaydı, açıktaydı.»

«1977 sonlarında, Cephe Hükümetinin düşmesiyle sonuçlanan gensoru görüşmeleri sırasında çok kesin bir CHP davranışı vardı. Eleştiriler de buradan kaynaklanıyor. Sanırım Altan Öymen, kürsüden grup adına yaptığı konuşmada, anarşinin bir günde veya kısa sürede çözülebileceğini ifade ediyordu. Anarşinin o kadar kısa sürede ve kolayca durdurulabileceğine inanılırken neye dayanılıyordu?»

BÜLENT ECEVİT — «O kadar kolay olmayacağı belliydi. Ama bazı arkadaşlarımız, biraz önce söylediğim gibi, 1974'teki hükümet deneyimimizden cesaret alarak iyimser beklentiler içine giriyor, bu kez de kargaşanın, şiddet eylemlerinin kısa sürede sona erdirilebileceğini düşünüyorlardı. Oysa 1975 - 1977 arasında çok şey değişmişti.

Fakat kendimize güvenmemizin asıl nedeni şu idi : Biz, yalnız, 'Milliyetçi Cephe'nin değil, genel anlamda 'cephe' kavramının karşısında olagelmiştik. Yıllardan beri, dışımızdaki sol çevrelerden bazıları da, bazı 'tepeden inmeci'ler de, CHP'yi veya CHP'li gençleri, birtakım cepheleşme girişimlerinin içine çekmek için çok uğraşmışlardı. Biz bunlara karşı kesin kararlılıkla direnmiştik. Kendi dışımızdaki siyasal oluşumlarla veya akımlarla hiçbir şekilde ilişki kurmamaya özen göstermiştik. O nedenle de, o sıralarda kullanmış olduğum bir deyimle, kimseye 'diyet borcu'muz yoktu; kimseye bağımlı değildik. Bu da, bize, terör karşısında devlet gücünü yansız biçimde kullanabilme serbestliğini ve olanağını sağlıyordu. Birçok arkadaşlarımız, kargaşaya ve şiddet eylemlerine son verme bakımından bunun yeterli bir güvence olduğunu düşünmüş olabilirler. Normal koşullar altında, bu, kuşkusuz, önemli bir güvencedir. Ama koşullar normal olmaktan fazlasıyla çıkmıştı. Hükümet ne kadar yansız davranırsa davransın, sağdan gelen terörün de soldan gelen terörün de karşısına çıkarken eşitlikten ayrılmamaya ne kadar özen gösterirse göstersin, kamu kuruluşlarından birçoğunun geride kalan üç yıllık dönem içinde sürüklendiği bozulma ve bölünme, hükümetin yansız tutumundan beklenen sonucun sağlanmasını çok güçleştiriyordu. Kışkırtmaların yoğunluğu da güçlüğü büsbütün artırıyordu.

Gerçi, emniyet kuvvetlerindeki bölünme sanıldığı veya ilk bakışta görüldüğü kadar ileri ölçülere varmış değildi. Polisin

büyük çoğunluğu yansız bir tutum izleyebilecek durumdaydı. Fakat, eğitim ve donanım bakımından polis, yıllardır, akıl almaz ölçüde ihmal edilmişti, etkisini büyük ölçüde yitirmişti.»

«Emniyet kuvvetlerindeki bu yetersizliği gidermek bakımından neler yaptınız veya yapmaya çalıştınız?»

BÜLENT ECEVİT — «İlkin, 1978 başında hükümete geldiğimiz zaman bu konuda nasıl bir durumla karşılaştığımızı iki somut örnekle anlatmakta yarar görürüm.

Başbakan olarak İstanbul'a ilk gidişlerimden birinde, vilayette, emniyet yetkililerini topladım. Eksiklerini, gereksinmelerini kendi ağızlarından dinlemek istedim.

Bir kere, donanım bakımından, eylemcilerin çok gerisindeydiler. Telsiz ve araç sayısı bile son derecede yetersizdi.

Görüştüğüm yetkililerin çok iyi niyetli oldukları belliydi. Aynı zamanda açık sözlüydüler. Özellikle teknik servislerin başlarında bulunanlar, hiçbir olayın izini süremeyecek durumda olduklarını söylediler. Nedenini sorduğumda şu örneği verdiler :

'İstanbul'da pek çok karakol var, bunlardan hepsinin görev bölgelerinde silahlı eylemler oluyor. Bu eylemlerin izini sürebilmek ve sorumluluklarını saptayabilmek konusunda, bizler, en başta, balistik kontrole güveniriz; olay yerinde bulunan mermi kovanlarını inceleyerek, bunların hangi silahlardan ateşlendiğini bulmaya çalışırız' dediler ve şunu eklediler :

'Semt karakolları bize, iki hafta içinde topladıkları ne kadar mermi kovanı varsa, bir torba içine koyup gönderiyorlar. Fakat hangi mermi kovanının hangi olayla ilgili olarak kullanıldığı bize bildirilmez. Bu durumda kovanlar hiçbir işe yaramıyor, hepsini bir kenara atmak zorunda kalıyoruz,' dediler.

Bu gibi bilgi ve donanım eksikliklerini, eğitim yetersizliklerini, uygulama aksaklıklarını saptayınca, hiç zaman yitirmeksizin, İngiltere'ye başvurduk. Bize, İngiliz emniyetinden, 'Scotland Yard'dan, uzmanlar ve eğiticiler gönderilmesini rica ettik.

İngiltere'ye başvuruşumuzun üç nedeni vardı :

* İngiliz polisi genellikle çok yeterli ve etkiliydi.
* İngiltere'de güvenlik önlemleri alınırken, demokratik hukuk devleti kurallarına bağlı kalmaya, geleneksel olarak özen gösterilirdi.
* Uzun yıllardır Kuzey İrlandalı teröristlerle mücadele ede ede, İngiliz polisi, şiddet eylemleri konusunda da bir hayli deneyim kazanmıştı.

Ricamız hemen kabul edildi ve bize, Scotland Yard'dan çok yetenekli, görevlerine çok bağlı, iyi yetişmiş bir uzman ekibi gönderildi.

Önerilerini bildirmeden önce, durumu incelemek istediler. Kendileriyle sık sık görüşüyordum. İlk görüşmelerimizden birinde, şu gözlemlerini aktardılar:

'İşiniz çok zor,' dediler... 'Çünkü sizin polisiniz, ne kadar iyi niyetli de olsa, bir olay yerine gitti mi, ilk işi, bilgisizlikten, izleri ayaklarıyla silmek oluyor.'

Scotland Yard uzmanları, uzun zaman ayırarak, çok iyi bir çalışma yaptılar. Emniyet görevlileriyle iyi bir diyalog kurdular. Eksiğimizi gediğimizi saptadılar; bir yandan çalışma yöntemleriyle ilgili önerilerini yaparken bir yandan da eğitim programları düzenlediler.

O arada, olayların izini sürmede bilimsel olanakları değerlendiren teknik servisler hızla geliştirilmeye başladı. Teknik servislerle karakollar ve olayları izleyen polisler arasında verimli bir işbirliği düzeninin temelleri atıldı.

Ayrıca, kurslardan geçirilmiş, yetenekli ve gözüpek emniyet görevlilerinden çevik ekipler oluşturuldu. Bu ekipler gereğinde yurdun her köşesine gidiyor, olayları, birbirinden kopuk olarak değil, bağlantılarını da arayarak izliyorlardı. Örgütlü terör karşısında bu yaklaşım gerekliydi. Ankara'da bir eyleme katılan terörist, birkaç gün sonra, bir başka ilde de eyleme geçiyordu. Veya bir ilde kullanılan bir silah, bir süre sonra, bir başka ildeki eylemde de kullanılıyordu. Değişik illerdeki şiddet eylemleri arasında yöntem benzerlikleri ve yer yer aynı silahların kullanıldığı, bütün yurt düzeyinde görev yapan çevik ekiplerin çalışmasıyla saptandıkça, eylemleri hangi örgütlerin yaptığı ortaya çıkıyordu.

Gerçi bu konuda, belki her ülkede rastlanabilecek engellerle karşılaşıldığı oluyordu. Bir ilin emniyet örgütü, başka bir ilden gelen çevik ekiplerin, kendi görev bölgesinde çalışmasına tepki gösteriyordu. Fakat bu engeller de aşılmaya başladı.

Sonuç olarak, yıllardan beri ilk kez, ülkemizde, terör eylemcisi örgütlerin, tek tek eylemcilerin ve deyim yerindeyse, 'suçlu silahlar'ın saptanması çığırı açıldı.

Tabii, emniyet kuvvetlerinin, bir bütün olarak, daha yeterli düzeye gelebilmesi zaman istiyordu. Ama biz, bir yandan, zamana bağlı eğitim ve geliştirme çalışmalarını sürdürürken, bir

yandan da, teknik servisler ve çevik ekipler yoluyla, hızla sonuç verici çözümleri uygulamaya koyduk.

Ayrıca, Ankara'da, Emniyet Genel Müdürlüğünde, yurdun her köşesindeki eylemleri saati saatine izleyen ve bunlar arasındaki ilişkileri, benzerlikleri ortaya çıkarmaya, emniyet kuvvetleri arasında iletişimi ve işbirliğini sağlamaya yarayan bir karargâh kuruldu.

Kısa sürede olumlu sonuçlar alınmaya başladı. Ne var ki, hükümetten ayrılmamızdan sonra, o çevik ekipler, darmadağın edildi. Görevleri uğruna, toplumun esenliği, huzuru uğruna canlarını tehlikeye atan ekip üyeleri, yurdun değişik yörelerinde pasif görevlere dağıtıldılar.

Kaldı ki, emniyet kuvvetlerinin, alınan bu kısa vadeli önlemlerle daha etkili duruma gelmesi, suçlu örgütleri, kişileri veya silahları saptayabilir duruma gelmesi, şiddet eylemlerini caydırmaya yetmiyordu. Çünkü polis, bulduğu kanıtları veya sanıkları adalete aktarıyordu; ama yargı organları görevlerini gereği gibi yapabilecek durumda değillerdi.»

«O konuda bir önlem alındı mı?»

BÜLENT ECEVİT — «Almaya çalıştık. Gerekli tüm hazırlıkları yaptık. Ama iş yasalarda değişiklik aşamasına gelince, Mecliste tıkanıp kaldık.»

«Ne gibi yasa tasarıları hazırlamıştınız?»

BÜLENT ECEVİT — «Bunlardan özellikle ikisi çok önemliydi.

Hazırladığımız tasarılardan biriyle, yurdu bölgelere ayırıp, her bölgedeki terör eylemlerine belli bir ağır ceza mahkemesinin bakması öngörülüyordu. Bu düzenleme şu yararları sağlayacaktı:

Belli ağır ceza mahkemeleri, örgütlü terör eylemleri konusunda uzmanlaşabileceklerdi.

Eylem dosyalarını biribirinden kopuk olarak ele almayacaklardı. Görevli mahkemelerden her biri, kendi yetki bölgesindeki 10 - 15 ilde işlenen eylem suçları arasındaki bağlantıları saptayabilecekti. Böylece, ayrı ayrı eylemlerin ortak kaynaklarına yönelebilecekti.

Terör eylemleriyle ilgili davalarda, yargıçların, savcıların, avukatların, tanıkların, sanıkların can güvenlikleri kalmamıştı. Bu da, davalarda gerçeklerin ortaya çıkmasını veya gereken yaptırımların uygulanmasını büyük ölçüde engelliyordu. Davalar

yalnız iş yükünden ötürü değil, can güvensizliği yüzünden de yıllarca sürüncemede kalıyordu. Devlet tüm ağır ceza mahkemelerinde yeterli güvenlik önlemleri alamazdı. Ama şiddet eylemleriyle ilgili mahkemelerin sayısı sınırlanınca, o mahkemelerle ilgili güvenlik önlemlerini etkili duruma getirmek kolaylaşacaktı.

Terör eylemleriyle görevlendirilecek mahkemeler, başka davalara bakmayacakları için, eylemlerle ilgili davalar daha süratle yürüyecekti.

Yargı bağımsızlığıyla çelişir yönleri bulunan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması için ısrar edenlerin gerekçeleri ortadan kalkmış olacaktı. Aynı etkinlikte bir yargılama düzeni, demokratik hukuk devleti kuralları içinde ve yargı bağımsızlığı zedelenmeksizin kurulmuş olacaktı.

Hazırladığımz bir başka tasarı ise, örgütlü terör eylemlerinin perde arkasındaki asıl sorumlularını kanıtlı belgeli olarak açıklayan eylemcilerin cezalarında indirim öngörüyordu. Benzer bir yasa gerçi bu dönemde çıktı. Fakat yeni yasanın asılsız ihbarcılığı özendirmesinden kaygı duyuluyor. Biz bu olasılığı asgariye indirmeye özen göstermiştik.

Fakat hazırladığımız bu tasarılardan hiçbirini Meclisten geçiremedik.

Özellikle değindiğim ikinci tasarıya, yani örgütlü terörün perde arkası sorumlularını ortaya çıkarmayı kolaylaştıracak tasarıya, 'cephe' ortaklarından birinin kesin itirazı vardı.»

«*Sonradan Adalet Partisi hükümeti aynı tasarılar paketini Meclise getirdiğinde, bu kez CHP'nin engellediği öne sürüldü.*»

BÜLENT ECEVİT — «Bu doğru değil. Tasarılarda yapılan değişiklikleri gözden geçirmek koşuluyla, yardımcı olmaya çalıştık. Ne var ki o sırada, Meclis, Cumhurbaşkanı seçimiyle tıkandı kaldı. Sözünü ettiğiniz paketin içinde de, 'Cephe' ortaklarından birinin karşı çıktığı tasarı yer almıyordu.»

«*Alabildiğiniz kadarıyla önlemlerin ne gibi sonuçları oldu?*»

BÜLENT ECEVİT — «Yargı aşamasında sonuç alınmasa bile, bazı örgütlü terör odaklarının izi sürülebilir, hiç değilse bir kısım sorumluları saptanabilir duruma geldi.

Yüksek öğrenim kurumlarından ve okullardan birçoğunda, eğitim yapılmaya başlandı. Eğitim enstitülerinden birçoğunda barış sağlandı. 1978 ders yılına girerken de tüm devlet yurtlarında öğrencilerin canları güvence altına alınmıştı.

Fakat, alınan önlemlerle eğitim kuruluşlarında şiddet eylemciliği güçleştirilince, bu eylemleri yönlendirenler, terörü topluma yaymaya başladılar. Öylece, şiddet eylemleri, eğitim kuruluşlarından çok, toplum içinde tırmanışa geçirildi.

Gerçi halk olayların dışındaydı, eylemcilere hiçbir zaman destek olmuyordu. Ama sağlı sollu eylemci gruplar, mahalleleri, sokakları bölüşmeye ve halkı âdeta tutsak almaya koyuldular.

Cumhuriyet Halk Partilileri eylemlerin içine sürüklemek için, sağlı sollu, büyük çaba gösterildi. Ama CHP'liler bu çabalara kışkırtmalara karşı sonuna kadar direndiler.

Bu direnişi kırmak isteyenler şu yönteme başvurdular :

CHP yanlılarının çoğunlukta bulunduğu sokaklara, mahallelere, sağcı eylemciler saldırılar düzenliyorlardı. Canlara kıyıyor, evleri dükkânları yakıp yıkıyorlardı. Ardından, solcu eylemciler, aynı semtlerin halkına gidip,

'Görüyorsunuz, sağcılar size saldırıyor; CHP de barışçı, pasifist olduğu için sizi koruyamıyor. Onun için bizim korumamız altına girmeye mecbursunuz,' diyorlardı ve halk bu oyuna gelmek istemediği halde, zorbalıkla ve fiilen, oralarda yuvalanıyorlardı.

Terörü topluma sıçratırken başvurulan en tehlikeli taktik de, mezhep ayrılıklarını kışkırtmaktı. Osmanlı dönemi boyunca süren ve Türk halkını kendi içinde bölen, fakat laiklikle ve birleştirici Atatürk milliyetçiliğiyle büyük ölçüde sona eren, mezhep ayrımcılığı, bu şekilde yeniden alevlendirilmeye başladı. Bu, ateşle oynamaktı. Ama ülkeyi ateşe vermek isteyenlerin umurunda değildi.»

«Burada bir şey sormak istiyorum. İçişleri Bakanı olduğu sırada İrfan Özaydınlı'nın bazı sözlerinden, hükümetin daha çok sağ eylemcilere yöneldiği anlamı çıkarıldı. 'Sol eylemciler büyük ölçüde tasfiye edilmiştir, ama sağ eylemciler ortada kalmıştır, şimdi onların üzerine gidiyoruz' gibi sözler söylendi. Oysa sizin açık beyanlarınız ortada... Şimdi de, şiddet eylemlerinin üstüne yürürken sağ - sol ayrımı gözetmediğinizi söylüyorsunuz. Burada bir çelişki var mı?»

BÜLENT ECEVİT — «Sayın İrfan Özaydınlı'nın o anlama gelecek herhangi bir sözünü de davranışını da anımsamıyorum. Bu, daha çok, sol eylemcilerle birlikte sağ eylemcilerin de üstüne yürünmesini psikolojik bakımdan güçleştirmek isteyen

bazı çevrelerin o sırada yaratmaya çalıştıkları bir izlenim olsa gerektir.

Kaldı ki, terör eylemlerinin derinine inildikçe, perde arkasına geçildikçe, sağ eylemciliğin nerede bitip sol eylemciliğin nerede başladığını ayırt etmek çok güçleşiyordu. Âdeta perde arkasındaki belirli güçler, kukla oyunundaki gibi, bir elleriyle bir grubu, öbür elleriyle de karşıt grubu idare edip vuruşturuyorlardı. Nitekim 'solcu' terörist olarak yakalananlar arasında birçok kimsenin sağcı kışkırtıcı ajanlar olduğu, mahkemelerde ortaya çıktı. Komünist Bulgaristan'ın da yıllarca sağcı teröristlere yataklık yaptığı artık dünyaca biliniyor. Lübnan'la Suriye'deki kamplarda ise hem solcu, hem bölücü, hem sağcı teröristlerin eğitildiği ortaya çıktı.

Bizim açıkhava toplantılarımızı karıştırmak isteyen eylem gruplarını, genellikle, otobüsümüzün üzerinden kolayca fark edebilirdik. Birkaç yere birden uğrayacağımız gezilerde bunlardan bazıları bizi izlerlerdi. Sağcıların güçlü olduğu bir yerdeki toplantımızı sağcı sloganlarla karıştırmaya çalışan bir grup, solcuların güçlü olduğu bir komşu merkezdeki toplantımızda, solcu sloganlarla karşımıza çıkardı. Bazen de, tutucu yerlerde halkı bizden kuşkuya düşürecek kadar aşırı devrimci sloganlar atan bir grubu, başka bir yerde, sağcılarla sarmaş dolaş görürdük.

Bu gerçekler gözler önündeyken, taraflardan hiçbirine diyet borcu ve bağımlılığı olmayan bir partinin veya hükümetin, terörist gruplar arasında sağcı-solcu diye ayrım gözetmesi akılsızlık olurdu. İki kesimin de amacı demokrasiyi çökertmek ve CHP'yi zayıflatmaktı. Solcu teröristlere veya öyle görünenlere karşı, meydanlarda, Meclis kürsüsünde ve demeçlerde aldığım açık ve kesin tavrın örnekleri bir kitap doldurur. Sol eylemciler, kendi egemen oldukları yerlerde, beni konuşturmamak, toplantılarımızı saptırmak veya engellemek için ellerinden geleni yaparlardı.»

«Demin mezhep kavgalarından bahsettiniz. Burada şunları sormak istiyorum... Kahramanmaraş'ta kanlı olaylar oldu. 1978 Aralığının 19'unda olaylar patlıyor. Birkaç gün olaylar tırmanıyor. Ardından, 26 Aralıkta sıkıyönetim getiriliyor.

Siz, Cumhurbaşkanının 'sıkıyönetim ilan edilmeli' demesine vakit kalmadan, 'biz hükümet olarak karar aldık, sıkıyönetim ilan ediyoruz' dediniz. Fakat bu olaylardan önce sıkıyöne-

tim ilan etmeniz gerektiğini söyleyenler, geç kaldığınızı öne sürdüler.

Öte yandan, bir teşhis meselesi söz konusu... Siz o sırada, mezhep kavgalarının sağdan kışkırtıldığını söyler gibi oluyorsunuz ve bazı çevreler o yüzden size yükleniyorlar.

Kahramanmaraş olayları çıktığında sizin durumunuz neydi, hükümet olarak nasıl bir davranış içindeydiniz?»

BÜLENT ECEVİT — «Mezhep kavgalarıyla ilgili kışkırtmaların büyük ölçüde sağ eylemcilerden geldiği, sonraki yıllarda, özellikle de 12 Eylül sonrasının duruşmalarında kanıtlandı.

Biz 1978 başında hükümet kurduğumuzdan itibaren, özellikle sağdaki küçük bir parti, kamuoyu önünde bizi, her vesileyle, sıkıyönetim ilanına zorlamaya başladı. Bu, giderek, bir kampanya halini aldı. Eylemler kışkırtılıyor, kanlar dökülüyor, hemen ardından, 'işte, hükümetin olaylarla başa çıkamayacağı belli, sıkıyönetim ilan edilmeli' diye bir kampanya açılıyordu. Yani rejimi askerleştirme sürecinin başlatılması isteniyordu.»

«Nitekim o yönde açıklamaları da vardı. 'Ordu gelsin, el koysun' gibi...»

BÜLENT ECEVİT — «Evet. Ben bu baskılara karşı direnebildiğim kadar direndim. Çünkü, sıkıyönetim ilan edilirse, bunun uzun bir sıkıyönetim dönemi olacağı belliydi... Uzun bir sıkıyönetimin de, Türkiye'nin gelenekleri ve o dönemin koşulları içinde, sivil yönetimi ve demokrasiyi engelleyici gelişmelere yol açabileceğinden kaygı duyuyordum.

Fakat Kahramanmaraş olayları o kadar can kaybına neden oldu ki, sıkıyönetim ilanından daha çok kaçınamadık. Kahramanmaraş olaylarına sağdan gelen kışkırtmaların yol açtığı da, mahkemelerde aydınlığa çıktı.»

«Sıkıyönetim ilanından kaçınmanızda, olayların üstesinden sıkıyönetimsiz gelinebileceğini düşünmeniz de etken oldu mu?»

BÜLENT ECEVİT — «Elbette... Bir kere şurası kesin : Bizim hükümet dönemimizde yaklaşık on ay, bizden sonraki Adalet Partisi Hükümeti döneminde de yine yaklaşık on ay sıkıyönetim sürdüğü halde, terördeki tırmanış yavaşlamadı, tersine, hızlandı. Sıkıyönetimin elinde her türlü yetki bulunmasına karşın öyle oldu.

Oysa biz, polisin eğitimi, donanımı ve yeniden örgütlenmesi için elimizden geleni yapıyorduk. Yargının daha etkili ve hızlı işlemesini sağlamak için yasalar hazırlıyorduk. Tabii, bunlardan sonuç alınması zaman istiyordu. Ama öğrenci yurtlarında,

eğitim enstitülerinde ve başka birçok okullarda sonuç alınmıştı bile... Emniyet kuvvetlerinde yapılan ilk düzenlemelerden sonra, eylemlerin izi sürülmeye, yer yer kaynaklarına inilmeye başlamıştı.

Özellikle ağır sosyal sorunları olan ve dünyanın kritik bir bölgesinde bulunan bir ülkede, terör eylemleri bir kez yaygınlaştı mı, bunların önünün alınması zaman ister. Demokrasiyi yaşatmak ve demokrasiyle yaşamak isteyen toplumlar, bu zamanı ayırmak, bu sabrı göstermek, ve demokratik önlemlerde ve çözümlerde sonuna kadar direnmek zorundadırlar.

İtalya'da terör, bizdekinden çok önce başladı ve hâlâ sürüyor.

İspanya'da Bask terörü sürerken demokrasiye geçildi.

İngiltere'nin Kuzey İrlanda bölgesinde terör, yine bizdekinden yıllar önce başladı. Londra'ya kadar sıçradı; başbakanın, hükümet üyelerinin kaldığı otelin bombalanmasına, ünlü kişilerin öldürülmesine kadar vardı ve hâlâ sürüyor... Ama İtalya'da da İngiltere'de de, hiçbir etkili çevre, bunları bahane ederek, demokrasinin budanması veya askıya alınması, rejimin askerileştirilmesi gibi telkinlerde bulunmayı aklının ucundan geçirmiyor.

Bizde ise öyle değil... Türkiye'deki bazı etkili çevreler arasında, Türk toplumunun henüz Batılı anlamda demokrasiye hazır olmadığını, Türkiye'nin demokrasiyle yönetilemeyeceğini düşünenler var veya demokrasiyi kendi çıkarlarına aykırı bulanlar var...

Öte yandan, herhangi bir ülkede demokrasi ancak uzlaşmalarla yürüyebildiği halde, bizde, uzlaşma şöyle dursun, kutuplaşmayı hatta cepheleşmeyi körükleyenler vardı. Üstelik yüzyıllar boyunca oluşmuş militarist geleneklerimiz de olduğu belli.

Bütün bunlar göz önünde tutulursa, Türkiye'de, uzun sürebilecek bir sıkıyönetim ilanının sakıncaları ortaya çıkar. Sıkıyönetim ilanından olabildiğince kaçınmamız, bu gibi nedenlerden, kaygılardan kaynaklanıyordu.»

«Bir de güneydoğuda Hamido olayı var : Malatya Belediye Başkanı Hamido'nun, Hamit Fendoğlu'nun öldürülmesi olayı... Onu nasıl yorumluyorsunuz?»

BÜLENT ECEVİT — «Rahmetli Hamit Fendoğlu'nun öldürülmesinde çözemediğim bir düğüm var. Kendisi sağcı bir politikacı olarak bilinirdi. Öldürülmesinden çok kısa bir süre önce, başbakanlığa, kendisinden, benimle bir görüşme isteği geldi;

fakat, kendisine randevu vermeme vakit kalmadan öldürüldü. O yüzden, bana ne söyleyecekti, neler anlatacaktı, öğrenemedim. Kendisinin bir süredir huzursuz olduğunu sonradan duydum; fakat nedenini anlayamadım. Benden randevu istemesiyle öldürülmesi, o kadar ardı ardına oldu ki, bunlar sonradan duyduklarımla bir araya gelince, ister istemez insanın aklında birtakım kuşkular, soru işaretleri doğuruyordu. Hamit Fendoğlu'nun öldürülmesi üzerindeki esrar perdesi günün birinde kalkar mı, bilmiyorum. Belki de sırrını kendisiyle birlikte götürdü. Allah rahmet eylesin!

Daha üstündeki sır perdesi kalkmamış ve belki de hiç kalkmayacak birçok olay var : 1 Mayıs 1977 Taksim faciası gibi; 1977 seçimleri öncesinde, İzmir havaalanında, bir polisin ateşlediği gizli ve çok tehlikeli bir silahla bize karşı tertiplenen ve Mehmet İsvan'ın yaralanmasına yol açan suiikast girişimi gibi; yine o seçimlerden önce. ben Taksim Alanında konuşurken Sheraton Otelinin çatısından dürbünlü tüfekle üzerimize ateş açılacağı yolundaki başbakanlık ihbarı gibi... Ve tabii, Abdi İpekçi'nin öldürülüşü ve Ağca'nın bir askeri garnizondan kaçırılışı gibi...»

«Kahramanmaraş olayları üzerine siz 13 ilde sıkıyönetim ilan ettiniz. Oysa hükümetin kaygı duyduğu başka iller de vardı. Oralarda neden sıkıyönetim ilan edilmedi?»

BÜLENT ECEVİT — «Gerçekten, sıkıyönetim ilan edilenler dışında, bizim, hükümet olarak özellikle kaygı duyduğumuz başka bazı iller de vardı. Hele Orta Anadolu'nun, o sırada genellikle 'hilal' denilen kesiminde, çok tehlikeli bir durum vardı. Buraları içten içe kaynıyordu. Hem sağ, hem sol eylemler oluyordu. Fakat daha çok sağ eylemcilerin yuvalandığı ve mezhep kavgası kışkırtmacılığına çok elverişli illerdi bunlar...

Bu bölgedeki illerden bazılarının durumuna, 1977 seçim kampanyası sırasında, kendim de tanık olmuştum. Kelkit Vadisinden geçerken canımızı zor kurtarmıştık.»

«Taş atılma olayı, değil mi?»

BÜLENT ECEVİT — «Taşla kalsa iyi, düpedüz silahlı saldırılar... Niksar'a, bizden önce, parti otobüslerimizden biriyle, Kadın Kolları ve Tanıtma ekibi girdi. Otobüste bizim bulunduğumuzu sanan sağcı eylemciler, otobüsü silahlarla taradılar. Her tarafı delik deşik oldu. İyi niyetli bir polis, hayatını tehlikeye sokup, otobüsün oradan uzaklaşmasını sağlayarak arkadaşlarımızın canını zor kurtardı. Ardından, öteki parti otobüsüyle ben ve eşim ve gazeteciler Niksar'a girdik. Her yer, sokağa çıkma

yasağı konmuş işgal altındaki bir kent gibi bomboştu. Herkes evlere, sutrelerin arkasına sığınmıştı. Bu sefer değişik zihniyette bir polis ekibi, 'burası çok tehlikeli, sizi güvenli yoldan götürelim' diye, bizi tuzağın içine götürdü. Eylemcilerin kontrolündeki meydana zor eriştik. Halk korkudan binalara sığınmıştı. Biz eşimle otobüsün üstüne çıktık, koruma görevlileri canlarını tehlikeye atarak meydanda mevzilendiler. Konuşmamı o koşullar altında yapabildim. Niksar'ın ardından, Şiran'da, Erzincan'da da korkunç olaylarla karşılaştık.

İşin ilginç yanı, o bölgeye gideceğim ilan edildiğinde, sağın belli bir kesimi, 'Ana Muhalefet Partisinin Genel Başkanı Kelkit Vadisinde ne arıyor?', diye, kamuoyu önünde meydan okumuştu. Sanki orası bizim için bir yasak bölgeydi.

Durumu bildiğim için, o bölgenin bazı illerinde de sıkıyönetim ilanını istedim. Hükümet olarak istedik. Fakat Genelkurmay yetkilileri, ellerinde, o bölgeleri de sıkıyönetim kapsamına alacak kadar kuvvet olmadığını söylediler. Ben de, Silahlı Kuvvetlerin olanaklarını Genelkurmaydan daha iyi bilebilecek durumda olmadığım için, fazla ısrar edemedim. Fakat sonraki yıllarda, ne olduysa, 67 ilde de sıkıyönetim ilanına yetecek kadar kuvvet bulundu.»

«Anarşi meselesini konuştuk. Bu arada başka konulara geçeyim. Siz Hükümet kurduğunuzda karşınızda sadece anarşi konusu yoktu. Ödeme süresi gelmiş 6 milyar dolar kadar dış borç vardı. Bunların ertelenmesi, ekonominin canlandırılması gibi sorunlar vardı.»

BÜLENT ECEVİT — «Evet. 1974'te hükümeti bıraktığımızda 230 milyon dolar kadar olan kısa süreli borçlar, 1977 sonunda altı milyar doları aşmıştı. Dış ticaret açığı yaklaşık iki katına yükselmişti. 1976'da iki milyar dolar dolaylarında olan dışsatım gelirleri, 1977'de bir milyar 753 milyon dolara düşmüştü. Oysa yalnızca petrol dışalımına bir buçuk milyar doların üstünde döviz ödememiz, ayrıca, kapıya dayanan dış borç faiz ve taksitlerini ve ülkenin daha birçok gereksinmelerini karşılayacak döviz bulmamız gerekiyordu. Enflasyon yüzde 50'yi aşmıştı. Devlet, dışardaki bazı büyükelçiliklerin aylıklarını ödeyemez duruma gelmişti. Büyüme hızı önemli ölçüde düşmüştü.»

«Bir yandan döviz ve para bulmak konusu, bir yandan da dış konular üstüste gelmiş... Kıbrıs'ta çözüm için durmadan baskılar yapılıyor. Amerikan silah ambargosu sürüyor. Ege sorunları canlılığını koruyor. Siz Karamanlis'le bir görüşme yapıyor-

sunuz. Bir diyalog başlamış oluyor iki ülke arasında. 'Amerika'da tereddütler var mı yok mu?' tartışmaları oluyor. Siz bastırıyorsunuz. Ama ana politika, zannediyorum ki, ambargodan önce Kıbrıs sorununa eğilmek... Ambargo konusunda da, 'Amerika kendisi kaldırsın' gibi bir görüntü var hükümetinizin tutumunda... O sırada Amerika ile ilişkileriniz nedir?»

BÜLENT ECEVİT — «Ambargo ve Kıbrıs konusundaki tavrımızla ilgili teşhisiniz doğru... Amerika Kıbrıs konusuyla silah ambargosu arasında bağlantı kuruyor diye, biz de kendimizi öyle bir bağlantı kurmaya mecbur saymıyorduk. Biz Kıbrıs konusunda bir uzlaşmayı ve kesin çözümü, Amerika baskı yaptığı için, 'Kıbrıs sorunu çözülmezse ambargoyu kaldırmam' dediği için değil, kendimiz gerekli gördüğümüz için istiyorduk. Bu konuda komplekse kapılmaktan sakınıyorduk. Amerikan baskısı olduğu sürece Kıbrıs'ta uzlaşmaya gitmeyiz, gibi bir tavır almıyorduk. Amerika ne yaparsa yapsın, ister baskı yapsın ister yapmasın, ister çözüm istesin, ister istemesin; biz, Kıbrıs sorununu çözmeye çalışacağız, diyorduk. Yani, Kıbrıs sorununu Amerika yardımcı olmasa bile, Amerika ile ilişkilerimizden soyutlamaya uğraşıyorduk.

Ege konusunda ise, benim ısrarlı girişimlerim üzerine, 1978 Martında Montrö'de, o zamanki Yunan Başbakanı Sayın Karamanlis'le yaptığımız görüşme ile, bence umut verici bir diyalog başladı. Diyaloğun başlaması, başlıbaşına, olumlu ve umut verici bir gelişme idi. Türkiye ile Yunanistan arasında bir Ege sorunu bulunduğunu Yunanistan da kabul etmiş oluyordu.

Diyalog sürerken, kısa sürede, çözüm için birtakım ipuçları da belirmeye başladı.

Fakat, 1980 Eylülünden sonra, ne hikmetse, Ege sorunları gündemden çıkarıldı. Ege sorunlarının adı anılmaz oldu.

Siz de Montrö'deydiniz, hatırlayacaksınız: Tam Karamanlis'le diyalog başlattığımız gün, Washington'dan, Amerikan Dışişleri Bakanının bir acayip konuşması geldi ve Montrö görüşmelerine, daha başlarken, Amerikan gölgesi düştü. Ben o zaman sert tepki gösterdim:

'Biz kendi meselelerimizi, iki komşu ülke, kendi aramızda hallederiz; gölge etmeyin başka ihsan istemeyiz' dedim.

Haziranda, Washington'da NATO doruk toplantısı yapılacaktı. Üzerimizdeki Amerikan baskıları ve ambargosu devam ederken, Washington'da yapılacak bu toplantıya katılıp katılmama konusunda bazı tereddütlerim vardı. Gerçi katılmamayı

düşündüğümü hiçbir vakit söylemedim. Fakat, belli ki, halimden tavrımdan, katılmayabileceğim izlenimi ediniliyordu. Oysa başkanlık sırası bizde idi; doruk toplantısını benim açmam gerekiyordu. O nedenle, toplantıya katılmayabileceğim izlenimi, genellikle müttefikler arasında, özellikle de Amerika'da büyük huzursuzluk doğurdu.

Fakat bu huzursuzluk da işimize yaradı.

Sonunda Washington'a gitmeye karar verdim. Önce Brüksel'e uğradım Orada, tavrımızı yumuşatmak için, bir yandan OECD'den yardım vaatleri, bir yandan Amerika'dan anlayışlı davranış vaatleri gelmeye başladı.

Brüksel'de, NATO doruk toplantısına hazırlık için, Türk yetkililerle, Dışişleri Bakanımızın, diplomatlarımızın, NATO'daki Silahlı Kuvvetler görevlilerimizin katıldığı bir toplantı yaptım.»

«Ne oldu toplantıda? Ne tavır almayı kararlaştırdınız?»

BÜLENT ECEVİT — «Hazırlık toplantımızda şunu öğrendim ki, Amerika, NATO doruk toplantısı için, Sovyetler Birliği'ne karşı, gereksiz ölçüde sert bir bildiri hazırlamış. Başkan Carter'ın isteğiyle hazırlanmış bu bildiri... Ayrıca, Afrika ile ilgili olarak da, bence sakıncalı bir bildiri taslağı hazırlanmış. Başka birtakım karar tasarıları hazırlanmış. Bana bunlar izah edildi. Hiçbirini içime sindiremedim.

'Biz bunların hiçbirine katılamayız; isterlerse biz katılmadan çıkarırlar' dedim. Ve bu kararımızın önceden ilgililere bildirilmesini istedim.

Dışişleri yetkilileri çok şaşırdılar, kaygılandılar. Teknik komisyonlarda bu karar tasarılarının önceden enine boyuna görüşüldüğünü, Türkiye'nin karşı çıkmadığını, şimdi karşı tavır alınmasının büyük sorunler yaratacağını söyledi. Meğer âdet öyleymiş, kararlar önceden teknik komisyonlarda kotarılır, esas toplantıya işin seremonisi ve nutukları kalırmış.

Ben bunu kabul etmedim. Bunların çok önemli kararlar olduğunu, fakat Hükümet Başkanı olarak önceden bana danışılmadığını; onun için teknik komisyonlarda alınan kararların, verilen mutabakatların, beni ve hükümeti bağlamayacağını söyledim.

Bu tavrımız ilgililere duyurulunca, gerçekten ortalık karıştı. NATO çevrelerinde ve Washington'da büyük bir şaşkınlık oldu. Ama sonunda Carter, bizzat hazırlattığı bildiri taslağını geri çekti. Doruk toplantısında ise, benim itiraz ettiğim öteki konu-

lardan bazılarına karşı da, bizim tavrımız belli olunca, başka bazı devletlerden de itirazlar geldi. Anlaşılan, önceden kotarılmış metinlere ve ABD önerilerine takılmak, başka devletler için de pek âdet değilmiş. Fakat bizim aldığımız tavır, öteki metinlerin de yumuşatılmasını sağladı.

Doruk toplantısı sırasında, Yunanistan'la ilişkilerimiz konusunda büyük baskılarla karşılaştık. Onlara karşı da direndik. Önceden hangi noktalarda nasıl bir üsluba razı olabileceğimizi hesapladıysak, o noktalarda görüş birliği sağlandı.

Böylece, gergin duruma gelmiş ilişkiler içinde gittiğimiz Washington'dan, üzerinde durduğumuz konularda istediğimiz sonuçları elde etmiş olarak dönüyorduk.

Amerika'da kamuoyu çok önemli. O gezi sırasında, gazetecilerle, radyo ile, televizyonla görüşmelerimizde de, sanırım, Türkiye'nin sorunlarını ve sorunlara bakış açısını Amerikan ve dünya kamuoyuna ayrıntılı biçimde anlatma olanağı elde edildi.

Bir önemli sonuç da, ambargonun kaldırılması yolunun açılması idi.

Amerikan yönetimi, 1975'ten beri Türkiye'ye uygulanan fakat NATO'yu zayıflatmaktan başka bir işe yaramayan silah ambargosunu kaldırmak istediğini, fakat gerek Kongrenin gerek Kongreyi etkileyen lobilerle kamuoyunun bunu engellediğini öne sürüyordu.

Gerçekten Amerikan dış politikasında, Kongrenin, kamuoyunun, lobilerin büyük etkisi vardır. Üstelik, Nixon döneminin acı deneyimlerinden etkilenen Kongre, dış politikada ağırlığını artırmaya çalışıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde, yalnız toplum yapısı değil, yönetim de çoğulcudur. Bazen, Pentagon'dan bir türlü, Dışişleri Bakanlığından veya Ulusal Güvenlik Konseyinden bir başka türlü ses çıkar. Zaman zaman Hazine Bakanlığından da değişik ses çıkar. O sırada, Pentagon'un içinde, Silahlı Kuvvetlerin değişik kesimlerinden de çelişkili sesler çıktığı olur. Buna, Ticaret Odalarının, sendikaların, sayısız dernek ve klüplerin ve tabii, siyasal partilerle Kongrenin, Kongrede Temsilciler Meclisi ile Senato kanatlarının, ayrıca bu kanatlardan her birindeki sayısız komitelerin ve alt komitelerin ve koskoca ülkedeki küçük kasabalarda sayısız etkili gazetenin, radyo ve televizyon istasyonlarının da seslerini eklediniz mi, ortaya, her kafadan bir sesin yükseldiği, curcunalı, karmakarışık bir toplum görüntüsü çıkar. Amerikan yönetimi de, bu çok sesli,

curcunalı görüntüyü, küçüklü büyüklü yabancı ülkelere karşı ustaca kullanır. Onlardan gelen birçok istekler karşısında, yönetim, genellikle,

'Çok haklısınız, biz de sizin gibi düşünüyoruz, ama şu Kongre yok mu, şu lobiler yok mu, bunlara söz dinletemiyoruz!' der.

O sırada, bazı yabancı devletlere elaltından akıl verildiği de olur:

'Siz de burada bir lobi oluşturmalısınız, kamuoyunu etkilemede uzmanlaşmış reklam kurumlarıyla anlaşmalısınız, bunun başka yolu yok!' derler... Ve buna kanan yabancı devletler de, milyonlarca, yüz milyonlarca dolar harcayarak, o her kafadan ayrı bir sesin yükseldiği toplumda kendi seslerini duyurmaya uğraşırlar. Hatta, bildiğiniz gibi, davet edildikleri lüks kahvaltıların bile parasını ödemeleri gerektiğine ikna edilirler; sözüm ona davetli gittikleri kahvaltılarda, yemeklerde, paralı konuk olurlar; ya da, kendi verdikleri davetlerde, birtakım eski devlet adamlarına, dünyanın parasını ödeyerek, kendi haklarını savunucu konuşmalar yaptırırlar.

Ülkelerindeki kamuoyu bu yöntemleri ve harcamaları yadırgayacak olursa,

'Ne yapalım, Amerika'da usul böyle, başka türlü işimizi yürütemiyoruz!' derler.

Böylece, Amerikan toplumunun ve yönetiminin çoğulculuğu ve çokseslilliği, Amerika için, verimli bir gelir kaynağına da dönüşmüş olur.

Ama bu renkli, curcunalı, karmakarışık görüntünün ardında, çoğu kez gözden kaçan bir gerçek vardır; o da, başkanlığın etkisi...

Eğer isterse, eğer öyle işine gelirse, Amerikan Devlet Başkanlığı, açıktan veya hiç kimseye sezdirmeden, âdeta bir sihirli değnekle, bütün o kargaşanın içinden, istediği yolu, kanalları açabilir, kamuoyunu yönlendirebilir.

Ben bunu bildiğim için, özel görüşmemizde Başkan Carter ambargonun kaldırılmasını içtenlikle istediğini söylediği, hatta beni de, bunun için, hazır Amerika'da iken, bir kampanya açmaya teşvik ettiği zaman, kendisine, açıkça,

'Ben üstüme düşenleri elbette yaparım. Ama bu yetmez. Eğer siz de ambargonun kalkmasını gerçekten istiyorsanız, ağırlığınızı koymalısınız' dedim.

Başkan Carter, bu bakımdan kendi üzerine düşenleri yapmaya hazır olduğunu söyleyince,

'O da yetmez, kamuoyu önünde buna kararlı olduğunuzu açık açık söylemelisiniz ve gereğini yapmalısınız!' dedim.

Sonunda Başkan Carter buna da ikna olundu. Söz verdi ve sözünü tuttu.

Ondan birkaç ay sonra da üç buçuk yıldır bir türlü kalkamayan silah ambargosu, Türkiye'nin herhangi bir konuda herhangi bir ödün vermesine gerek kalmadan kalktı.

Kimseye de kahvaltı veya yemek parası, lehimize söylev verme, yazı yazma parası ödemedik.

Yalnız ambargo kalkmakla kalmadı. Türkiye'yi boğacak duruma gelmiş olan dış ödemeler sorunumuzu çözecek yardım kapıları da aralandı.

Ne var ki, bir yandan iç veya dış gelişmeler, bir yandan da 1979 Mayısında Amerika ile aramızda yer alan bir olay, büyük ölçüde düzelen ilişkilerimizde yeni bazı sorunlara ve olumsuz gelişmelere yol açtı.»

«Burada bir saplama yapmak istiyorum. Washington'daki NATO doruk toplantısına gittiğinizde elinizdeki kartlarla fazla büyük oynadığınızı söyleyenler oldu; veya NATO'da tümüyle karşı çıktığınız izlenimi edinenler oldu. Bunları açıklığa kavuşturabilir misiniz?»

BÜLENT ECEVİT — «Bu söylentiler ve izlenimler doğru olsaydı, Washington'daki sonuçları elde edemezdik. Ben ödün de vermedim, blöf veya şantaj da yapmadım. Ne var ki, NATO'yu ulusal haklarımızdan ve güvenliğimizden üstün tutamazdık. NATO veya herhangi bir ittifak anlaşması, ancak ulusal haklarımızın korunmasına ve güvenliğimize katkıda bulunduğu oranda bizim için anlam taşır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin NATO'dan beklentileri kadar, NATO'nun Türkiye'den beklentileri olması da doğaldır. Bu karşılıklı beklentileri hakça ve geçerli bir denge içinde tutmak gerekir. Öte yandan, Türkiye, dünyanın en kritik, en duyarlı bölgesindedir. Stratejik konumu bakımından birçok tehlikelerin eşiğindedir. O nedenle de, NATO çerçevesinde veya ABD ile ikili ilişkileri çerçevesinde, ortak güvenliğe katkıda bulunurken, Türkiye'nin, kendi başını derde sokmaması, kendi başına işler açmaması gerekir. Kaldı ki, Türkiye'nin başını derde sokacak bir uluslararası gelişme, Batı ittifakının da başını er geç derde sokar. Bir ülkenin güvenlik ve barış içinde yaşayabilmesinin, dünya barışına ve güvenliğe gerçekten katkıda bulunabilmesinin temel koşulu, kendi bölgesindeki ülkelerle, komşu ülkelerle, olabildiğince iyi ilişkiler içinde

bulunmasıdır; en azından, onlara karşı kışkırtıcı bir tutum izlenmemesi, o ülkelerle arasında karşılıklı güven oluşabilmesi için kendi üzerine düşenleri yapması gerekir. Bu nedenle, Türkiye'nin, coğrafi bakımından uzak bazı ülkelerle ittifak kurmuş olması, yakınındaki ülkelerle kötü ilişkiler içinde bulunmasına yol açmamalıdır.

İzlediğim dış politikada bütün bu düşünceleri, kuralları bir arada gözetmeye, göz önünde tutmaya çalışıyordum.

NATO doruk toplantısında, Yunanistan'la ilişkilerimize değinirken de özellikle şunu vurguluyordum:

Türkiye, NATO'nun en kritik bölgesindeki bir kanat ülkedir. Bu ülkenin dış güvenliğinin sağlam olması, tüm ittifak sisteminin yararınadır. Oysa müttefiklerden biri, hem de en yakınımızda olanı, yani Yunanistan, Türkiye'ye silah ambargosunun sürmesi için, Amerika'ya ve NATO'ya manevi baskı yapıyordu. Bunun, ittifak ahlakına sığmadığını, ittifak mantığıyla bağdaşmadığını belirttim.

Washington'da Gazeteciler Derneğinin düzenlediği yemekli basın toplantısında, bir ara, Sovyetler Birliği'nden, o sırada, doğrudan doğruya Türkiye'ye yönelik âcil bir tehlike gelmediğini söyledim. Bazı Amerikan gazetecileri, bu sözüme, beklediğim gibi, tepki gösterdiler. O zaman da,

'Mademki bu sözüme inanmıyorsunuz ve tepki gösteriyorsunuz, öyleyse Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması için kampanya açmalısınız; yoksa kendinizle çelişkiye düşmüş olursunuz!' dedim. O zaman söyleyecek bir söz bulamadılar.»

«*Ancak bir de 'duvarı aşma' olayı var. Bir başka vesileyle, 'eğer Türkiye duvara fazla sıkıştırılırsa, duvarı aşabilir' demiştiniz...*»

BÜLENT ECEVİT — «Onu bir CHP Kurultayında söylemiştim. Fakat bir tehdit blöf veya şantaj olarak değil, Türkiye'nin dünya barışı konusundaki sorumluluğunu vurgulamak üzere söylemiştim. 'Eğer Türkiye duvara fazla sıkıştırılırsa, duvarı aşabilir, elinde bu olanak vardır; ama kendi sorumluluk duygusu buna engeldir; çünkü bunun, kendi başına da dünyanın başına da büyük sorunlar açacağını bilir' demiştim. Şimdi kelimesi kelimesine anımsamıyorum, ama aşağı yukarı böyle konuşmuştum.

Nitekim, bu yıl (1985) Nisan ayında, Almanya'da verdiğim bir konferansta da aynı şeyi söyledim. Hem de daha ayrıntılı

olarak, yani, duvarı aştığımız takdirde, Türkiye için ne gibi seçenekler olduğunu sıralayarak söyledim... Fakat, bu seçeneklerden bazılarının, özellikle NATO'dan ayrılıp bağlantısız bir ülke durumuna gelmenin veya Varşova Paktı ülkeleri safına kaymanın, Türkiye için, ancak kâğıt üzerinde, nazari birer seçenek olduğunu, fakat, belirli nedenlerle, bu seçeneklerin uygulanamayacağını, Türkiye için bu seçeneklerden birini seçmenin söz konusu olamayacağını belirttim.

Aslında, benim ve hükümetimizin, NATO konusundaki, ABD ile ilişkiler konusundaki tutumumuzu, Amerikan yetkilileri de, öbür Batılı müttefiklerimizin yetkilileri de çok iyi anladılar; ne kastettiysem öyle anladılar. Sizin değindiğiniz biçimdeki ters yorumlar, dışarıda değil, içerde yapıldı... İç politika hesaplarıyla, içerde istismar konusu yapıldı. Benim ne demek istediğimi bile bile ters yorumlayarak istismara kalkışan, bildiğim kadar, başlıca bir yabancı muhabir çıktı; uzun süredir Türkiye'de oturan ve belirli çevrelerle içlidışlı olan bir muhabir. Onu da tanıyanlar tanır.»

«Demin, ABD ile düzelmeye başlayan ilişkilerin 1979 baharındaki bir olayla yeniden bozulduğunu söylediniz. Sanırım, 7 Mayıs 1979'da, Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Christopher'la görüşmenizi kastediyordunuz. O konuyu biraz açar mısınız?»

BÜLENT ECEVİT — «Önde gelen Batı devletlerinin devlet başkanı ve başbakan düzeyinde yetkilileri, 1979 başlarında, Guadeloupe'da, siyasal ve özellikle ekonomik konuları görüşmek üzere bir doruk toplantısı yapmış ve orada, Türkiye'ye, kendi kullandıkları deyimle 'ivedinin ivedisi yardım' (urgent urgent aid) kararı almışlardı. Böylece, 1978 yazında Brüksel'de ve Washington'da bana verilen sözlerin yerine getirileceği umudu uyanmıştı. Fakat aradan dört ay geçtiği halde, o 'ivedinin ivedisi yardım' kararı bir türlü uygulamaya geçmiyordu.

Gerçi, dış yardıma bir ölçünün ötesinde bel bağlanamayacağını göz önünde tutarak, biz, 1979 başlarında, kendi kaynaklarımızın daha verimli biçimde değerlendirilmesini temel alan bir 'ekonomik kurtuluş programı' hazırlamıştık. 1978'in olağanüstü ekonomik zorluklarına, darboğazlarına karşın, dışsatımdaki gerilemeyi sona erdirip, dışsatım gelirlerimizde dolar olarak yüzde 30 artış sağlayabilmiş olmamız da kendi olanaklarımıza güvenimizi destekliyordu. Fakat 1979'un ilk yarısında, dünya petrol fiyatları, 1973 - 74'teki büyük sıçramadan sonra, yeni bir

büyük sıçrama yaptı, birkaç ayda yüzde 80 yükseldi; ve dışsatım gelirlerimizdeki artışı aldı götürdü. O yüzden çok sıkışık durumdaydık. 1978'de devraldığımız ağır ekonomik yüklerin üstüne bu büyük petrol zammı da gelince, ekonomi yeniden darboğaza sürüklenmişti. Bu durumda dış yardımın, yani dış kredilerin ve borç ertelemelerinin, önemi artıyordu.

Ne var ki, bu konuda söz veren Batı ülkeleri,

'En büyüğümüz, en zenginimiz Amerika... İlk adımı o atmalı!.. O ne kadar cömert davranırsa, bizde katkımızı ona göre belirleriz,' havasındaydılar.

Tabii, IMF'de (Uluslararası Para Fonunda) en etkili unsur da Amerika idi. Fakat ABD bir türlü o ilk adımı atmıyordu.

Nihayet, 7 Mayıs 1979 günü, yani Guadeloupe toplantısından yaklaşık dört ay sonra, Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Warren Christopher, benimle başbaşa bir görüşme için Ankara'ya geldi. Kendisiyle, çalışma yeri olarak kullandığım Başbakanlık konutunda buluştuk. Yanında, o zamanki ABD Büyükelçisi Macomber da vardı.

Ziyaretin temel nedeni şu idi :

Amerika Birleşik Devletleri'yle Sovyetler Birliği uzun görüşmelerden sonra, SALT - II Anlaşmasını, yani stratejik nükleer silahların sınırlandırılmasıyla ilgili ikinci anlaşmayı, imza aşamasına getirmişlerdi. Taraflar, bu anlaşmaya uyulup uyulmadığı konusunda biribirlerini karşılıklı denetleme ilkesi üzerinde de görüş birliğine varmışlar ve bunu anlaşmaya koymuşlardı. Sovyetler Birliği, kendi nükleer silah denemelerini, büyük ölçüde, Orta Asya'daki Duyuratam yöresinde yapıyordu. Eskiden, İran'daki ortak tesislerle, Amerika, bu yöreyi denetleyebilecek durumda olduğu halde, İran'daki rejim değişikliğinden sonra, artık o ülkedeki elektronik gözetleme tesislerini kullanamıyordu. Araya giren dağlar dolayısıyla, bizdeki benzer tesisler de bu bakımdan işe yaramıyormuş. Uzaydan denetim olanakları da henüz yeterli düzeye erişmemişmiş. Bu nedenlerle, ünlü U - 2 uçaklarının geliştirilmiş modellerini Türkiye'den havalandırarak, Sovyetler Birliği'nin Duyuratam bölgesi üzerinde sürekli 'casus uçuşları' yapmaları gerekiyormuş. 'Casus uçuşları' deyimi, Bakan Yardımcısının kendi kullandığı deyim... İşte bunun için bizden izin istiyorlardı.

Bu konuya bir nokta koyarak, Christopher, yardım konusunu da açtı. ABD'nin, söz verdiği ekonomik ve askeri yardımları yapmaya kararlı olduğunu, henüz bu yardımlara ilişkin kararlar sonuç aşamasına varmamış olsa da yakında varabileceğini; arkadan başka ülkelerin de yardımı başlatacaklarını ve Türkiye'nin, üstüste birkaç yıl, uygun koşullarla, yılda toplam iki milyar dolar kadar yardım alabileceğini müjdeledi.

Ben kendisine özetle şunları söyledim :

'Salt-II anlaşmasının imza aşamasına gelmiş olması çok sevindiricidir. Dünyayı bir nükleer savaş felaketinden koruyabileceği için, bütün insanlık bakımından yaşamsal önem taşımaktadır. Biz de, bu anlaşmanın etkili biçimde uygulanabilmesine elimizden gelen katkıyı yapmak, denetim konusunda yardımcı olmak isteriz. Ancak, bir yabancı devletin toprakları üzerinde izinsiz uçuş yapmak uluslararası kurallara aykırıdır. Kaldı ki bunların 'casus uçuşları' olacağını söylüyorsunuz. Geçmişte de Türkiye'den kalkan U-2 uçaklarıyla, Sovyetler Birliği üzerinde 'casus uçuşları' yapmıştınız; ve bunlardan birinin Ural Dağları üzerinde düşürülmesi üzerine büyük uluslararası sorunlar çıkmıştı, uluslararası ilişkilerde ciddi bir bunalıma yol açılmıştı. Biz, tüm komşularımızla olduğu gibi, Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimizde de karşılıklı güvene önem veririz. Güven sarsıcı bir davranışın bizden gelmesini istemeyiz. Onun için sizden ricam şudur... Mademki karşılıklı denetim konusunda, ilke olarak, görüş birliğine varmışsınız; bunu biraz ayrıntıya kavuşturup, karşılıklı denetime Türkiye'nin katkısı konusunda da iki büyük devlet olarak aranızda anlaşın. O zaman biz de, Duyuratam bölgesine istediğiniz uçuşların yapılmasına izin verir, her kolaylığı gösteririz.'

Christopher, bu sözlerime sert tepki gösterdi,

'Biz sizden, müttefikimiz olarak yardım ve işbirliği istiyoruz. Bunun için karşı taraftan, karşıt ittifak sisteminin başında bulunan devletten, izin istememizi bizden nasıl talep edebilirsiniz' dedi.

'Evet, biz sizinle müttefikiz' dedim... 'Ama bu konuda bizden istediğiniz yardım ve işbirliği, Türkiye ile ABD arasındaki ittifak anlaşmasına veya iki ülke arasındaki bir başka anlaşmaya dayanmıyor. Siz, bizimle değil, Sovyetler Birliği'yle bir anlaşma yapmışsınız. O halde buna bizden beklenen katkı konusunda da, iki büyük devlet olarak, aranızda anlaşmanız gerekir.'

Christopher, tepkisini aynı sertlikle sürdürünce,

'Size Büyükelçinizin de tanık olduğu bir görüşmeyi aktarmak isterim' dedim ve şunu anlattım :

'1978 başında hükümet kurduğumuz zaman, ilk iş olarak Washington'a bir mesaj gönderdim. ABD, bölgemiz ülkeleriyle ve özellikle Sovyetler Birliği'yle önemli görüşmeler yapıyor; fakat uzun süredir bize, müttefiki olduğumuz halde, hiçbir bilgi vermiyor. Oysa bu görüşmelerin, doğrudan veya dolaylı olarak, bizi de ilgilendirdiğine kuşkumuz yok. Aramızda ambargo gibi sorunlar bulunsa da, mademki müttefikiz, üst düzeyde bir yetkilinin Türkiye'ye gelip, bu konularda bilgi vermesi gerekir, dedim bu mesajımda... Hemen ardından, Dışişleri Bakanınız Cyrus Vance Ankara'ya geldi. Kendisiyle uzun ve yararlı bir görüşmemiz oldu. Birçok konularda, o arada, henüz devam etmekte olan SALT - II görüşmeleri konusunda, bize ayrıntılı bilgiler verdi. Ben SALT - II anlaşmasına çok önem verdiğimizi anlattım ve dedim ki, SALT - II görüşmeleri sırasında herhalde karşılıklı denetim üzerinde de duracaksınız. Bu konuda bizdeki dinleme tesislerinden veya başka olanaklardan yararlanma gereğini duyabilirsiniz. Öyle bir olasılık varsa, lütfen Sovyetler Birliği'yle görüşmelerinizde bu konuyu, yani Türkiye'nin denetime katkısı konusunu da ele alın ve Sovyetler Birliği'nin mutabakatını sağlayın. Aksi halde, komşumuz olan bu büyük devletle başımız derde girebilir. Sovyetler Birliği belki bize karşı açıktan bir şey yapamaz, ama ülkemizdeki yeraltı faaliyetini körükleyebilir. O takdirde de siz bize yardımcı olmazsınız... Dışişleri Bakanınız Sayın Vance, benim bu hatırlatmamı ve isteğimi çok haklı buldu... Hiç aklımıza gelmemişti, iyi ki söylediniz; Sovyetler Birliği'yle aramızda bunun da ele alınmasını uzmanlarımıza söyleyeceğim, dedi...'

Dışişleri Bakan Yardımcısı Christopher'a bunları anlattıktan sonra, sözlerimi şöyle bağladım :

'Görüyorsunuz ki biz size zamanında gereken hatırlatmayı yapmışız; sizin bakanınız da bize hak vermiş; Sovyetler Birliği'yle görüşmelerde bu konunun da ele alınması gerektiğini kabul etmiş... Eğer ona rağmen, siz, gerekeni yapmadıysanız, bunda bizim sorumluluğumuz yok!' dedim.

Christopher, yaklaşık on altı ay önce Dışişleri Bakanı Vance'la yaptığım bu görüşmeyi belki de bilmiyordu. Fakat Büyükelçi Macomber biliyordu. Benim bu anlattıklarım üzerine, Christopher, söyleyecek bir şey bulamayınca, tehdidini savurdu ve,

'Eğer siz bize istediğimiz izni vermezseniz dışardan yardım beklemeyin!' dedi.

Onun üzerine ben ayağa kalktım :

'Bize yardım vaadiniz böyle bir koşula bağlı değildi. Şimdi, yardımla bu konu arasında bağlantı kurmanızı kabul edemeyiz. Görüşmeyi burada kesiyorum' dedim.

Büyükelçi Macomber telaşlandı,

'Bize lütfen 10 dakika izin verin, aramızda konuşalım!' dedi.

'Pekiyi, ben yukarıdaki odamda çalışıyorum. Konuşmanız bitince bana haber yollarsınız' dedim ve ayrılıp üst kattaki çalışma odama çıktım.

Yarım saat kadar sonra, görüşmeye hazır oldukları haberi geldi. Konukların yanına indim. Christopher çok yumuşamıştı. Dış yardımla 'casus uçuşları' arasında bağlantı kurmayacaklarını, yardım konusundaki sözlerini tutacaklarını söyledi ve ayrıldı.

Amerikan Dışisleri Bakan Yardımcısıyla bu görüşmemizin hemen ardından, Türk özel sektörünün önde gelen kişileri ve kurumları, görülmemiş bir yöntemle, gazetelerde sayfa sayfa paralı duyurularla, hükümet aleyhine ağır bir kampanya açtılar. İşadamlarımızın en büyüklerinden biri, Amerika'daki bir iş dünyası dergisine, hükümeti dışarıya jurnal eden ve çok geçmeden özel sektörün himmetiyle işbaşındaki Türk hükümetinin defterinin dürüleceği anlamına gelen uzun bir makale yazdı.

Ekonomik kurtuluş programımızın uygulanmasına ve ekonomik bunalımdan esenliğe çıkışa, gerek iş çevrelerinin gerek TÜRK-İŞ'e ve DİSK'e bağlı sendikaların ortak katkısı için, Başbakanlıkta bir toplantı yapmış ve çok olumlu bir sonuca varmıştık. Fakat Türkiye'de ilk kez kurulan bu diyalog da o paralı duyuru kampanyasıyla, sona ermiş oldu.

Bu duyurular, IMF ile ve OECD ile yardım görüşmelerinin somutlaştığı bir noktada yayımlanıyor ve hükümetimizin tutumu eleştirilerek, bu tutumla 'ne Batı dünyasında hakkettiğimiz yeri, ne yeterli kredileri, ne de yatırımlara gerekli dış sermayeyi bulabiliriz' deniliyordu. Yani dışarıya açık açık, 'sakın bu hükümete yardımda bulunmayın' deniliyordu.

Oysa, daha kısa bir süre önce, uygulamaya koyduğumuz yeni ekonomik politikalar konusunda, aynı iş çevrelerinin üst düzey yetkilileri destek sözü vermişlerdi.

Bu duyurular üzerine, 15 Mayıs günü grup toplantımızda, ortalıkta dolaşan 'muhtıra' kışkırtmalarına da değinerek, şöyle diyordum:

'Herhalde muhtıra konusunda beklentilerinin gerçekleşmediğini gören bazı kimseler şimdi büyük sermaye çevrelerini birtakım muhtıralar vermeye yöneltme çabası içine girmişlerdir... Eğer bir devlet, büyük sermaye çevrelerinin paralı duyurularıyla, uyarılarıyla, muhtıralarıyla ve paralarıyla hükümet değiştirip kurar duruma gelirse o devlet bir daha kolay kolay belini doğrultamaz...'

Özel sektörün, kasım ayında biz hükümetten ayrılmak zorunda kalıncaya kadar süren bu yeni tavrının perde arkasında neler vardı? O sırada, bununla ilgili olarak, birtakım sezgilerin ötesinde bir bilgim yoktu. Fakat Sayın Mehmet Ali Birand'ın 1984'te yayımlanan belgesel '12 Eylül' kitabı benim için aydınlatıcı oldu. Bu kitaptan öğrendiğime göre, benim Christopher'a verdiğim yanıt Amerika'ya ulaşınca, ABD Milli Güvenlik Konseyi Başkanı olan ve Carter yönetiminde etkili bir yeri bulunan Brezezinski (Brejenski), benim için,

'Bu adam ne yapmak istediğini bilmiyor; gidip düşmandan izin alındığı görülmüş müdür?' demiş... Türk işadamlarına da, 'bu adamla bir yere varılmaz' mesajını vermiş.

Bütün bunlara karşın, sonunda gerçi, biz hükümetteyken, dış yardım ve borç erteleme anlaşmaları imzalandı... Hem de bir hayli iyi anlaşmalardı bunlar. Ne var ki, dış yardım akışı, biz hükümetteyken başlamadı. Sanırım ki bizden sonra kurulan Adalet Partisi Hükümeti sırasında da pek başlamadı. Ancak rejim değişikliğinden sonra başladı.

Gerçi, yardım anlaşmalarının imzalanmasıyla, yardım musluklarının fiilen açılması arasında bir zaman mesafesi olması doğaldır; fakat bu mesafenin uzamasında, siyasal hesapların ve beklentilerin etkisi de olmuş mudur, bilmiyorum.»

«Genelde sadece bu verdiğiniz örnekler değil, birçok başka örnekler de akla geliyor ABD, kendine yatkın yönetimler gördüğü zaman onları desteklemeyi galiba bir ilke olarak bütün dünyada kabul ediyor. Ülkelerinin bağımsızlığını ve onurunu koruyan hükümetler veya yönetimler olduğu zaman biraz başka türlü davranıyor.»

BÜLENT ECEVİT — «Bu, duruma bağlı... Örneğin, biz, 1974'teki hükümet dönemimizde, ABD'ye karşın, Kıbrıs Barış Harekâtını yaptık; yine ABD'den gelen ağır baskılara karşın,

haşhaş ekimi yasağını kaldırdık. Ama ilişkilerimiz bozulmadı. Biz hükümette bulunduğumuz sürece ambargo kararı da uygulanmadı.

Ondan sonraki Hükümet dönemimizin ilk yılında, 1978'de yine Amerika'ya hiçbir ödün vermediğimiz, hatta, daha önce değindiğim gibi, Washington'daki NATO doruk toplantısıyla ilgili olarak Amerikan yönetimine bazı sorunlar çıkardığımız halde, iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmadı; bozukken düzelmeye başladı; hatta üç buçuk yıldır uygulanan silah ambargosu kalktı.

Eğer bir hükümet, ulusal haklarına sahip çıkarken, dünya barışı ve ortak güvenlik açısından da sorumluca davranırsa ve aynı zamanda, o hükümetin düşmesi durumunda köklü politika değişiklikleri beklenmiyorsa; eğer o hükümetin veya hükümeti kuran partinin, kendi ülkesindeki durumu sağlamsa; Amerika, o hükümetin tutumunu içine sindirir veya pek içine sindiremese de, kabul eder.

Ama 1978 sonlarından itibaren, Türkiye'de, hükümete karşı çok yönlü ve çok yoğun bir kampanya başlatılmıştı... 'Allende' benzetmeleri sürekli hale gelmişti... Terör alabildiğine körüklenirken, şoförlere 'kontakt kapatma', esnafa 'kepenk kapatma' çağrıları, kadınlara, tencerelerle tavalarla sokaklara dökülme çağrıları yapılıyordu. Sıkıyönetim ilanı ardından, bazı çevreler, hükümete 'muhtıra' verileceği beklentisini içerde ve dışarda yaygınlaştırmaya koyulmuştu. İş çevreleri, içeriye ve dışarıya, dışarda da özellikle Amerika'ya, hükümetin mutlaka değiştirileceği ve onunla da kalınmayıp, bir rejim veya düzen değişikliği yapılacağı yolunda, açıktan, güvenceler, işaretler veriyorlardı.

Bu durumda, Amerika'nın da ona göre bir tavır saptamasını, bence, yadırgamamak gerekir. Ufukta, kendi işine daha çok gelen birtakım değişiklik belirtileri görülünce, Amerika da, elindeki kartları, o belirtilere göre kullanır.

Yani sorun, dışarıda olmaktan çok, içeridedir.»

«Burada akla hemen rejim sorunu geliyor. 26 Aralık 1978'de sıkıyönetim ilan edildi. Aşağı yukarı askerlerle birlikte çalışılıyor. Fakat giderek bir hava yayılmaya başladı. Bazı çevreler, hükümetin tamamen sola döndüğünü ve gitmesi gerektiğini işlemeye başladılar. O arada, 'casus uçuşları'yla ilgili Amerikan isteği, işadamlarının paralı duyuruları... Ve rejim konusunda kıpırdanmalar... Bunun içte ve dışta irtibatları kesin olarak gö-

rülüyor. 1979 baharından itibaren de bir boyutlanma var. Öte yandan, Faruk Sükan'ın bana söylediğine göre, bir sıkıyönetim eşgüdüm toplantısında, Doğudaki olaylar bahse konu olduğu zaman, sizin Doğu olaylarına bakış açınız, askerlerde büyük tepki uyandırmış. Sayın Sükan, o günden başlayarak, yani nisan ayından filan başlayarak, askerlerin müdahaleyi kafalarına koyduğu gibi bir izlenim veriyor. Buna, Doğudaki meselelere bakış açınızın tersliğinin neden olduğunu söylüyor. Dediği kısaca şu :

Siz, Doğudaki insanlara birtakım şeyleri, zorla, baskıyla yaptırmak yerine, insancıl ve demokratik yaklaşımı, Doğu sorunlarına anayasa çerçevesi içinde bakmak gerektiğini söylemişsiniz. Askerlerin değerlendirmesi ise başka türlü imiş. Bunlar doğru mudur? Nedir Doğu meselesi?»

BÜLENT ECEVİT — «Türkiye'nin Doğusu ve Güneydoğusu ile ilgili tavrım, Genel Sekreterliğimden beri, açık ve kesindir.

1967'de 'Doğu mitingleri' denen toplantılar başladığında, kasıt o olmasa bile, bu toplantılardan bölücü hareketlere ortam hazırlamak için yararlanmaya kalkışanlar olduğunu gördüm. Bunu görür görmez de, İstanbul'daki bir parti meclisi toplantımızı bırakıp, o bölgede, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, uzun bir geziye çıktım. Açıkhava toplantılarında, kahvelerde, bölücü akımlara karşı kesin tavır aldım.

Bu akımlar bir süre yatışır gibi oldu, sonra 1975'te, biz hükümetten ayrıldıktan sonra, yeniden başladı. Ara seçimler için Doğuya gittiğimde, yer yer, örneğin Tunceli'de, Diyarbakır'da, bölücü sloganlar haykıran küçük grupların toplantılarımızı engelleme veya etkileme girişimleriyle karşılaştım. Karşıma her çıktıkları yerde, onlara karşı da kesin tavır aldım.

Şunu, kendime güvenerek ve gereğinde kanıtlarını vererek söyleyebilecek durumdayım : Türkiye'de hiçbir politikacı, benim kadar açıktan, benim kadar sürekli ve kesin biçimde, bölücü akımların karşısına çıkmış değildir.

Yalnız içerde değil, dışarda, dış temaslarda da bu tavrı aldım. Örneğin, Irak'taki ayrılıkçı akımları, Barzani hareketini, ABD'nin desteklediğini biliyordum. Kissinger'la görüşmelerimde de, ana muhalefet partisi lideri olarak Amerika'yı ziyaretim sırasında Başkan Ford'la görüşmemde de, sözü konuya getirip, böyle akımları Ortadoğunun başka ülkelerine karşı destekleseler bile, sonunda Türkiye'nin de zarar gördüğünü ve göreceğini öne

sürdüm. O kadar ki, Barzani hareketini kendi haline bırakmalarından sonra bile, ne olur olmaz diye, Amerikalılarla hemen her görüşmemde, bu konulardaki uyarılarımı sürdürdüm.

Şimdi notlarıma bakıyorum da, 7 Mayıs 1979'da ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Christopher'la o gerilimli görüşmemde bile, hiç yeri değilken, bir ara sözü yine bu konuya getirmiş, ve bölücü akımları desteklememeleri konusunda Amerika'dan güvence istemiştim.

Bu yıl, 1985 başlarında da, biliyorsunuz, Hamburg'da, başka Alman kentlerinde, Avusturya'da, dersler ve konferanslar verdiğim sırada, zaman zaman, bölücü hareketleri destekleyenlerin sorularıyla veya soru kılıfı altında nutuklarıyla karşılaştıkça, aynı kesin tavrı, yabancı dinleyicilerim önünde de açık açık aldım. İsveç'te bu konuda basın, radyo ve televizyon yoluyla aldığım tavırsa, bölücü hareketlere ve onları dışardan destekleyenlere karşı, bir kampanya ölçüsüne vardı.

Kısacası hiç kimse beni bu konuda, yumuşak veya ödüncü davranmakla itham edemez. Bir sağ kesimden 12 Eylül sonrasında gelen bu tür ithamların yanıtlarını, benim ve eski partim hakkındaki bir soruşturma sırasında da verdim ve ithamların hepsinin asılsızlığı, sivil-asker geniş bir savcılar kurulunun ademi takibat kararıyla ortaya çıktı. Ama, yasa gereği olduğu halde, o ademi takibat kararının yayımlanmasına izin verilmedi.

Beni asıl sevindiren ve ulusum, ülkem adına bana kıvanç veren durum şudur: Ben, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, bölücü hareketlere açık ve kesin biçimde karşı çıktıkça, o bölge illerindeki oylarımız, yani o bölge halkından bize yönelen destek arttı. Bölücü akımlara en çok karşı çıktığım illerin başında Tunceli ile Diyarbakır gelir. Bu iki ildeki konuşmalarım sırasında, küçük grupların bölücü sloganlarıyla karşılaştıkça aldığım tavır o kadar sert oldu ki, bazı siyaset veya kamuoyu uzmanları beni uyardılar:

'Seçimlere giderken, bu kadar kırıcı konuşmayın, sloganları duymazlıktan geliverin, halkı da kıracaksınız, oy kaybedeceksiniz!' dediler. Ben,

'Böyle konularda oy hesabı yapılmaz!' dedim, ve bildiğim gibi konuşmaya devam ettim.

Sonuç ne oldu?.. O zamana kadar bir hayli zayıf olduğumuz Diyarbakır'da oylarımız yüzde 60'ın üstüne çıktı... Tunceli'de oylarımız, yüzde 70'in üstüne çıktı.

Yani, bölücü akımlara, sloganlara karşı benim o kesin ve açık, hatta sert tavrı alışım, bölge halkını buruklaştırmak şöyle dursun, bize daha çok bağladı.

Tabii, bağlanışlarının, oylarıyla bize daha çok destek oluşlarının, tek nedeni bu değildi. Aynı zamanda, sosyal ve ekonomik tutumumuza umut bağlıyorlardı. Çok küçük bir azınlık olan bölücü gruplara karşı mücadele ederken, onları hiç desteklemeyen halkı incitmemeye özen gösterişimiz de halkın bize bağlılığını ve güvenini arttırıyordu.

Ben o bölgelerde etnik sorunlar olduğuna inanmıyorum. O bölgelerde, Osmanlı döneminden kalma, 'Hamidiye' alayları döneminden kalma, daha eskilerden kalma, ciddi sosyal sorunlar vardır. Bölgenin yarı feodal yapısından kaynaklanan sorunlar vardır. Dıştan gelen kışkırtmalar ve tertipler de bu sorunlardan yararlanır. Bu sorunların altında, halkın büyük çoğunluğu ezilir ve sömürülür. Ama ezenlerin de ezilenlerin de içinde, sömürenlerin de sömürülenlerin de içinde, her etnik gruptan insan vardır. Ezenlerden ve sömürenlerden bazıları, etnik ayrımcılık güdenlere, bölücülere, destek olsalar bile, halk destek olmaz. Hangi etnik gruptan sayılırsa sayılsın, hepsi, bir ulustan olmanın bilincindedir.

Bu gözlemlerime, deneyimlerime dayanarak da ben, bölücü akımlara karşı önlem alınırken, bölge halkını incitmekten, tedirgin etmekten kaçınmak gerektiğini, her zaman, inanarak, savundum ve savunurum.

Geçenlerde sizinle 'Cumhuriyet'te yaptığımız af konusuyla ilgili görüşmede, dikkat ettiyseniz, ben, siyasal suçların, düşünce suçlarının, af kapsamı içine alınması gerektiğini, ama, şiddet eylemleriyle bölücü eylemlerin af kapsamı dışında tutulması gerektiğini söyledim. Çünkü bölücülük, bana göre, vatan ihanetidir. Ama yalnız bana göre değil, Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkının da gözünde, bölücülük vatan ihanetidir.

Onun için, bölücü akımlara karşı önlem alınırken, halkı gücendirici hele hele, çaresizliğe düşürüp bölücülerin kucağına itici davranışlardan özenle kaçınmak gerekir.

Geçenlerde, televizyon, güneydoğuda yakalanan bazı bölücü teröristlerin, sanırım Eruh'ta, halkla yüzleştirildiği bir sahneyi sergiledi. Çok ilginç bir konuşma oldu orada. Kahvede, halktan kimseler, bölücü teröristlere,

'Siz koskoca Türk devletini ve Ordusunu bu tür eylemlerle dize getirebileceğinizi mi sanıyordunuz?' yollu bir soru yöneltiler.

Teröristlerden biri, bu soruyu özetle şöyle yanıtladı :

'Hayır, biz o konuda kendi kendimizi aldatmıyorduk. Elbette devletle Orduyla başa çıkamayacağımızı biliyorduk. Ama şunu düşünüyor, hesaplıyorduk : Biz bu tür eylemleri sürdürürsek, öyle önlemler alınır ki, halk bunalır ve devlete karşı buruklaşır. O zaman da bölge halkını yanımıza çekmemiz kolaylaşır!..'

İşte, bölücü teröristlere bu umudu verecek türde önlemlerden, yaklaşımlardan kaçınmak ve bölücülere karşı önlem alınırken, ulusa vatana bağlılıkta kimseden geri kalmayan bölge halkını incitmemeye, rahatsız etmemeye, hele hele, halka kuşkucu gözlerle bakmamaya dikkat etmek gerekir.

Benim tavrım bu kadar açıktır.»

«Bu arada bir şey sorayım... Rejimin bir müdahaleye doğru gittiği hakkında, birtakım, belirtiler olmasa bile, söylentiler dolaşıyordu. Oysa ben Orduyla ilişkilerinizin iyi olduğu izlenimini alıyordum. Genelkurmay Başkanıyla iyi ilişkiler içinde görünüyordunuz. Neydı durum?»

BÜLENT ECEVİT — «Ben de öyle görüyordum. Fakat siyasal çevrelerden sürekli kışkırtmalar geldiğini de görüyordum. Hatta bazı bakanların, askerlerle ortak toplantılarda, kışkırtıcı konuşmalar yapmalarından tedirgin oluyor ve kendilerini sürekli uyarıyordum. Askerlerin bulunduğu toplantılarda kışkırtıcı konuşmalar yapmayı âdet haline getirenler arasında, maalesef, bazı yakın arkadaşlarım özellikle yer alıyordu.

Nitekim 12 Eylülden sonra resmen açıklandı ki, muhtelif partilerden parlamento üyeleri, bakanlar, ikide bir Genelkurmaya gidip, askerleri müdahaleye teşvik edici görüşmeler yapıyorlarmış.

Bunalımların yoğunlaştığı dönemlerde askeri müdahalenin gelenekleşmesiyle, bizde, şöyle ters bir durum oluştu... Normal olarak, demokratik ülkelerde, bunalım yoğunlaşınca, politikacılarda ve partilerde sorumluluk duygusu artar; bir araya gelme, el ele verip önlem alma, karşıt partiler arasında uzlaşma sağlama eğilimi artar. Bu eğilim İtalya'da komünistlerle Hıristiyan demokratlar arasında bile görüldü. Terör karşısında, ortak hükümet kuramasalar bile, ortak tavır almakta uzlaştılar. Bizde ise, bunalım yoğunlaşınca, sorumluluk duygusunun belirginleşmesi

yerine, sorumsuzluk duygusu egemen oluyor; gerek politikacılar arasında, gerek toplumun başka bazı üst kesimleri arasında, askeri müdahale beklentisi doğuyor ve bu beklenti, giderek, çağrıya, teşvike dönüşüyor.

Biliyorsunuz, 12 Eylülün aylar öncesinden başlayarak, 1979'un ilk günlerinden başlayarak, ben, hemen her gün, uzlaşma çağrısında, büyük koalisyon çağrısında bulundum. Yalnızca teröristleri açıktan kışkırtanların dışarda bırakılacağı bir koalisyon için önerilerde bulundum. Ama birçok politikacı, toplumun üst kesimlerinden birçok kimse, bu tür çağrılara destek olacak yerde, askere çağrı çıkarıyordu. Askere çağrıların ne kadar ileri ölçülere vardığını, son yıllarda yapılan açıklamalardan, yazılan kitaplardan, daha iyi öğrendim.

Bunlar görünenler, bilinenler... Perde arkasında daha neler olup bittiğini bilmiyorum.»

«Sizin iktidarınız döneminde bir şeyler sezdiniz mi?»

BÜLENT ECEVİT — «En sayılabilecek belirti, 17 - 18 Eylül 1979 günleri, Sayın Faruk Sükan'ın ve Demokratik Partili bazı arkadaşlarının beni ziyaretleri sırasında geldi. Özetle, '12 Mart öncesi günler'i yaşadığımızı, sıkıyönetime rağmen anarşinin tırmandığını, mutlaka 'bir şeyler' olacağını ve 'bir şeyler' olurken 'bu yükün altında kalmak istemediklerini' söylediler ve Başbakan Yardımcısı Sayın Sükan'ın hükümetten ayrılması kararını bana tebliğ ettiler.

Sıkıyönetime karşın terörün sürmesi, hele tırmanması, tabii, beni de tedirgin ediyordu. Çünkü sıkıyönetimin bir adım ötesi, demokrasinin sonu demekti. Bu tedirginliği duyan politikacıların, 'asker gelsin, kurtarsın' beklentisine girmek yerine, hele, 'nasıl olsa asker duruma el koyacağına göre, ben kendi durumumu sağlama bağlayayım' hesaplarını yapmak yerine, kendi sorumluluklarına daha sıkı sıkıya sarılmaları gerekirdi.»

«Belki asker de tedirgindi. Yetki kendilerindeydi, fakat sonuçlar tatmin edici değildi. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?»

BÜLENT ECEVİT — «Sıkıyönetim yetkileri o zaman da çok genişti. Polis de sıkıyönetime bağlıydı. Fakat 12 Eylülden sonra sıkıyönetimde sağlanabilen etki, nedense önceden sağlanamamıştı. Bu şöyle izah ediliyor :

'12 Eylül öncesinde, politikacılar, falancayı serbest bırakın, filancanın üstüne yürümeyin, diye baskı yapıyor, sıkıyönetim komutanlarının elini kolunu bağlıyorlardı; sıkıyönetim o yüzden etkili olamıyordu!' deniliyor.»

«Siz bu izah tarzına katılıyor musunuz? Yani sizin, askerlere, 'şunu yapın, şunu yapmayın' demeniz gibi durumlar oluyor muydu?»

BÜLENT ECEVİT — «Bir kere oldu... Ben 1979 Mayısının başlarında, yani Amerikalılarla o sözünü ettiğim ilginç görüşmeyi yaptığım günlerde, Strasbourg'da, Avrupa Konseyi Parlamentosunda, Türk Başbakanı olarak bir konuşma yapmaya çağrılmıştım. Bu, çok önemli bir şeydi, dış sorunlarımızı, ekonomik durumumuzu ve gereksinmelerimizi anlatmak bakımından çok iyi değerlendirilmesi gereken bir vesileydi.

Tam o sıralarda, araya 1 Mayıs girdi ve yer yer sokağa çıkma yasağı kondu; bu yasağa karşın sokağa çıktıkları için de, DİSK ve TİP (Türkiye İşçi Partisi) yöneticileri tutuklandı. Onun üzerine Genelkurmaya dedim ki, 'Ben böyle bir vesileyle Avrupa Konseyi toplantısına gidiyorum. Bu olanağı çok iyi değerlendirmemiz gerekir. Benim konuşmamdan sonra da Avrupa Konseyi Parlamentosu üyeleri bana sorular soracaklar, onları yanıtlayacağım. Ben, oradaki konuşmam sırasında, 1 Mayıs günü sokağa çıktılar diye bazı sendika ve parti liderlerinin tutuklanmasını anlatamam. Anlatmaya çalışsam da anlayamazlar. Bu kimseler hakkında, yasa gereği ne kovuşturma yapılacaksa yapılsın; sonunda ceza verilirse, adaletin kestiği parmak acımaz, kimse bir şey diyemez. Ama bu kimselerin kaçmaları da beklenemeyeceğine göre, tutuklanmaları zorunlu olmasa gerek. Bu kimseler serbest bırakılsınlar ki, ben Avrupa Konseyi önünde bu konuyla ilgili sorulara muhatap olmayayım'... Bunları söyledim. Genelkurmay da anlayışla karşıladı. Bu isteğim en yüksek düzeydeki komutanlarca İstanbul Sıkıyönetim Komutanına ulaştırıldı. Hatta bu amaçla İstanbul'a bir hukukçu general de gönderildi. Fakat İstanbul'daki komutan, yasaların kendisine tanıdığı hakkı sonuna kadar kullandı ve benim isteğimi yerine getirmedi.

Bununla şunu anlatmak istiyorum: İç politika hesaplarıyla değil, kimseyi kayırdığım için değil, sırf uluslararası durumumuzu ilgilendirdiği için, bir sıkıyönetim komutanından, Başbakan olarak, bir istekte bulunuyordum; isteğimi Genelkurmay da destekliyordu; ama komutan reddedebiliyordu. Bu sıkıyönetim komutanlarının ne kadar geniş yetkileri olduğunu ve o yetkileri, bir Başbakanın uluslararası ilişkilerle ilgili kaygılarından kaynaklanan basit bir isteğini bile geri çevirebilecek kadar ileri ölçüde kullanabildiklerini gösteriyordu.

Eğer bir Başbakanın böyle bir isteğini reddedebilen sıkıyönetim komutanları, bazı milletvekillerinin veya yerel politikacıların kişisel nitelikteki istekLerini reddedemiyorlardı ise, bunun sorumluluğu, herhalde, politikacılara ve sivil hükümetlere yüklenemez.»

«*Sayın Faruk Sükan'ın istifası ile ilgili olarak, yolsuzluk iddialarını yeterince sıkı tutmadığınız öne sürüldü. Bu konuda ne diyorsunuz?*»

BÜLENT ECEVİT — «Sayın Sükan'ın istifa gerekçesiyle ilgili olarak 21 Eylül 1979 günü yaptığım açıklamanın başlarında şunları söylüyordum :

'21 aya yakın bir süre birlikte çalıştığımız hükümette, Sayın Faruk Sükan'a, şimdiye kadar Cumhuriyet tarihinde hiçbir Başbakan Yardımcısına tanınmamış ölçüde geniş yetkiler tanınmıştı.

Her türlü yolsuzluk iddiasının üstüne tam yetkiyle yürüyebiliyordu. İçinde bulunduğu Bakanlar Kurulunun bir üyesine yöneltilen bir iddia, sırf söylenti niteliğinde bile olsa, Sayın Sükan, devletin tüm belgeleriyle ve denetim olanaklarıyla inceleme ve soruşturma yapabiliyordu. Bu konuda kendisine hiçbir güçlük ve engel çıkarılmamıştır.'

Açıklamamda, ayrıca, Sayın Sükan'a, içgüvenlik konusunda tanınmış olan olağanüstü yetkileri de açıklıyordum.

Gerçekten, özellikle yolsuzluklar konusunda, Başbakan Yardımcısı Sayın Sükan'a o kadar geniş yetkiler tanınmıştı ki, bunların yasallığı kamuoyu önünde tartışma konusu bile oluyordu.

Yolsuzluk iddiaları karşısında o kadar duyarlı idik ki, normal olarak herhangi bir bakanlığa yöneltilen yolsuzluk iddiaları o bakanlığın teftiş kurulunca ele alındığı halde, biz, bir yandan maliye müfettişlerini devreye sokardık, bir yandan da Sayın Sükan, kendisine tanınan geniş yetkilerle, kendi soruşturmasını yürütürdü. Bu amaçla devletin tüm belgeleri, kaynakları kendisine açılırdı.

Sonradan hüküm giyen iki bakan hakkında da öyle yaptık. O kadarla da kalmadık. Bu bakanlardan biri hakkında muhalefet Meclis soruşturması önergesi verince, o bakan derhal görevinden ayrıldı. Fakat soruşturma önergesi verenlerin kendi engellemeleri yüzünden, önerge Mecliste görüşülemedi. Çünkü, görüşülse, yıllardan beri Meclis gündeminde uyutulan başka

soruşturma önergelerinin de görüşülmesi gerekecekti. Ama biz hükümet düzeyinde soruşturmayı başlattık ve sürdürdük.

Öbür bakan hakkında ise, muhalefet, soruşturma önergesi değil, gensoru önergesi verdi. Oysa, yolsuzlukla ilgili Meclis denetimi, bilindiği gibi, soruşturma yoluyla yerine getirilir.

Fakat, Mecliste bir soruşturma önergesi bulunmadığı halde, biz, hükümet olarak, o bakan hakkında da soruşturma açtık. Sayın Sükan'ın, kendi incelemeleri sonucunda bana intikal ettirmiş olduğu bütün bilgiler ve belgeler de, soruşturmayı yürütecek görevlilere verildi.

Sanırım, çok partili siyasal yaşama girildiğinden beri, hiçbir hükümet, kendi üyeleriyle ilgili yolsuzluk iddialarının üstüne bu kadar açık ve yansız biçimde gitmiş değildi. Kim bilir, belki de, o bakanlar hakkında hükümetin başlattığı soruşturmalar belli bir aşamaya varmış, elde hazır dosyalar oluşmuş içindir ki, 12 Eylülden sonra, uzun yıllardır sürüncemede bırakılmış, uyutulmuş, sayısız yolsuzluk iddialarının üstüne değil de, özellikle bu ikisinin üstüne gidildi. Kendi hükümetimiz, görevi bırakmadan önce, bunu kolaylaştırmış ve dosyaları sürüncemede bırakılamayacak noktaya getirmişti.

12 Eylülden sonra Yüce Divana verilen bu bakanlardan birinin dosyasında bazı kaçakçıların da adı geçiyordu. Onlar hakkında, hükümetimiz döneminde, ayrıca bazı soruşturmalar açılmıştı. Ama önce tutuklanan bu kimseler, kısa bir süre sonra, sıkıyönetim mahkemelerince serbest bırakılmıştı. Bu olayı, Sayın Uğur Mumcu, bir kitabında, ayrıntılı olarak anlatır.

12 Eylül döneminde, hükümetimizin iki üyesiyle ilgili yolsuzluk iddiaları hakkındaki davalar sürerken, Sayın Sükan, Yüce Divana başvurup tanık olarak dinlenmesini sağladı. Oysa söyleyeceklerinin zaten dosyalarda yer almış olması gerekirdi. Çünkü dosyalar, büyük ölçüde, kendi sorumluluk döneminde kendi katkısıyla hazırlanmıştı. Tanıklığı sırasında, Sayın Sükan, üyesi bulunduğu hükümetin yolsuzluklarla ilgili tutumuna haksız gölge düşürücü bazı şeyler söyleyince, ben bir açıklama yaptım. Fakat nedense o açıklamama yayın yasağı konuldu. Buna itiraz ettim, ama sonuç alamadım.»

«Nasıl itiraz ettiniz, ne yanıt aldınız?»

BÜLENT ECEVİT — «Kısaca anlatayım. Dedim ki, 'kendilerini Yüce Divana tanık olarak çağırtan bazı eski politikacılar, orasını siyasal arena haline getiriyorlar. Tek yanlı itham-

larda bulunuyorlar. O arada bana da açıktan veya dolaylı olarak saldırılar oluyor. Eğer bana kendimi savunma hakkı tanınmazsa, bu uygulama devam edebilir.' Bunun üzerine, 'zaten sizi de Yüce Divana çağırmayı düşünüyorlar, söyleyeceklerinizi orada söylersiniz' denildi.

«Siz ne dediniz?»

BÜLENT ECEVİT — «İyi olur, fakat umarım ki Yüce Divanda söyleyeceklerime de yayın yasağı koymazsınız, dedim.»

«Fakat çağırılmadınız...»

BÜLENT ECEVİT — «Benim bu yanıtımın ardından eve telefon edildi. Önce, 'zaten sizi de Yüce Divana çağırmayı düşünüyorlar' denilmiş olduğu halde, bu kez, 'siz başvurursanız size de çağıracaklar' denildi. 'Beni de çağırın' diye bir başvuruda bulunma gereğini duymadığım için, konu o şekilde kapandı.»

BÖLÜMLERİN SONU

BAŞARININ İKİ KOŞULU

1

SON 'DEMOKRATİK' HÜKÜMET

Oysa, CHP Genel Sekreteri Üstündağ'ın yeterli sayıyı bulduğunu söylediği gün Demirel, Cumhurbaşkanına MSP'nin, MHP'nin «AP önderinin kuracağı bir hükümeti 'şartsız' destekleyeceklerini açıklamalarının yeterli olmadığını» söylemiş, bu partilerin öne sürdükleri varsayımı «incelemesi gerektiğini» vurgulamıştı.

Bu arada Cumhurbaşkanı da MSP ve MHP ile «istişareler» yapacaktı, elbette, «koşulsuz desteğin ne anlama geldiğini» o da araştıracaktı.

24 Ekimde tekrar görüşeceklerdi.

Demirel, yetkili kurullarıyla konuştu, «hükümet kaçağı» olamazlardı. «Eğer ülke bu zor durumdan çıkacaksa, bunu ancak AP'nin yapabileceğini» söylüyordu. MHP ve MSP'nin 'koşulsuz destek vaadine' güvenilmez diye geri çevirmek de olanaksızdı. Eğer koşullar gerçekten doyurucu çıkarsa «uyum içinde çalışan bir hükümetin kurulmasına» çalışılmalıydı. Yoksa?..

«... Daha önemli olaylar gelebilirdi...»

Oturdu, MSP ve MHP önderlerine götüreceği koşulları yazdı.

Eğer iki parti bu koşullara 'evet' derse, «kendi içinde tutarlı bir AP Hükümeti» kuracaktı, bu hükümete azınlık hükümeti denilse bile bu hükümeti oluşturacaktı :

İki parti önderine şu soruları soruyordu :

1) Hükümete güvenoyu verecek misiniz? 2) Bütçeye oy verecek misiniz? 3) Sıkıyönetime oy verecek misiniz, gerekirse yeni iller eklenirse onaylayacak mısınız? 4) Anarşi milli sorundur, bu sorunla ilgili yeni yasalar getireceğiz, bunları kabul edecek misiniz? 5) Ekonomik durum kötü, Meclisten yeni önlemler için yetki isteyeceğim, verecek misiniz? 6) Olur olmaz gensorular karşısında hükümeti yalnız bırakacak, karşı vaziyet alacak mısınız? 7) TV ve radyoda düzenlemeler yapacağım, oy verecek misiniz?

Demirel,

«Kamuoyu önünde yedi soruya yedi olumlu cevap, güvenilir bir destektir.. Ne kadar sürerdi bu destek, elbette baştan bilinemezdi, ama yedi soruya yedi olumlu cevap varsa, bir hükümeti kuramam diyemem...» diyordu.

Korutürk, 24 Ekimde Demirel'i hükümeti kurmakla görevlendirirken, AP önderi bu noktadaydı.

2

KORUTÜRK - DEMİREL KONUŞMASI
«24 Ekim»

Demirel, Korutürk'le yaptığı konuşmada söylediklerini şöyle anlattı :

«1. Türkiye'nin bugün halletmeye mecbur olduğu en önemli mesele, meşru ve demokratik devlet otoritesinin yeniden ve süratle tesisidir.

Her şeyin kökü budur. Huzur ve sükûn, buna bağlıdır. Devletin demokratik otoritesinin kaynağı, millet iradesidir. Millet iradesine dayanmayan bir hükümetin, demokratik ve meşru olması mümkün değildir.

2. Bugün millet iradesi ile, Millet Meclisindeki aritmetik, intibak halinde değildir. Bu, büyük bir problemdir. Ve millet iradesinin tecellisine engeldir.

3. Parlamentonun millet iradesini aksettirmemesi halinin devamı, Türkiye için hayırlı değildir.

4. Millet iradesine ters düşen parlamento iradesinin, neye yarayacağı anlaşılamaz.

5. Türkiye'nin meselelerini göğüsleyecek bir hükümetin, millet iradesi ile tetabuku şarttır. Başarının birinci icabı budur.

6. Ülke, yoklar Türkiye'si olmuştur.

7. Türkiye'nin meselelerini çözebiliriz. Yeter ki, arkamızda güç olsun. Yeter ki, ahenkli bir hükümet kurulabilsin. Böyle bir hükümetin kurulması için gayret sarf edeceğiz. Bunu, ciddi bir şekilde ve samimiyet ile yapacağız.

Kolay bir iş ile karşı karşıya değiliz. Herkesin bizi anlayışla karşılaması lazımdır. Geniş istişareler gerekiyor.

8. Destek vaatlerini memnuniyetle karşılıyoruz. Ancak, bir hükümet kuruluşuna elverişli olup olmadığını değerlendirmeye mecburuz.

9. Önümüzde bayram var. Bayramın bu çalışmaları aksatacağı tabiidir. Kimse, bizden alelacele bir şey beklemesin.

10. Şartlar konacaktır. Tarafımızdan. Bu şartlar ne olacaktır?

11. Dış tehlikeler ağır basıyor. Yunanlıları Türklerle kapıştırmak tuzağı var. Buna basılmamalı.»

3

KORUTÜRK : «BATI ÜZERİMİZDE 'ÇORAP' ÖRÜYOR»

Bunlar Demirel'in söyledikleriydi.
Korutürk ise yeni Başbakana şu noktaları vurguluyordu :

«1. Temelde bir şart ileri sürmediklerini, ancak arabanın devrilmemesi gerektiğini.
2. Ülkenin meseleleri değildir söz konusu olan, AP'nin imtihanıdır.
Ne isterse yapsın; ta ki, yüzü kara çıkmasın.
3. Türkiye'yi suçlayarak Türk - Yunan münasebetlerinin ıslahı mümkün değildir.
4. Hükümetin icraatını yakından izleyecek ve bakacağız.»

Korutürk, şu noktaları özenle vurguladı :
«1. Meclis çalıştırılmalı. Her şeye rağmen.
Halkın yüreklerine su serpecek şekilde parlamentoyu yaşatabilsek.
2. Batı, bizim üzerimizde bir çorap örmeye çalışıyor.
3. Araba devrilinceye kadar sularında gideceğim.»

4

KURULUYOR

7 Kasımda Demirel, iki önemli görüşme yaptı:

CHP önderi Ecevit'le görüştü, «kuracağı hükümetle ilgili bilgiyi sunmaya geldiğini» bildirdi, başka «ricası» yoktu.

Korutürk'e gitti, «hükümeti 4 - 5 güne değin getireceğini» bildirdi. Bu görüşmede bir iki önemli yan vardı:

Demirel, Cumhurbaşkanına, «Hükümetin anarşi ve ekonomi gibi iki önemli konuyla uğraşacağını...» söyledi, «...Anarşiyi 'sıkıyönetimle çözeceğiz' ...Ekonomik sorunların üstesinden hükümetle geleceğiz...» dedi. AP önderi,

«... *Şu ana kadar sıkıyönetim başarılı sonuç alamadı. Bunu başarıya çevirmeye mecburuz. Ekonomik kararlarda da sizin desteğinize ihtiyacımız var...*» diye ekledi.

Altında çeşitli anlamlar yatan bir cümle söylüyordu:

«... *Devlet benden ibaret değil, bir çark bu... Dönmeli...*»

«... *Bu çarkı işleteceğim, ama devletin dişlileri fonksiyon ifade etmezse, işlemez.* Sizden istediğim şu : Görevlerini yerine getirmeyenleri görürsem, yerine görev yapanları getirirken yardımcı olmanız...»

Sonradan Demirel, Korutürk'ün bu konuda hiç zorluk çıkarmadığını, hangi atamayı getirirse onayladığını söyleyecekti.

Ekonomik önlemleri, kendisi ve arkadaşları Cumhurbaşkanına açıklamadan önce anlatacaklardı. Bu konuşma kasım ayında yapılıyordu, aşama aşama bu çalışmalar sürecek, 24 Ocakta bilinen «ekonomik kararlar» yürürlüğe girecekti.

7 Kasımda Demirel'le yaptığı konuşmayı istifa etmesine karşın, yenisi gelinceye değin görev sürdüren Ecevit, Bakanlar Kurulunda anlattı:

«Demirel bana hükümetinin anarşi - terör, enflasyon ve 'yok' olan temel maddelerle uğraşacağını söyledi. Yeterli desteği bulduğunu bildirdi. Sizden devletle ilgili bazı bilgileri duymak isterim, dedi. Şiddetle ilgili kimi yeni yasalar konusunda desteğimizi istedi. Bu arada DGM'nin anayasa emri olduğunu söyledi...

Demirel bilgi veriyordu. Azınlık hükümetiyle ilgili olarak geçmişte söyledikleriyle bugün yaptıklarının çelişki içinde olduğunu kendisine söyledim. Bu hükümetin ağır bir sorumluluk karşısında olduğunu belirttim. 'Sizin hükümetiniz cephe anlayışının veya örtülü biçimde ortaya çıkışının bir modeli. Türkiye'nin bu hale gelmesinde cephe hükümetlerinin rolü büyük. Ambargo kalktı, borçlar tecil edildi. Krediler işler hale geldi. Siz şimdi cephe modelini canlandırıyorsunuz. Ülkeyi yeniden bir bunalıma getirebilirsiniz. Şiddet olaylarında artışlar oldu, ama devletin gücü arttı, yakalananların sayısı çoğaldı' dedim...»

AP önderi, azınlık hükümetini 12 Kasım 1979'da açıkladı:
Başbakan : Süleyman Demirel
Devlet Bakanı : Orhan Eren
Devlet Bakanı : Ekrem Ceyhun
Devlet Bakanı : Muhammet Kelleci
Devlet Bakanı : Ahmet Karahan
Devlet Bakanı : Metin Musaoğlu
Devlet Bakanı : Köksal Toptan
Adalet Bakanı : Ömer Ucuzal
Milli Savunma Bakanı : Ahmet İhsan Birincioğlu
İçişleri Bakanı : Mustafa Gülcigil
Dışişleri Bakanı : Hayrettin Erkmen
Maliye Bakanı : İsmet Sezgin
Milli Eğitim Bakanı : Orhan Cemal Fersoy
Bayındırlık Bakanı : Selahattin Kılıç
Ticaret Bakanı : Halil Başol
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı : Münif İslamoğlu
Gümrük ve Tekel Bakanı : Ahmet Çakmak
Ulaştırma Bakanı : Hüseyin Özalp
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı : Cemal Külahlı
Çalışma Bakanı : Cahit Erdemir
Sanayi Bakanı : Nuri Bayar
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı : Esat Kıratlıoğlu
İmar İskân Bakanı: Turgut Toker
Köy ve Kooperatifler Bakanı : Ahmet Karayiğit
Orman Bakanı : Hasan Ekinci
Gençlik ve Spor Bakanı : Talât Asal
Sosyal Güvenlik Bakanı : Sümer Oral
Kültür Bakanı : Tevfik Koraltan

5

MİLLİ GÜVENLİK KURULUNA SESLENİŞ

Demirel Hükümeti, 19 Kasımda Millet Meclisinde programını okudu.

23 Kasımda program tartışıldı.

25 Kasım 1979'da 208'e karşı 229 oyla güvenoyu aldı.

Demirel,

«... 14 Ekim seçimlerinden meydana gelen durum üzerine bir hükümet sorunu ortaya çıkmıştı. Şimdi hükümet sorunu çözüme kavuşmuş bulunmaktadır. Zor ve ağır şartlar altında görev yapacağımızı biliyoruz. Cenabı Allah'ın bize yardımcı olacağına inanıyoruz...» diyordu.

Henüz güvenoyu almamıştı.

21 Kasımda Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırdı:

«... *Ordu, anarşi ve terörün içinden mutlaka başarıyla çıkmalı. Çok önemli bu. Eğer başarıyla çıkamazsa, bundan doğacak sonuçları düşünemiyorum...* Anarşinin önlenmesi için ne istiyorsanız bulacağım, vereceğim. Para, araç, gereç, silah, yasa... hepsini...» dedi.

Elbette, sonuçları düşünenler vardı.

Kesin çizgileriyle Demirel «bu sonuçları» o sırada bilemiyordu.

Korutürk'e söylediği iki cümle Türk demokrasisinin yazgısıydı; belki bu iki cümleyi söylerken AP önderi de «kaderin neler ördüğünü» bilmiyordu:

Ekonomik zorlukları hükümetle göğüsleyecekti.

Ama:

Anarşi ve terör yangınını sıkıyönetimler aracılığıyla ve sıkıyönetimlerin söndüreceğine inanıyordu. Daha doğrusu, terör ve anarşiyi askerlerin temizlemesini istiyor, buna güveniyordu.

1980 öncesinin son demokratik hükümeti göreve başlıyordu.

Eğer Demirel Hükümetinin kuruluş tarihi olan 12 Kasım 1979'u başlangıç kabul edersek, bu hükümetle 12 Eylül 1980 sabahına hangi evrelerden, süreçlerden, gelişmelerden, oluşmalardan geçerek geldiğimizin öyküsü, 9. cilde kalıyordu.

Bütün ilginç yanlarıyla, belgeleriyle, yansımamış kimi önemli görüşmeleriyle bu dönemde buluşmak dileğiyle «'Müdahalenin Ayak Sesleri'» dönemini kapatıyorduk.

Birkaç ay sonra, 9. ciltte...

KALICI BİR GAZETECİLİK ÖRNEĞİ

Arcayürek'in 1947 yılında, henüz 19 yaşında iken gazeteciliğe başlaması ile Türkiye'de çok partili dönemin açılışı, aynı yıllara rastlıyor. Bu açıdan Arcayürek, işin ta başından başlayarak ülkemizde demokratik rejimin siyasal gelişimini, iniş ve çıkışlarını giderek daha yakından izleme olanağını bulmuş çok sayıdaki gözlemciden biri olma özelliğini taşıyor.

Arcayürek, sırasıyla Ulus, Ankara Akşam Haberleri, Kudret, Vatan, yeniden Ulus, ANKA Ajansı, Akis dergisi, Hürriyet, Tercüman, Milliyet, Güneş gazetelerinde ve şimdi Cumhuriyet'te çalışarak kazandığı zengin deneyimlerle kaleme aldığı gözlem ve anılarını okurlara sunarken, mesleğini kırk yıla yakın bir zamandır sürdürme başarısını şu sözlerle açıklıyor:

"Bir kuraldan ayrılmamaya özen gösterdim. Gazetecilik yoluyla, gazetecilik dışı maddi kimi olanaklar aramayı, sağlamayı bir gün olsun düşünmedim. Ne kazandıysam meslekten geldi. Meslekte seçtiğim yol, siyasal habercilik. Bu nedenle özellikle gelmiş geçmiş siyasal kişilerle ilişkilerim oldu. Bir liderle, bir başkanla, bir devlet adamıyla, bir bakanla yaptığım görüşmelerde edindiğim bilgilerin 'özel bilgi yanı' ile yazılabilecek yanlarını birbirinden ayrı tutmaya özen gösterdim. Belki de, benimsediğim bu kural, kimi kişilerin güvenini kazanmama yol açtı. Meslekte ayakta kalabilmenin özü de bu kuraldır galiba."

Bilgi Yayınevi tarafından "Arcayürek Açıklıyor" genel başlığı altında yayımlanan kitapların bugüne kadar basılmış olan ciltleri sırasıyla aşağıdaki dönemleri kapsamakta:

Demokrasinin İlk Yılları: 1947 - 1951 (Yayım tarihi, Şubat 1983)
Yeni İktidar, Yeni Dönem: 1951 - 1954 (Temmuz 1983)
Bir İktidar, Bir İhtilal: 1955 - 1960 (Ocak 1984)
Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar: 1960 - 1965 (Haziran 1984)
Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi: 1965 - 1971 (Ocak 1985)
Çankaya'ya Giden Yol:1971 - 1973 (Mayıs 1985)
(Demokrasinin Sonbaharı, 1977 - 1978;
Müdahalenin Ayak Sesleri, 1978 - 1979)

Önümüzdeki aylarda ve yıllarda yayımlanacak yeni ciltleri ile gözlem ve [illegible] kadar getirecek olan Arcayürek'in, yakın siyasal tarihimizin birinci elden tanığı niteliğindeki çalışmasıyla kalıcı bir gazetecilik örneği verdiğine kuşku yok. Yakın siyasal tarihimizin olaylarını bilinmeyen yönleri ve belgeleriyle aydınlatan bu kitaplar, ileride bu olayları "tarih" olarak araştıracak ve inceleyecek olanlar için de çok değerli bir kaynak oluşturuyor.

Şahin Alpay, Cumhuriyet, 15 Ağustos 1985

61731
90.000 TL
7318
KDV

Kapak: özelsa pan matbaacılık ankara 12 14 22